

JUHA PELTOMAA

Tehotuottajat ja Ellun kanat

Maatilojen muutos ja
ympäristöpolitiikan kehittämisen
mahdollisuudet

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Esitetään Tampereen yliopiston
johtamiskorkeakoulun johtokunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi Tampereen yliopiston
Paavo Koli -salissa, Kanslerinrinne 1, Tampere,
16. päivänä tammikuuta 2015 klo 12.

TAMPEREEN YLIOPISTO

JUHA PELTOMAA

Tehotuottajat ja Ellun kanat

Maatilojen muutos ja
ympäristöpolitiikan kehittämisen
mahdollisuudet

English abstract

Acta Universitatis Tamperensis 2014
Tampere University Press
Tampere 2015

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla
Tampereen yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti.

Copyright ©2015 Tampere University Press ja tekijä

Kannen suunnittelu
Mikko Reinikka

Myynti:
kirjamyynti@juvenes.fi
<http://granum.uta.fi>

Acta Universitatis Tamperensis 2014
ISBN 978-951-44-9684-4 (nid.)
ISSN-L 1455-1616
ISSN 1455-1616

Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1503
ISBN 978-951-44-9685-1 (pdf)
ISSN 1456-954X
<http://tampub.uta.fi>

Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print
Tampere 2015

Kiitokset

This is my truth, tell me yours. (Aneurin Bevan)

Väitöskirjassani on kysymys asioiden kehkeytymisen satunnaisesta ja polkuriippuvaisesta luonteesta. Toisin sanoen siitä miten erilaisten yllättävien ja samalla aiemista toimista riippuvaisten kehityskulkujen tuloksena syntyy jotain uutta. Tämä pätee myös väitöskirjan tekoprosessiin.

Aloitin yliopisto-opinnot hieman tavanomaista myöhemmin pikemminkin uutena harrastuksena kuin tiedonjonon ohjaamana. Myös väitöskirjan aloittaminen oli ennemmin sattumien summa, kuin tietoinen uravalinta. Aihepiiri oli kuitenkin mitä suurimmassa määrin erilaisten polkuriippuvuuksien ohjaama, olinhan työkennellyt liki koko aikuisikäni maatalouden ympäristönhoitoon liittyvien asioiden vaikutuspiirissä. Yrjö Hailalle kiitos potentiaalini tunnistamisesta ja ainakin omalla kohdallani mielestäni hyvin toimineesta vastuusta, mutta erityisesti vapautta korostaneesta ohjausotteesta.

Pekka Jokista haluan kiittää erityisesti väitöskirjan alkuvaiheen epämääräisyyttä huomattavasti jäsentäneestä ehdotuksesta, jonka seurauksena sain käyttööni työssä keskeisessä asemassa olevien tilahaastatteluiden vuoden 1998 aineiston ja josta koko työ alkoi etenemään nykyiseen suuntaansa. Kiitos Pekalle myös tämän jälkeen tapahtuneista työtä ohjanneista kommentoinneista. Suuret kiitokset tutkimusta varten haastatelluille ihmisille, erityisesti viljelijöille. Tahdon kiittää myös Per Mickwitziä, joka vuoden ajan tutkijaseminaaria vetäessään tarjosi usein arvokkaita kommentteja.

Väitöskirja ilman väittelemistä olisi pelkkä kirja. Kiitänkin siis jo etukäteen Hilikka Vihistä lupautumisesta vastaväittäjäksi. Hilkan lisäksi kiitokset ansaitsee Helena Valve – yhteislausuntonne paransi työtäni merkittävästi.

Perinteisesti väitöskirjakiitoksissa siviilipuoli otetaan käsittelyyn loppupuolella. Tässä yhteydessä on kuitenkin tarpeen kiittää puolisoani Helena Leinoa jo näillä main. Hetan ansiosta tämä kirja on ylipäänsä olemassa. Sain tutustua lähietäisyydeltä väitöskirjatyön todellisuuteen jo ennen kuin aloitin akateemisen polkun. Tästä huolimatta aloitin tämän projektin. Heta on tarjonnut loputtoman määrän korvaamattomia vinkkejä työn eri vaiheissa niin käsitteellisten, metodologisten

kuin kokonaisuuden hallinnallisten solmujen selvittämiseen. Kiitos siis elämän jakamisen lisäksi erityisesti pragmaattisesti värityneestä näkemyksestä väitöskirjatyön tekemiseen.

Olen ollut onnekas ja saanut työskennellä hyväksyvässä ja kannustavassa työyhteisössä, josta kollegiaalisuuden rinnalla on kummunnut myös läheisiä ystäviä. Kiitos koko lähityöyhteisölle. Tutkijakaartista kiitän erityisesti Nina Tynkkystä, Anna-Kaisa Kuusisto-Arposta ja Jere Niemistä työn kommentoinnista ja ajatuksia herättäneistä eri vaiheiden reflektiopintana toimimisesta. Minna Santaojaa haluan kiittää yhteisartikkelin kirjoittamisessioista. Kiitos myös Minna Kaljoselle väitöskirjatyön alkuvaiheen keskusteluista ja tietyistä itämään jääneistä ideoista, jotka näkyvät tässä työssä. Lisäksi erityisesti ympäristöpolitiikan viikoittainen tutkimusseminaari Umbrella ja sittemmin Poleis ovat tarjonneet loputtoman hedelmällisen alustan havainnoida tutkimustyön eri puolia.

Olen ollut onnekas myös työn tekemisen materiaalisten ulottuvuuksien puolesta. Työtäni ovat rahoittaneet kiitettävän pitkäjänteisesti ja yhtäjaksoisesti Maj ja Tor Nesslingin säätiö, Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen valtakunnallinen tohtoriohjelma YHTYMÄ sekä Niemi-säätiö. Suuri kiitos rahoittajahoille.

Maaseutupolitiikan kiemuroiden ja niiden realisoitumisen dynamiikan avaamisesta haluan kiittää maaseutuyliatarkastaja Marianne Selkäinaho, jota kiitän myös pitkäaikaisesta ystävydestä ja yllätyksellisestä päätymisestä saman sorvin eri puolille. Suvi Huttusta haluan kiittää viime vaiheen kommenteista ja erityisesti siitä, että ilman niitä väitöskirjan nimi olisi huomattavasti kuivakampi. Kiitos myös ystäväpiirille, joista moni seikkailee tietämättään tutkimuksen tekstissä aineiston anonymisoinnin ansiosta. Antti Koivumäkeä kiitän oikolukuavusta.

Lopuksi, mikäli polkuriippuvuustematiikkaa haluaa ulottaa kauemmas henkilöhistoriaani, ei voi olla ottamatta huomioon, miten isäni Rauno Peltomaan tausta Viikistä valmistuneena kiertää tiettyjä polkuja yhteen, vaikken niitä olekaan tietoisesti pyrkinyt kulkemaan. Kiitos siis myös vanhemmilleni siitä, että olen saanut toteuttaa itseäni miten olen parhaaksi nähnyt. Isälleni kiitos myös asiantuntevasta työn kommentoinnista erityisesti maatalouden vesienhoidon osalta. Koska tässä tutkimuksessa on hyvin vahvasti kysymys myös ylisukupolvisuudesta, tahdon kiittää lapsiani Kerttua ja Joelia olemassaolostaan sekä erityisesti arjen jäsentymisestä varsin tiukasti rajattuihin aikahorisontteihin, joka on osaltaan edesauttanut työn valmistumista.

Pikonlinnassa 7.12.2014.

Juha Peltomaa

Sisällys

Tiivistelmä	7
Abstract	9
1. Johdanto	11
1.1. Aluksi	11
1.2. Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset	12
1.3. Tutkimuksen rakenne.....	15
2. Maatalouden yhteiskunnallinen toimintaympäristö	17
2.1. Jatkuvan rakennemuutoksen maatalous	17
2.2. Kansallisesta sopimisesta yhteiseen maatalouspolitiikkaan	19
2.3. Tuotantokeskeisyydestä monivaikutteisuuteen.....	21
2.4. Maatalouden ympäristöpolitiikan rakentuminen.....	23
3. Käsitteelliset lähtökohdat	27
3.1. Toiminnan ekologia	27
3.2. Adaptiivisuus.....	32
3.3. Artefaktuaalisuus	34
4. Aineisto ja menetelmät	39
4.1. Aineisto	40
4.2. Menetelmät	42
5. Maatalousyhteisö ajassa ja paikassa	51
5.1. Maaseudun tulevaisuudet	52
5.2. Talonpoikaisuus ja jatkuvuus	54
5.3. Jokikylä ja sen vaiheet.....	56
5.4. Viljelytyypittely.....	58

6. Neljä viljelytyyppiä.....	67
6.1. Proaktiiviviljely.....	68
Navetan laajentaja	66
6.2. Elämäntapaviljely	76
Leipomo.....	76
Riistapelto.....	85
6.3. Pakkiviljely	93
Metsästäjä.....	93
6.4. Paperiviljely	103
Ellun kanat.....	103
6.5. Viljelyn moninaiset motivaatiot	112
7. Adaptiivisuus maatiloilla	115
7.1. Toiminnan ulottuvuudet	117
7.2. Ulottuvuudet ja adaptiivisuudet.....	121
7.3. Adaptiiviset strategiat.....	129
8. Tilakohtainen ympäristöpolitiikka	135
8.1. Maatalouden verkostot ja polkuriippuvuuden suunnat.....	135
8.2. Neuvonnan rooli osana paikallisen ympäristöpolitiikan muodostumista ...	141
9. Maatalouden ympäristöhoidon potentiaalit.....	145
9.1. Muutoksen mahdollistuminen	146
9.2. Moninaistumisen tarjoamat mahdollisuudet.....	148
9.3. Potentiaalit ja kokeilun tila.....	149
Lähteet	153
Liitteet	175

Tiivistelmä

Tehotuottajat ja Ellun kanat

– Maatilojen muutos ja ympäristöpolitiikan kehittämisen mahdollisuudet

Suomalaisen maatalouden ja maaseudun elinkeinorakenteen muutos on ollut EU:n jälkeisessä Suomessa voimakasta. Maataloutta elinkeinonaan jatkaneiden tilojen kehityskulut ovat eriytyneet. Tilat ovat joko erikoistuneet pyrkien kasvattamaan tuotantoaan tai monialaistuneet laajentaen toimintaansa myös muille kuin suoraan maatalouteen liittyville toimialoille. Toimeentuloa täydennetään myös varsin laajasti tilojen ulkopuolisilla töillä. Niin EU:ssa kuin kansallisella tasolla maatalouden tulevaisuutta on hahmoteltu ensisijaisesti kasvavien ja aktiivisten tilojen näkökulmasta.

Maataloudessa tuotannon ympäristösuhde on välitön. Tämän vuoksi maatalouden ympäristöpolitiikalla on suuri merkitys erityisesti vesistöjen tilasta ja luonnon monimuotoisuudesta huolehtimisessa. Näihin liittyvien tavoitteiden lisäksi suomalaiselle maataloudelle on asetettu entistä enemmän velvoitteita ja odotuksia ilmastonmuutoksen hallintaan ja sopeutumiseen liittyvissä kysymyksissä.

Maatalouden ympäristöpoliittisten toimenpiteiden tehokkuuteen vaikuttavat sekä itse toimenpiteet että erityisesti niiden toimeenpano tilatasolla. Tämän väitöskirjatutkimuksen keskeisin tutkimuskysymys on, *millä tavoin maataloilla on sopeututtu muuttuneeseen toimintaympäristöön ja miten maatalouden ympäristöpoliittiset ohjauskeinot ovat ehdollistaneet tätä sopeutumista*. Näistä prosesseista voi tehdä johtopäätöksiä maatalouden ympäristöpolitiikan kehittämismahdollisuuksiin.

Maatalouden ympäristöpoliittisia ohjauskeinoja on pyritty kohdentamaan paremmin seurantatutkimusten tulosten perusteella (esim. Aakkula & Leppänen 2014), mutta toimenpiteet ovat edelleen käytännöiltään jäykkiä ja ylhäältä alaspäin määrittyviä. Maatalous näyttyy hallinnon näkökulmasta atomistisena toimintana, vaikka erilaiset yhteistyöverkostot ja -toimintamuodot ovat hyvin keskeisessä roolissa tilojen toiminnassa. Vuosien 2014–2020 ohjelmakaudella painotetaan erityisesti koulutuksen, tiedonvälityksen ja neuvonnan roolia asetettujen ympäristöpoliittisten tavoitteiden saavuttamisessa. Näiden tavoitteiden onnistumisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää tunnistaa tilakohtaisesti rakentuneita toiminnan motivaatioita ja strategioita.

Tutkimuksen keskeisin aineisto koostuu vuosina 1998 ja 2010 samoilla lounaissaomalaisilla tiloilla tehdyistä viljelijöiden teemahaastatteluista. Haastatteluaineistot käsittelevät molemmilla kerroilla tiloilla tapahtunutta toimintojen kehitystä, tulevaisuudennäkymiä, maatalouden ympäristötukijärjestelmän vaikutuksia tilojenn käytäntöihin sekä viljelijöiden välistä paikallista yhteistyötä. Tapaus-tutkimuksellisella otteella analysoitu aineisto tarjoaa poikkeuksellisen tarkan kuvan suomalaisen maaseudun toimintaympäristön kehityksestä tietyssä maatalousyhteisössä EU-jäsenyyden jälkeen. Lisäksi aineistona on maatalouden ympäristöneuvonnan haastattelu- ja havainnointiaineistoa Etelä-Suomesta.

Työn keskeiset käsitteet ovat *toiminnan ekologia*, *adaptiivisuus* ja *artefaktuaalisuus*. Olen analysoinut tilojen toimintaympäristössä tapahtuneita muutoksia ja näihin muutoksiin reagoimista erilaisiin artefakteihin kiinnittyneiden adaptiivisten strategioiden avulla. Näissä korostuvat erilaiset materiaaliset ja sosiaaliset verkostot ja niiden eriateinen hyödyntäminen sekä tilojen välinen dynamiikka. Tilojen toimintahorisontit ovat polarisoituneet erikoistumisen tai monialaistumisen sekä toisaalta päätoimisen ja osa-aikaisen tilanpidon mukaisesti, mutta jakolinjat eivät ole lopulta näin mustavalkoisia. Tutkimuksen analyysi rakentaa neljä erilaista viljelyn ideaalityyppiä tilanpidossa omaksuttujen adaptiivisten strategioiden pohjalta.

Maatalous on tiloille ensisijaisesti elinkeino, mutta sitä harjoitetaan usein myös muista kuin pelkästään taloudellisista syistä. Tästä syystä myös muut kuin tuotannon maksimointitavoitteet kasvattavat merkitystään toiminnan motivaattoreina. Näin ollen esimerkiksi ympäristötoimet, kuten peltojen käyttö ravinnevalumia vähentävinä puskureina tai kosteikot monimuotoisuutta edistävinä maaseutumaiseman elementteinä, näyttävät aiempaa houkuttelevampina. Tutkimus tuo maatalouden ympäristöpolitiikan suunnitteluun ja toteuttamiseen tietoa toimintatavoiltaan erilaisten tilojen käytännöistä. Tuloksista ilmenee, miten vaihtelevasti maatalouden ympäristöpoliittisia toimenpiteitä tiloilla toteutetaan, miten tämä moninaisuus tulisi ottaa politiikan suunnittelussa huomioon ja miten tilojen ympäristöhoidollinen potentiaali olisi tulevaisuudessa löydettävissä.

Abstract

Farm-level change and the development potential for agri-environmental policy in Finland

The change in Finnish agriculture and rural structure has been rapid since Finland joined the EU in 1995. The farm development has polarized; the continuing farms are either expanding their production or extending their operations into areas not necessary directly related to agriculture. Farm income is also widely supplemented with working outside the farm. Despite the vast number of smaller and pluriactive farms, the future of agriculture in the domestic but also on the EU-level emphasizes the viewpoint of the expanding and proactive farms.

In agriculture, the relationship between production and nature is direct. Agri-environmental policy has therefore a great significance within, for example, water management and biodiversity conservation. In addition to this, climate change mitigation and adaptation have also gained momentum in the policy weightings. The efficiency of the policy measures is affected by both the measures themselves, and especially how these are implemented in the farm level. In this study I analyze what kinds of actions farms have taken when adapting in to the changing operational environment, and how the agri-environmental policy measures have influenced this development. From these processes, one can also draw some conclusions on how the policy should be further developed.

There has been constant attempts to improve the steering of the agri-environmental measures in Finland as a result of the follow-up studies (i.e. Aakkula & Leppänen 2014). However, the implementation is still rather stiff and controlled by top-down methods. From the policy perspective, the farms appear as atomistic actors despite the fact that the different networks and co-operative practices play a central role within the daily activities at the farm level. During 2014-2020, the agri-environmental policy emphasizes the educational, communicational and advisory aspects in trying to accomplishing the environmental targets. In achieving this it is of vital importance to understand the farm-level structures, motivations and strategies.

The main data of this study consists of farmer interviews from a certain village in Southern Finland that were carried out twice, in 1998 and 2010. The data covers on both rounds the way the farm practices have developed, future prospects within farming, the way the agri-environmental measures affect the farm practices, and the local co-operation between the farms. With a case study approach, the data offers an unexceptionally detailed picture of the ways the operational environment has developed in one specific farming community in Finland. Additional interviews and participatory observation data regarding agri-environmental advisory practices in Southern Finland is also used in the analysis.

The central concepts in this study are *ecology of practice*, *adaptivity* and *artefactuality*. I have analyzed the changes in the operational environment, and the ways the farms have reacted towards these with various adaptive strategies, that are often embedded in different artefacts. Within these strategies, different materials and social networks are utilized with varying intensity and the dynamic relationships between the farms are of great importance. The future horizons of the farms have polarized through specializing and diversification, and on the other hand with full and part-time farming, even though in practice the divide is more nuanced. I have constructed four ideal types of farming by analyzing the different adaptive strategies that the farms have utilized.

Farming is first and foremost a livelihood, but it is practiced also for other reasons. Thus, also other than productivist motivations are becoming more and more important as motivators of continuing the farming. This is especially true within the pluriactive farms. Therefore, also the different environmental measures, such as buffer strips or wetlands, might appear as interesting alternatives to conventional production. This study sheds light on the differing farms and helps also estimating the effects of the planned agri-environmental policy measures. The results show how differently the measures are internalized in the farm level, how this diversity should be taken into account and what possible potential the farms have when planning future policy measures.

1.

Johdanto

Kuka on aktiiviviljelijä? (Maaseudun tulevaisuus 29.4.2012)

*Mikä ihmehen viherryttäminen? Maatalousviidakon lyhyt sanakirja.
(YLE Uutiset 26.6.2013)*

Navetan ympäristölupa tyssäsi hajuhaittaan. (Maaseudun tulevaisuus 12.5.2014)

Ministeriö ja MTK vääntävät kättä pellonreunoista. (Aamulehti 3.5.2014)

1.1. Aluksi

Maatalouden toimintaympäristö on erilaisten kamppailujen kohteena ja muuttuu jatkuvasti. Vaatimuksia esittävät niin toistensa kanssa maaseudun hallinnasta kilpailevat politiikan sektorit kuin kuluttajat ja muut maaseutuympäristön toimijat. Kriittiset arviot esimerkiksi maaseutumaiseman muutoksista, eläintuotannon eettisyydestä, maatalouden vesistökuormituksesta ja tukipolitiikasta asettavat maatalouden toimijoille ristiriitaisia tavoitteita (Muilu & Rosenqvist 2006; Lowe ym. 2010). Tilat eivät kuitenkaan ole passiivisesti mukautuneet ulkoapäin tuleviin paineisiin, vaan aktiivisesti muokanneet toimintaympäristön ehtoja samalla etsien uusia tapoja toimia muuttuvassa toimintaympäristössä.

Tarkastelen tässä väitöskirjassa maatalojen muuttunutta toimintaympäristöä erityisesti ympäristöpolitiikan näkökulmasta. Maatalouden ympäristöpolitiikka tuli Suomen EU-jäsenyyden myötä entistä tärkeämmäksi ja ympäristötukijärjestelmän kautta myös hyvin konkreettiseksi ja kiinteäksi osaksi sekä tilojen toimintaa että taloudellista toimeentuloa. Tukijärjestelmä ei kuitenkaan ole suurelta osin pystynyt vastaamaan sille asetettuihin tavoitteisiin. Syiksi tähän on arvioitu olevan muun muassa ympäristötukijärjestelmän epärealistisen korkealle asetetut tavoitteet ja alkuvaiheen puutteellinen tutkimustieto sekä toisaalta viljelijöiden heikko sitoutuminen maatalouden ympäristöpoliittisiin toimenpiteisiin ja tavoitteisiin. (esim. Aakkula ym. 2010.) Erityisesti tämä pätee maatalouden ympäristöpolitiikan pääasiallisessa painopisteessä eli vesienhoidossa.

Suomalaisen viljelyn taustalla on luonnehdittu vaikuttavan talonpoikaisen eetoksen, jonka mukaisesti viljely mieltyy viljelijän ja luonnon väliseen vuorovaikutukseen perustuvaksi (Kumpulainen 1999; Silvasti 2001). Tällöin ikään kuin ulkopuolelta tuleva ympäristöohjaus joutuu kamppailemaan oman legitima-

tionsa kanssa. Toisaalta ympäristöpolitiikan toimijat eivät ole itsekään täysin syyttömiä ympäristöpoliittisiin toimiin kohdistuneeseen penseyteen. Natura-ohjelman toimeenpano on tästä hyvä esimerkki. Se onnistui myrkyttämään maaseutualueiden ympäristöhallinnan toimijoiden ja maaseudun asukkaiden välisen vuorovaikutuksen varsin tehokkaasti 2000-luvun taitteessa (Björn 2003; Oksanen 2003).

Kysymys on myös politiikan kenttien välisestä näkökulmaerosta. Maaseutu sekä sen toimijat ja luonnonvarat näyttävät politiikoissa hyvin eri painoituksin. Maatalous- ja maaseutupolitiikka keskittyvät maaseudun toimijoiden hyvinvointiin jättäen ympäristöasiat niille alisteisiksi. Ympäristöpolitiikka ei puolestaan välttämättä tavoita riittävässä määrin maaseudun heterogeenisyyttä, mikäli se keskittyy lähinnä luonnonvarojen käyttöön (Jokinen 2013, 25). Tämän voi havaita esimerkiksi alueellisista ympäristöohjelmista, joissa maaseutu näyttää suhteellisen kyseenalaistamattomana ja yhtenäisenä (Tervo 2009).

1.2. Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Analysoin tässä tutkimuksessa sitä, miten suomalaisilla maataloilla on mukauduttu maatalouden toimintaympäristön muutoksiin ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet tehtyihin valintoihin ja tilojen jatkuvuksiin sekä erilaisissa katkoskohdissa että päivittäisessä toiminnassa ja käytännöissä. Erityisesti kiinnitän huomiota maatalouden ympäristöpolitiikan vaikutuksiin näissä prosesseissa. Keskityn myös siihen, millä tavoin maatalouden ympäristöpolitiikka osaltaan avaa tai sulkee toiminnan mahdollisuuksia tiloilla ja miten paikallinen maatalousyhteisö, maatalousneuvonta ja erilaiset neuvontaprojektit vaikuttavat tähän dynamiikkaan.

Maatalous ja maaseutu ovat olleet akateemisen kiinnostuksen kohteena Suomessa varsin pitkään ja alan tutkimus on pärjännyt myös kansainvälisesti vertailtuna (Lehvo & Nuutinen 2006). Maaseutututkimus on keskittynyt 2000-luvulla esimerkiksi ympäristökysymyksiin ja maankäytön kysymyksiin (Jokinen 2004), maaseudun määrittelyyn ja asemointiin nyky-yhteiskunnassa (Rosenqvist 2004), maaseudun naisryttäjäyteen (Ikonen 2008), erilaisiin maaseudun kehityshankkeisiin ja -politiikkaan (Valve 2003; Eisto 2009) sekä kyläyhteisöihin ja kylätoimintaan (Holmila 2001; Kumpulainen 2012). Kohdennetummin maatalouteen liittyviä tutkimusteemoja ovat olleet muun muassa maatalouden luontosuhteen muutokset (Kumpulainen 1999), maanviljely yrittäjyytenä (Katila 2000), viljely elämäntapana (Silvasti 2001), maatalojen jatkuvuus (Hangasmaa 2003), maaseutumatkailutilojen sukupolvenvaihdokset (Lassila 2005), maaseudun sosiaalisesti kestävä resurssienkäyttö (Huttunen 2013) ja viljelijöiden työhyvinvointi (Kallioniemi 2013). Yhteiskuntatieteellisesti orientoitunutta maataloustutkimusta on tehty esimerkiksi maatalouspolitiikan kehityksestä (Vihinen 2001), luonnonmukaisesta tuotannosta (Mononen 2008), pellonomistajista (Myyrä ym. 2008) ja maatalouden ympäristöpolitiikasta (Jokinen 1995, Kröger 2009, Kaljonen 2011). Tämä käsillä oleva tutkimus asettuu osaksi viimeksi mainittua tematiikkaa keskittyessään maatalouden ympäristöpolitiikan ehdollistumiseen tilatasolla.

Edellä esiteltyjen, varsin kattavasti maaseudun toimijoiden moninaisuutta kuvaavien tutkimusten valossa voidaan perustellusti väittää myös maatalouden toimijajoukon olevan varsin heterogeeninen. Tämä moninaisuus ilmenee sekä maatalouden toiminnoissa että niiden taustalla olevissa vaikuttimissa. Maaseudun ympäristönhoidon kokonaisuuden kannalta onkin ensiarvoisen tärkeää analysoida maatalouden eriytyneitä toimintatiloja yksityiskohtaisesti. Yhden lähtökohdan analyysille antaa tässä tutkimuksessa käytetty tapaustutkimuksellinen ote. Tapaustutkimus on määritelty varsinaisen tiukkarajaisen metodin sijaan pikemminkin tutkimusotteeksi, jonka keskeisiä aineksia ovat muun muassa keskittyminen pieneen joukkoon tutkimuskohteita, niiden tarkkapiirteinen havainnointi sekä tapauksen ja kontekstin rajan häilyvyys (esim. Flyvbjerg 2001; Laine ym. 2007).

Eri tavoin kohdennetut tapaustutkimukset avaavat erilaisia mahdollisuuksia siihen, mitä tulosten perusteella voidaan sanoa tutkimuksen kohteesta. Tutkimukseni keskeisin aineisto koostuu viidestätoista tilahaastattelusta, jotka on kerätty samoilta tiloilta sekä vuonna 1998 että 2010. Kysymyksessä on siis pitkittäisotokseen perustuva ja tyypillinen tapaustutkimus (Laine ym. 2007). Näiden lähtökohtien pohjalta olen tarkastellut tutkimuskohteessani tapahtuneita muutoksia tietyssä, suhteellisen tavanomaisessa maatalousyhteisössä. Tarkoituksena on ymmärtää ja avata yksityiskohtaisesti paikallisia tapahtumakulkuja. Tällöin myös niiden ominaispiirteiden arvioiminen suhteessa vastaavankaltaisiin ilmiöihin mahdollistuu. (Haila 2007.)

Avatessani maatilojen moninaistumisen kehityskulkuja sekä niihin liittyviä ympäristönhoidollisia mahdollisuuksia ja rajoitteita keskityn seuraavaan konkreettiseen ongelmaan: *Miten maatalouden ympäristöpoliittisia toimenpiteitä voidaan kehittää siten, että maatilojen eriytyneet toimintatilat ja toiminnan moninaiset motivaatiot tulevat huomioiduksi?* Samalla tutkimuksessa arvioidaan nykyisten toimenpiteiden toimivuutta suhteessa tilatason käytäntöihin.

Tutkimuksen keskeisin aineisto koostuu varsinaissuomalaisessa kylässä vuosina 1998 ja 2010 tehdyistä viljelijähaastattelusta, joita täydentävät sekä Varsinais-Suomessa että Pirkanmaalla tehdyt viranomaishaastattelut ja havainnointiaineisto. Tutkimusasetelmaa ohjaavat tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisin mekanismein mautiloilla on mukauduttu maatalouden muuttuneeseen toimintaympäristöön?
2. Miten maatalouden ympäristöpolitiikka ehdollistaa maatilojen sopeutumista muutoksiin ja tilojen kehityskulujen eriytymistä?
3. Millaista ympäristönhoidollista potentiaalia tilatasolla kehittyneistä toimintatavoista on löydettävissä ja miten tämä potentiaali on hyödynnettävissä?

Maatalouden ympäristöpolitiikkaan on peräänkuulutettu sektorirajat ylittävää ajattelua, jossa otettaisiin huomioon toimijoiden dynaamiset suhteet siihen toimintaympäristöön, jossa maatalous tapahtuu (esim. Kaljonen 2011, 37-39). Tämä

tarjoaisi maataloilille lisämahdollisuuksia soveltaa toimenpiteitä omien toiminta-ehdojensa mukaisesti. Näitä mahdollisuuksia tai potentiaaleja ei ole etukäteen helppo nähdä, koska niiden syntymiseen vaikuttavat sekä erilaisia mahdollisuuksia sisältävät artefaktit että toimintaympäristö, joka on jatkuvasti muuttuva (Braun & Whatmore 2010, xxi). Potentiaalinen ongelma onkin se, että se tulee näkyväksi vasta realisoituttuaan, jolloin se myös samanaikaisesti lakkaa olemasta potentiaali. Asiaa voi toisaalta lähestyä dynaamisemmasta näkökulmasta, jossa potentiaalinen voi ajatella toteutuessaan luovan uutta potentiaalia, joka toteutuessaan taas luo edelleen uutta potentiaalia (Haila 2000). Tämän dynamiikan ymmärtäminen onkin yksi työhön vaikuttaneista käsitteellisistä ja empiirisistä kysymyksistä.

Tarkastelen maataloutta sosiomateriaalisena käytäntönä, jossa erilaiset teknismateriaaliset artefaktit ja prosessit ovat kietoutuneita monenlaisiin sosiaalisiin toimintoihin, verkostoihin ja riippuvuuksiin (Leonardi 2012). Mikäli maataloutta ja sen ympäristövaikutuksia tarkastellaan lähinnä teknisinä prosesseina, jää niiden problematiikka väistämättä vajavaiseksi. Esimerkiksi maatalouden rehevöittävät vaikutukset kehystyvät useimmiten lähinnä teknisesti ratkaistavina kysymyksinä, jolloin paikallinen ja kokemusperäinen tieto ja toiminta rajautuvat ympäristöpolitiikan ulkopuolelle (esim. Tynkkynen 2012). Toisaalta vaikka maatalouden ympäristövaikutuksia käsiteltäisiinkin pelkästään luonnontieteellisinä prosesseina, myös näissä erilaiset vuorovaikutusketjut ovat kompleksisia ja vaikeasti hallittavia (Moss 2008). Näyttäisi siis siltä, että maatalouden ympäristöpolitiikka hyötyisi tiheämmästä paikallisen ja ajallisen kontekstin huomioimisesta, jossa erilaiset sosio-ekologiset riippuvuudet ja vuorovaikutussuhteet tulisivat paremmin huomioiduiksi (Haila 2008b, 207). Tätä kautta voitaisiin paremmin hyödyntää tilojen toiminnassa piileviä ympäristönhoidollisia potentiaaleja.

Pyrkimys kontekstisidonnaisempaan ja joustavampaan hallintoon on nykypäivänä varsin laajasti tunnustettu ideaali. Tämän tavoittelu johtaa kuitenkin helposti jo nyt maatalouspolitiikassa kritisoituun byrokratian lisääntymiseen. Maataloustutkijoiden parissa jonkinlaisena surkuhupaisana vitsinä välillä kuultu ”taivas meitä varjelkoon maatalouspolitiikan yksinkertaistamiselta” sisältääkin totuuden siemenen; EU:n maatalouspoliittiset uudistukset eivät ole varsinaisesti lisänneet joustavuutta tai ainakaan vähentäneet byrokratiaa. Viljelijöiden taholta tämän on koettu kyseenalaistavan heidän ammattitaitoaan ja -ylpeyttään, jossa on puolestaan yksi maatalouden ympäristöpolitiikan heikon menestyksen syy. Joskus on myös kuultu arvioita, että politiikka toimisi jopa tehokkaammin, mikäli se olisi vähemmän kontekstikohtaista ja paikallisesti sovellettua ja puolestaan mahdollisimman yksinkertaista ja yleistä (esim. Vatn 2002). Tällöin näkökulma keskittyy kuitenkin varsin vahvasti lähinnä politiikan taloudellisiin vaikutuksiin. Vaikka puhe maatalousyrittäjyydestä korostaakin toiminnan elinkeinoluonnetta, maatalouden harjoittamisessa kysymys ei kuitenkaan ole pelkästään taloudellisista motivaatioista.

1.3. Tutkimuksen rakenne

Tutkimus etenee seuraavasti: edellä esittelemäni tutkimusasetelman ja tutkimuskysymysten jälkeen käyn luvussa kaksi lyhyesti läpi maatalouden kehityksen käsitteellistämisen pääsuuntaviivoja sekä maatalouden ympäristöpolitiikan nykyhetkeen johtaneita tapahtumakulkuja. Luvussa kolme esittelen työn kolme keskeisintä käsitettä: toiminnan ekologian toimintaympäristön jäsentämisen työkaluna, adaptiivisuuden ja sitä kautta muodostuvan systeemisen lähestymistavan sekä artefaktuaalisuuden, jota käytän työssä sekä analyysityökaluna että analyysin kohteena. Kuvailen aineistoni pääpiirteet eli vuosina 1998 ja 2010 tehdyt viljelijähaastattelut luvussa neljä, sekä esittelen aineiston analyysissä käyttämäni narratiivisen lähestymistavan.

Luvussa viisi käsittelen suomalaisen maatalouteen kiinteästi liittyvää talonpoikaisuutta ja jatkuvuuden ideaalia, sekä esittelen aineistosta tekemäni jaon viljelyn neljään ideaalityyppiin. Lisäksi käyn lyhyesti läpi haastatellut tilat. Luvussa kuusi esittelen tarkemmin ideaalityypeistä valitsemani esimerkkitalat. Tämä tapahtuu käyttämäni narratiivisen lähestymistavan mukaisesti tilatarinoina, jotka kiinnittyvät erilaisiin tiloilla ilmeneviin artefakteihin ja niiden muutoksiin vuosien 1998 ja 2010 välillä. Tilojen adaptiivisia prosesseja ja niiden mekanismeja esittelen luvussa seitsemän samoin kuin erityyppisillä tiloilla ilmenneitä adaptiivisia strategioita sekä niiden ehtoja. Jatkan tilojen toiminnan analysointia luvussa kahdeksan keskittyen erityisesti verkostomaisten toimintatapojen yleistymiseen tarkastelemillani maatiiloilla. Lisäksi pohdin sitä, missä määrin ja minkälaisen dynamiikan kautta maatalouden ympäristöpolitiikka, sen toimenpiteet ja neuvonta näkyvät ja vaikuttavat tilatasolla. Työn päättävässä yhdeksännessä luvussa esittelen työn keskeisimmät tulokset, ja pohdin maatalouden ympäristönhoidon potentiaaleja sekä sitä, millä tavoin niitä voisi käytännössä lähestyä.

2.

Maatalouden yhteiskunnallinen toimintaympäristö

Maaseudun perinteinen mieltyminen maa- ja metsätalouden raaka-ainereserviksi on muuttunut ja muuttumassa teollistuneissa maissa monipuolisemmaksi maaseudun käytöksi ja hyödyntämiseksi (Rannikko 2000; 2008). Myös maaseudun määrittelyvalta on siirtynyt jossain määrin pois maaseudulta, kun maaseutu on muuttunut tuotannon tilasta kuluttamisen kohteeksi (esim. Silvasti 2002a; Muilu & Rosenqvist 2006). Maataloustuottajat maaseudun keskeisinä toimijoina ovat osaltaan saaneet kokea nämä yhteiskunnan ja kansainvälisen toimintaympäristön muutoksista kumpuavat uudenlaiset vaatimukset. Erityisen selvästi tämä näkyy siirtymisessä kansallisen sopimisen aikakaudesta eurooppalaisten yhteismarkkinoiden aikakauteen. Markkinamekanismien muuttuttua tuotteista maksetusta – tosin kansallisesti tuetusta – hinnasta tukiperusteisempaan tulonmuodostukseen, myös tuottamisen logiikka on jossain määrin muuttunut. Tuottamisen rationaliteetti ei ole kuitenkaan kadonnut mihinkään, maatalouden perustehtävä on yhä tuottaa ruokaa ja kuitua. Näiden tavoitteiden rinnalle on tullut uusia vastuita ja velvollisuuksia, kuten erilaisia ympäristövelvoitteita (esim. Valve ym. 2013, 2096). Ympäristövaatimusten ohella myös kuluttajalähtöiset lähi- ja luomuruokatavoitteet¹ sekä eläintuotannon eettisyyden kysymykset ovat nousseet entistä tärkeämmiksi (Valtioneuvosto 2010).

2.1. Jatkuvan rakennemuutoksen maatalous

Maatalouspolitiikkaa on Suomessa 1960-luvulta alkaen ohjattu hyvin voimakkaasti taloudellisen rationaliteetin ja modernisaation mukaisilla kasvuun tähtäävillä politiikoilla. Maataloustuotantoa on käsitelty ”ikään kuin yhtenä suurena maatilana” (Vihinen 2004, 258) ja maatilat ovat näyttäneet atomistisina toimijoina, jotka esimerkiksi omistavat itse omat koneensa (Niemelä 2004, 197). Maatilojen toimintaedellytysten ajalliseen ja paikalliseen vaihteluun ei EU:n maatalouspolitiikassa

¹ Puhun maatalouden ympäristötukien erityisympäristötukiinkin kuuluvasta luonnonmukaisesta tuotannosta tässä työssä luomuna termin vakiintuneisuudesta johtuen.

ole aina kiinnitetty riittävästi huomiota (Darnhofer ym. 2010). Poliitiikan perustessa lähinnä taloudelliseen tukeen, ovat kestävämmän politiikan mahdollistavat sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat jääneet vähemmälle huomiolle (Burton & Paragahawewa 2011). Tilojen arkipäivän todellisuudet voivat pienelläkin alueella olla hyvin erilaisia. Karkeat jaot ja tilastot peittävät helposti tämän moninaisuuden alleen ja antavat yksipuolisen ja jopa vääristyneen kuvan tilojen todellisuuksista (Silvasti 2009.)

Valtiovalta on ohjannut ja säädellyt maatalojen toimintaa Suomessa koko itsenäisyyden ajan ja myös sitä ennen (Alestalo 1986, 67 Silvastin 2000, 23 mukaan). Suomen EU-jäsenyys ei siis sinänsä muuttanut tilannetta peruslähtökohdiltaan tässä suhteessa. Jäsenyys vaikutti kuitenkin varsin merkittävästi maatalouspoliittisiin toimenpiteisiin ja hallintakäytäntöihin (Silvasti 2001, 23). Tilakoon kasvatamisen on nähty olevan tärkeää suomalaisen maatalouden sopeuttamisessa EU:n maatalouspoliittiseen ympäristöön, ja tätä kehitystä on myös politiikan kautta tuettu. Tämä on tarkoittanut pienempien tilojen luopumista tuotannosta. Tilojen lukumäärä on kuitenkin pienentynyt Suomessa tasaisesti jo 1960-luvulta alkaen, ja EU-jäsenyys on edelleen jatkanut tätä kehityssuuntaa. (Rannikko 2000.)

Maatalouden 1950-luvulla alkanut rakennemuutos tapahtui tuotannon tekijöiden muututtua työvoimavaltaisesta pääomavaltaisempaan, kun erilaiset politiikan tukemat teknologiset ratkaisut ja niiden kehittyminen tehostivat tuotantoa (Vihinen 2004, 256-257). Tämä johti nopeasti myös koko maaseudun rakennemuutokseen, eli maaseudun asujaimiston jyrkkään vähenemiseen, kun suuret ikäluokat alkoivat aikuistua ja muuttaa töiden perässä maalta kaupunkeihin. Vuodesta 1970 vuoteen 1990 maa- ja metsätaloudesta toimeentulonsa saavien määrä väheni yli puolella, joskin vähentymiseen vaikutti myös metsätalouden rakenteen muuttuminen (Haapala 2004, 235). EU-jäsenyyden myötä tilojen lopettamiskehitys ja maaseudun elinkeinorakenteen muutos kiihtyi, mutta maatalous on ollut jatkuvassa muutoksessa jo ennen murroskohdaksi tulkittavaa unionijäsenyyttä.

Vastaavasti myös maatalojen määrä on tasaisesti vähentynyt 1960-luvulta lähtien, joskin maataloudessa työskentelevien määrää hitaammin. Keskimääräinen vähenemistahti oli vuosina 1969–1994 noin 2,0 prosenttia vuodessa (Laurila 2004, 378). EU-jäsenyyden jälkeen tahti kiihtyi. Jäsenyyden alkuvuosina tilojen määrä väheni noin 4,5 prosentin vuosivauhdilla tasoittuen sittemmin 2000-luvulla noin 2,5 prosenttiin vuodessa (Maa- ja metsätalousministeriö 2013a). Maatalouden rakennemuutoksen eteneminen olisi tapahtunut toisin sanoen joka tapauksessa ilman EU-jäsenyyttäkin. Kansalliseen sopimiseen perustuvassa järjestelmässä erilaiset tuontisuojat ja kaupan vapautumisen paineet olisivat hyvin todennäköisesti ennen pitkää tuottaneet samanlaisia muutoksia joita jäsenyys aiheutti, vaikkakin luultavimmin ne olisivat olleet vaihteellisempia ja vähemmän dramaattisia (Laurila 2004, 349).

Tilojen keskinäinen kehitys on EU-jäsenyyden jälkeisenä aikana polarisoitunut. Tuotantoa jatkavat tilat ovat joko erikoistuneet pyrkien kasvamaan tai monialaistuneet laajentaen toimintaansa myös muihin kuin perinteiseen maata-

louteen liittyviin toimintoihin (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009, 83). Monialaisia suomalaisista maataloista lasketaan olevan noin kolmasosa. Monialaistumiskehitys on jossain määrin kiihtynyt 1990-luvulta alkaen. (Niemi & Ahlstedt 2013, 9.) Polarisoitumista on toki tapahtunut politiikan ohjaamana ennen EU-jäsenyyttäkin, mutta kehitys on viime vuosikymmeninä korostunut. Nämä maatalousympäristön laajemmat kehityslinjat näkyvät myös tämän tutkimuksen aineistossa. Muutama suurempi tila on laajentanut voimakkaasti joko vuokraamalla tai ostamalla maata luopuvilta viljelijöiltä. Varsin monilukuiset pienemmät tilat ovat puolestaan joko monialaistaneet toimintaansa tai viljelijät hakevat osan toimeentulostaan tilan ulkopuolisista töistä.

2.2. Kansallisesta sopimisesta yhteiseen maatalouspolitiikkaan

Tuotantokeskeisyyttä korostava ja maaseutua tuotannon tilaksi rajaava maatalouden *produktivistinen* tuotantoetus perustuu tuotannon kasvattamiseen ja rationalisointiin, jossa yhteiskunnan maatalouteen suuntaamat kannustimet perustuvat lopputuotteiden mahdollisimman tehokkaaseen tuottamiseen (Lowe ym. 1993, 221). Tämä on ollut sekä Suomen että EU:n maatalouspolitiikan ydin, vaikka esimerkiksi ylituotanto, yksi eurooppalaisen maatalouden keskeisimmistä ongelmista, on suurelta osin harjoitetun maatalouspolitiikan itse aiheuttamaa (Jokinen 2005, 48-49). Produktivistinen tuotantoetus on pitkään määrittänyt koko suomalaista maatalousteknologian ja -tieteen edistykseen perustuvaa maatalouden teknopoliittista mallia, joka on vaikuttanut myös tilatason tuotantomotiivaatioihin (Kumpulainen 1999, 17-18; Silvasti 2002b, 43). Viljelijät ovat omaksuneet maatalouden tutkimusinstituutioiden kehittämiä tuotannon rationalisointi- ja tehostamiskeinoja suhteellisen aktiivisesti. Silvasti (2001, 262) huomauttaakin, että vaikka teknologioiden haltuunotto tiloilla on tapahtunut melko nopeasti, se ei kuitenkaan ole ollut riippumatonta maatalouden taloudellisista ja hallinnollisista rakenteista. Päinvastoin, maatalouden teknopoliittinen malli on ohjannut varsin voimakkaasti tiloilla tehtyjä teknologisia valintoja.

Maatalousneuvontajärjestelmän kautta uudet keinot ovat tehokkaasti suotautuneet tutkimuksesta käytännön toiminnaksi (Jokinen 1995, 95; Niemelä 2004, 192). Neuvonnalla on ollut maatalouspoliittinen tehtävä tuotannon tehostamiseen keskittyvien tutkimuslaitosten tulosten saattamisessa viljelijöiden käyttöön. Neuvonta on myös nauttinut viljelijöiden luottamusta. Tässä piilee esimerkiksi vesistöjen rehevöitymisen yksi keskeinen syy, kun suositusten mukaiset, mutta jälkikäteen arvioituna liialliset lannoitusmäärät on otettu annettuna. (Jokinen 1995, 95.) Yksi produktivistisen tuotantoetuksen piirteistä onkin ollut tilojen vertikaalinen kiinnittyminen maatalouden teknologispoliittisiin mekanismeihin (Crowley ym. 2008, 8 Voutilaisen 2012, 20 mukaan).

Suomen maatalouspolitiikan kaksi suurta tavoitetta ovat olleet elintarvikkeiden kansallisen omavaraisuuden takaaminen sekä viljelijöiden tulotasosta huolehtiminen (Jokinen & Aakkula 2004, 298). Nämä tavoitteet ovat politiikan

tavoitteissa yhä mukana. Maatalouspolitiikassa on kuitenkin ollut kyse paljosta muustakin kuin puhtaasti maatalouden toimintaedellytysten turvaamisesta. Elin-tarvikkeiden hinnat on pyritty pitämään kohtuullisina ja maatalouspolitiikka on kytkeytynyt tiiviisti yhteen esimerkiksi aluepolitiikan kanssa, kun maata on pyritty kehittämään alueellisesti tasapuolisesti (Voutilainen 2012, 31). Myös sotien jälkeinen asutustoiminta liittyy kiinteästi maatalouspolitiikkaan. Siirtolaisten asut-taminen edesauttoi suomalaisen maatalouden rakenteelle yhä jossain määrin luon-teenomaisen pientilavaltaisuuden vahvistumista (Kola 2002, 116).

Erilaisten maatalousteknologioiden voimakas kehittäminen on ollut yksi kansallista omavaraisuutta tavoitelleen politiikan välineistä. 1960-luvulta alkaen tuotannon kasvattamiseen tähtäävät toimet käänsivät kuitenkin omavaraisuuden ylituotannoksi, joka on ollut maatalouspolitiikan merkittävimpiä kysymyksiä Suomessa 1990-luvulle saakka. Maatalouden rakennetta alettiin ylituotannon myötä rationalisoida muun muassa tilakokojen kasvattamiseen ja pientilojen luopumiseen kannustavalla politiikalla. Myös uusien teknologioiden käyttöön-ottoa pyrittiin edelleen edistämään. (Jokinen 2001, 90; Jokinen & Aakkula 2004, 298.) Maatalouden rakennetta uudistamaan pyrkivillä toimenpiteillä oli yhtä aikaa ylituotannon vähentämispyrkimyksiin liittyvä tuotantopoliittisia sekä maanvilje-lijöiden toimeentuloon liittyviä sosiaalipoliittisia ulottuvuuksia (Vihinen 2004, 277).

Kansallisesti ylläpidetty korkea tuottajahintataso edisti kuitenkin tuotannon kasvattamista huolimatta erilaisista ylituotannon vähentämiseen tähdänneistä toimenpiteistä. Tuotantomääriä pyrittiin vähentämään erilaisin tuottajilta kerä-tyin vientikustannusmaksuin, lannoiteveroin ja entistä laajemmin kesannointi-velvoittein, joiden avulla osa pelloista jätettiin pois tuotannosta tietyksi ajanjak-soksi. Ylituotanto-ongelman hoitaminen on tullut erityisesti viennin rahoitta-misen osalta varsin kalliiksi. (Laurila 2004.) Edellä mainitut keinot eivät kuiten-kaan juurikaan auttaneet (Granberg 2004, 171). Pahimmillaan esimerkiksi kesan-nointiratkaisut kasvattivat ylituotantoa entisestään, mikäli pelloille tehtiin kesan-nointiaikana perusparannustoimia ja ne palautuivat viljelyyn entistä tuottavam-pina. Lannoiteverojen tarkoituksena oli auttaa maatalouden vientikustannusten kattamisessa jonka lisäksi yhtenä perusteena oli myös ympäristön kuormituksen vähentäminen. Tähän ne osoittautuivat kuitenkin tehottomiksi, sillä lannoitus-tasot olivat yhä varsin korkeat huolimatta vähentyneestä lannoituksesta. (Laurila 2004, 357.) 1950-luvulta alkanut ja alkujaan varsin suurpiirteinen lannoitteiden käyttö oli saanut peltojen ravinnetasot erityisesti fosforin osalta korkeiksi (Valkama ym. 2009).

1980-luvulla ylituotantoa pyrittiin purkamaan esimerkiksi asettamalla tietyille tuotteille, kuten maidolle ja kananmunille niin sanottu kaksihintajärjestelmä, jossa tietyn kiintiön ylittävästä tuotannosta maksettiin tuottajalle alempaa hintaa. Tuot-tajahinnat olivat kuitenkin varsin korkeita, eikä kaksihintajärjestelmäkään juuri helpottanut tilannetta. 1990-luvulle tultaessa tuottajahinnat alkoivat hiljalleen laskea, kunnes Suomen EU-jäsenyys vuonna 1995 muutti maatalouden tulonmuo-dostusta tuottajahintojen tukemisesta kohti markkinaperustaisempaa hinnoittelua.

Tuottajahinnat putosivat Suomessa tuolloin kerralla keskimäärin 45 prosenttia. Täytyy kuitenkin muistaa, että markkinaperustaisempi hinnoittelu tarkoittaa tässä yhteydessä EU:n sisämarkkinoita, jotka ovat aiemman kansallisen sopimisen tapaan tietyissä määrin suojeltuja maailmanmarkkinoilta. (Laurila 2004; Niemi & Ahlstedt 2005, 5.)

Rannikon (2000) mukaan Suomen tavoitteena EU-jäsenyysneuvotteluissa oli maatalouden kokonaistuotannon säilyttäminen osapuilleen ennallaan ja maatalouden harjoittamisen edellytysten jatkuminen koko maassa. Yhteiseen maatalouspolitiikkaan ja sen viljelyalaan perustuva tukipolitiikka ei yksistään riittänyt kompensoimaan EU-jäsenyyden myötä laskenutta suomalaisten viljelijöiden tulo-tasoa. Uuteen hintatasoon sopeutumiseksi käyttöön otettiin luonnonhaittakorvaus sekä ympäristötukijärjestelmä, jotka rahoitettiin osittain kansallisista varoista mahdollistamaan maatalouden toimintaedellytysten jatkuminen. Tämän lisäksi Suomessa maksetaan erilaisia kokonaan kansallisesti rahoitettuja tukia. (Laurila 2004, 368-371; Voutilainen 2012, 32.) Järjestelmä on säilynyt olennaisilta osiltaan samanlaisena myös 2010-luvulle tultaessa (Niemi & Ahlstedt 2012, 51).

2.3. Tuotantokeskeisyydestä monivaikutteisuuteen

EU:n yhteisen maatalouspolitiikan² periaatteet luotiin Rooman sopimuksella vuonna 1957. Poliitiikan lähtökohdiksi määriteltiin maatalouden tuottavuuden parantaminen ja maatalousväestön elintason takaaminen. Yhteisen maatalouspolitiikan periaatteiksi muotoutuivat maataloustuotteiden yhteiset markkinat, yhteisön oman tuotannon suosiminen ja politiikan yhteinen rahoitus. (Jokinen & Aakkula 2004, 298) Tuotannon rationalisointiin ja maksimointiin johtanut yhteinen maatalouspolitiikka problematisoitui ylituotannon myötä. Eurooppalaisen maatalouspolitiikan tavoitteet ja ongelmat ovatkin olleet varsin yhteneväisiä suomessa harjoitetun politiikan kanssa. Ylituotantoa on pyritty myös purkamaan samantyyppisin keinoin ja tuloksin kuin Suomessakin. Pahimmillaan toimenpiteet ovat tuottaneet muita haittavaikutuksia, kuten esimerkiksi ympäristöongelmia. (Kola 2002, 127.)

Myös ympäristöliike nousi 1990-luvulla haastamaan tuotantokeskeistä maatalouspolitiikkaa erityisesti sen tuottamien ravinnevalumiin ja monimuotoisuuden heikkenemisen vuoksi (Wilson 2001). EU:n yhteisen maatalouspolitiikan ongelmat alkoivat eskaloitua kustannusten ja samalla ylituotannon jatkaessa kasvamistaan (Walford 2003, 494). Puhuttiin siirtymästä *jälkiproduktivistisen* maatalouden aika-kauteen, jossa maataloustuotantoa tarkasteltiin osana laajempaa maaseudun roolia koko väestön hyödykkeenä (Cloke & Goodwin 1992; Marsden ym. 1993). Maatalouden 1990-luvulla tiukentuneen ympäristösääntelyn perustan onkin katsottu olevan jälkiproduktivistisen diskurssin ansiota (Jokinen 2005, 48-49). Siirtymää produktivismista jälkiproduktivismiin on luonnehdittu myös siirtymänä maatalouden modernisaation aikakaudesta laajempaan maaseudun kehittämisen aika-kauteen (Terluin 2001, 40-41 Voutilaisen 2012, 20 mukaan).

² Common agricultural policy, CAP

Maatalouden kehitys vaikuttaa merkittävästi maaseudun kehitykseen, vaikka suoria yhtäläisyysmerkkejä näiden kahden välille ei olekaan voinut enää muutama vuosikymmeneen vetää. Maaseutupolitiikka ja maaseudun elinkeinorakenteen monipuolinen kehittäminen saivat jalansijaa tiukemmin maatalouteen ja sen kehittämiseen keskittyneen maatalouspolitiikan rinnalla 1980-luvun lopulla (Rannikko 2000). Maatalous- ja maaseutupolitiikan tavoitteet ovat jossain määrin vastakkaisia. Esimerkiksi maatalouden keskittyminen tai erikoistuminen eivät välttämättä ole maaseudun kehityksen kannalta yksinomaan positiivisia ilmiöitä. Erityisesti niin sanottu suppea maaseutupolitiikka on linjattu erilleen maatalouspolitiikasta ja sen tavoitteista, vaikka molempien tavoitteet ja keinot koskettavatkin suurelta osin samoja toimijoita. (Aakkula ym. 2004, 49.) 2000-luvulla maaseutu- ja maatalouspolitiikka ovat eriytyneet suhteellisen itsenäisiksi politiikanaloikseen, vaikka maaseutupolitiikan kehittämistoimenpiteet rahoitetaan pääosin yhteisen maatalouspolitiikan varoista (Uusitalo 2009, 286).

Siirtymää produktivismista jälkiproduktivistiseen aikaan on kritisoitu erityisesti tarkasteltavan lineaarisuudesta. Samalla huomioimatta ovat jääneet tilatason monimuotoisuus ja erilaisten toiminnan vaihtelevat motivaatiot (Evans ym. 2002; Wilson 2007; Ward ym. 2008). Jälkiproduktivistisesta maataloudesta käyty keskustelu on keskittynyt makrotason kehityskulkuun, jolloin tilatason näkökulma muutokseen ja sen realisoitumiseen on jäänyt vähemmälle huomiolle. Keskustelu on myös ollut hyvin Iso-Britannia- ja EU -vetoista, jonka perusteella on pyritty ottamaan haltuun maatalouden muutos hyvin erilaisissa sosio-kulttuurisissa järjestelmissä. (Wilson 2001; Marsden 2003, 151; Burton & Wilson 2006.) Erityisesti Suomessa maaseudun käytön problematiikka liittyy edelleen enemmän ja vähemmän perinteiseen tuotannollisuuteen. Esimerkiksi marjanpoimintaan ja kaivosteollisuuteen liittyvät kysymykset kiinnittyvät mitä suurimmassa määrin maaseudun materiaaliin resursseihin. (esim. Jokinen 2013, 27.)

Monivaikutteinen maatalous -käsitteen avulla on koetettu jäsentää maataloudelle asetettuja uusia velvoitteita, kuten maisemanhoitoa tai ympäristönsuojelua. Käsite on auttanut myös tarkastelemaan maatalouden tuottamia muita kuin suoraan ruoan tai kuidun tuotantoon liittyviä vaikutuksia, kuten esimerkiksi maaseutualueiden kehittämiseen liittyviä tekijöitä. (Arovuori ym. 2006; Wilson 2007; Marsden & Sonnino 2008.) Käsitteellä on myös merkitystä eurooppalaisen maatalouspolitiikan legitimoimispyrkimyksissä (esim. Renting ym. 2009; Stobbe-laar ym. 2009). Tulkinnaasta riippuen monivaikutteisuus määrittyy lähelle jälkiproduktivistisuutta (Voutilainen 2012, 22), tai kuten useimmiten on kyse, maatalouden muutoksen jäsentämisestä tavoin, joilla on pyritty pääsemään ohi kritisoidusta produktivismi–jälkiproduktivismi–dualismista (Wilson 2007; 2008). Käsitteellisestä moninaisuudestaan huolimatta monivaikutteisuus voidaan määritellä näkökulmaksi, jossa maatalous tuottaa ravintoa, ja tämän tuottamisen seurauksena myös muita, useimmiten ei-markkinahintaisia julkishyödykkeitä (OECD 2001, 13). Joidenkin tulkintojen mukaan monivaikutteisuuteen tulisi sisällyttää myös maatalouden tuottamat negatiiviset ulkoisvaikutukset, niin sanottu ”julkishaitakkeet” (esim. Vatn 2002, 312).

2000-luvulla EU:n yhteisen maatalouspolitiikan tavoitteet ovat laajentuneet kattamaan maaseudun hyvinvoinnin ja yleisempien yhteiskunnallisten hyötyjen tuottamisen kysymyksiä. Tähän ovat osaltaan johtaneet maailmankauppaneuvottelut, joissa *maatalouden eurooppalaisella mallilla* on perusteltu EU:n sisämarkkinoilla maksettavia maatalouden tukia. Tukijärjestelmällä pyritään eurooppalaisen maatalouspolitiikan perustavoitteiden lisäksi tukemaan erilaisia monivaikutteisen maatalouden tuottamia hyötyjä. Näitä ovat muun muassa maatalousmaisema, maatalousympäristön monimuotoisuuden ylläpitäminen ja monipuolistaminen, eläinten hyvinvointiin tähtäävät toimet sekä maaseudun sosiaalisen rakenteen ylläpitäminen ja kehittäminen. (Lankoski & Ollikainen 2006, 10; Baylis ym. 2008, 755.) Joulukuussa 2014 hyväksytyllä tukikaudella 2014–2020 tämä kehitys näyttäisi jatkuvan edelleen³.

Monivaikutteinen maatalous on eräänlainen kestävä kehityksen sukulaistermi, sen maataloussovellus (Renting ym. 2009, 113). Maatalous on tästä näkökulmasta yksi keskeinen maaseutualueiden elinvoimaa ylläpitävä tekijä yhdessä sitä tukevien muiden maaseutualueiden kanssa. Sen avulla on koetettu jäsentää maatalouden uusia velvoitteita, jotka useimmiten liittyvät jollain lailla perinteiseen maataloustuotantoon. Monivaikutteisuus onkin lähtökohdiltaan hallinnon ja tutkimuksen käsite, jonka avulla harjoitettua politiikkaa jäsennetään ja josta syystä sitä on myös kritisoitu (esim. Holmes 2002; Garzon 2005).

Monivaikutteisuus realisoituu vasta tilatasolla, joka on sittemmin otettu aiempaa kattavammin huomioon myös käsitteellisessä keskustelussa (esim. van der Ploeg 2009; Wilson 2009; Morgan ym. 2010). Monivaikutteinen maatalous voidaan tulkita myös eräänlaisena rajaobjektina maatalous- ja maaseutuhallinnossa ja alan tutkimuksessa. Sen käyttökelpoisuudesta on yhteisymmärrys, mutta itse sisältö on jossain määrin osapuolten omista lähtökohdista määritelty. Se on yhtäältä termi, jonka avulla on jäsennetty erityisesti EU:n maatalouspolitiikkaa ja niin sanottua eurooppalaisen maatalouden mallia, mutta myös käsite, jonka avulla voidaan tarkastella tai normatiivisemmin selittää tilatasolla tapahtuneita muutoksia ja erilaisia maatalojen toimintastrategioita (Holmes 2006; Wilson 2008).

2.4. Maatalouden ympäristöpolitiikan rakentuminen

Suomessa maatalouden ympäristöpolitiikan muotoutumiseen on erityisesti vaikuttanut huoli vesistöjen tilasta. Vesiensuojelu onkin yksi maatalouden ympäristötukipolitiikan keskeisistä kohdennuksista ja suurin osa erilaisista tukimuodoista tukee tätä tavoitetta (Tiainen ym. 2004, 351). Monimuotoisuus tai maisemaan liittyvät seikat nousivat maatalouden ympäristökeskusteluun vasta 1990-luvulla.

³ Tulevalla tukikaudella erilaisten ympäristönäkökohtien ja -toimenpiteiden kiinteämpää integrointia maatalouden tukiehtoihin ja sitä myötä maatalouden käytäntöihin tiivistetään muun muassa erityisen viherryttämistuen avulla. Ympäristötoimenpiteitä pyritään myös kohdentamaan herkemille alueille. Lisäksi ilmastomuutoksen hillintään ja sopeutumiseen kiinnitetään entistä tarkempaa huomiota. Käyttöön otetaan myös aktiiviviljelijän määritelmä, jolla tukia pyritään ohjaamaan nimensä mukaisesti aktiivisille viljelijöille, joskin ensisijaisena päämääränä on rajata tukien ulkopuolelle institutionaalisia toimijoita kuten kiinteistöyhtiöitä. Tämän lisäksi erityisesti nuorten viljelijöiden asemaa pyritään parantamaan ja ympäristöpolitiikan maaseutupoliittisia ulottuvuuksia vahvistetaan. (Maa- ja metsätalousministeriö 2014a, 2014b, 2014d.)

Tätä on seurannut 2000-luvulla esimerkiksi maatalouden tuottamiin kasvihuonekaasuihin ja uusiutuvaan energiaan liittyvä keskustelu. (Aakkula 2000; Maa- ja metsätalousministeriö 2005; Niemi & Ahlstedt 2012.)

Jokinen (2001, 90-93) on jaksottanut suomalaisen maatalouden ympäristöpolitiikan ajallisen kehityksen kolmeen vaiheeseen, joista ensimmäisen, 1970-luvun alusta vuoteen 1987 kestäneen jakson aikana ympäristöongelmia ei tunnustettu vaan niiden ensisijaisena syypäänä pidettiin yhdyskuntia ja teollisuutta. Toisen, vuosien 1988–1994 välisen kauden aikana maatalouden ympäristöongelmat tunnustettiin osaksi maatalouden harjoittamista siinä missä muidenkin yhteiskunnallisten toimien tuottamat haitat. Kolmannen, EU-jäsenyyden jälkeisen kauden aikana maatalouden ympäristöpolitiikka on pyritty saattamaan osaksi kotimaisen maatalouden jatkuvuuden turvaamisen edellytyksiä. Tämä kehitys jatkuu edelleen maatalouden ympäristöpolitiikan ollessa entistä kiinteämpi osa maatalouden käytäntöjä.

Vaikka ympäristöasiat tulivat yhteiskunnallisen keskustelun piiriin jo 1970-luvulla, alettiin niistä maatalouspolitiikan yhteydessä keskustella Suomessa varsin myöhään. Tuotantokeskeinen ajattelu hallitsi pitkään myös maaseudun ympäristön määrittelyä ja maatalouden ympäristökysymysten käsittelyä. Esimerkiksi ylituotannon vähentämisestä ja ympäristöpolitiikan yhteensovittamisesta ei juuri keskusteltu, vaikka yhteiskunnallinen keskustelu ylituotannosta muuten on ollut laajaa. (Aakkula ym. 2004, 49.) Maatalouden ympäristökuormitus esitettiin pitkään suhteellisen pienenä osaltaan siksi, että maataloussektorin –erityisesti maataloushallinnon ja Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliiton MTK:n – muodostamalla politiikkayhteisöllä on ollut valtaa määritellä alan toimintaehtoja (Jokinen 2001, 94). Vuonna 1970 maa- ja metsätalousministeriön yhteyteen perustettu vesihallitus oli käytännössä vuonna 1983 perustetun ympäristöministeriön edeltäjä, jolloin maa- ja metsätalousministeriö määritteli pitkään myös maatalouden ympäristöongelmien luonnetta ja ratkaisukeinoja (Jokinen 1995, 77).

Rehevoitymisen ja saastumisen syinä pidettiin pitkään lähinnä yhdyskuntia, teollisuutta ja modernisaation mukana noussutta elintasoja ja kulutusta. Maatalous nähtiin luonnonvaroja kestävästi käyttävänä elinkeinona. 1980-luvun puolenvälin jälkeen maatalous alkoi rinnastua muihin ympäristön kuormittajiin. 1990-luvulle tultaessa erilaisten yhdyskuntien ja teollisuuslaitosten pistekuormien haltuun saamisen myötä maatalouden suhteellinen osuus vesistöjen ravinnekuormasta kasvoi. Erilaiset tutkimushankkeet alkoivat yhä selvemmin osoittaa maatalouden merkittävää osuutta vesien rehevöittäjänä. Tämän ohella julkinen keskustelu myrkyllisistä sinileväesiintymistä herätti pohtimaan maatalouden vastuuta vesien rehevöitymisestä. (Aakkula ym. 2006, 22-24.) MTK vähätteli pitkään maatalouden ympäristöongelmia, mutta erilaisten vesistö- ja hajakuormitustutkimusten osoitettua maatalouden osuuden vesistöjen rehevöitymisessä järjestö joutui muokkaamaan kantojaan (Luoma 2002, 43-47).

Maatalouden kuormituksen tunnustamisen myötä ympäristöasiat saivat enemmän tilaa maatalouspoliittisessa keskustelussa. Esimerkiksi MTK alkoi korostaa maatalouden kestävyden kansallista tärkeyttä ja maatalouden panosta

uusiin ympäristöhaasteisiin vastaamisessa. Toisaalta näköpiirissä häilynyt EU-jäsenyys ja sen myötä ennustettu maatalouden tukijärjestelmän täydellinen uudelleenorganisointi antoivat tuulta tuottajajärjestön purjeisiin. Ottamalla ympäristöasiat vakavammin mukaan maatalouspolitiikkaan haluttiin varmistaa rahoituksen legitimaatio ja mahdollisuudet jatkossa. Ympäristöongelmat säilyivät kuitenkin tilatasolla ratkaistavina teknisinä ongelmina ja ympäristöpolitiikka vahvasti maataloustoimijoiden vaikutuksen alaisena. (Aakkula ym. 2006, 24.)

Maatalouden ympäristöhaittojen rajoittamiskeinot olivat EU-jäsenyyteen saakka lähinnä taloudelliseen rationaliteettiin perustuvia viljelysuosituksia, ja varsinaiset taloudelliset kannustimet ja konkreettiset keinot olivat vapaaehtoisia. Maatalouden aiheuttaman ravinnekuormituksen vähentämistavoitteet asetettiin korkealle ja ongelma kehystyi teknisin keinoin ratkaistavaksi. Koska käytössä ei kuitenkaan ollut juuri mitään uusia toimenpiteitä tai keinoja saati laaja-alaisempaa strategiaa, tavoitteista jäätii huomattavan kauas. (Aakkula ym. 2006, 20-23.) Ravinnehuutoumia oli kuitenkin jo ennen EU-jäsenyyttä 1990-luvun alussa alettu vähentää vapaaehtoisella viherkesannoinnilla ja suojavyöhykkeillä, joista maksettiin viljelijöille korvaus (Laurila 2004, 357). Joidenkin arvioiden mukaan ennen EU-jäsenyyttä Suomessa alkanut vapaaehtoisuuteen perustunut maatalouden ympäristökehitys otti takapakkia jäsenyyden myötä (Jokinen 2000).

Myös tässä tutkimuksessa tarkasteltavan kylän läpi virtaavan joen osalta on jo ennen EU-jäsenyyttä pyritty erilaisin vapaaehtoisuuteen perustuvien toimien edistämään maataloudesta peräisin olevien ravinteiden valumisen hallintaa. Tämä on tapahtunut 1990-luvun alussa alueellisen vesi- ja ympäristöpiirin ja sittemmin Pyhäjärven suojeluohjelman toimesta. Alueella toteutettu neuvonta ja erilaiset vesiensuojelurakenteet ovat olleet myös maatalouden valtakunnallisen ympäristöohjelman tutkimuksessa ja kehittämisessä mukana maatalouden ympäristöohjelman perustamisesta asti. (Tarvainen & Ventelä 2007.) Alueen maatalouden vesiensuojelun vaiheet esittelen tarkemmin luvussa 5.1.

Suomen EU-jäsenyyden myötä maatalouden ympäristökysymysten painoarvo kasvoi. Tähän vaikutti erityisesti jäsenyyden myötä käyttöön otettu ympäristötukiohjelma, jonka avulla maatalouden kokonaistuki saatiin nostettua tasolle, joka oli ratkaisuna sekä kansallisesti tyydyttävä että EU:n hyväksymä. Maatalouden ympäristöohjelmat muodostettiin kansallisten tarpeiden mukaisesti, jolloin niiden kattavuus ja kustannukset vaihtelevat maittain. Suomessa vuonna 1995 käyttöön otettu ohjelma rakennettiin laajaksi ja tätä myötä kustannuksiltaan suuriksi sekä kohdennettiin erityisesti vesiensuojeluun. Maatalouden ympäristötukijärjestelmän tarkoituksena oli korvata viljelijöille ympäristöhyötyjen tuottamisesta koituneet kulut.

Ympäristötukijärjestelmä rakennettiin Suomessa varsin nopeasti. Tutkimustuloksia erilaisten toimenpiteiden vaikutuksista Suomen oloissa oli suhteellisen vähän (Aakkula ym. 2006, 29). Ongelmia on ollut erityisesti asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa ja tukien kohdentamisessa, koska sekä olosuhteet että tilojen ja maatalousympäristön kehitys on eri osissa maata hyvin erilaista (Mattila ym. 2007; Turtola & Lemola 2008; Aakkula ym. 2010). Tukijärjestelmää on myös kritisoitu erityisesti sen toimeenpanon ja valvonnan aiheuttamista kustannuksista

suhteessa saavutettuun ravinnepäästöjen vähenemiseen (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2008).

Ympäristötuen taso on ollut varsin korkea verrattuna toimenpiteistä koituneisiin kustannuksiin, jolloin sen tulotuellinen merkitys on ollut suhteellisen suuri⁴. Ympäristötukien osuus maatalouden tuista on esimerkiksi tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavina vuosina 1998 ja 2010 ollut molempina noin 19 % (Niemi & Ahlstedt 2010, 51). Ympäristötukijärjestelmän piiriin ovat kuuluneet sen perustamisesta saakka lähes kaikki viljelijät. Näin maatalouden ympäristöpolitiikka on muodostunut jossain määrin eriytyneeksi maatalouspoliittiseksi alajärjestelmäksi (Aakkula ym. 2006, 7-8, 24-28). Maatalouden tulonmuodostuksen osana ympäristötuki näyttää merkittävää osaa maatilojen käytännöissä.

EU:n yhteiseen maatalouspolitiikkaan ympäristötavoitteet nousivat varsinaisesti 1992 tehdystä politiikan uudistuksessa. Tällöin maataloustukea irrotettiin tuotannosta ja hintatukea korvattiin osittain ympäristötuilla. Ympäristönäkökulman korostaminen liittyy eurooppalaisen maatalouden tukipolitiikan puolustamiseen maailmankauppaneuvotteluissa. Edellä esitetyn eurooppalaisen maatalouden mallin mukaisesti maatalous tuottaa muun muassa ympäristöhyötyjä, joista tulee maksaa niiden tuottajille. (Jokinen & Aakkula 2004, 298.) Tukien tuotantosidosta on enenevässä määrin vähennetty ja ympäristönäkökohtien huomioon ottamista syvennetty vuosien 2003 ja 2008 yhteisen maatalouspolitiikan uudistusten yhteydessä (Niemi & Ahlstedt 2012, 49-50).

Suomen maatalouden ympäristötukijärjestelmä on säilynyt olennaisilta osiltaan samanlaisena kolmena ohjelmakautena. Se jakaantuu ympäristöohjelmaan kuuluville pakollisiin perustukitoimenpiteisiin, valinnaisiin lisätoimenpiteisiin sekä ympäristön erityistukiin⁵. Ensimmäisen maatalouden ympäristökauden (1995–1999) jälkeen toiselle ohjelmakaudelle (2000–2006) järjestelmään lisättiin jonkin verran valinnaisuutta jakamalla perustoimenpiteet kahtia perus- ja lisätoimenpiteiksi, mutta tuet maksetaan yhä mallilaskelmiin ja pinta-alaan perustuvina tasatukina. (Laukkanen & Nauges 2012, 5.)

⁴ Maatalouden kokonaistuotto ja maataloustulo vaihtelevat vuosittain johtuen esimerkiksi satojen onnistumisesta ja tuotteiden markkinahinnoista, jolloin myös ympäristötuen merkitys tilojen tuottavuuteen vaihtelee. Esimerkiksi 2001 ympäristötuen osuus maatalouden kokonaistuotosta B-alueella oli viljailijoilla 10 %, sikatiloilla 3 %, maitotiloilla 6 % ja nautatiloilla noin 6 % ja vastaavasti maataloustulosta viljailijoilla 52 %, sikatiloilla 14 %, maitotiloilla 22 % ja nautatiloilla 35 %. Ympäristön erityistukien osuus ilman luomutuotannon tukia oli vuonna puolestaan vastaavasti 3 %, 1 %, 3 % ja 5 % sekä osuus maataloustulosta 12 %, 4 %, 10 % ja 24 %. Luomutuotannon tuki on esimerkivuonna 2001 ollut luomuviljailijoilla ollut 10 % ja luomumaitotiloilla 3 % kokonaistuotosta. Luomutukien osuus maataloustulosta on luomuviljailijoilla ollut jopa 150 % ja luomumaitotiloilla 15 %. (Koikkalainen & Lankoski 2004.)

⁵ Ympäristötukeen sitoutuneet viljelijät tekevät viisivuotisen sitoutumissopimuksen, tukikaudien muuttaessa ehtoja sitoumuksen voi perua. Pakolliset perustoimenpiteet sisältävät lannoitusrajoituksia ja suojakaistojen ylläpitämistä vesistöihin rajoittuvien peltojen reunoilla. Alueittain vaihtelevat, pääosin valinnaiset lisätoimenpiteet sisältävät muun muassa tiukempia lannoitusrajoituksia, luonnon monimuotoisuuden edistämistoimenpiteitä ja talviaikaisen kasvipeitteisyyden pitämistä pelloilla. Tukeen sitoutuminen sisältää myös yleisempiä viljelytapoihin, kasvinsuojeluun ja esimerkiksi eläinten hyvinvointiin liittyviä ehtoja. 5-10 -vuotilla erityistukisopimuksilla tuetaan puolestaan kohdennettuja vesiensuojelu- ja monimuotoisuuden edistämistoimia, kuten kosteikkojen ja leveämpien suojavyöhykkeiden rakentamista ja ylläpitoa. (Laukkanen & Nauges 2012, 5; Maa- ja metsätalousministeriö 2013b.)

3.

Käsitteelliset lähtökohdat

Jäljitän työssäni niitä mekanismeja ja toimintatapoja, joiden avulla maataloilla on sopeuduttu toimintaympäristön muutoksiin. Nämä tilatason mekanismit vaikuttavat merkittävästi ympäristöpolitiikan tehokkuuteen. Työn ongelmanasettelussa onkin yhtäältä kysymys siitä, miten maatalouden ympäristöpolitiikka on ehdollistanut tilojen sopeutumista ja toisaalta siitä, mitä näistä sopeutumien mekanismeista voitaisiin oppia politiikan tavoitteiden saavuttamiseksi ja kehittämiseksi.

Tässä luvussa esittelen analyysini keskeiset käsitteet. Käsitteet ovat *toiminnan ekologia, adaptiivisuus ja artefaktuaalisuus*. Soveltamani tapaustutkimuksellisen lähestymistavan avulla nämä käsitteet auttavat selventämään tarkastelemieni tilojen toiminnan dynamiikkaa ja vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

Toiminnan ekologian ja erityisesti siihen liittyvien toiminnan ulottuvuuksien avulla olen jäsentänyt aineistoni tilojen toimintaympäristön muutoksia. Tarkastelen sitä, millä tavoin näihin muutoksiin on tilatasolla sopeuduttu ja minkälaisia tekijöitä on hyödynnetty, eli miten toimintatilan adaptiivisuus on rakentunut erityyppisillä tiloilla. Erityisesti olen kiinnittänyt huomiota maatalouden ympäristöpolitiikan ehdollistaviin vaikutuksiin näissä tilatason adaptiivisissa prosesseissa. Näitä prosesseja olen puolestaan analysoinut keskittyen aineistossa esiintyviin artefakteihin.

Työni keskeiset käsitteet esittelen seuraavasti: toimintatilan ja toimintaympäristön dynamiikkaa tarkastelen luvussa 3.1., adaptiivisuutta luvussa 3.2. ja artefakteja luvussa 3.3. Aineistossa ilmenevien viljelytyyppien rakentumista käsittelemäni myöhemmin luvussa 5.4.

3.1. Toiminnan ekologia

Maanviljely tapahtuu näennäisesti suhteellisen tarkkaan rajatussa ympäristössä, maatilalla. Viljely todellistuu käytännöissä ja rutiineissa, jotka toistuvat tiettyin väliajoin ja muuntuvat ja muuntavat samalla viljelyä. Erilaiset tilan ulkoiset ja sisäiset tekijät ehdollistavat toimintaa tehden joistain asioista mahdollisia ja

hidastaen tai estäen kokonaan toisia. Jäsennän tätä toiminnan kokonaisuutta toiminnan ekologian käsitteen avulla. Ekologia-analogia auttaa pääsemään kiinni siihen erilaisten toisiinsa vaikuttavien tekijöiden kokonaisuuteen, josta myös maanviljelyssä on kyse⁶. Analogian vahvuutena on sen sisäänrakennettu holistisuus; toiminta on riippuvaista ympäristöstään ja vastaavasti muokkaa sitä ympäristöä, jossa toiminta tapahtuu (vrt. Star 1995). Erytisen hyvin analogia toimii maatalouden parissa, jossa toimintaa määrittää lähtökohtaisesti luonnon ja inhimillisen hybridinen yhteenkietoutuneisuus.

Isabelle Stengers (2010a, 2010b) puhuu käytäntöjen ekologiasta, jossa keskeistä on itse toiminnan lisäksi toimintojen – tai Stengersin tapauksessa käytäntöjen – suhde muiden toimintojen ja ympäristön ehdollistamien tekijöiden kanssa. Erilaisten käytännön toimintojen välille syntyvät suhteet, muutokset suhteissa tai muutokset toimintaympäristössä ovat kaikki kokonaisuuden kannalta merkityksellisiä tapahtumia. Nämä tapahtumat muodostavat tavalla, jota Stengers kutsuu *vastavuoroiseksi kaappautumiseksi*⁷ Stengersin mukaan käytännön toiminnoista ja niiden välisistä suhteista syntyy alati uusia toiminnan mahdollisuuksia, jotka taas edelleen muuttavat toimintojen välisiä suhteita ja toimintaympäristöä. (2010a, 32-41; 2010b, 25.)

Tämä dynaaminen suhde tekee toiminnan arvioinnista tai ennustettavuudesta vaikeaa. Toiminnan karkaaminen sen alkuperäisistä tavoitteista on myös Edgar Morinin (2005) käyttämän toiminnan ekologia -määritelmän taustalla. Toiminta lähtee Morinin mukaan hyvin pian itse toiminnon jälkeen elämään omaa elämäänsä erilaisten vuorovaikutussuhteiden ja takaisinkytkentämekanismien piirissä, jolloin toiminnan vaikutusten ennakoiminen kovin kauas tulevaisuuteen on hankalaa (Morin 2005, 25-26)⁸. Toiminnan ekologia onkin ensisijaisesti tilanteellista; toiminta määrittyy suhteessa kuhunkin spesifiin tilanteeseen ja sen erilaisiin vuorovaikutussuhteisiin. Tilanteellisuuteen vaikuttaa myös aikaisempi historia; tilanne on tilanne tiettyssä hetkessä ja paikassa, jolloin sen rakentumista ohjaavat myös menneet tapahtumat, joista se on jossain määrin riippuvainen.

Tilanteellisuus ja herkkyys erilaisten yhteenkietoutuneiden prosessien tulkitsemisessa on ollut yksi keskeisistä haasteista aineistoa tulkitessani. Miten tulkita toimintaa, joka saattaa näyttää yhtä aikaa jopa toisilleen vastakkaisten intentioiden määrittelemältä? Ratkaisua olen etsinyt sosiaali- ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen piirissä käydystä keskustelusta ilmiöiden kompleksisuudesta (Holling 2001; Mol 2002; Mol & Law 2002; Wagenaar 2011, 280-284). Kompleksisuuden näkökulmasta asiat ja ilmiöt ovat samanaikaisesti osina erilaisissa epäsymmetrisissä kokonaisuuksissa ja eri tasoilla tapahtuvissa prosesseissa. Tieteen ja teknologian tutkimuksessa paljon käytetyn kompleksisuuden määritelmän mukaan ilmiöt ovat enemmän kuin yksi ja vähemmän kuin monta. (esim. Mol 2002, 55; Mol & Law 2002; Åkerman 2006.) Näin tulkittuna myös maatila ja siellä tapahtuva viljely

⁶ Ekologia on määritelmällisesti eliöiden ja ympäristön suhteita tutkiva tiede (Kotimaisten kielten keskus 2014).

⁷ Reciprocal capture.

⁸ Luvussa kaksi kuvatur maatalouspolitiikan aiheuttamat ylituotanto-ongelmat ovat tästä hyvä esimerkki.

ovat erilaisten toisiinsa kietoutuneiden ehtojen, motivaatioiden ja vaikutussuh- teiden määrittämiä. Maria Åkermania (2006, 36) mukaillen asiat voivat kompleksi- suuden näkökulmasta olla samanaikaisesti luontoa ja kulttuuria, lähellä ja kaukana tai oikein ja väärin. Tätä moninaisuutta ei voi typistää pelkiksi tietyistä materi- aalisista osasista koostuvaksi käytännöksi, vaan toiminta muodostaa dynamiikan, joka on jotain muuta kuin osiensa summa (Kauffman 1995, vii; Morin 2005, 11).

Kompleksisuuden voi mieltää myös eräänlaiseksi hologrammiksi, jossa koko- naisuuden osa on kokonaisuuden sisällä, mutta samalla kokonaisuus on läsnä yksittäisissä osissa. Kokonaisuus on siis myös tietyssä mielessä vähemmän kuin osiensa summa, koska osa osien ominaisuuksista jää väistämässä sivuun kokonai- suutta tarkasteltaessa. (Morin 2005.) Toiminta voi muotoutua ja ottaa tietyssä hetkessä monia eri suuntia. Tätä moninaisuutta ei kuitenkaan tule nähdä esimer- kiksi politiikan toimenpiteiden suunnittelussa pelkästään uhkaavana hallitsemat- tomuutena, vaan sen hyväksyminen tai valjastaminen saattaa avata aivan uuden- laisia mahdollisuuksia (Wagenaar 2007, 23). Esimerkiksi tilojen välisen yhteistyö erilaisten käytännön viljelytoimien tai konejärjestelyjen parissa sisältää potenti- aalia, jota voisi hyödyntää muun muassa erilaisia ympäristönhoidollisia toimen- piteitä suunniteltaessa.

Toimintatila

Toiminnan ekologiaa määrittää siis erilaisten dynaamisten vuorovaikutussuhteiden tuottama emergenttisyys ja ennustamattomuus. Tämän ymmärtäen toiminnan ekologiaa voi käyttää systemaattisemmin toiminnan erittelyn apuvälineenä. Yrjö Haila (2009) on käyttänyt toiminnan ekologia -analogiaa jäsentäessään toiminnan suhdetta toiminnan tilaan ja sen eri elementteihin. *Toimintatilan* voidaan ajatella käsittävän sen toiminnan piirin, jossa toiminta tapahtuu. Toimintatilassa tapah- tuvaa toimintaa määrittävät ja ehdollistavat laajemman *toimintaympäristön* tekijät eli *toiminnan ulottuvuudet*. Näiden ulottuvuuksien keskinäiset vuorovaikutukset muodostuvat erilaisiksi tilanteesta riippuen, jolloin myös niiden vaikutukset toimintatilaan vaihtelevat usein ennakoimattomalla tavalla. (Haila 2009.) Erilaisia takaisinkytkentöjä korostettaessa toimintatila voidaan määritellä tietyn toimijan toimintamahdollisuuksia ja eri toimijoiden välisiä suhteita tietyllä hetkellä määrit- täväksi toimijasuhteiden verkostoksi (Åkerman 2006, 16). Maataloudessa toimin- tatila konkretisoituu maatilalla tehdyissä suunnitelmissa, päätöksissä ja erityisesti rutinoituneissa käytännöissä, joihin vaikuttavat sekä toimintaympäristön ulottu- vuudet että toimijoiden väliset kytkennät.

Taru Peltola (2007) on käyttänyt toimintatilasta puhuessaan toiminnan avaruus -käsitettä tehdäkseen eroa politiikan tutkimuksessa jossain määrin vakiin- tuneeseen poliittisen toimintatilan määritelmään. Tästä näkökulmasta tarkastellen toimintatilan ominaisuuksissa painottuu toimijoiden tulkinta ja siitä muodos- tuva jatkuvasti muuttuva symbolinen tila (esim. Lappalainen 2002, 71; Leino 2006, 27). Maanviljely tapahtuu kuitenkin konkreettisissa käytännöissä tietyssä ajassa ja tilassa, mikä tietysti pitää toisaalta paikkansa myös poliittisesta toiminta-

tilasta puhuttaessa. Käytän toimintatilan käsitettä Peltolan käyttämän toiminnan avaruuden tavoin sekä tulkinnoista ja odotuksista syntyvänä symbolisena tilana, että erityisesti toiminnan materiaalisista ehdoista ja näiden välisistä riippuvuus-suhteista rakentuvana toiminnan piirinä. Toimintatilassa on kyse myös toiminnan tilanteisesta liikkumavarasta. (Peltola 2007, 18-19.) Maanviljelyssä tähän vaikuttavat tilakohtaiset tulkinnot siitä, millaisia mahdollisuuksia ja voimavaroja tilan toiminta ja resurssit sisältävät suhteessa kulloiseenkin toimintaulottuvuuksien muodostamaan toimintaympäristöön. Toiminnan käytäntöjä määrittävät vahvasti erilaiset verkostot ja vuorovaikutussuhteet.

Toiminnan ulottuvuudet

Maanviljelyn käytännöt ja maatilojen toimintatilat ehdollistuvat muun muassa luonnonympäristön, politiikan, talouden, sosiaalisen yhteisön ja erilaisten materiaalien toimintaulottuvuuksien kautta. Lista ei ole missään mielessä kattava ja toimintaympäristön ulottuvuudet voivat edelleen määrittää monenlaisin yhdistelmin. Toimintatilan ja toimintaa ehdollistavien ulottuvuuksien muodostaman toimintaympäristön välisessä rajapinnassa tapahtuu itse toiminta, maanviljely, jonka yhteydessä tilalla tapahtuvat konkreettiset päätökset, toimet, käytännöt ja askareet kohtaavat erilaisin välitysmekanismein toiminnan ehdot. Toiminnan ulottuvuudet ovat eriasteisesti kytkeytyneitä toimintatilaan ja itse toimintaan. Esimerkiksi maatalouspolitiikkaan, markkinoihin ja osittain myös luonnonprosesseihin on tilatasolla suhteellisen vaikeaa vaikuttaa suoraan. Toisaalta sosiaaliin verkostoihin, kaluston ikääntymiseen tai monikäyttöisyyteen voidaan tilan toiminnalla vaikuttaa merkittävästikin.

Toimintatilaa ja toimintaympäristön ulottuvuuksia voi havainnollistaa esimerkiksi keväisillä kylvötöiden aloittamispäätöksillä, joihin vaikuttavat muun muassa sadon onnistumisen tärkeys viljan ja lannoitteiden sen hetkisten hintojen valossa, ajankohtainen tutkimustieto ja politiikka kylvettävien lajikkeiden myötä, mahdolliset tilan ympäristötukitoimenpiteet, kuten talviaikainen kasvipeitteisyys, tai naapuriviljelijöiden peltotyöt sekä ajoittamisen esimerkin että mahdollisten yhteiskoneiden käytöstä sovittavien aikataulujen muodossa. Näiden tekijöiden ohella tilojen toimintaan vaikuttavat sen hetkiset luonnonolosuhteet, säätila, peltojen märkyys ja lähipäivien sääennusteet. Ulottuvuudet ovat toisistaan riippuvaisia ja vaikuttavat toisiinsa moninaisin vuorovaikutussuhtein, jolloin niiden eriyttäminen tiukasti erillisiksi sektoreiksi on jossain määrin hedelmätöntä, kuten edellä totesin. Mikään yksittäinen tekijä ei voikaan yksinään määrittää maataloilla tapahtuvan muutoksen tai pysyvyyden ehtoja (Long 1997).

Toiminnan ulottuvuudet ovat läsnä toiminnassa yhtä aikaa ja limittäin. Ulottuvuudet muodostavat ehdollistavan verkostomaisen kehikon, joka määrittää toiminnan mahdollisuuksia (Haila 2009). Maatilan toimintaan vaikuttavat ulottuvuudet ovat syklisiä – ne toistuvat, uusiutuvat ja kehittyvät erilaisin frekvenssein. Ari Jokinen (2004, 34) on tutkinut metsien ja mökkilotonkien hoitoon liittyviä rutiineja ja jakanut nämä synkronisiin ja diakronisiin tyyppeihin. Synk-

ronisissa toiminnoissa suhde luonnon ja rutiinin välillä on välittömin, kun taas diakronisissa toiminnot ovat etäämmällä päivittäisistä käytännöistä. Maatalouden toimintaympäristön ulottuvuudet voidaan hahmottaa samalla tavalla välittömästi ja luonnon kanssa tahdistuneemmin, sekä kauempana välittömästä toiminnasta tapahtuviksi toiminnoiksi.

Olen mieltänyt maanviljelyn toimintaulottuvuudet synkroninen-diakroninen -jatkumolle, tiuhemmin ja harvemmin toistuvien syklein tapahtuviksi toiminnoiksi. Tilan käytännöissä toimintaan vaikuttavat välittömästi luonnonrytmit viljelyn päivittäisten käytäntöjen järjestäjänä. Hieman väljemmällä rytmillä maanviljelyä jäsentävät sosiaaliset rytmit, kuten talous ja markkinahintojen ajalliset vaihtelut. Tukipolitiikka rytmittää toimintaa vuosittaisten tukihakujen osalta ja luonnonrytmit vuosikierron kautta. Monivuotiset tukikaudet ja niiden väliset suuremmat politiikan uudelleenlinjaukset rytmittävät tilalla tehtäviä pidemmän tähtäimen ratkaisuja. Vuosien kuluessa koneiden ja kaluston vanheneminen sekä rakennusten ikä ja näiden vaatimat huoltotoimenpiteet muodostavat omanlaisensa syklin. Sukupolvisyklit vaikuttavat yhtäältä jatkuvasti toimien taustalla ja tiukemmin syklisinä sukupolvenvaihdosten kohdalla.

Normit ja rutiinit

Toimintatilan rakentumiseen vaikuttavat maatilalla käytännöissä muodostuneet rutiinit ja taito, jotka ovat seurausta kasvamisesta tilalla yhdessä edellisen tai edellisten sukupolvien kanssa tilanpidon käytäntöihin harjaantuen. Rutiinien voidaan tulkita olevan tiedon ja kokemuksen käytännöllinen muoto, jonka avulla toiminta uusiutuu (Peltola 2007, 52). Uudistamisen ja muutoksen lisäksi rutiinit sisältävät myös pysyvyyden ja jatkuvuuden elementtejä, joka osaltaan voivat hidastaa tai estää toiminnan uudistumista.

Nämä osin luonnollisiksi ja kyseenalaistamattomiksi muuttuneet käytännöt ja tavat toimia ohjaavat ajatusta siitä, miten maatilaa tulee hoitaa. Sosiaaliset normit muodostuvat käytäntöjen ja rutiinien kautta kantaan mukanaan tietoa erilaisista toiminnoista ja niiden vaikutuksista (Wallace 2009, 1). Käytännöt puolestaan sisältävät varsinaisen toiminnan ohella toimijoiden motivaatiota, arvoja ja toimintaympäristön ehdollistumia (Hajer & Wagenaar 2003, 20; Tynkkynen 2008, 39).

Viljelyn toimintatilaan vaikuttavat siis sekä toimintaympäristö että erilaiset normit. Ne määrittävät sitä, mikä tietyissä tilanteissa on mahdollista. Käytännön toimissa erilaisia valintoja tehdään jatkuvasti eikä niihin kiinnitetä erityistä huomiota. Arkipäivän ratkaisut ovat välittömiä, intuitiivisia, konkreettisia ja käytännöllisiä. Käytännön ratkaisut syntyvät ja muotoutuvat vuorovaikutuksen tuloksena. (Hajer & Wagenaar 2003, 28-29.)

Erilaiset makrotason kehityskulut vaikuttavat tilan käytäntöihin ja tehtäviin päätöksiin samoin kuin käsillä olevat mikrotason olosuhteet ja konkreettiset, fyysiset rajoitukset. Toimintaa ohjaavat aikaisemmin tehdyt päätökset ja valinnat, esimerkiksi tilalla tehdyt hankinnat tai investoinnit. Viljelijän päätöksiin vaikuttavat myös perheen, sukulaisten, naapurien, kyläyhteisön ja muiden verkostoihin

kuuluvien näkemykset ja normistot. Vastaavasti esimerkiksi luontojärjestöjen esittämät tai viime vuosina erityisesti ruokakeskustelussa ilmenneet näkemykset ja toiveet voivat vaikuttaa toimintaan tilatasolla. Myös neuvonta ja erilaiset intressiryhmät vaikuttavat tilojen käytäntöihin ja niillä tehtäviin valintoihin.

3.2. Adaptiivisuus

Maatilojen toimintaympäristön muutokset voivat olla ennakoitavia mutta myös monella tavalla yllätyksellisiä. Sopeutuminen erilaisiin muutoksiin tapahtuu erilaisin ja erisyksisin mekanismein. Maatiloilla muutokseen sopeutumisen motivaationa on elinkeinon harjoittamiseen liittyvien taloudellisten syiden lisäksi usein esimerkiksi pyrkimykset turvata tilan ylisukupolvinen jatkuvuus. Motivaatioita muutokseen sopeutumiselle löytyy näin muualtakin, kuin pelkästään taloudelliseen rationaliteettiin perustuvista tekijöistä (Silvasti 2001; Darnhofer ym. 2010, 2012; Milestad ym. 2012; Hansson ym. 2013). Olosuhteisiin sopeutumisen rinnalla kyse on myös siitä, miten muuttuvasta toimintaympäristöstä ja olemassa olevista resursseista etsitään uusia toiminnan tapoja sekä potentiaaleja suunnata toimintaa uudelleen niin, että tilanpidon jatkuminen on mahdollista.

Pelkän muutoksiin sopeutumisen sijaan tarkastelen tilojen toimintaa *adaptiivisuuden* avulla, joka sisältää reaktiiviseen toimintaympäristön muutoksiin sopeutumisen lisäksi proaktiivisen ennakkoinnin ulottuvuuden (Folke ym. 2005; Smit & Wandel 2006; Nelson ym. 2007). Sopeutumisen ja ennakkoinnin ohella adaptiivisuus voidaan tulkita myös yhteisevoluutioksi, toimijan ja toimintaympäristön vuorovaikutuksessa tapahtuvaksi kehitykseksi (Rammel ym. 2007; Collins & Ison 2009; Wagenaar 2011, 282-283). Adaptiivisuus on sekä suunnittelua ja päätöksiä että varsinaisia tekoja ja käytäntöjä, joiden avulla toiminnan sopeutumis- ja mukautumiskykyä voidaan tarkastella (Nelson ym. 2007, 397). Käytän adaptiivisuuden käsitettä kuvatakseni niitä mekanismeja ja strategioita, joiden avulla toimintaa mukautetaan tarkastelemillani maatiloilla muuttuvan toimintaympäristön ehtojen mukaiseksi ja jota myötä toimintatila muuttuu. Strategialla puolestaan viitataan tietyn päämäärän saavuttamiseksi toteutettuihin tietoihin toimiin (esim. Andrews 1997), ottaen kuitenkin huomioon maatilojen erityispiirteet verrattuna esimerkiksi tavanomaisempaan yritystoimintaan, jonka parissa strategian käsitettä yleisesti käytetään (Lassila 2005, Evans 2009).

Tutkimuksessani adaptiivisuus on toimintatilan elementti. Se auttaa tarkastelemaan maatilojen toiminnan ja toimintaympäristön muovautumista. Maatilat ovat olennaisilta osin kytkeytyneitä ympäröivään yhteisöön sekä erilaisiin sosiaalisiin, yhteiskunnallisiin ja luonnon prosesseihin. Tällöin keskeiseen rooliin nousevat erilaiset verkostot ja vuorovaikutussuhteet. Nämä verkostot ja vuorovaikutussuhteet rakentavat tilakohtaista toimintaa yhdessä erilaisten tilakohtaisten resurssien kanssa. Adaptiiviset prosessit eivät ole ennalta määriteltyjä tai vain tietyllä tavalla mahdollisia (Darnhofer ym. 2010, 549). Tästä johtuen myös erilaiset vaihtoehtoiset tulevaisuuden kehityspolut ovat kullakin tilalla eriasteisesti ja eri tavoin mahdollisia (Rammel 2003; Milestad ym. 2012, 369).

Määrittelen työssäni adaptiivisuuden niiksi toiminnan mekanismeiksi, joilla maatila reagoi siihen kohdistuneeseen muutokseen tai häiriöön (Nelson ym. 2007, 396). Reagoiminen tapahtuu muun muassa edellä kuvattujen rutiinien ja käytäntöjen vaiheittaisen muuttumisen kautta, johon vaikuttavat vuorovaikutteiset suhteet toimintaympäristön kanssa. Adaptiivisuus ei siis ole passiivista tai pelkästään reaktiivista, vaan erilaisia tietoisia päätöksiä ja tekoja. Kuten todettua, tämä rutiineihin kiinnittynyt tietoisuus on useimmiten intuitiivista. Adaptiivisuus näin määriteltyä rinnastuu tietystä määrin myös toiminnan joustavuuteen (esim. Dreyer & Gronhaug 2004; David ym. 2010). Adaptiivisuuden tapaan joustavuus ei ole järjestelmän itsenäinen ominaisuus, vaan muodostuu järjestelmän ja sen ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa (Scala ym. 2006; Darnhofer ym. 2010; Astigarraga & Ingrand 2011).

Adaptiivisella kapasiteetilla viitataan sellaisiin toiminnan välttämättömiin ehtoihin, joita adaptiivisuuteen tarvitaan, kuten erilaisiin sosiaalisiin ja materiaallisiin elementteihin, resursseihin tai artefakteihin sekä kykyyn mobilisoida niitä (Nelson ym. 2007, 396-397). Adaptiivisen kapasiteetin voidaan ajatella sisältävän myös erilaisia adaptiivisuuden potentiaaleja. Potentiaali realisoituu kuitenkin vasta toiminnan kautta, niihin tartuttaessa. Esimerkiksi sosiaaliset verkostot tilan adaptiivisen kapasiteetin osana ja niiden hyödyntäminen työnjaossa saattavat lisätä tilan taloudellista riippumattomuutta. Toimijoiden välisen luottamuksen kasvassa edesautetaan uusien teknologioiden käyttöönottoa esimerkiksi yhteiskoneiden muodossa. Tämä taas puolestaan saattaa parantaa sekä viljelyn tuottoa että vähentää ympäristökuormaa.

Adaptiivisuuden systeemisyyttä

Käyttämäni adaptiivisuuden käsite on läheistä sukua sosioekologisten järjestelmien ja niiden dynamiikan analysoinnissa käytetylle *resilienssin* käsitteelle⁹. Resilienssi voidaan määritellä järjestelmän kyvyksi palautua siihen luontaisesti kuuluvasta jatkuvasta muutoksesta, mutta myös erilaisista häiriöistä niin, että järjestelmä säilyy olennaisilta osiltaan samana ja säilyttää uudistumiskykynsä. (esim. Berkes & Folke 1998; Berkes ym. 2003; Walker & Salt 2006.) Adaptiivisuuden, adaptiivisen kapasiteetin ja resilienssin keskinäinen suhde voidaan Donald Nelsonia & kumppaneita (2007, 396-397) mukaillen määritellä seuraavasti: adaptiivisuus tarkoittaa niitä suunnittelun ja toiminnan mekanismeja, joilla muutokseen sopeudutaan. Adaptiivinen kapasiteetti puolestaan tarkoittaa niitä toiminnan ehtoja, jotka mahdollistavat adaptiivisuuden, sisältäen esimerkiksi sekä sosiaalisia että fyysisiä elementtejä ja kyvyn hyödyntää näitä elementtejä. Resilienssillä taas viitataan siihen vastustuskyvyn tai joustavuuden määrään, jolla järjestelmä pystyy ottamaan vastaan sitä

⁹ Sosioekologisesta näkökulmasta resilienssi – tai uusiutumiskyky – sisältää myös ekologisen ja sosiaalisen yhteenkietoutuneisuuden elementin, jolloin niitä ei ole mielekäästä käsitellä toisistaan erillisinä. (Kotilainen & Eisto 2010, 11) Tästä yhteenkietoutumisesta ei kuitenkaan seuraa, että ne olisivat samankaltaisia. Fikret Berkes ja Carl Folke (1998, 21) esittävät, että resilienssin ylläpitämiseksi erilaiset sosiaalisten ja ekologisten järjestelmien väliset adaptiiviset mekanismit ovat avainasemassa. Tarkastelen maanviljelyä samalla tavalla luonnon ja yhteiskunnan prosessin yhteenkietoutumana, jolloin niiden toimintalogiikat ja -dynamiikat vaikuttavat olennaisesti toisiinsa.

kohtaavat muutokset pysyen kuitenkin olennaisilta osiltaan samana ja säilyttäen mahdollisuutensa kehittyä.

Resilienssi ja adaptiivisuus ovat lähtökohtaisesti systeemisiiä käsitteitä. Ne käsittelevät tiettyjä järjestelmiä, niiden ominaisuuksia sekä niiden välisiä ja sisäisiä vuorovaikutussuhteita sekä toiminnan suhdetta toimintaympäristöön. *Kompleksisten adaptiivisten järjestelmien* näkökulmasta järjestelmiä voidaan tarkastella jatkuvan muutoksen ja toiminnan yhteisevoluution näkökulmasta. Toisaalta näkökulmassa korostuu myös järjestelmän ehdollistuminen aiempien toimintojen kautta ja erityisesti niistä ja niissä oppiminen. (Levin 1998; Cilliers 2005; Holland 2006; Schiere ym. 2012.)

Maatalouden osalta kompleksisten adaptiivisten järjestelmien dynamiikkaa on tarkasteltu sekä tilatason että laajemmin paikallisen maatalousyhteisön näkökulmista (Darnhofer ym. 2010; Milestad ym. 2012; Schiere ym. 2012). Maatalouden dynamiikan tarkastelussa tulee ottaa yhtä aikaa huomioon sekä erilaiset ekososiaaliset ja materiaaliset vuorovaikutukset että toimijoiden kytkeytyminen sitä ympäröivään yhteisöön ja sen erityisiin agroekologisiin ja sosiaalisiin piirteisiin ja olosuhteisiin. (Darnhofer ym. 2012, 6.) Vaikka näkökulmassa korostuvat erilaiset verkostot ja kytkennät, on tärkeä muistaa, että maatila on useimmiten myös viljelijän tai viljelijäperheen koti ja ollut sitä usein ylisukupolisesti. Tämä vaikuttaa adaptiivisuuteen erityisesti tilojen jatkuvuuden ja siten muutosten vaihteellisuuden kautta.

Keskityn ensisijaisesti tarkastelemaan maataloilla ilmeneviä adaptiivisia prosesseja eli sitä, miten ja missä määrin tilojen toiminta on muuttunut toimintaympäristön muututtua, sekä toisaalta miten toimintatila on rakentunut eri lailla eri tiloilla ja muuttunut tarkastelemani kahden ajankohdan välillä. Tarkastelun fokus on ensisijaisesti maatilassa, tietyn maatilalan adaptiivisissa prosesseissa. Näin ollen kysymys ei pelkisty pelkkiin viljelijän tekemiin valintoihin, vaan toiminnan kokonaisuuteen, sen ekologiaan. Tarkastelen maataloja suhteellisen itsenäisinä yksiköinä eli eräänlaisina järjestelminä, mutta en kuitenkaan lähesty niitä yksinomaan systeemisestä näkökulmasta.

Käytän adaptiivisuuden käsitettä sekä sen tarkastelemiseen, miten käytännöt, toiminnot ja strategiat ovat tiloilla muuttuneet – mikäli ovat muuttuneet – sekä lopuksi hahmotellakseni näiden perusteella tapoja löytää erityyppisiltä tiloilta potentiaaleja maatalouden ympäristöpolitiikan tehokkaampaan suuntaamiseen. Adaptiivisuuden systeeminen luonne avaa hedelmällisiä näkökulmia muutokseen ja pysyvyyteen ja tarjoaa toiminnan ekologia -näkökulman rinnalle mielekkään tavan jäsentää toimintatilaa ja sen dynamiikkaa.

3.3. Artefaktuaalisuus

Tarkoitukseni on ollut päästä kiinni maatalojen toimintatilaan ja sen muutokseen. Tähän pyrkiessäni olen kiinnittänyt huomiota niihin tilahaastatteluisia ilmeneviin maatilalan toimintaan liittyviin entiteetteihin, jotka toistuvat tai ilmenevät kahteen otteeseen tehtyjen haastattelukierrosten aineistoissa. Tarkastelemani enti-

teetit ovat hyvin lähellä *artefakteja* ja käytänkin näistä tarkasteltavista yksiköistä artefaktin käsitettä. Aineistossani artefaktit ovat jaettavissa kahteen tyyppiin, materiaaliin ja ei-materiaaliin artefakteihin¹⁰. Materiaaliset artefaktit ovat pääasiassa maatilan fyysisiä osia tai rakenteita: rakennuksia, peltolohkoja, kosteikkoja, koneita tai esimerkiksi lantaa. Ei-materiaaliset artefaktit taas ovat abstraktimpia: maatalouden ympäristöpolitiikan ehtoja, kuten lannoituksen rajoituksia tai politiikan toimenpiteitä, kuten luomutuotantoa. Yhteistä käsittelemilleni artefakteille on kuitenkin se, että ne ovat tilan materiaalisissa käytännöissä läsnä, ne ehdollistavat ja jäsentävät toimintaa monella tavalla esimerkiksi tekemällä työkäytännöistä tietynlaisia, mahdollistamalla erilaisia toimintoja, pakottamalla tekemään valintoja tai tuottaen uusia artefakteja esimerkiksi erilaisten seurantalomakkeiden tai lantavarastojen muodossa. Tutkimusasetelmasta katsoen ne siis valottavat tilakohtaista toimintatilan rakentumista ja adaptiivisuuden prosesseja.

Artefaktin lähtökohtaisesti yksinkertainen määritelmä ihmistoiminnan tuotoksena kohtaa hyvin nopeasti erilaisia ihmisen, luonnon ja toiminnan määrittelyyn liittyviä ongelmia. Näistä hyvänä esimerkkinä voidaan pitää vaikkapa edellä mainittujen tuotantoeläinten lantaa tai maatalouden ravinnepäästöjen seurauksena tapahtuvia leväkukintoja. Tietyissä mielessä ne ovat osa luonnollisia prosesseja, mutta toisaalta hyvin vahvasti ihmistoiminnan vaikutuksen alaisia. Maanviljelyksessä toiminta on suorassa vuorovaikutuksessa luonnon prosessien kanssa, jolloin myös monet toiminnan piirissä tuotetut artefaktit ovat kytkeytyneitä luonnon prosesseihin. Käsittelemäni artefaktit ovat siis eräänlaisia hybridejä, luonnon ja inhimillisen yhteenkietoutumia (Latour 2006).

Osa tarkastelemistani artefakteista on luonnollisuus–artefaktuaalisuus -jaon sijaan Ari Jokisen (2004, 28) käyttämän luonnehdinnan tapaan yhtä aikaa osa luontoa ja osa kulttuuria. Niillä on eri yhteyksissä erilaisia merkityksiä. Näin ollen niiden luonnollisuuden tai luonnottomuuden pohtiminen ei muodostu tämän työn kannalta keskeiseksi kysymykseksi. Esimerkiksi pellot ovat ilmeisen yhtä aikaisesti osa luontoa, mutta myös ihmistoiminnan tulosta ja sen kautta uusiutuvia. Viljelyn avulla pelto pysyy peltona, eikä muutu joksikin muuksi, ”luonnontilaiseksi”.

Viljeltäväksi valikoituneet kasvilajikkeet ovat vastaavalla tavalla artefakteja (Latour 1999, 208). Ne ovat erilaisin tavoittein ladattujen ja hyvinkin kauan aikaa sitten alkaneiden jalostuskäytäntöjen tulosta. Tietyn lajikkeen tietyn siemenen kylväminen tiettyyn peltolohkoon edellyttää erilaisia tutkimus-, tuotanto-, politiikka-, markkinointi-, neuvonta-, myynti-, jakelu- ja muita sosiomateriaalisia käytäntöketjuja ja verkostoja ja niiden ehdollistamia toimintoja. Vastaavasti erilaiset kylvämiseen liittyvät ja ajan myötä kehittyneet teknologiat – esimerkiksi viime vuosina yleistynyt suorakylvö¹¹ ja siihen käytettävät koneet – ovat tällaisten

¹⁰ Muun muassa Yanow (2006, 4-5) on artefakteja käsitellessään jaotellut niitä kolmeen: puheartefakteihin, toimintoihin ja objekteihin. Artefaktit eivät ole välttämättä materiaalisia entiteettejä, vaikka esimerkiksi taiteenfilosofisessa keskustelussa nimenomaan materiaaliset artefaktit ovat olleet yksi keskustelun kiistanalaisuuksista (esim. Dipert 1993). Artefaktin käsitettä ei-materiaalisten asioiden yhteydessä on käytetty paljon esimerkiksi kielitieteissä (esim. Clark 1997).

¹¹ Suorakylvöllä tarkoitetaan menetelmää, jossa siemen kylvetään muokkaamattomaan maahan. Sen etuja ovat peltojen pysyminen kasvipeitteisinä myös kasvukauden ulkopuolella, jolloin eroosio ja pelloilta huuhtoutu-

ketjujen tuottamia. Sama muokkautumisen mekanismi toimii myös tuotanto-eläinten kohdalla. Ne ovat mitä ilmeisimmin yhtä aikaa osa luontoa ja osa kulttuuria. Osa tarkastelemistani artefakteista on selvemmin ihmistoiminnan tuotosta, kuten erilaiset rakennukset, koneet tai politiikkavälineet. Nekin kytkeytyvät artefakteina eriasteisesti maanviljelyksen luonnonprosessien kanssa tapahtuvaan välittömään vuorovaikutukseen. Olennaista tämän tutkimuksen kannalta ei kuitenkaan ole artefaktien luonne tai niihin liitetyt merkitykset (Yanow 2006, 17-19), vaan niihin kytkeytyneet toiminnot ja teknologiat.

Artefaktit ja toiminta

Läsnä olevat artefaktit ovat yksi keskeinen tekijä siinä, millaiseksi adaptiivisuus maatioilla muodostuu. Artefaktit ohjaavat toimintaa tiettyihin suuntiin. Ne voivat myös kantaa mukanaan erilaisia potentiaaleja, jotka realisoituvat ajassa eri tavoin. Näitä potentiaaleja on vaikea, jollei mahdollon nähdä etukäteen, koska niiden toteutumiseen vaikuttaa keskeisellä tavalla muuttuva toimintaympäristö. (Braun & Whatmore 2010, xxi.)

Artefaktit ovat yksi tekijä, jonka avulla vuorovaikutus ja kollektiivinen muisti rakentuvat erilaisissa yhteisöissä (Wenger 1998; Barthel ym. 2010; Colding & Barthel 2013). Artefaktit kantavat muistia mukanaan (Haila 2008a, 217). Näin ne jäsentävät toimintaa yksittäisen toimijan lisäksi myös koko yhteisön mittakaavassa ja muokkaavat yhteisön normeja. Ne myös jäsentävät toimintaa ajan suhteen ja tuottavat jatkuvuutta (Braun & Whatmore 2010, xxi). Tilojen toiminnassa läsnä olevat artefaktit osaltaan uusintavat polkuriippuvuutta, joka ehdollistaa tilojen toimintaa. Samalla ne kuitenkin myös sisältävät potentiaaleja muuttaa tämän polkuriippuvuuden suuntaa.

Tiukasti määritellyn artefaktuaalisuuden sijaan käsittelen artefakteja yhtä aikaa toiminnan muokkaamina ja toimintaa muokkaavina entiteetteinä. Toisin sanoen Annemarie Mol'ia (2002, 41) mukaillen artefaktit todellistuvat toiminnan kautta samaan tapaan kuin adaptiivisuus, joka vaatii toiminnan eli kyvyn mobilisoida tiettyjä toiminnan vaatimia elementtejä. Latourin (1999, 178) tapaan en koe mielekkääksi irrottaa artefakteja niihin kietoutuneista toimijoista tai vuorovaikutussuhteista. Toimijoiden sijaan voidaan puhua laajemmin toimijuuksista (actant), joka mieltyy laajemmaksi joukoksi kuin usein lähinnä ihmistoimijakonnotaatiota kantava toimija-käsite (Latour 1999, 303).

Erityisen selvää tämä vuorovaikutteinen muokkautuminen ja kehitys on joidenkin käsittelemieni materiaalien artefaktien kohdalla, kuten leipomoksi muuntuneen navetan tai viljavarastona toimivan entisen kesäsikalan kohdalla. Ei-materiaalien artefaktien osalta vuorovaikutussuhde on hieman toisenlainen,

vat ravinteet vähenevät (Muukkonen ym. 2007). Toinen suorakylvöön liitetty ympäristöhyöty on kasvihuonekaasujen väheneminen, joskaan tulokset eivät ole yksiselitteisiä (Soane ym. 2012). Suorakylvö parantaa myös maan pintarakennetta ja siten vesitaloutta. Suorakylvö vähentää viljelyn kustannuksia, kun työmäärä vähenee pelloilla tarvittavien ajokertojen myötä, mutta toisaalta suorakylvökone on investointina suhteellisen kallis. Suorakylvön onnistumisessa puolestaan monet tekijät vaikuttavat toisiinsa ja esimerkiksi kylvöajankohdan olosuhteilla on suuri merkitys. Myös rikkakasveihin liittyvät ongelmat ovat yksi suorakylvön haasteista. (Lankoski ym. 2006; Laukkanen & Nauges 2011.)

koska yksittäisen viljelijän mahdollisuudet vaikuttaa politiikan instrumentteihin tai toimenpiteisiin ovat rajalliset. Vuorovaikutus tapahtuukin siinä, miten näitä toimenpiteitä otetaan tilatasolla haltuun ja muokataan vastaamaan oman tilan olosuhteita. Usein niitä myös käytetään toisin kuin politiikan tavoitteissa on ollut tarkoitus. Artefakteja ei ole tämän tutkimuksen näkökulmasta mielekästä erottaa erityisen jyrkästi niihin vaikuttavista erilaisten historiallisten, poliittisten, yhteiskunnallisten tai vaikkapa sosiaalisten prosessien, käytäntöjen ja riippuvuussuhteiden verkostoista ja dynamiikasta.

Artefaktien vuorovaikutteinen muodostuminen ja muokkautuminen tarkoittaa, ettei niitä voi kokonaan irrottaa monisyisestä ja tietystä paikassa ja ajassa kiinni olevasta kontekstistaan. Tarkasteluni kannalta olennaista on, että artefaktit eivät ole missään mielessä pelkästään sosiaalisia konstruktioita tai abstrakteja käsitteellistyskäsitteitä, vaan konkreettisesti läsnä maatalojen toiminnassa. Olen artefaktien kautta pyrkinyt tavoittamaan viljelyn toimintatilaa ehdollistavia ulottuvuuksia ja erityisesti sitä, miten tilan ajallisissa ja spatiaalisissa ulottuvuuksissa ja käytännöissä ulottuvuudet määrittävät eri aikoina vaihtelevin yhdistelmin tilan toimintaa; toisin sanoen siis toiminnan ekologiaa (ks. luku 3.1.).

4.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimusta ohjaa tapaustutkimuksellinen ote. Tutkimusnäkökulma on varsin yleisesti käytetty erilaisissa laadullisissa ympäristöpoliittisissa tutkimuksissa, joissa päämääränä on ollut jäsentää monitahoisia kehityskulkuja ympäristön, kansalaisten ja hallinnan välimaastossa (esim. Valve 2003; Leino 2006; Bamberg 2012; Nygren 2013; Santaoja 2013). Tapaustutkimusta ei voi määritellä varsinaisesti metodiksi, vaan se on pikemminkin lähestymistapa, joka voi sisältää erilaisia menetelmiä ja aineiston analyysivälineitä. Lähestymistavassa korostuu määrällisesti rajatun aineiston tarkastelu seikkaperäisesti ja tiheästi. Tutkimuskysymykset muotoutuvat usein muotoon miten tai miksi tietty asia on tapahtunut tai tapahtumassa.

Tapaustutkimuksissa usein korostuva toimintaympäristön merkitys tutkitavan ilmiön rakentumiseen on tämän tutkimuksen kannalta erityisen hedelmällinen lähtökohta. Ilmiötä pyritään ymmärtämään niin, että sen erilaiset poliittiset, taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset kytkennät tulevat huomioiduksi (Häkli 1999). Näin on mahdollista saavuttaa tapauksen tarkastelussa yhtä aikaa sen kokonaisvaltaisuus ja olennaiset piirteet (Yin 2003).

Tapaustutkimuksen yhteydessä esitetään usein kysymys: *mistä tämä tapaus on tapaus?* (Laine ym. 2007, 10). Kysymys ei siis ole pelkästään tietyn tapahtuman tai tapahtumakulun tarkkapiirteisestä ja yksityiskohtaisesta kuvauksesta, vaan huomio kohdistuu siihen, mitä yleisempää ilmiötä tapaus heijastaa, kuvastaa tai paljastaa. Kuten johdannossa totesin, tutkimuksessani on kysymys sekä tyypillisestä että pitkittäisotokseen perustuvasta tapauksesta. Tyypillisessä tapauksessa tutkimuskohde oletetaan tutkittavilta ominaisuuksiltaan keskimääräiseksi. Tällöin tulokset myös avaavat jonkinasteisen yleistämisen mahdollisuuden omassa kontekstissaan. Yksityiskohtainen tarkastelu voi herkistää lukijaa huomaamaan joissain toisissa yhteyksissä ilmeneviä samantyyppisiä tapahtumaketjuja, jotka voivat muutoin jäädä vaille huomiota. Tutkimukseni on pitkittäisotos kahden ajankohdan väliltä, jolloin tavoitteena on täsmentää sitä, millä tavoin maanviljelyksen olosuhteet ovat muuttuneet ajassa. (emt., 31-33.) Tapauksen ja tutkitavan ilmiön välistä suhdetta voisi kuvata niin, että tutkimukseni tapaus on tarkasteltavien maatalojen toiminnan muutokset vuosien 1998 ja 2010 välillä. Tämä puolestaan ilmentää

kompleksisten adaptiivisten järjestelmien dynamiikkaa ja sopeutumisesta toimintaympäristön muutoksiin.

Tapaustutkimuksen yleistämisen yksi keskeinen ulottuvuus on analogisuus eli se, mitä jostain tietystä asiasta voidaan sanoa toisen, olennaisilta piirteiltään samanlaisen asian suhteen. Tämä toimii kahteen suuntaan, yhtäläisyyksien tunnistamisen lisäksi analogisuus auttaa myös merkityksellisten eroavaisuuksien havaitsemisessa. (Haila 2007.) Tapausten keskeisistä piirteistä voidaan oppia jotain, joka voi hyödyttää yleisemminkin samantyyppisten tapausten yhteydessä (Santaoja 2013, 71). Näin ollen päämääränä on tuottaa tietoa, jota voidaan arvioida ja soveltaa suhteessa muihin, samantyyppisiin ilmiöihin.

Vaikka kysymyksessä onkin tiettyyn kontekstiin sidotun ilmiön tarkastelu, myös siitä tehdyt tulkinnat ovat tärkeitä (Leino 2006). Näiden tulkintojen tekemisen apuna olen käyttänyt keräämiäni toissijaisia aineistoja, kuten muilta alueilta keräämiäni viranomaishaastatteluja ja maatalouden neuvontaprojekteihin osallistumista ja havainnointia. Tuloksista voidaankin vetää tiettyjä johtopäätöksiä siitä, miten tarkasteltujen mautilojen ja maatalousyhteisön kehitys ja maatalouden ympäristöpolitiikka ovat sovittuneet yhteen. Tämän avulla voidaan puolestaan sanoa jotain perusteltua yleisemmin maatalouden ympäristöpolitiikan kehittämisen mahdollisuuksista.

4.1. Aineisto

Tutkimuksen pääasiallinen aineisto koostuu varsinaissuomalaisesta kylästä kerätystä viljelijöiden haastatteluaineistosta. Aineisto on kerätty kahteen otteeseen vuosina 1998 ja 2010. Vuoden 1998 aineisto koostuu 22 viljelijän teemahaastattelusta ja kahdesta viranomais- tai vastaavasta haastattelusta. Tämä aineisto ei ole itse keräämäni, vaan liittyy tuolloin alkaneeseen tutkimushankkeeseen, joka on sittemmin keskeytynyt ja jonka aineistot sain käyttööni. Kylä on vuonna 1998 valikoitunut tutkimuskohteeksi erityisesti Pyhäjärven suojelurahaston alueella toteuttamien maatalouden ympäristökuormituksen vähentämiskeinojen ja -kokeilujen vuoksi. Haastattelujen avulla on haluttu kerätä kokemuksia tuolloin kolme vuotta voimassa olleesta maatalouden ympäristöohjelmasta sekä erityisesti Pyhäjärven suojeluohjelmasta. Tarkasteltavien tilojen valinnassa on vuonna 1998 pyritty saamaan aikaan mahdollisimman monipuolinen otos kylän erityyppisistä tiloista. Haastatteluissa on vuonna 1998 keskitytty neljään temaattiseen kokonaisuuteen, 1) ympäristöongelmien rakentumiseen paikallistasolla, 2) maatalouden ympäristöohjelmaan tilan näkökulmasta, 3) viljelijöiden ympäristötoimintaan ja -asenteisiin Pyhäjärven alueella sekä 4) tilan ja yleisemmin suomalaisen maatalouden tulevaisuuden näkymistä. Haastattelut ovat keskimäärin kymmenen sivun mittaisia ja oletettavasti noin tunnin pituisia.

Olen vuonna 2010 tehnyt haastattelut vuonna 1998 haastatelluista tiloista niillä, jotka yhä jatkoivat viljelyä. Vuonna 2010 haastateltuja, eli toisin sanoen molemmilla kerroilla haastateltuja tiloja on yhteensä 15. Tämän lisäksi olen vuonna 2010 haastatellut alueen nykyistä ja entistä maaseutusihiteeriä sekä Pyhäjärvi-insti-

tuutin suunnittelijaa, joka toimii myös lähikylässä viljelijänä ja tarjoaa maatalouden neuvontapalveluja. Vuoden 1998 22 tilasta oli yhä toiminnassa vuonna 2010 16 tilaa, joista yhtä lukuun ottamatta tein haastattelun jokaisella tilalla.

Saatuani vuoden 1998 aineiston käsiini luin sen pariin otteeseen läpi saadakseni käsityksen tiloista ja kylästä, siitä maatalousyhteisöstä, jota olin menossa tarkastelemaan. Päätin aluksi lähestyä sekä kunnan entistä maaseutusihteeriä, jota oli haastateltu myös vuonna 1998 että viran nykyistä haltijaa, jonka toimipiste oli kuntaliitoksen jälkeen entisessä naapurikunnassa. Kartoitin näissä haastatteluissa sitä muutosta, joka alueella oli tapahtunut sekä pyysin molempia kertomaan, mitkä vuoden 1998 haastatteluista tiloista olivat yhä toiminnassa ja mikäli tiloilla oli tehty sukupolvenvaihdoksia. Seuraavaksi lähestyin tiloja kirjeitse kertomalla tutkimuksen pääpiirteistä ja palauttamalla mieliin tilalla vuonna 1998 tehtyä haastattelua. Sovin tarkemmat haastatteluajat puhelimitse noin viikon päästä kirjeen lähettämisestä. Yhtä tavoittamatta jäänyttä viljelijää lukuun ottamatta kaikki suosituit haastatteluun.

Vuonna 2010 toteuttamassani teemahaastattelukierroksessa keskityin osin samoihin teemoihin, kuin vuoden 1998 haastatteluissakin, tosin hieman eri painotuksilla. Haastattelun teemat olivat 1) kokemukset maatalouden ympäristöpolitiikan toimenpiteistä ja niiden toimivuudesta, 2) tilan pääpiirteinen aiempi historia ja tilalla vuoden 1998 jälkeen tapahtunut kehitys, 3) viljelijän näkemykset alueen maatalouden erityispiirteistä sekä paikallisen yhteisön ja yhteistyön dynamiikasta sekä 4) Pyhäjärven suojelurahaston viime aikojen toiminta niiltä osin, kuin se tiloille näkyy. Haastattelut olivat 1,5–2 tunnin mittaisia ja haastattelulitteroinnit keskimäärin 17 sivun mittaisia. Vuoden 1998 tilahaastatteluaineistoa on 242 ja vuoden 2010 vastaavasti 304 liuskaa eli yhteensä 546 liuskaa¹².

Kunnan maaseutusihteerin mukaan kylällä oli vuonna 2010 noin 40 viljelijää, joten aineisto kattaa reilun kolmasosan kylän tiloista. Suhdeluku on vuoden 1998 osalta arviolta sama tai hieman pienempi tilojen vähenemiskehitys huomioon ottaen. Suurimmalla osalla vuonna 2010 jatkaneista tiloilla isäntä oli joko kokopäiväisesti tai osa-aikaisesti tilan ulkopuolella töissä. Pääasiallinen toimeentulon lähde maatalous oli vuonna 2010 viiden tilan isännälle ja/tai emännälle. Emännät olivat jo vuonna 1998 suurelta osin tilan ulkopuolella töissä. Vuonna 1998 tiloista noin puolella oli eläimiä, lähinnä lypsykarjaa (5), sikoja (4) tai kanoja (2). Vuonna 2010 haastatteluista tiloista eläimiä oli enää neljällä: kolme karjatilaa joista yksi oli piakkoin lopettamassa ja kaksi laajentamassa sekä yksi sikatila. Sekä sikatilalla että toisella karjatilasta oli joitakin vuosia aiemmin tehty sukupolvenvaihdos. Tämän lisäksi sukupolvenvaihdos oli tehty haastattelemaan jääneellä tilalla. Viljelijät jakautuivat vuonna 2010 ikänsä puolesta seuraavasti: 30–39 v: 2 kpl, 40–49: 7 kpl, 50–59: 4 kpl ja 60–69: 2 kpl. Olen eritellyt tiloja tarkemmin liitteessä 1 ja luvussa 5.4.

Varsinaissuomalaiseen kylään keskittyvän viljelijähaastatteluaineiston lisäksi seurasin maatalouden ympäristöneuvontaa Kokemäenjoen vesistön alueella Pirkan-

¹² Rivivälillä 1.

maalla ja Satakunnassa osallistumalla muun muassa Satakunnan vesistöohjelma Sataveden¹³ Kokemäenjoki-ryhmän tilaisuuksiin sekä haastattelemalla ohjelman parissa toimivia viranomaisia vuosina 2009 ja 2010. Tämän lisäksi seurasin Pirkanmaalla maaseudun vesienhoitoon ja ympäristöhoitoon keskittyvää Ympäristökompassi¹⁴-neuvontaprojektia osallistumalla sekä projektin suunnittelu- että toteutusvaiheen työryhmiin vuosina 2011 ja 2012 että seuraamalla yhtä projektin pilottikohteen suunnittelua ja osallistumalla siitä järjestettyyn yleisötilaisuuteen vuoden 2012 keväällä. Olen osallistunut Vesilahdella ja Lempäälässä toteutettuun kosteikko- ja luonnon monimuotoisuusyleissuunnitelmahankkeen tilakäynteihin sekä hankkeiden yleisötilaisuuteen ja haastatellut hankkeen parissa toimivaa suunnittelijaa sekä tilakäyntejä tehnyttä henkilöä vuosien 2009 ja 2010 aikana. Lisäksi olen tehnyt vuonna 2009 kolme yleisemmän tason haastattelua Pirkanmaan ja Satakunnan kunnallisten maaseutuslaitosten parissa kartoittaessani kunnallisen maaseutuneuvonnan yleiskuvaa ja käytäntöjä.

4.2. Metodit

Keskityn tutkimuksessa maatilojen toimintaan ja siitä tuotettuihin merkityksiin sekä siihen, millaiseen vuorovaikutteiseen suhteeseen nämä asettuvat maatalouden ympäristöpolitiikan kanssa. Tarkastelen haastattelujen ja osallistuvan havainnoinnin kautta tilakohtaisia käytäntöjä ja niiden historiallista muotoutumista ja uusintamista. Olen kiinnostunut siitä, miten maatalouden ympäristöpolitiikka ehdollistaa näitä käytäntöjä tilojen jatkuvuuden näkökulmasta. Käytäntöjä tarkastelemalla on mahdollista selvittää sitä, minkälaisia konkreettisia vaikutuksia politiikan toimenpiteillä on ja toisaalta myös sitä, miten hyvin toimenpiteiden toivotut vaikutukset ovat toteutuneet (Häikiö & Leino 2014).

Haastattelujen avulla pyrin pääsemään kiinni siihen, miten tilojen toimintatilat ovat eriytyneet sekä miten tilanpidon dynamiikka ja adaptiivisuus ovat rakentuneet. Tämä tapahtuu analysoimalla erilaisia luvussa 3.3. kuvattuja artefakteja. Maatilojen keskenään vaihtelevat sekä tilakohtaisesti ajan myötä erilaisilla intensiteeteillä muuttuneet toimintatilat näyttäytyvät tutkimuksessa näiden artefaktien avulla, niihin kiinnittyneinä erilaisina merkityksinä, käytäntöinä ja toimintoina. Tilahaastatteluiden lisäksi olen kerännyt edellä kuvatusti maatalouden ympäristöneuvonnan havainnointi- ja haastatteluaineistoa. Tätä aineistoa olen käyttänyt vahvistaakseni paikallisesti rajatun tilahaastatteluaineistoni analyysiä ja maatalouden ympäristöpolitiikan nykykäytäntöjen tilanteen yleisempää arviointia.

Tarkastelen aineistoa narratiivisen lähestymistavan mukaisena tilallis-ajallisena jatkumona ja viljelijöiden itsensä artefakteille antamina merkityksinä ja kertomuksina, joissa artefaktien kontekstit vaikuttavat olennaisesti kertomuksiin. (Fulford 1999; Stephenson 2000.) Tilojen tarkastelu artefaktien kautta voidaan siis tulkita olevan narratiivista, vaikka ne eivät edustakaan varsinaista klassista narratiivista analyysiä enkä muodosta haastatteluista yhtenäisiä tarinoita (Santaoja 2013, 81).

¹³ Sataveden verkkosivut: <http://www.ymparisto.fi/satavesi> [15.1.2013]

¹⁴ Ympäristökompassin verkkosivut: http://www.pirkk.fi/sivu.tmp?sivu_id=366 [15.1.2013]

Narratiivisen analyysin sijaan kyse onkin enemmän narratiivisesta tulkinnasta, jonka avulla olen pyrkinyt pääsemään henkilökohtaisten kokemusten ja näkemysten kautta kiinni myös maatalouden harjoittamista ehdollistavaan laajempaan sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen toimintaympäristöön (Wiles ym. 2005, 94, 98).

Narratiivisuus

Narratiivinen tai kerronnallinen analyysi on hyvin monimuotoinen tutkimusperinne, joka jakautuu monenlaisiin haaroihin. Yksi narratiivisen lähestymistavan eduista on sen voima päästä kiinni erilaisiin sisäisesti ristiriitaisiinkin merkitysten ja merkityksellistämisen tasoihin ja saada ne resonoimaan keskenään. Näin on mahdollista päästä ymmärtämään paremmin erilaisia yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia muutosprosesseja (esim. Squire ym 2008, 1). Narratiivisuus auttaa myös ymmärtämään tilanteellisesti rakentunutta toimijoiden ja artefaktien välistä dynamiikkaa (Garud ym. 2010, 768-769). Olen soveltanut narratiivista näkökulmaa niillä tavoin, kuin se on mielestäni ollut aineistoon ja tutkimuskysymyksiin nähden järkevintä (Hyvärinen 2010, 90). Vaikka käyttämäni aineisto ei ole perinteisimmässä mielessä kertomuksia tai elämänhistorioita, enkä ole pyrkinyt käsittelemään tilojen historioita systemaattisesti, on aineistossa kuitenkin paljon erilaisia pienempiä tarinoita, jolloin narratiivinen lähestymistapa auttaa vastaamaan tutkimuskysymyksiini.

Narratiiviseen analyysiin yksi keskeisesti vaikuttanut kielitieteilijä William Labov (1972, 363-70) on esittänyt ideaalimallisen narratiivin koostuvan kuudesta elementistä, joista kaikilla on oma tehtävänsä. Yksi näistä elementeistä on narratiivia arvioiva osio, jossa narratiivin esittäjä määrittelee sen, miten narratiivi tulisi esittäjän mielestä tulkita tai ymmärtää (Labov 1972, 366). Tämä narratiivin elementti auttaa vastaanottajaa kehystämään narratiivin laajempaan kontekstiinsa ymmärtääkseen sekä sen välittömän merkityksen että syvemmät normit ja arvot, jotka ovat kyseisen narratiivin taustalla (Wiles ym. 2005, 91). Menemättä tässä yhteydessä sen pidemmälle Labovin henkilökohtaisen narratiivin rakentumiseen saati sen kritiikkiin (esim. Patterson 2008), olen jossain määrin analogisesti pyrkinyt löytämään artefakteihin liittyvistä narratiiveista niitä keskeisiä elementtejä, jotka tuovat esille toimintaympäristön rakentumista ja niitä historiallisia ja nykyhetken arvoja ja normeja, jotka ehdollistavat toimintaa. Artefakteihin liittyvissä narratiiveissa ei siis ole kyse pelkästään siitä, millaisia konkreettisia tai immateriaalisia merkityksiä artefaktit kantavat tilan toiminnassa, vaan myös niistä laajemmista yhteisöllisistä ja yhteiskunnallisista tekijöistä, jotka viljelyn toimintatilassa ovat läsnä ja tuottavat siihen erilaisia vaikutuksia. Tämän lisäksi artefakteihin kiinnittyneistä narratiiveista voi peilata erilaisia tilan toimintamotivaatioihin liittyviä tekijöitä, ja ymmärtää paremmin niitä adaptiivisia prosesseja, joita tilalla oli ollut ja oli parasta aikaa käynnissä.

Olen käyttänyt narratiivista näkökulmaa erityisesti siinä, miten haastatteluissa puhuttiin artefakteista niihin liittyvän faktuaalisen sisällön lisäksi. Narratiivisen lähestymistavan avulla olen tavoittanut aineistojen moniäänisyyden, sen miten

haastatteluissa puheeseen ja puheena olevaan aiheeseen vaikuttavat merkittäväällä tavalla erilaiset päällekkäiset tausta-asetelmat ja yhteiskunnalliset kontekstit. Nämä tulevat tutkijalle näkyviin nimenomaan narratiivien kautta. (Wiles ym. 2005, 90.) Narratiivisen lähestymistavan avulla ymmärrän monipuolisemmin tarkastelemieni maatilojen toimintatilojen rakentumista tilan ja toiminnan yhteiskunnallisten reunaehtojen vuorovaikutuksessa.

Käytännössä olen rakentanut tilakohtaisista haastatteluista erilaisten artefaktien ympärille kiinnittyviä narratiiveja. Nämä eivät ole kuitenkaan yhtenäisiä tarinoita tai jonkin asian kehityshistorioita, vaan pikemminkin artefakteista kertovia temaattisia kokonaisuuksia, jotka olen pyrkinyt muodostamaan luettavuuden vuoksi myös kronologiseksi. Tämä on tapahtunut käsittelemällä artefaktien roolia ensin vuoden 1998 haastattelun kautta ja tämän jälkeen siirtyen vuoden 2010 haastatteluun ja siihen, mitä artefaktiin liittyviä asioita on tässä välissä tapahtunut.

Haastattelut eivät joka tilanteessa olleet varsinaisesti käsittelemiini artefakteihin keskittyviä, vaan artefaktit ovat joko tulleet esille keskustelun yhteydessä tai ilmenneet taustalla. Keskustelu on kuitenkin jäänyt monessa tapauksessa pyörimään niiden liepeille tai ne ovat olleet haastatteluissa muuten vahvasti läsnä. Paikoin tämä on tapahtunut hyvin konkreettisestikin esimerkiksi entiseen navetarakenukseen rakennetussa leipomossa tehdyssä haastattelussa, vanhan kosteikon luona käydyssä keskustelussa tai tilan vuosikymmeniä jatkunutta käsin tehtyä eläin- kirjanpitoa selatessa. Joidenkin artefaktien kohdalla olen jo haastattelutilanteessa ymmärtänyt artefaktin merkityksellisyyden tutkimuksen kannalta, kuten erilaisten vesienhoidollisten kohteiden tai rakennusten yhteydessä. Vastaavasti toisten artefaktien merkityksellisyys on selvinnyt minulle vasta haastattelujen analyysivaiheessa. Näin tapahtui esimerkiksi havaitessani karjanlannan merkityksen tilojen toiminnan ja niiden välisen yhteistyön jäsentäjänä tai tilan koneiden kokoon ja ikään liittyvät tekijät työn organisoitumisessa.

Vaikka en ole analysoinut narratiiveja varsinaisesti minkään lähiluennan menetelmällä, enkä käyttänyt haastattelulitterointia tehdessäni muita merkin- töjä kuin kirjoittanut suoraan mitä haastattelussa puhuttiin, olen kuitenkin koet- tanut mahdollisimman hyvin ottaa huomioon ja osin myös kirjoittaa litteroin- teihin sisään ne sanomisen tavat, sävyt ja eleet, jotka eivät välity suoraan litteroin- teja lukiessa. Koska tein vuoden 2010 haastattelut itse, muistan myös varsin hyvin haastattelutilanteiden sävyt erityisesti niissä kohdissa, joissa haastateltava on edellä kuvatun mukaisesti halunnut painottaa jotain tiettyä asiaa esimerkiksi ironian avulla. Joissain kohdissa olen palannut haastattelunauhoitukseen varmistaakseni, että olen ymmärtänyt jonkin asian esittämien sävyn oikein.

Aineistoni ovat teemahaastatteluja. Haastateltavien sanomisia voitaisiin käsi- tellä informaationa esimerkiksi siitä, mitä tilalla on tapahtunut, milloin investoin- teja tai muita tuotantoon liittyviä päätöksiä on tehty tai millaisia tilan päivittäiset työkäytännöt ovat. Tällöin kysymys olisi narratiivin sijaan pikemminkin enemmän tai vähemmän peräkkäisistä tapahtumista koostuvasta kronikasta (Hyvärinen 2011, 92). Aineistoni, kuten haastatteluaineistot usein, sisältää hyvin monia erilaisia kertomisen tapoja. Usein haastateltavat kertoivat jostain tietystä asiasta esimerkin

tai pienen tarinan muodossa. Näiden tarinoiden avulla haasteltavat ovat pyrkineet kertomaan minulle – tai vuoden 1998 aineiston tapauksissa silloiselle haastattelijalle – esimerkiksi jostain maatalouden ympäristöpolitiikan toimenpiteestä jonkin politiikan yleisistä tavoitteista poikkeavan seikan tai vaikkapa todistelemaan sitä, miksi jokin maatalouden ympäristötuen toimenpide ei toimi.

2000-luvulla maataloja ja viljelijöitä maaseutusosiologisesti tai -maantieteellisesti tarkastelleet tutkimukset keskittyvät usein elämäkerrallisiin aineistoihin. Esimerkiksi Kumpulainen (1999; 2004) ja osaltaan Silvasti (2001) ja Rosenqvist (2004) pohjaavat tutkimuksensa viljelijöiden kirjoituskilpailusta saatuihin teksteihin ja piirtävät niiden avulla kuvaa suomalaisesta maanviljelijästä. Samantyyppinen painotus on myös Hangasmaalla (2003), jonka elämäkertahaastatellut viljelijät ovat suurimmaksi osaksi eräänlaiselle viljelijöiden ilmaisutaidon kurssille osallistuneita. Tämän kaltaisilla aineistoilla viljelijyydestä saatu kuva on sinänsä ansiokas. Johtuen kuitenkin aineistojen luonteesta, ääneen ovat useimmiten päässeet ne, jotka oletettavasti ovat kirjallisilta lahjoiltaan keskimääräistä taitavampia. Tuloksena saattaa olla helposti jonkin verran romantisoitunut ja perinteisiin painottuva, huomattavan talonpoikainen narratiivi. Tässä työssä olen pyrkinyt käsittelemään tarkastelemiani maataloja pikemminkin ajan kanssa yhtä aikaa liikkuvina ja moninaisten verkostojen muodostamina tiloina, joissa eriasteisesti toisiinsa liittyvät erilaisten itsenäisten determinaatiodien kautta jäsentyvät tekijät ovat läsnä (Massey 2008, 57-59).

Haastattelujen analyysi

Aineiston kerättyäni ryhmittelin haastattelut tiettyjen mielestäni oleellisten teemojen alle. Tällaisia alkuvaiheen teemoja olivat muun muassa yhteistyö tilojen välillä, maatalouspolitiikka yleensä, maatalouden ympäristöpolitiikan toimenpiteet, luomutuotanto, tilan historia ja materiaallinen ympäristö, paikkaan ja alueeseen liittyvä puhunta, viljelyn motivaatiot sekä tilan tulevaisuudennäkymät ja todennäköiset tulevaisuuden skenaariot. Aikani teemoja pyöriteltyäni hylkäsin tilojen käsittelemisen yhdessä eri teemojen kautta ja päätin keskittyä yksittäisiin tiloihin ja niiden tarinoihin. Pyrkimyksenäni oli kirjoittaa erityyppisistä tiloista jonkinlaisia yhtenäisiä narratiiveja alkaen tilan historiasta ja keskittyen erityisesti tilalla EU-jäsenyyden kynnyksellä ja jäsenyyden aikana tehtyihin valintoihin. Varsin pian huomasin minkäänlaisen yhtenäisen narratiivin tai kertomuksen muodostamisen mahdottomuuden johtuen aineiston luonteesta sen keskittyessä tiettyihin rajattuihin teemoihin. Hankaluutta aiheutti myös vuoden 1998 aineiston ohuus koskien tilan aiempaa historiaa.

Vuoden 1998 haastatteluissa moni tiloista häilyi jatkamisen ja lopettamisen vaiheilla. EU-jäsenyydestä oli tuolloin kulunut muutama vuosi ja pahin epävarmuus suomalaisen maatalouden kohtalosta oli jo hellittänyt. Tiloilla elettiin silti yhä epävarmoina tulevaisuudesta ja monella tilalla tulevaisuutta suunniteltiin muutama vuosi kerrallaan. Vuoden 2010 tilannetta kartoittaessani yllätyin miten monella vuonna 1998 haastatelluista tiloista yhä jatkettiin viljelyä. Aloin pohtia,

mitkä kaikki syyt tuottavat tilojen jatkuvuutta ja pitävät ne viljelyksessä. Kyse ei tuntunut olevan yksinomaan elinkeinosta eikä toisaalta pelkästä talonpoikaisuudestakaan tai siitä, että sukutilan perinnettä ei haluta katkaista. Viljelijöiden toimintaansa liittävät motivaatiot ja tavoitteet ovat moniulotteisia ja heterogeenisiä, yhtä aikaa taloudellisia, henkilökohtaisia ja sosiaalisia näiden tekijöiden limittyessä toisiinsa (Kuhmonen 2012, Hansson ym. 2013).

Aineistoa läpikäydessä pohdin sitä, miten vallitseva maatalouspolitiikka ja maatalousdiskurssi peittivät alleen varsin paljon tilojen moninaisuutta ottaen viljelijöiden ja tilojen toimintamotivaatiot suhteellisen annettuina. Erikokoisten ja erilaisissa tilanteissa olevien tilojen toiminnan potentiaalit tuntuivat jäävän yhdenmukaistavan maatalouspolitiikan alle. Tämä erikokoisten ja erityyppisten tilojen materiaalien reunaehtojen vaihtelu on kuitenkin otettu paremmin huomioon kuin itse toiminnan vaihtelevat motivaatiot. Tämän alkuvaiheen analyysin jälkeen aloin hahmotella eräänlaista tulkintakehikkoa sille, miten erilaisten maatilojen toimintatilojen – paikoin varsin hienovaraisesti eksplikoitujen – päämäärät ja motivaatiot saisi paremmin näkyviin.

Olin jo vuoden 2010 haastattelukierrosta tehdessäni miettinyt maatilojen hyvin erilaisia toimintatiloja. Tämä liittyi tiloilla käynteihin, joilla sain konkreettisesti havaita toiminnan materiaalsen ympäristön vaihtelun esimerkiksi koneiden ja rakennusten osalta, joka edelleen vahvistui haastattelujen myötä. Aloin pohtia niitä keskeisiä tapoja, joilla tarkasteleman tilat eroavat toisistaan ja myös sitä, missä määrin tämä eroavaisuus näkyi vuoden 2010 aineistossa vuoden 1998 aineistoa selvemmin. Tilojen eriytymiskehitys oli selvästi havaittavissa. Aloin mielessäni muodostaa jonkinlaista tyypittelyä siitä, millä tavoin yhtäältä toiminnan motivaatiot ja toisaalta tilan toimintaympäristö ehdollistivat tilan toimintaa ja sen mahdollisuuksia, erityisesti maatalouden ympäristöpolitiikan toimenpiteiden käyttöön- ja haltuunoton osalta. Huolimatta siitä, että kyseenalaistin tämän tekemäni hahmotelman eri tila- tai viljelytyypeistä, se määritteli niin monessa kohdassa tutkimuksen suuntautumista, että päätin ottaa sen tilatarkastelun perustaksi. Sain tyypittelystä myös lähes järjestäen positiivista palautetta esitellessäni tutkimuksen etenemistä eri seminaareissa ja konferensseissa. Olen eritellyt tarkemmin tekemäni viljelytyypittelyä luvussa 5.2. ja luvussa 6 käsittelemäni tilat edustavat tyypittelyn eri luokkia.

Alkuperäinen pyrkimykseni kirjoittaa tilojen kehityksestä jonkinlaisia yhteisiä tarinoita ei siis tuntunut onnistuvan. Olin kuitenkin käsitellyt jo useampaa tilaa tarinallisessa muodossa. Aloin taivuttaa tarinoita pikemminkin jonkinlaisiksi välähdyspisteiksi tilojen todellisuuksista vuosina 1998 ja 2010 ja, hylkäsin ajatuksen kirjoittaa kokonaisvaltaisemmin siitä, mitä tiloilla oli tapahtunut haastatteluaikojen välissä tai sitä ennen, tai miten varsin epämääräisesti jäsenyvä jatkuvuus niissä näkyisi. Tämä vaikutti jo paremmalta tavalta päästä kiinni tilojen toimintatiloihin ja niissä tapahtuneisiin muutoksiin. Huomasin jossain vaiheessa välähdyspisteistä kirjoittaessani, että varsin monella tilalla tekemäni tarinat keskittyvät tiettyihin materiaaliin asioihin tai politiikan toimenpiteisiin, niiden vaikeuksiin, vaikutuksiin tai niiden puuttumiseen. Osaltaan tähän vaikutti varmasti heti alkuvaiheessa tekemäni teemoittelu, jossa ne nousivat esiin. Lopulta

ymmärsin, että keskittymällä nimenomaan näihin molemmilla haastattelukerroilla esiin tuleviin artefakteihin, pääsisin kiinni siihen teemaan, mistä olin alun perinkin ollut kiinnostunut: ympäristöpolitiikan vaikutuksiin tilatasolla. Olen esitellyt tarkemmin artefakteja ja niihin liittyvää tarkastelua luvussa 3.3.

Haastattelujen tekeminen

Kerroin haastattelutilanteen aluksi tarkemmin tutkimuksen tavoitteista sekä siitä, mistä asioista olin kiinnostunut. Tein nauhoittamani vuoden 2010 haastattelut pääosin elokuun kahden ensimmäisen viikon aikana. Vuoden 2010 kesä oli helteinen ja haastattelut alkoivatkin varsin usein säästä puhumisella, joka on tietysti varma ja neutraali keskustelunavaus, mutta myös viljelyn sujumisen kannalta tärkeä. Haastattelut sujuivat varsin luontevasti, yleensä varsinaiseen asiaan lähdettiin liikkeelle viime päivien viljelyn käytännöistä puhumalla tai kysymyksestäni siitä, oliko tila haastateltavan kotitila, josta taas päästiin luontevasti puhumaan tilan historiasta. Esittelin yleensä jossain vaiheessa omaa taustaani ja aiempaa työuraani maankuivatuksen neuvontajärjestöjen ja urakoitsijoiden parissa, josta keskustelu yleensä lähtikin luontevasti eteenpäin maatalouden vesiensuojeluasioihin.

Huomasin kuitenkin jossain vaiheessa tässä piilevän vaaran. Joissain tapauksissa minusta tuntui, että joitain asioita jäi puhumatta tai kaikki sanottava ei välttämättä auennut ihan niin kattavasti, kuin olisin toivonut johtuen siitä, että haastateltava oletti minun tietävän maatalouden käytännöistä enemmän kuin tiesinkään. Tämän oivalsin kuitenkin vasta jälkepäin haastatteluja litteroidessani, jolloin tarkentavien kysymysten esittäminen ei enää onnistunut. Tällaiset jokaisessa haastattelussa jälkepäin tulevan harmitukset ”vääristä kysymyksistä” ovat tietenkin luonnollisia, enkä myöskään tuntenut aineistosta jäävän mitään erityistä käsittelemättä tämän takia muutamaa detaljitason asiaa lukuun ottamatta. Kaiken kaikkiaan koin, että haastateltavat luottivat minuun alkuvaiheen tutustumisen jälkeen ja kertoivat asioistaan hyvin avoimesti. En pyrkinyt erityisemmin haastamaan haastateltavien kertomia asioita, vaan pikemminkin myötäilemään ja myötäilemään kerrottua ja pitämään haastattelutilanteen mahdollisimman keskustelunomaisena, jotta haastateltavien tarvitsisi mahdollisimman vähän välittää sanomiensa asioiden yleisöä, siis yhtäältä minua tutkijana ja toisaalta puheeni välitymistä kauttani eteenpäin tutkimukseni yleisöille (esim. Ruusuvoori & Tiittula 2005). Olen silti hyvin tietoinen siitä dynamiikasta, joka erityisesti niistä välittyneiden narratiivien osalta vaikuttaa niiden kerrontaan, eli se miten niistä kerrottiin minulle tutkijana (Wiles ym. 2005, 92).

En tuonut haastattelutilanteissa erityisesti esiin väitöskirjan ympäristöpoliittista luonnetta, sillä tematiikka on herättänyt viljelijöissä keskimäärin vähemmän positiivisia konnotaatioita (esim. Luoma 2002). Tämä esiyymmärrykseen perustuva varovaisuus osoittautui kuitenkin jossain määrin turhaksi, koska viljelijät olivat monessakin tapauksessa hyvinkin kiinnostuneita, valppaita ja tietoisia oman tilansa ja ylipäänsä maatalouden ympäristövaikutuksista. Ennakkosenteisiini vaikutti osaltaan vuoden 1998 haastatteluaineisto, jossa maatalouden ympäristötukijärjes-

telmää ja sen taustaa kritisoitiin melkoisesti. Toisaalta viljelijöiden ainakin omasta mielestäni suhteellisen hyvä tietoisuus tilansa ja alueen vesiensuojeluasioista oli jossain määrin perua Pyhäjärven suojeleohjelmasta ja sen näkymisestä paikallisessa keskustelussa ja ohjelman tiimoilta alueella toteutetuista käytännön vesiensuojelutoimista.

Suomalaiset maatilat ovat yleensä perhetiloja, ja erityisesti karjatilalla tilanhoitoon osallistuvat tasapuolisesti perheen molemmat aikuiset. Puhun aineistoa käsitellessä kuitenkin lähinnä isäntien näkökulmasta. Olennaisin syy tähän on, että haastatellut viljelijät ovat pääosin nimenomaan tilojen isäntiä. Muutamassa vuonna 2010 tehdyssä haastattelussa mukana oli myös talon emäntä, joskin useimmiten passiivisemmin tai ei koko haastattelun ajan läsnä. Pienemmillä tiloilla tilan emäntä – silloin kun tilalla sellainen on – on käynyt isäntää useammin tilan ulkopuolella töissä, jolloin päävastuu tilan hoitamisesta on useimmiten isännällä.¹⁵

Aineistonkeruun tilanteellisuus

Täsmennän vielä aineistonkeruun tilanteisuutta. Haastattelutilanteen rakentumisesta ja haastatteluympäristön vaikutuksesta on olemassa suhteellisen paljon kirjallisuutta (esim. Law & Singleton 2005, Ruusuvuori & Tiittula 2005). Aineistoni haastattelut on tehty maatililla, jotka ovat yhtä aikaa ihmisten koteja ja elinkeinon harjoittamisympäristöjä, eräänlaisia elämäntavan manifestoitumisen tiloja. Tilat olivat suomalaisten perheviljelmien tapaan useimmiten olleet suvun hallinnassa ainakin muutaman sukupoven ajan. Haastattelun paikka oli siis itsessään monella tavalla kerrostunut, eivätkä haastatellut kodeissaan luultavastikaan pääse piiloutumaan ”ammattikaapuun” samalla tavalla, kuin vaikkapa yleisemmin työn tekemiseen liittyvissä, työpaikoilla tehtävien haastattelujen kontekstissa. Toisaalta haastatteluissa kyse ei ollut pelkästään maatilasta työympäristönä, vaan mukana oli myös erilaisia tilan ja suvun, historian, tilallisuuden ja kodin teemoihin kohdentuvia elementtejä.

Itselläni on jonkinlainen esiymmärrys maatilojen arjesta sekä siitä, minkä kokoinen tila on niin sanotusti ”elinkelpoinen”. Minulle tulikin muutaman tilan kohdalla yllätyksenä se, miten pienellä pelto- ja/tai eläinmäärällä tilat vielä olivat toiminnassa. Toki monella tilalla vähintään puoliso oli ulkopuolella töissä tai viljelyn lisäksi tehtiin sivussa muita töitä, mutta muutamalla tilalla pääasiallinen toimeentulo tuli varsin pienimuotoisesta viljelystä. Mennessäni tekemään haastatteluja tiloille, koin melkein heti pihapiiriin ajettuani saavani jonkinlaisen kuvan siitä, millaista maataloutta tilalla osapuilleen harjoitettiin. Pihapiiri kertoi osaltaan oliko eläimistä luovuttu ja missä vaiheessa, mitä ikäluokkaa koneet olivat, miten talusrakennuksista oli pidetty huolta tai olivatko ne nykyään ylipäänsä maatalouskäytössä. Ensivaikutelman saamiseen vaikutti luonnollisesti tiedossani olevat pääpiirteiset tilan olosuhteet vuonna 1998, mutta moni asia oli tiloilla muut-

¹⁵ Haastatellut viljelijät olivat sekä 1998 että 2010 pääsääntöisesti miehiä. Kolmessa vuoden 2010 haastattelussa tilanteeseen osallistui myös naispuolinen viljelijäpariskunnan osapuoli ja yhdessä haastattelussa tilan vanha emäntä. Maatilojen ja maaseudun naisia koskevaa tai aihetta sivuavaa tutkimusta ovat tehneet esimerkiksi Kallioniemi (2013), Ilkonen (2008), Sireni (2004), Katila (2000) ja Lassila (2005).

tunut. Pysin myös osin tietoisesti olemaan lukematta välittömästi ennen haastattelua kulloisenkin haastateltavan tilan vanhoja haastattelulitterointeja, lukuun ottamatta tuotantosuuntaan ja kokoon liittyviä perustietoja, jolloin koin haasteltavien omien tulkintojen ja muistojen tilan lähihistoriasta tulevan paremmin esiin.

Haastatteluja litteroidessani huomasin puhuneeni hieman eri tavalla viljelijöille, joiden tila näytti silmännähdessä hyvinvoivalta kuin niille, joiden tila näytti vähemmän hoidetulta. Suhtautuminen oli ehkä konkreettisimmin erilaista siinä, missä määrin painotin haastatteluaiheissa ympäristötuen tai erityistukisopimusten toimenpiteitä. Viljely on useimmiten pohjimmiltaan taloudellista toimintaa ja ympäristöasioiden hoidon on ajateltu tulevan perustilanpidon jälkeen. Toisaalta ensivaikutelmani saattoi pettää siinä mielessä, että viljelijä saattoi olla pääasiallisesti muualla töissä ja ehti hoitaa tilaansa vähemmän intensiivisesti. Myös käyttämättömänä olevat eläinrakennukset muuttuvat helposti hoitamattoman näköiseksi, vaikka tilanpito muuten olisi aktiivista. Rapistunut konekanta voi johtaa harhaan erilaisten koneysteistyömuotojen ja ulkopuolisen urakoinnin käytön myötä. Mitään varsinaista tietämystä minulla ei myöskään ole haastateltujen tilojen taloudellisesta tilanteesta. Kaikesta tästä huolimatta jonkinlainen korrelaatio tilan koolla ja menestymisellä sekä omalla ensivaikutelmallani tuntui olevan. Koska haastattelut olivat löyhiä teemahaastatteluja, myös aiheiden painotuksessa on jonkinlaista vaihtelua ensivaikutelma-akselini eri päissä.

Haastattelijan kokemuksellisuus korostuu vertailemalla suhtautumistani vuonna 1998 kerättyihin aineistoihin, joista minulla ei ollut taustatietona kuin haastatellun ikä ja tuotantosuunta ja nyt itse keräämiini haastatteluihin, joissa kävin paikan päällä ”kokemassa” tilaa. Toki tilojen olosuhteista ja toiminnasta sai vuoden 1998 haastatteluistakin varsin hyvän kuvan, mutta se tapahtui pelkän haastattelulitteroinnin avulla. Intuitiivinen mielikuva tiloista ja niiden tämän hetkisestä tilanteesta on luonnollisesti paljon vahvempi 2010 itse tekemissäni haastatteluissa. Perinteisen haastattelutilanteen vuorovaikutuksen ja sen yhdessä rakentamisen ja rakentumisen lisäksi tilanteeseen vaikutti se, miltä tilalla näytti ja tuntui. Vaikutelmakseni jäi, että muutamassa haastattelussa haastateltavat suhtautuivat vähättelevästi oman tilansa pienuuteen.

Ei tietenkään ole mitenkään ällistyttävää, että aineistonkerääjän oma subjektiivisuus vaikuttaa kerättyyn aineistoon. Jokseenkin selvää on myös se, että oma ensivaikutelmani ei tarkoita maatilatoiminnan tai sen todellisuuden kannalta sen kummempin sitä taikka tätä, mutta sillä on saattanut olla vaikutusta siihen, minkälaisena tilojen toimintatila tässä tutkimuksessa näyttäytyy. Olen pyrkinyt ottamaan aineistoa tulkittessani huomioon mahdollisimman hyvin ne vaikutelmat ja muistikuvat, jotka minulle tiloista syntyivät. Mielestäni tämä ei heikennä tutkimuksen tuloksia vaan päinvastoin vahvistaa varsinaisesta haastatteluaineistosta tekemiäni päätelmiä.

5.

Maatalousyhteisö ajassa ja paikassa

Suomalainen maatalous perustuu perhetiloihin joiden toimintaa määrittävät hyvin vahvasti myös muut kuin puhtaan taloudelliset päämäärät. Tämä motivaatioiden moninaisuus on tunnustettu sekä kansainvälisessä että kotimaisessa akateemisessa keskustelussa (esim. Marsden & Smith 2005; Mononen 2008; Myyrä ym. 2008; Wilson 2008; Hansson ym. 2013). Näkemys viljelijöistä tuoton maksimoijina on siirtynyt taaemmalle samalla kun huomio on kiinnittynyt enemmän esimerkiksi tilojen joustavuuden ja adaptiivisuuksien tarkasteluun (Darnhofer ym. 2010; Astigarraga & Ingrand 2011). Näin myös viljelijöiden tarkastelu itsenäisinä päätöksentekijöinä on antanut tilaa näkökulmille, joissa korostuu pikemminkin toiminnan kollektiivinen luonne (Milestad ym. 2012, 369).

Toiminnan yhteisevolutiivisen luonteen lisäksi maatalousyhteisön, kuten minkä tahansa yhteisön tarkastelussa kontekstin huomioiminen on tärkeää. Tarkoitin maatalousyhteisöllä tässä maantieteellisesti rajautunutta aluetta, jonka toimijoista keskityn erityisesti maatalouden harjoittajiin. Maatalousyhteisön sijaan voisin käyttää myös kylän käsitettä. Maaseudun kylien asukkaat saavat kuitenkin nykyisin enenevässä määrin toimeentulonsa muusta kuin maataloudesta, eikä kyläyhteisö rakennu enää selvästi maatalouden kautta. Kyliin keskittyvä maaseutututkimus painottuukin useimmiten muihin maaseudun toimijoihin ja maaseudun elinkeinoihin (esim. Kumpulainen 2013). Tästä syystä olen päättänyt puhumaan nimenomaan maatalousyhteisöstä, sillä tutkimukseni kohteena ovat maatilat ja niiden asema osana paikallisyhteisöä.

Taustoitan tässä luvussa ensin maatalouden harjoittamiseen vaikuttavia kehityskulkuja ja yhteiskunnallisia diskursseja jonka jälkeen tarkastelen talonpoikaisen ideaalin vaikutuksia tilanpidon jatkuvuuden rakentumiseen. Luvun päätteeksi kuvailen keskeisimmän tutkimusaineistoni alueellisia olosuhteita ja historiaa sekä esittelen aineistoni perusteella muodostamani viljelyn ideaalityypit.

5.1. Maaseudun tulevaisuudet

1960-luvulta lähtien kasvaneen ylituotanto-ongelman ratkaisemiseksi maatalouden rakennetta on Suomessa pyritty jatkuvasti rationalisoimaan. Erilaiset maatalouden tulevaisuusskenaariot ovat tuottaneet useimmiten tulokseksi käsityksen, jonka mukaan tilakokojen kasvu ja tuotannon tehostaminen luovat menestymisen edellytykset. Tämä kehitys on korostunut EU-jäsenyyden jälkeisessä maatalouspolitiikassa. (Luoma 2002; Jokinen & Aakkula 2004, 298; Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliitto 2007; Pro Agria 2008; Renting ym. 2009.)

Tuotannon rationalisointipyrkimysten lisäksi erityisesti EU:n maaseutupolitiikan tavoitteena on ollut maaseudun yritysten monialaistamisen tukeminen (Hansson 2013, 240). Maatilojen perusmaatalouden lisänä tai ohella tapahtuvan toiminnan kuvaamisessa on käytetty sekä *monitoimisuuden* (pluriactivity) että *monialaisuuden* (diversification) käsitteitä. Monitoimisuudella viitataan useimmiten viljelijän tai viljelijäperheen toimeentulon moninaisiin lähteisiin, joihin sisältyy sekä tilan toimintoja että mahdollista tilan ulkopuolisessa palkkatyössä käymistä. (Eikeland 1999, 360; Vesala & Vesala 2010, 22.) Monialaisuus tai monialainen maatila puolestaan viittaa selkeämmin tilaan ja sen muuhun kuin perinteisesti maatalouden harjoittamiseen liittyviin toimintoihin (Rantamäki-Lahtinen 2004, 13).

Suomalaiset tilat ovat olleet jo pitkään eri tavoin monialaisia, mutta tämä kehitys on viime vuosina nostettu yhdeksi maatilojen selviämisen malliksi (Puurunen 2007, 3; Hansson ym. 2013, 240). Tilojen voimavaroista on pyritty hakemaan uusia mahdollisuuksia ja elinkeinoja, jotka perustuvat käsillä oleviin resursseihin, mutta eroavat perinteisestä maataloustuotannosta. (Rantamäki-Lahtinen 2004, Juntti & Rantamäki-Lahtinen 2007, Hansson ym. 2013.) On tosin huomioitava, että perinteinen maataloustuotanto on muuttuva käsite. Esimerkiksi luomutuotanto on aiemmin joissain yhteyksissä tulkittu tilojen toimintojen monialaistumiseksi, mutta on nyttemmin yksi tuotantosuunta muiden joukossa (Turner ym. 2003, 13; Hansson ym. 2013, 241).

Laajentavien ja toimintaansa tehokkaasti monipuolistavien tilojen rinnalla monella pienemmällä tilalla viljelyä on jatkettu huolimatta toiminnan heikentyneestä taloudellisesta tuotosta. Maatalouspolitiikka on tasapainoillut yhtäältä maatilojen määrän harventamiseen ja koon kasvattamiseen tähtäävien rationalisointipyrkimysten ja toisaalta sosiaalisemman näkökulman eli varsin suuren maataloudesta elantonsa saavan väestönosan toimeentulon edellytysten turvaamisen välillä. (Vihinen 2004, 264-265.)

Vastineena maatalouspolitiikan rationalisointipyrkimyksille pienempien tilojen yhtenä strategiana on ollut pyrkimys toimeentulon täydentämiseen tilan ulkopuolisilla töillä. Näin on osaltaan voitu vähentää maatalouden toimintaympäristön muutoksista kumpuavaa epävarmuutta silti tilanpitoa jatkaen (Laurila 2004, 382). Tämä ilmiö on selvästi nähtävissä tutkimuksen aineistossa, sillä tarkasteltavassa kylässä on käyty tilojen ulkopuolella töissä erityisen vilkkaasti. Tähän vaikuttaa kuitenkin myös tilojen tuotantosuuntien kehitys. Eläimistä luopumisen myötä viljatiloina jatkaneilla tiloilla ulkopuoliset työt ovat useimmiten myös talou-

dellisesti välttämättömiä. Toisaalta esimerkiksi maidontuotanto sitoo viljelijöitä niin, että tilan ulkopuolisten töiden tekeminen on vaikeasti järjestettävissä. Hakeutuminen tilan ulkopuoliseen palkkatyöhön on lisääntynyt erityisesti 1970-luvulta alkaen, vaikka etenkin metsätalous on työllistänyt maatalouden rinnalla viljelijöitä jo pidempään (Vihinen 2004, 281; 288). Metsätalous on kuitenkin tämän tutkimuksen ollut alueella keskimääräistä vähäisemmässä roolissa.

Tilan ulkopuolisen täydentävän toimeentulon ohella suomalaisten maatilojen toiminnassa on pyritty sopeutumaan 1960-luvulta alkaneen rakennemuutoksen tuottamiin toimintaympäristön muutoksiin joko erikoistumalla tiettyyn tuotantoon tai laajentamalla toimintaa useammalle tuotantosuunnalle. Hilikka Vihisen (2004, 279) mukaan tämä 1960-luvun lopulta alkanut maatalouden erikoistuminen kiihdytti erityisesti maidontuotannon keskittymistä keskisempiin osiin maata sekä kana- ja sikatalouden keskittymistä Varsinais-Suomeen. Tämä rakennemuutos näkyy hyvin tutkimuksen aineistossa, jossa useammallakin tarkasteltavalla tilalla oli tai oli ollut munituskanala ja/tai sikala. Eläintuotannosta on useammalla tilalla sitemmin luovuttu, mutta pihapiirin rakennukset ovat jääneet muistuttamaan menneistä tuotantosuunnista.

EU:n maatalouspolitiikan reformien myötä maataloustuotantoa on yhtäältä muokattu markkinavetoisemmaksi ja toisaalta tuottajien roolia on monipuolistettu (Hansson 2013, 240). Monivaikutteisen maatalousdiskurssin mukaisesti maataloustuottajat nähdään muunakin kuin ruoan tuottajina. Tähän roolin muutokseen liittyy maataloustuottajuuden muuntuminen lähemmäs yrittäjyyttä. Tilojen monialaisuuden tukeminen tuottaa tilojen yhteyteen erilaista maatalouden rinnalla toimivaa yritystoimintaa ja tukee myös maataloustuotannon mieltymistä yritystoiminnaksi. (Vesala & Vesala 2010, 22; Vik & McElwee 2011, 391.)

Maanviljelystä puhuttaessa painotus on Suomessa perinteisesti ollut tuottajalähtöisyydessä (Alasuutari 1996, 60). Yhtä aikaa produktivistisorientoituneen maatalouden muuntumisesta kohti monivaikutteisempaa maataloutta on tapahtunut myös siirtymä markkinaperustaisempaan maatalouteen, jossa viljelijöiden oletetaan pelaavan ja pärjäävän globaaleilla maatalousmarkkinoilla (Potter & Tilzey 2005). Viljelijöistä on alettu enenevässä määrin puhua yrittäjinä (Vesala & Vesala 2008, 17). Maatalousyrittäminen eroaa kuitenkin perinteisestä yritystoiminnasta tai maatilojen dynamiikkaa lähellä olevasta perheyrittämisestäkin monella tavalla (esim. Burton & Wilson 2006). Maatalouden toimintaympäristö rajoittaa markkinavetoista yritystoimintaa ja esimerkiksi panostaminen markkinointiin tai strategiaan suunnitteluun ei maatioilla tuota muun yritystoiminnan kaltaista toiminnan tehostumista. Koska suuri osa tilojen tuloista tulee tuotantomääristä riippumattomista tuista ja tuotanto on vahvasti subventoitua, ei markkinointi tai hintojen määrittely ole maatalousyrittäjille kovin laajassa määrin mahdollista tai hyödyllistä. Näin ollen maatilojen strateginen suunnittelu on tästä näkökulmasta vaikeaa. (Sipiläinen ym. 1998, 27-34; 32-26; Lassila 2005, 41-43; Evans 2009, 218.) Toisaalta jotkut viljelijät ovat omaksuneet maatalousyrittäjyyden osaksi viljelijäidentiteettiään, eivätkä tuottajan ja yrittäjän roolit ole välttämättä toisiaan poissulkevia (Vesala & Vesala 2010, 28).

5.2. Talonpoikaisuus ja jatkuvuus

Talonpoikainen jatkuvuuden ideaali määrittää voimakkaasti suomalaista maanviljelyä. Tästä syystä tiloja tarkasteltaessa niitä ei voi irrottaa historiallisesta kontekstistaan, ei tilan mikrohistoriallisesta kehityksestä muttei myöskään yleisemmistä yhteiskunnallisista virroista. Talonpoikaiseen identiteettiin liittyvien tekijöiden voidaan arvioida hidastavan tilojen lopettamiskehitystä. Menneiden sukupolvien tilan eteen tekemä työ velvoittaa jatkamaan tilaa edelleen ja toisaalta tilan jatkamisen optio halutaan pitää auki seuraaville sukupolville. (Lassila 2005, 97.)

Talonpoikaisuus on Tiina Silvastin (2001, 80) mukaan suomalaisen maaseudun elämänmuotoa ja viljelijöitä koskevassa tutkimuksessa käytetty käsite, joka on kuitenkin jossain määrin määrittelemätön eikä myöskään sovitun kovinkaan helposti perinteisiä maaseutuyhteisöjä käsittelevään kansainväliseen kirjallisuuteen johtuen muun muassa maanomistusolojen ja eri yhteiskuntien maaseutualueiden kehityksen eritahtisuudesta. Käsitteen oletetaan kuitenkin kantavan suomalaisessa yhteiskunnassa yhteisesti jaettua merkitysisältöä, vaikka sen täsmällinen sijoittaminen tiettyyn aikakauteen tai paikkaan on vaikeaa (Silvasti 2001, 85).

Talonpoikaisuudella viitataan agraariyhteiskunnan aikaiseen maaseudun elämäntapojen järjestäytymiseen sisäisesti omavaraisina, viljelijäperheiden omistamista tiloista muodostuneina yhteisöinä, jotka periytyvät suvussa eteenpäin, perinteisesti pojille (esim. Alestalo 1986, 41–42; Siiskonen 1990, 128; Siiskonen 2004). Kauemmas historiaan katsottuna maatilana ja maan suvussa kulkemisen taustalla on muun muassa Ruotsin vallan aikaiset maanlait, joiden mukaan maan myyminen oli rajoitettua muille kuin sukulaisille. Huolimatta maakaupan sittemmin tapahtuneesta vapautumisesta, maatilojen kaupat ovat tapahtuneet useimmiten suvun sisällä. (Jutikkala 1958.)

Talonpoikaisuuteen kiinteänä osana liittyvä ylisukupolvisuus on yksi keskeinen maatilojen jatkuvuutta tuottava tekijä (esim. Katila 2000; Silvasti 2001; Ådahl 2007; Laitalainen ym. 2008). Useimmiten vähintään muutaman sukupolven ikäisten perhetilojen pellot halutaan pitää ”asuttuina” tuleville sukupolville (Kaljonen 2006, 211). Perhetilat ova yhtä aikaa sekä maatalousyrittäjiä että viljelijän tai viljelijäperheen koteja (esim. Westermarck 1971, 44). Tästä johtuen tilanpito on vahvasti kytköksissä arkisiin käytäntöihin ja niistä irrottautuminen on vaikeaa. Maatalouden harjoittaminen on ensisijaisesti elinkeino ja viljelijä saa siitä elantonsa tai ainakin osan siitä. Viljelijöille työnteolla arvona on kuitenkin muihin ryhmiin verrattuna suhteellisesti enemmän merkitystä (Jaari 2004).

Jatkuvuus on käsite, joka esiintyy kotimaisessa maaseutusosiologisessa tutkimuksessa suhteellisen tiheästi (esim. Kumpulainen 1999; Katila 2000; Holmila 2001; Silvasti 2001; Hangasmaa 2003; Lassila 2005). Näissä tutkimuksissa jatkuvuus on yksi maatalouteen ja tilanpitoon – talonpoikaisuuteen – liitetty arvo. Se rinnastuu vahvasti sekä kestävyyyteen että talonpoikaiseen ylisukupolvisuuteen. Perheviljelmiin perustuvassa maataloudessa jatkuvuus on yksi toiminnan keskei-

simpää määrittäjiä. Tila pyritään pitämään siinä kunnossa, että se on mahdollista siirtää seuraavalle sukupolvelle elinkelpoisena. Maatalouden muuttunut ja alati muuttuva toimintaympäristö vaikuttaa merkittävästi siihen, millaiseksi tilojen jatkuvuus muodostuu.

Hilkka Lassila (2005, 91-93) on tarkastellut viime vuosien maaseutusiologisia tutkimuksia maatilojen jatkuvuuksista ja nostaa esiin erityisesti kolme tutkimusta. Kaisu Kumpulaisen tutkimuksen (1999; 2004) mukaan tilalliset sopeuttavat tuotantostrategioitaan toteuttaakseen jatkuvuutta talonpoikaisuuden ylipänä arvona. Saija Katilan (2000) mukaan viljelyssä keskeinen moraalijärjestyksen arvo on tilan jatkuvuus. Tiina Silvasti (2001) on puolestaan jäsentänyt talonpoikaisuutta kolmen skriptin¹⁶ kautta, joista yksi on sukutilan jatkuvuuden ideaali.

Suomalaisia kyliä tutkinut Marja Holmila (2001) on jäsentänyt jatkuvuutta kahden ulottuvuuden kautta, vertikaalisena ja horisontaalisena jatkuvuutena. Vertikaalinen jatkuvuus on jatkuvuutta ajassa, jatkuvuutta joka ylittää fyysisen eliniän. Esimerkkinä vertikaalisesta jatkuvuudesta hän esittää jälkelaisten hankkimisen mutta esimerkiksi pellon raivaus tai talousrakennusten rakentaminen edustavat tätä jatkuvuuden ulottuvuutta. Horisontaalisella jatkuvuudella Holmila tarkoittaa toiminnan kautta tulevaa tekemisen mielekkyyttä, jolloin jatkuvuus muodostuu johonkin suurempaan kuulumisen ja sitoutumisen tunteesta. Yksilö on tässä horisontaalisen jatkuvuuden mielessä osa jotain suurempaa kokonaisuutta, yhteisöä tai päämäärää. Näitä kahta ei kuitenkaan voi kokonaan erottaa toisistaan. (Holmila 2001, 136-138.)

Myös Leena Hangasmaa (2003) on käsitellyt jatkuvuutta viljelijöiden näkökulmasta ja jäsentää sen yhdeksi viljelyn pohjavirraksi, joka kannattelee viljelijää pintatason, kuten maatalouspolitiikan muutoksista huolimatta. Hangasmaa käsittelee jatkuvuutta Giddensin (1995, 91) hengessä ”siltana menneen ja tulevan välillä, ilmiönä, joka on olemassa kaikissa aikamuodoissa, menneessä, nykyisyydessä ja tulevassa. Se ei siis ole vain edistystä, ajan lineaarista liikettä menneestä nykyisyyteen, vaan jatkuvaa sukkuolointia eri aikatasojen välillä, ajan, tilan ja rituaalien muodostama sykli.”

Jatkuvuus on maatalouden kontekstissa usein kuitenkin taustalla vaikuttavaa talonpoikaista arvomaailmaa tai tilanpidon jatkumista käytännöllisempi asia. Maatilalla – kuten missä tahansa elinkeinotoiminnassa – täytyy olla perillä toimintaympäristön muutoksista ja pyrkiä toimimaan tässä dynaamisessa ympäristössä niin, että toiminnan jatkuminen mahdollistuu. Näin ollen jatkuvuus on myös päivittäisiä käytännöllisiä ratkaisuja viljelyn motivaatioiden täyttämiseksi, olivat ne sitten toimeentulon säilyttämistä tai kehittämistä tai vaikkapa sukutilan jatkumisen edellytysten turvaamista. Jatkuvuus muodostuu ja uusiintuu tilan päivittäisessä toiminnassa ja vuorovaikutuksessa rutiinien, tiedon ja kokemuksen kautta, jotka ovat ylisukupolisesti välittyneitä. Tämä kokonaisuus muodostuu jokaisella tilalla hieman eri lailla.

¹⁶ Skriptejä maatalouden piirissä ovat käsitelleet esimerkiksi Frank Vanclay & Gareth Enticott (2011).

5.3. Jokikylä ja sen vaiheet

Olen anonymisoinnin vuoksi uudelleennimennyt kylän jossa haastattelut tehtiin Jokikyläksi. Jokikylän tilat ovat suurelta osin muodostettu 1910-luvulla paikallisen kartanon silloisen omistajan myytyä kartanon valtiolle. Valtio lohkoiki kartanon maista yhdellä kertaa 143 asutustilaa, jotka vuokrattiin torppareille 38 vuoden vuokrasopimuksilla ja raskaihkoilla vuokraehdoilla. Kylän alueelle tuli maan-nälkäistä väkeä ympäri Etelä-Suomea kärkkymään lohkottuja tiloja, jotka eivät monessa tapauksessa olleet millään lailla valmiita viljelyyn. Tilat jaettiin valikoi-malla valtion toimesta halukkaista sopivat. (Mattila-Lonka 2001.) Näin ollen monet nykyisistä kylän tiloista ovat muutaman sukupolven ikäisiä, eivätkä suvut välttämättä ole vaikuttaneet tämän pidempään paikkakunnalla. 1920-luvun myötä torpparit ja mäkitupalaiset saivat myös yleisemmin lunastettua viljelemänsä maat itselleen, ja pientilojen määrä kasvoi koko maassa merkittävästi (Haapala 2004, 234). Kartanon tilojen vuokraajat eivät olleet ilmaisen varsinaisessa merkityksessä vapautuneita torppareita, koska he olivat vuokralla valtiolla ja joutuivat pyytämään erikseen lupaa tilalla tehtäviin varsin toimiin tai metsäalojen käyttöön. Vuokralaiset saivat sittemmin 1920-luvun puolellassa pääosin lunastettua raivaamansa tilat kokonaan itselleen. Jokikylän alueen uusia torppareita on kuvattu varsin yhtenäiseksi voimaksi myös poliittisesti, joka näkyi vielä 1990 luvun lopullakin. (Mattila-Lonka 2001.) Kylä on 2000-luvulla valittu Varsinais-Suomen vuoden kyläksi ja kylässä toimii melko aktiivinen kyläyhdistys.

Jokikyläläisyyttä sinänsä ei nostettu tekemissäni haastatteluissa mitenkään erityiseksi asiaksi, vaikka joitain merkkejä kylän identiteetistä haastatteluissa on havaittavissa. Kysyin erikseen tilan historiasta, ja siltä osin kun viljelijät osasivat asiasta kertoa, olivat kaikki tilat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta aikanaan kartanosta lohkottuja. Kylän tilat muodostavat vieläkin jossain määrin homogeenisen yhteisön kokonsa ja ominaisuuksiensa puolesta. Kylän pellot ovat suhteellisen pieniä ja keskittyneet jokirantoihin, jonka seurauksena myös alueen tilat ovat pienehköjä ja rajoittaneet tilakoon kasvua. Tiloilta on usein käyty ulkopuolella töissä, koska kylän luonnonolosuhteet – ensisijaisesti peltojen pienuus – eivät ole mahdollistaneet tilojen suurimittaista kasvamista. Toki tilakokojen kasvu, erikoistuminen ja maatalouden rakennemuutos on muuttanut ja muuttaa kylän dynamiikkaa jatkuvasti. Käytännössä tämä tilojen samantahtinen kehitys näkyi muun muassa siinä, miten erään haastatellun mukaan kylän viljelijät olivat tilakokoon katsomatta kuuluneet kylän pienviljelijäyhdistykseen, kun taas pitäjän keskustassa tilojen jakautuminen pienviljelijäyhdistyksen ja maamiesseuran välillä on ollut selvempää.

Jokikylä maatalouspolitiikan näkökulmasta

Suomalaisen maaseudun tyyppittelyssä on 1990-luvun alkupuolelta lähtien käytetty kolmiosaista mallia. Maaseutualueet on määritelty kuulumaan kuntakohtaisesti joko 1) kaupunkien läheiseen maaseutuun, 2) ydinmaaseutuun tai 3) harvaan

asuttuun maaseutuun. Tyypittelyn perusta luotiin maaseutupolitiikan eriydyttyä omaksi politiikanalakseksi ensimmäisen kansallisen maaseutuohjelman myötä. Nykyisin luokitusta käytetään apuna muun muassa EU:n maaseutupolitiikan kansallisessa toimeenpanossa. (Maa- ja metsätalousministeriö 2006.)

Vuoden 2013 aikana luokitusta uudistettiin aluepohjaisemmaksi vastaamaan paremmin muun muassa kuntien yhdistymisistä johtuvaan kehitykseen. Tällöin kuntarajoihin perustuva luokittelu alkoi näyttäytyä tarpeettoman jäykänä. Uudessa seitsenportaisessa luokittelussa maaseutualueiden jakoon on tullut mukaan maaseudun paikalliskeskukset -luokka, ja kaupunkialueet on puolestaan jaettu pienempiin luokkiin. (Suomen ympäristökeskus 2013.) Jokikylä sijaitsee Varsinais-Suomessa, vanhemman luokittelun mukaisesti ydinmaaseuduksi luetavan reilun kahdentuhannen asukkaan kunnassa. Uuden, vuoden 2013 luokittelun mukaan kylä sijaitsee alueella, joka on yhtä aikaa ydinmaaseudun, harvaan asutun maaseudun ja kaupungin läheisen maaseudun rajamailla.

Jokikylä sijaitsee vajaan 10 kilometrin päässä varsinaisesta kuntakeskuksesta. Vuonna 2009 kunta yhdistyi naapurikunnan kanssa muodostaen noin 8500 asukkaan kunnan. Uudessa kuntakeskuksessa toimipaikkaansa pitävällä maaseutusihanteerillä oli 2010 kerran viikossa vastaanotto vanhan kunnan kuntakeskuksessa. Muun muassa sähköisen tukihaun yleistymisen myötä tästä paikallisesta vastaanottoajasta luopumista harkittiin vuoden 2010 haastattelukierroksen aikaan, ja nyt se onkin lopetettu.

Suomi on maataloustukijärjestelmässä jaettu kunnittain seitsemään alueeseen, joilla toimenpiteiden ehdot ja tukitaso vaihtelevat siirryttäessä etelästä pohjoiseen. Jokikylän vanha kunta kuuluu B-alueeseen, kuten suuri osa etelästä Suomea. A- ja B-alueiden raja kulkee vanhan ja uuden kunnan välillä, mutta kuntien yhdistyttyä vanhan kunnan alue säilyi yhä B-alueena (Maaseutuvirasto 2010). Käytännössä A- ja B-alueiden erot toimenpiteissä ja niistä maksettavissa korvauksissa eivät ole kovin suuria. Erityisesti tämä pätee ympäristötukiin. (Maaseutuvirasto 2013.)

Pyhäjärven suojeluohjelma

Kylän läpi virtaava joki laskee Lounais-Suomen suurimpaan ja taloudellisesti merkittävään järveen, Pyhäjärveen. Pyhäjärven alueella on vesiensuojelun parissa tehty töitä pitkään ja pitkäjänteisesti. Pyhäjärven suojeluyhdistys on perustettu vuonna 1970, tosin ensisijaisesti vastustamaan Turun kaupungin kaavailemia suunnitelmia käyttää aluetta vedenhankintaansa. Myös maatalouden vesiensuojelun parissa on alueella oltu aktiivisia. Kylän läpi virtaavan jokea varten on vuonna 1991 perustettu Lounais-Suomen vesi- ja ympäristöpiiriin eli alueellisen ympäristökeskuksen edeltäjän toimesta vesiensuojelutyöryhmä, jonka avulla on pyritty edistämään ympäristöystävällisiä viljelymenetelmiä. Projektin vetovastuun on sittemmin ottanut alueen kuntien ja elinkeinoelämän yhdessä EU-hankerahoituksen kautta rahoitettu LIFE-hanke ja yhä jatkuva Pyhäjärven suojeluohjelma, joiden yhteydessä Pyhäjärven laskevien jokien varsille on rakennettu lukuisia vesiensuojelukohteikkoja ja -laskeutusaltaita. Joenvarsilla on lisäksi kokeiltu tutkimusmielessä

erilaisia uudentyypisiä ravinnevalumiin rajoittamistoimenpiteitä, kuten kalkki-suodinoja ja hiekkasuodattamoita. (Kirkkala & Ventelä 2002.)

Suojeluohjelman tiimoilta on 2000-luvulla pyritty korjaamaan ja uudistamaan projektin alkuvaiheessa rakennettuja kosteikkoja ja laskeutusaltaita, sekä rakennettu joitain uusia kohteita (Pyhäjärvi-instituutti 2007). Suojelutoimet ovat tuottaneet myös tuloksia, ensimmäisen toimikauden lopulla vuosituhannen vaihteessa arvioitiin järven fosforikuormituksen pienentyneen 20 prosentilla. Joki on ollut yksi maatalouden ympäristöohjelman seurantatutkimuksen (MYTVAS) kohdealueista, joiden avulla on tutkittu maatalouden ympäristötukiohjelman toimenpiteiden vaikuttavuutta (Soini & Tuuri 2000, 18; Tarvainen & Ventelä 2007, 9, 16).

5.4. Viljelytyypittely

Maatiloja, viljelijyyttä ja viljelyn tapoja on tyypitelty monella tavalla. Usein tyypittely perustuu erilaisiin määrällisiin tai tilojen taloudellista aktiivisuutta mittaaviin ja mallintaviin aineistoihin (esim. Marsden ym. 1986; Whatmore ym. 1987; Bowler 1992; Moran ym. 1993; Ilbery ym. 1998; Janssen & van Ittersum 2007; Tittone ym. 2008; Moragues-Faus 2014). Tilanpitoa on jaoteltu myös viljelijöiden motivaatioiden ja identiteettien (esim.; Howden & Vanclay 2000; Burton 2004; Burton & Wilson 2006; Vesala & Vesala 2009) sekä tilojen strategioiden kautta (esim. Evans 2009; Darnhofer ym. 2010). Maatalouden tilastointia vasten maatiloja luokitellaan Suomessa esimerkiksi peltomäärän, pää- ja sivutoimisuuden tai tuotantos suunnan mukaan (Maa- ja metsätalousministeriö 2013a).

Viljelijöitä on usein tyypitelty myös talonpoikainen viljelijä – maatalousyrittäjä -jatkumolle. (Austin ym. 1996; van der Ploeg ym. 2009; Niska ym. 2012). Maatalousyrittäjäkategoria on nähty erityisesti pohjoisamerikkalaisen maatalouden piirteenä (Dudley 2003). Kuten edellä todettiin, maatalouden ja kaupungistumisen eritahtisesta kehityksestä ja pohjoismaisesta talonpoikaisuuden historiasta johtuen nämä jaotellut eivät aina istu suoraan suomalaiseen maanviljelyn jäsentämiseen (Silvasti 2001, 85).

Talonpoikaisuus ja maatalousyrittäjäisyys ovat monessa suhteessa viljelijöiden näkökulmasta päällekkäisiä kategorioita (Vesala & Vesala 2010). Maatalous ei ole yksi tai useampikaan yhtenäinen kulttuuri, vaan monia päällekkäisiä ja limittäisiä maatalouksia (esim. Evans ym. 2002). Jan van der Ploeg (2009) on käyttänyt käsitettä *uusi talonpoikaisuus* joka tekee eron talonpoikaisuuden traditionaaliseen ja perinteeseen nojaavaan mielikuvaan. Samalla se on perinteistä talonpoikaisuutta sopeutuvampaa ja dynaamisempaa. Miira Niska & kumppanit (2012) ovat analysoineet viljelijöiden näkemyksiä toimintansa motivaatioista pohtimalla perinteisen talonpoikaisuus – maatalousyrittäjäisyys -jaon sijaan viljelijyyttä uuden talonpoikaisuuden ja ekologisen yrittäjyyden suhteen. Ekologinen maatalousyrittäjäisyys yhdistää kestävästä maataloustuotannon maatalousyrittäjyyteen esimerkiksi tilan toiminnan aktiivisilla monialaistamispyrkimyksillä (Marsden & Smith 2005), jolloin talonpoikaisuuteen liittyvä kestävyys ja jatkuvuuden ideaali yhdistyy proaktiiviseen yrittäjyysdiskurssiin.

Erottelu talonpoikaisuuden ja maatalousyrittäjyyden välillä on jossain määrin ongelmallinen myös luvussa 2.3. esittelemäni käsitteellisemmän produktivismi – jälkiproduktivismi – monivaikutteinen maatalous -keskustelun valossa. Wilson (2007, 2008) puhuukin jälkiproduktivismin sijaan *nonproduktivismista* produktivismin vastinparina. Monivaikutteisuus rakentuu hänen mukaansa tilatasolla näiden kahden ulottuvuuden, eli produktivismin ja nonproduktivismin piirissä. Tästä näkökulmasta produktivistisen ruoan ja kuidun tuottamisen maksimoimisen vastakohtana ei ole muiden kuin näiden tuottaminen, vaan ylipäänsä produktivistisen tuotantoetoksen pienempi merkitys tilojen toiminnassa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi keskittymistä entistä enemmän maatalouden harjoittamiseen sen itsensä vuoksi tai erilaisten jatkuvuuksien turvaamiseksi. Jälkiproduktivismissa sen sijaan tuottaminen on yhä pääasia, ainoastaan tuotettavat asiat ovat vaihtuneet. (Marsden 2003; Wilson 2008.)

Ideaalityypit

Huolimatta siitä, että tilanpidon motivaatiot ja tavoitteet ovat usein edelläkuvattunlaisesti yhtä aikaa monta, olen tyypitellyt tarkastelemiani tiloja neljään teemaattiseen luokkaan suhteessa tilalla omaksuttuihin viljelymotivaatioihin ja -strategioihin. Olen tyypittelyllä pyrkinyt samalla muodostamaan kuvan tilojen erilaisista ja eriytyneistä toimintatiloista (kuva 1). Tyypittelyn kautta muodostamani luokat ovat eräänlaisia ideaalityyppejä aineiston erilaisten maatilojen toimintatiloista.

Tyypittelyn avulla olen pyrkinyt jäsentämään maatilán suhdetta sen toimintaa ehdollistavaan toimintaympäristöön ja erityisesti tilán toimintaa ohjaaviin toiminnan motivaatioihin. Se on siis siinä mielessä käytännön todellisuuden ja siitä tehtyjen tulkintojen väliin muodostamani rakennelma, joka auttaa ymmärtämään toiminnan motivaatioita (Rabinov 2009, 37). Näin ollen se ei myöskään ole malli siitä, millaisia tilat Suomessa ylipäänsä ovat, vaan nimenomaan käsittelemäni maatalousyhteisön kontekstiin sidottu tyypittely tietyistä tämän tutkimuksen kannalta olennaisimmista piirteistä koskien maatilojen hyvin moninaisia toiminnan motivaatioita ja ehtoja. Tiina Silvasti (2001, 16) on tutkimuksessaan viljelijöiden elämäntapaa jäsentävistä skripteistä luonnehtinut skriptejä likiarvoiksi viljelijöille ominaisista ajattelun tavoista. Samalla tavalla tässä tutkimuksessa esitetyt ideaalityypit ovat tietyillä olennaisilla tavoilla merkittäviä, toisistaan poikkeavia tapoja viljellä ja suhtautua maatalouden reunaehtoihin.

Toiminnan horisontti / Toimintamotivaatio	Avautuva	Supistuva
Tuotantokeskeisyys	Proaktiiviviljely	Pakkoviljely
Moninaiset motivaatiot	Elämäntapaviljely	Paperiviljely

Kuva 1. Jokikylän viljelijyyden nelikenttä

Keskeisenä tarkastelun kohteena on maatila. Tila ei kuitenkaan ole irrallaan sen toimijoista eli erityisesti viljelijästä, viljelijäpariskunnasta tai muista perheenjäsenistä. Toisaalta myöskään viljelijän toimintaa ei voi tarkastella irrallaan siitä ympäristöstä, jossa toiminta tapahtuu, eli viljelijän tai viljelijöiden viljelemästä maatilasta (Darnhofer ym. 2012, 6). Viljelyn¹⁷ tyypeillä olen pyrkinyt tavoittamaan sekä itse tilatason että tilan toimijoiden yhdessä muodostaman toiminnan kokonaisuuden eli eräänlaisen kompleksisen adaptiivisen järjestelmän (Rammel ym. 2007; Darnhofer ym. 2012; Milestad ym. 2012).

Tyypittely on tehty sekä vuoden 1998 että 2010 aineistojen perusteella. Niissä tapauksissa joissa tila on selvästi siirtynyt tyypistä toiseen haastattelujen välillä, on tyypittely tehty vuoden 2010 aineiston perusteella¹⁸. Muodostuneita luokkia määrittää kaksi akselia: $y \approx$ viljelyn tuotantokeskeisyys (tuotantokeskeisyys–moninaiset motivaatiot) sekä $x \approx$ toiminnan horisontti (avautuva–supistuva). Akseleiden avulla olen hahmottanut muun muassa sitä, miten tilan ja viljelyn tulevaisuudesta haastatteluissa puhutaan ja onko tilalla esimerkiksi toiveita toiminnan jatkajista.

Viljelyn aktiivisuudesta kertova tyypittelyn y -akseli perustuu tiloilla tehdyissä haastatteluissa esiin tulleisiin määritelmiin siitä, missä määrin toimintaa ohjaa tuotannon maksimointi tai vähintäänkin optimointi. Akseli määrittyy myös hyvin vahvasti edellä käsitellyn Wilsonin (2007; 2008) produktivismi–nonproduktivismi-jaottelun mukaisesti yhtäältä tuotantokeskeisiin eli produktivistisia ja toisaalta muita kuin produktivistisia eli nonproduktivistisia motivaatioita ja strategioita toiminnassaan painottaviin tiloihin. Vaikka lähes kaikilla tuotantokeskeisyysmäärittäjän mukaisilla tiloilla maatalous on toimeentulon pääasiallinen muoto, on suurin osa tiloista ainakin jossain määrin monialaisia. Niillä hoidetaan pelto- kasvien viljelyn tai eläintenpidon rinnalla myös muita, usein tilan materiaaliin resursseihin liittyviä tehtäviä kuten lumenauraus tai vastaavia töitä. Tilojen monialaisuuden lisäksi erityisesti kasvinviljelytiloilta käydään tilan ulkopuolella töissä, mutta aineistossa tämä ei suoraan määrittänyt tilan sijoittumista y -akselilla. Tilojen jakaminen puhtaasti päätoimisiin ja sivutoimisiin on suomalaisilla tiloilla ylipäänsä hankalaa, koska lähes kaikilla tiloilla harjoitetaan pelkän maataloustuotannon lisäksi ajoittain myös muuta elinkeinotoimintaa. Myös tilan ulkopuolinen palkkatyössä käyminen ei ole läheskään aina päätoimista, vaan monessa tapauksessa osa-aikaista, kausittaista tai satunnaista.

Y -akselin jako toimii jossain määrin myös viljelyn perinteiden jatkajien ja rikkojien välisenä jakona, jossa tuotantokeskeisyys-määritelmän mukaisilla tiloilla toiminta jäsentyy perinteisempien viljelyn traditioiden kautta. Moninaiset motivaatiot-määritelmään sisältyvillä tiloilla toiminta voi olla kaikkein perinteisimmän maatalouden lisäksi tai rinnalla myös jotain aivan muuta, mutta kuitenkin maatalan fyysiseen todellisuuteen kiinnittyvää toimintaa. Tilan jatkuvuuden kannalta ei välttämättä olekaan niin olennaista, jatkuuko maatalous perinteisessä muodossa, kunhan tilan fyysiset puitteet jatkuvat (esim. Katila 2000). Viidestätoista sekä

¹⁷ Mainittakoon, että puhuessani viljelystä tarkoitan sekä kasvinviljelytiloilla että eläintiloilla tapahtuvaa maatalouden harjoittamista.

¹⁸ Liitteessä 1 on taulukoitu Jokikylän aineiston tilat ja niiden sijoittuminen eri viljelystyypeihin.

1998 että 2010 haastatellusta tilasta kuusi asettui tuotantokeskeisyys-tyyppiin ja yhdeksän moninaiset motivaatiot -tyyppiin.

X-akselin toiminnan horisonttia kuvaava avautuva–supistuva -jako puolestaan perustuu tiloilla tehdyistä haastatteluista tekemiini huomioihin siitä, missä määrin tilan tulevaisuuden toimintaedellytyksien koettiin vahvistuvan tai heikentyvän. Tämä akseli indikoi vahvasti myös sitä, millaisia viljelyn vaihtoehtoisia skenaarioita tai muita toiminnan uudelleenjärjestämisen mahdollisuuksia tilalla koettiin olevan niin, että viljely yhä jatkuisi. Olennaista tässä jaossa ei ole se, miten pitkälle tulevaisuuteen toimintaa suunnitellaan, vaan se miten toiminnan erilaisia mahdollisuuksia pidetään avoinna. Viidestätoista tilasta 11 asettui horisontin suhteen avautuva-tyyppiin ja neljä supistuva-tyyppiin.

Näiden kahden muuttuja-akselin suhteen muodostuvat neljä viljelytyyppiä olen nimennyt seuraavasti: *proaktiiviviljely*, *elämäntapaviljely*, *pakkoviljely* ja *paperiviljely*. Vaikka tyypit ovat luonnollisesti varsin karkeita yleistyksiä ja esityksiä, olen niiden avulla saanut täsmennetyksi haastateltujen viljelijöiden erilaisia toimintamotivaatioita määritteleviä tekijöitä ja toiminnan piirteitä. Kehikkoa ei voi siirtää tai soveltaa suoraan esimerkiksi monivaikutteinen maatalous -keskusteluun tai vaikkapa luomutuotantoon, koska esimerkiksi aineiston luomutiloilla tuotantomuotoon on lähdetty hyvin erilaisin motivaatioin.

Moni tarkastelemistani tiloista häilyi useamman tyyppin rajalla tai oli yhtä aikaa kahdessa tyypissä riippuen siitä, minkälaisen muuttujan tai piirteen kautta tilaa katsoin. Olen pyrkinyt kuitenkin määrittelemään tyyppeihin liittyvistä tekijöistä tilojen toiminnan ja motivaatioiden kannalta olennaisimman, jonka mukaan olen tyypittelyn tehnyt. Tällä karkealla jaolla niistä 15 tilasta, joilla on tehty haastattelut sekä vuonna 1998 että 2010, proaktiiviviljelytyyppiin kuului neljä tilaa, elämäntapaviljelytyyppiin seitsemän tilaa ja sekä pakko- että paperiviljelytyyppihin kaksi tilaa molempiin. Olennaista tyypittelyssä ei ole tilojen jakautuminen tasaisesti eri kenttiin vaan se, millaisia toiminnan motivaatioita tiloilla on. Käyn seuraavassa lyhyesti läpi tarkastelemiäni tilojen pääpiirteet vuosien 1998 ja 2010 haastatteluajankohtina¹⁹.

Proaktiiviviljely viittaa niihin tiloihin, jotka ovat lähinnä maatalouspolitiikan ja etujärjestöjen suosimaa näkemystä ideaalista suomalaisesta maatilasta. Tiloilla on harjoitettu aktiivista, usein ekspansiivista maanviljelyssä. Tilat olivat joko varsin suuria, pitkälle erikoistuneita tai näitä molempia. Ne olivat EU-jäsenyyden jälkeisellä ajalla laajentaneet alaansa ja uudistaneet aktiivisesti rakennus- ja konekantaansa, tai keskittyneet esimerkiksi maitokarjatiloihin karjanhoitoon jolloin rehun korjuu tai lannanlevitys oli usein ulkoistettu urakoitsijoille. Tiloilla oltiin varsin hyvin perillä maatalouden tukipolitiikan rakenteesta, mahdollisuuksista ja vaatimuksista, myös ympäristötukien osalta. Näin ollen sitoutuminen ympäristötuen vaatimuksiin oli luonnollinen osa viljelyä. Useammalla tilalla oli joko tehty sukupolvenvaihdos suhteellisen vastikään tai sitten tilalla oli jälkikasvua, josta toivottiin aikanaan tilalle jatkajaa. Kootusti tähän tilatyyppiin kuuluvat aineiston seuraavat maatilat:

¹⁹ Tilojen numerointi vastaa liitteen 1 numerointia.

Tila 1 on maitotila, joka oli vuonna 2010 laajentamassa tuotantoaan reilusta kahdestakymmenestä vajaaseen neljäänkymmeneen lypsävään. Osa peltotöistä oli ulkoistettu ja lannoitteita pyrittiin käyttämään maltillisesti huolimatta tuotannon suhteellisen vahvasta produktivistisesta orientaatiosta. Tila on käsitelty tarkemmin luvussa 6.1.

Tila 2 on vuonna 2003 sukupolvenvaihdoksen läpikäynyt maitotila, jota on laajennettu rakentamalla uusi navetta ja lisäämällä karjaa vuoden 1998 kahdestakymmenestä vuoden 2010 kuuteenkymmeneen eläimeen. Lisäksi on hankittu rehuntuotannon ja lannanlevityksen vaatimaa lisäpeltoa vuokraamalla sitä usealta lähialueen tilalta. Peltoa vuonna 2010 noin 90 hehtaaria. Urakointipalveluja käytettiin tilalla jonkin verran, erityisesti paperityöt oli ulkoistettu tukihakemuksia tekeväälle konsultille (tila 7). Tilalle on vuonna 1998 tehty laskeutusallas, jota oli vuonna 2010 koitettu edelleen pitää yllä, koska sen oli havaittu toimivan ravinteiden pidättäjänä.

Tila 3 oli vuoden 2010 aikana sukupolvenvaihdosta läpikäyvä sikatila. Sikala oli noin kahdensadan sian emakkosikala. Tilalla oli peltoa lähes sata hehtaaria. Suuri osa siitä oli itse raivattua, mutta EU-jäsenyyden jälkeen myös ostettua. Tila oli sukupolvenvaihdoksen jälkeen kahden veljeksien hoidossa, joista toinen vastasi eläintuotannosta ja toinen peltoviljelystä urakoiden samalla muille alueen viljelijöille. Tilalle oli hankittu muun muassa suhteellisen järeä lietelannan letkulevitysvaunu tilojen väliseen yhteiskäyttöön. Pellot viljeltiin perinteisin menetelmin, suorakylvö ei ollut järkevää muun muassa tilalla jo olleen varsin kattavan ja uuden koneketjun vuoksi. Tukihakemukset tilalla täytettiin itse, vaikka se koettiin melko työlääksi, koska tilalla oli sekä eläimiä että tila oli kahden tukialueen alueella. Siantuotannossa erityisesti porsaiden välitys vaati sujuvasti toimivia yhteistyöverkostoja. Tilalla oli myös kokeiltu uusia lajikkeita, esimerkiksi härkäpapua.

Tilan 4 viljelijäpariskunta oli vuonna 2010 juuri eläköitynyt, mutta ennen eläköitymistään viljelleet 40 hehtaarin viljatilaa ja vielä vuonna 1998 pitäneet myös parinsadan sian sikalaa. Tilalla oli ollut pitkään suuri osa pelloista vuokramaita, mikä ei ole vielä ennen 1990-lukua ollut kovin tavallista. Viljelyssä oli viljakasvien lisäksi ollut esimerkiksi rypsiä. Tilalle oli hankittu riittävän suuria ja uusia koneita, jolloin niitä oli voitu käyttää omien peltojen viljelyn varmistamiseksi myös urakointiin. Tilalla oli pyritty maksimoimaan sato ja koettu lannoitusrajoitusten rajoittavan tätä. Peltotöissä oli pitäydytty perinteisissä menetelmissä, eikä esimerkiksi suorakylvöön oltu lähdetty. Tilan omat pellot olivat vuonna 2010 vuokrattuna muille viljelijöille.

Elämäntapaviljely kuvaa tilannetta, jossa maanviljely ja tilan jatkuvuus ovat tärkeitä, mutta maatalous ei välttämättä ole enää tilalla pääelinkeino. Tilat olivatkin useimmiten puhtaasti viljatiloja tai eläintenpito oli tiloilla sivutoimista, esimerkiksi hevosten, kanojen, lampaiden tai mehiläisten pitoa. Viljely saattoi muodostaa suhteellisen pienen osan viljelijän tai viljelijäpariskunnan tuloista, mutta se oli tärkeää tekemisen itsensä vuoksi. Myös näillä haastatelluilla tiloilla oltiin yleensä hyvin tietoisia maatalouden ympäristöpolitiikan toimenpiteistä ja monella tilalla olikin jokin erityistukisopimus, kuten kosteikko, suojaväyhyke tai riistapelto.

Tiloilla oli joissain tapauksissa toiveissa, että jälkipolvet jatkaisivat viljelyä jossain muodossa, mutta aineistossa oli mukana myös tiloja ja viljelijöitä, joilla jälkikasvua ei ollut.

Tila 5 oli sekä 1998 että 2010 pienehkö 12 hehtaarin viljatila, jolla oli viljelyn rinnalla kehitetty erilaisia merkittäviksi muodostuneita maatalouden sivuelinkeinoja, kuten mehiläistenpitoa ja pientä leipomoa. Maatalouden osuus tilan tuloista oli suhteellisen pieni, viljelyn käytännöt perustuivat vahvasti tilojen väliseen yhteistyöhön, esimerkiksi tilan kuivurin yhteiskäyttöön. Tilaa on tarkasteltu tarkemmin luvussa 6.2

Tila 6 oli vuonna 1998 päätoiminen sikatila, jolla lihasikoja oli noin 200 ja rakenteilla oli noin tuhannen sian kesäsikala. Vuonna 2010 tila jatkoi viljatilana ja tilalta oltiin päätoimisesti muualla töissä. Peltoa oli noin 30 hehtaaria. Viljely näyttäytyi tilalla tärkeänä erityisesti tilan jatkuvuuden kannalta. Tilalle oli hankittu lähiviljelijöiden kanssa yhteinen suorakylvökone, jolla oli myös urakoitu. Tilalla oli vesienhoitokosteikko, jonka sopimus oli sittemmin jäänyt uusimatta, mutta toimi yhä vajaatehoisesti. Tilalla oli myös riistapeltoa. Tilaa on tarkasteltu tarkemmin luvussa 6.2.

Tila 7 oli sekä 1998 että 2010 24 hehtaarin luomuviljatila, jonka isäntä teki myös luomuun liittyviä viranomaistehtäviä sekä toimi maatalouden konsulttina varsin monelle kylän ja lähiseudun viljelijälle erityisesti tukihakemusten täyttämisen osalta. Useampi aineiston tila käytti tämän konsultin palveluja. Viljelijällä oli eräänlainen mielipidevaikuttajan rooli erityisesti luomutuotantoon liittyvissä asioissa. Hän oli hyvin verkostoitunut sekä paikallisesti että valtakunnallisesti.

Tila 8 oli varsin tyypillinen elämäntapaviljelytila. 15 hehtaarin tilalta oli käyty ulkopuolella töissä jo vuonna 1998 ja tilanpitoa oli jatkettu suhteellisen samaan tapaan pitkään. Tilalla oli ollut erilaisia ympäristötuen erityistoimenpiteitä, kuten vesienhoitokosteikko ja joenrannassa suojavyöhykkeitä. Tilalla oli vuonna 2010 harrastusluonteisesti hevosia, jotka olivat myös hyödyntäneet suojavyöhykkeiden heinää. Tilalla oli hankittuna useita yhteiskoneita naapuriviljelijöiden kanssa, muun muassa puimuri, jonka käyttöikä alkoi lähestyä loppuaan muutaman vuoden sisällä. Tilalla laskettiin suhteellisen tarkkaan toiminnan hyöty, mutta rahallista tuottoa tärkeämpää oli viljely itsessään. Jatkuvuuden arvostuksesta kertoi esimerkiksi investointi uuteen kuivurirakennukseen joitakin vuosia aiemmin. Tilalla oli kokeiltu suorakylvöä, mutta kokemukset siitä eivät olleet kovin hyviä johtuen muun muassa peltojen vaihtelevista maalajeista.

Tilalla 9 oli vuonna 1998 noin tuhannen kanan munituskanala ja 15 hehtaaria peltoa. Vuonna 2010 kanoista oli luovuttu ja viljelijä oli päätoimisesti muualla töissä. Tilalla oli aktiivisesti seurattu maatalouspolitiikkaa ja sen mahdollisuuksia ja koitettu esimerkiksi perustaa kosteikko siinä kuitenkin onnistumatta hankkeen osoittauduttua luonnonolosuhteiden takia tukikelvottomaksi. Viljelijä kritisoi tukijärjestelmää kannustamattomaksi. Tilalla oli yritetty hyödyntää yhteistyömahdollisuuksia lähitilojen kanssa mahdollisimman tehokkaasti sekä työn että koneiden osalta. Tilalta oli myös tehty pitkään kasvinsuojeluruiskutuksia urakointina, mutta toiminnasta oli viime vuosina luovuttu.

Tila 10 oli entinen 200 lihasian sikatila, jolla oli vuonna 2010 luovuttu sioista. Tilaa hoiti veljekset, jotka olivat molemmat muualla töissä. Tilan pellot olivat pitkillä vuokrasopimuksilla vuokrattuna muille. Ne haluttiin kuitenkin lähtökohdaisesti pitää omistuksessa. Tilalla oli ollut jokirannassa pitkät suojavyöhykkeet ja myös vesienhoitokosteikko. Rantapellot ovat melko jyrkkiä, jolloin suojavyöhykkeet olivat tuottaneet merkittävää työn helpottumista. Pellot oli kylvetty suora-kylvönä lähitilojen yhdessä omistamalla koneella, muuten koneet ovat olleet omia eikä urakointipalveluja oltu juuri käytetty.

Tilalla 11 oli vuonna 1998 ollut 5 000 kanan munituskanala. Tilan 25 hehtaarin pellot olivat olleet luomuviljelyssä. 2010 kanoista oli luovuttu ja peltomäärä oli puolittunut. Pellot eivät myöskään enää olleet luomussa sen työläyden vuoksi. Tilalta käytiin nykyään päätoimisesti muualla töissä, mutta jäljellä olevat pellot haluttiin yhä viljellä itse. Tilalla oli jokirannassa suojavyöhyke ja ympäristötuen toimenpiteitä oli muutoinkin pyritty seuraamaan ja hyödyntämään aktiivisesti. Tilalla oli jonkin verran työvaihtoa naapureiden kanssa, mutta suurin osa töistä tehtiin itse omilla koneilla.

Pakkoviljely luonnehtii niitä tiloja, joilla maanviljelyn lisäksi näköpiirissä ei ole muita erityisiä elinkeinomahdollisuuksia, viljely koetaan ainoana toiminnan vaihtoehtona. Tiloilla voi olla myös jäljellä velkaa, jonka kuolettamiseksi viljelyä on jatkettava. Tilat eivät ole välttämättä erityisen suuria. Toiminnassa korostui viljelyn tekniset ja materiaaliset käytännöt, tietoisuus tai sitoutuminen esimerkiksi maatalouden ympäristöpolitiikan toimenpiteisiin tai maatalouspolitiikan tarjoamiin vaihtoehtoihin ja mahdollisuuksiin oli vähäisempää.

Tila 12 oli noin 25 hehtaarin tila, jolla oli vuonna 1998 ollut 25 lypsävän lehmän navetta. Vuonna 2010 tila jatkoi päätoimisena viljatilana. Tilalla pyrittiin tekemään peltotyöt itse ja omilla koneilla, viljelyssä sadonmuodostus ja onnistuminen oli tärkeää. Tilaa on käsitelty tarkemmin luvussa 6.3.

Tila 13 oli noin 15 lehmän maitotila, jolla oli peltoa noin 30 hehtaaria. Tilalla jatkettiin vuonna 2010 osapuilleen samaan tapaan kuin vuonna 1998. Lehmistä oletettiin todennäköisesti luovuttavan jollain aikavälillä toiminnan kannattamattomuuden vuoksi. Navetan laajentamista ei koettu järkeväksi, koska tilan jatkajista ei ollut varmuutta. Tilalla oli suunniteltu kosteikon rakentamista erityisesti linnuston kannalta, mutta valuma-alue oli ollut tukikelpoiselle kosteikolle liian pieni. Työt tehtiin tilan omilla koneilla, mutta jonkin verran oli työvaihtoa erityisesti viljankuivauksen osalta.

Paperiviljely on neljäs ja hieman erikoisempi tilatyyppejä, joka tuli selvästi aineistossa esiin. Toimijat ovat viljelijäidentiteetiltään hyvin vahvasti maanviljelijöitä, vaikka käytännössä viljely on saattanut typistyä tukihakemusten täyttämiseksi. Tilan pellot on voitu vuokrata tai niitä korjaa joku muu ja tilalla tyydyttään nostamaan pelloista pelkät tuet. Viljelyn käytännöt voivat olla täysin toisten tilojen hoitamia, mutta toiminta mielletään silti maanviljelykseksi. Sekä varsinainen produktivistinen tuotanto että toisaalta myös aktiivinen tietoisuus tukipolitiikan vaihtoehtoista on vähäistä, mikäli myös tukipaperien täyttö on ulkoistettu.

Tila 14 oli vuonna 1998 ollut luomumaitotila. Vuonna 2010 lehmistä oli luovuttu, osa pelloista oli myyty ja loppuja viljeli naapuriviljelijä. Viljelyn käytännöt olivat lähes kokonaan muiden hoitamia. Tilaa on käsitelty tarkemmin luvussa 6.4.

Tila 15 on pieni kuuden hehtaarin tila, jonka viljelyä hoiti vuonna 2010 naapuri. Sekä viljelyn käytännön työt että paperityöt oli lähes kokonaan ulkoistettu muille. Maatalous oli tilalla lähinnä harrastamista, mutta politiikan määritelmän mukaan isäntä oli vielä hetken ennen 68 vuoden maksimi-ään täyttymistä viljelijä.

Tyypittely tekee näkyväksi maatilojen toimintatilojen ja -mahdollisuuksien erot. Edellä tekemäni yhteenedon avulla voidaan myös helposti nähdä, miten tilastojen alle peittyä tilatason hienosyisyys, jonka huomiotta jättäminen antaa tilojen toiminnasta yksipuolisen kuvan (Silvasti 2009). Erityisesti maatalouden ympäristöpolitiikan toimenpiteitä suunniteltaessa olisi tärkeää huomioida nämä hyvin erilaiset viljelyssä ilmenevät toiminnan ja aktiivisuuden tasot. Siirryn seuraavassa luvussa tarkastelemaan tarkemmin valitsemiani esimerkkituloja jokaisesta muodostamastani viljelytyypistä.

6.

Neljä viljelytyyppiä

Olen valinnut haastatteluaineistostani tarkempaan tarkasteluun viisi tilaa, jotka edustavat edellisessä luvussa esittelemäni viljelytyypittelyn neljää eri tavoin rakentunutta ideaalityyppiä. Jokaisesta ideaalityypistä on mukana yksi tila lukuun ottamatta elämäntapaviljelytyyppiä, josta on sen sisäisen heterogeenisyyden vuoksi mukana kaksi tilaa. Koska aineistoni on hyvin moniäänistä ja tilat eroavat toisistaan merkittävästi, olen tässä luvussa tekemälläni analyysillä pyrkinyt tuomaan näkyville niitä keskeisiä elementtejä, joiden kautta muodostamani viljelytyypit ovat rakentuneet. Olen nimennyt tilat haastatteluista intuitiivisesti tulleiden mieli- ja muistikuvien mukaan helpottaakseni itselleni niiden mieltymistä ja erottumista toisistaan analysointivaiheessa. Nämä työvaiheen nimet ovat jääneet lopullisiksi esimerkkitulojen nimiksi.

Tarkastelen tiloilla tapahtuneita kehityskulkuja käyttäen apuna artefakteja, jotka ovat merkitsevällä tavalla esillä sekä vuoden 1998 että vuoden 2010 aineistossa joko piilevinä tai suoraan haastatteluissa käsiteltyinä. Tarkasteltavat artefaktit olen pyrkinyt valitsemaan niin, että ne olisivat puheena sekä vuoden 1998 että vuoden 2010 aineistossa. Haastattelukierrosten hieman erilaisista painotuksista ja lähtökohdista johtuen paino tarkasteltavien artefaktien valinnassa on ollut vuoden 2010 tilanteessa, jolloin joissain tapauksissa nämä artefaktit ovat vuoden 1998 aineistossa viitteellisiä tai vasta muotoutumassa. Vaikka analysoin toimintatilan rakentumista artefaktien kautta, en kuitenkaan tarkastele niitä suoraan tai välittömmin havainnoin, vaan teen sen haastattelujen kautta. Joissain tapauksissa pääsin kuitenkin tutustumaan varsinaisiin artefakteihinkin. Materiaalisten artefaktien kohdalla tutustuin omin havainnoin esimerkiksi tiettyihin rakennuksiin tai kosteikkoihin. Ei-materiaalisiin artefakteihin sain tuntumaa hieman välillisemmin tutustumalla erilaisiin tilakirjanpitoaineistoihin. Pääasiassa artefaktit ovat kuitenkin välittyneet haastatteluaineistojen kautta.

Olen kirjoittanut jokaisen tilan esittelyksi lyhyen kuvauksen niistä mielikuvista, joita minulle vuoden 2010 haastattelukierroksella tilalle tullessa heräsi. Erään-

laisen narratiivin muotoon kirjoitetut tilatarinat muodostuvat kullakin tilalla 2–3 artefaktin ympärille. Näiden tarinoiden kautta olen pyrkinyt saamaan esiin tilan toiminnassa kahden haastattelukierroksen välissä tapahtuneet muutokset ja siten selvittämään tiloilla tapahtunutta toimintatilan muutosta ja erilaisia adaptiivisuuden tapoja. Keskityn adaptiivisuuteen ja adaptiivisiin prosesseihin erityyppisillä tiloilla tarkemmin luvussa 7. Vaikka keskityn tässä luvussa viiteen esimerkkituloon, lukujen seitsemän ja kahdeksan tarkastelussa ovat mukana kaikki aineistoni tilat.

6.1. Proaktiiviviljely

Aloitan aineistonkäsittelyn luvussa 5.4. esittelemäni viljelytyypittelyn proaktiiviviljelyksi nimeämästäni tyypistä. Olen valinnut tässä tarkempaan tarkasteluun lypsykarjatilaa²⁰, jonka nuorta isäntää oli haastateltu vuonna 1998 ja samaa isäntää uudestaan vuonna 2010.

Proaktiiviviljely: Navetan laajentaja

Tila oli kylään johtavan isomman kylätien varressa. Kuntaliitoksen myötä muutamien teiden numeroinnit olivat kylässä vastikään muuttuneet eikä navigaattorin kanssa suunnistaessa voinut aina olla aivan varma, onko oikeassa paikassa. Tämän tilan kohdalla en kuitenkaan epäroinyt poiketa kylätieltä tilakeskukselle johtavalle pihatielle, sillä tila vaikutti aktiiviselta ja pihapiiri oli puutarhoineen huolella hoidetun oloinen. Tila sijaitsi laajemman peltoaukean laidalla. Arviotani oikeaan paikkaan osumisesta helpottivat tienvieruspellolla käyskentelevät lehmät. Pihalla minua tervehti hyvin innokas paimenkoira ja suhteellisen uuden päärakennuksen portaille vastaan tullut isäntä. Sisälle päästyämme istuimme olohuoneeseen, jossa oli oletettavasti tilan aiempaa perua myös vanhempaa arvokalustusta.

Pihattonavetta ylisukupolvisuuden elementtinä

Tila on alunperin perustettu 1800-luvun puolella valtion metsänvartijan torpaksi, jota tointa nykyisen isännän Jussin²¹ isoisän isä oli alun perin hoitanut. Jussin isä oli pitänyt tilaa 1950-luvun puolestavälistä ja Jussi itse ottanut tilan hoitoonsa Suomen EU-jäsenyyden kynnyksellä vuonna 1994 suhteellisen nuorena, 25-vuotiaana. Monesta Jokikylän tilasta poiketen tila ei siis ollut vuonna 1910 tapahtuneen kartanon maitten lohkomisen myötä syntynyt tai vaihtanut sotien jälkeen omistajaa. Jussin isän ottaessa tilan haltuunsa Jussin isoisältä 1950-luvun puolesavälissä, oli peltoa ollut kymmenisen hehtaaria, jonka päälle isä oli tilanpitonsa aikana raivannut lähes toiset kymmenen hehtaaria lisää. Peltoa ei siis oltu ostettu tai vuokrattu, vaan sitä oli raivattu itse. Tähän oli kannustanut muun muassa aikanaan harjoitettu maatalouspolitiikka, vielä 1960-luvun alussa pellonraivaukseen kannustettiin uudisraivauspalkkioiden avulla. (Vihinen 2004, 272.)

²⁰ Tila on luvun 5.4. ja liitteen 1 numero 1.

²¹ Viljelijöiden nimet on muutettu.

Perinteisen karjatalouden lisäksi sotien jälkeiselle maataloudelle tyypillisesti Varsinais-Suomen tilat ovat 1960-luvulta alkaen laajentaneet erityisesti sika-loihin ja kanaloihin (Granberg 2004, 149). Jussin isä oli aikanaan perustanut tilalle navetan rinnalle munituskanalaan. Kanoja oli enimmillään ollut tilalla muutama sata. Kanoista oli kuitenkin luovuttu vuonna 1987 erityisen kylmän talven vuoksi, jolloin pelättiin lintujen paleltuvan eikä kanoja oltu sittemmin otettu enää uudestaan.

Vuonna 2010 tilalla oli peltoa viljelyksessä 56 hehtaaria, josta hieman yli puolet omaa ja loput vuokramaata. Tila oli näin ollen suomalaisten tilojen 36,7 hehtaarin tuolloista keskikokoa suurempi (Maa- ja metsätalousministeriö 2011). Neljältä tilalta vuokralla olleet pellot olivat olleet tilan viljelyssä jo pitkään, pitkäaikaisimmat vuodesta 1995 lähtien ja viimeisimmätkin jo kahdeksatta vuotta. Vuokrapellot olivat yhtä lukuun ottamatta tuttujen viljelijöiden omistamia. Naapuriviljelijöiden kanssa tehtiin paljon yhteistyötä tai töitä työvaihtona, Jussi esimerkiksi oli toiminut sahurina ja avustanut erilaisissa naapuritilojen rakennustöissä mistä vastapalvelukseksi naapurit olivat ajoittain tehneet osan rehusta. Työvaihtona tapahtuneen töiden jaon lisäksi merkittävä osa tilan peltotöistä oli ulkoistettu urakoitsijoille. Vuokrapeltojen yleisenä ongelmana on koettu olevan liian lyhyet vuokrasopimukset ja sitä myötä peltojen peruskunnostustarpeen laiminlyönti (Myyrä ym. 2008, 10-11). Jussin tapauksessa luottamukselliset ja monella tavalla keskinäisriippuvaiset suhteet peltojen vuokraajiin olivat edesauttaneet myös peltojen peruskunnostuksesta huolehtimista.

Tilalla oli vuonna 2010 reilu kaksikymmenpäinen maitokarja, jonka lisäksi oli nuorta karjaa. 42-vuotias Jussi oli lähivuosina aloittamassa navetan modernisoinnin. Uudessa pihattotyypisessä navetassa tulisi olemaan vajaat neljäkymmentä lehmäpaikkaa eli eläinmäärä lähes kaksinkertaistuisi. Valittu rakenneratkaisu helpottaisi Jussin mukaan huomattavasti navettatöitä, jotka hän oli tähän mennessä hoitanut itse puolison käydessä tilan ulkopuolella töissä. Nykyinen, alkuperäiseltä rakennusajankohdaltaan epäselvä navettarakennus oli peruskorjattu täysin 1970-luvun alussa, ja Jussi oli laajentanut sitä useammassa otteessa. Rakennuksen edelleen laajentamisessa tai uudistamisessa oli tullut mahdollisuuksien rajat vastaan, jolloin vaihtoehtona oli uusia se kokonaan. Jussi oli toiminut ennen tilan ottamista vanhan kunnan alueella lomittajana ja muisteli 1980-luvun loppua, jolloin kunnassa oli vielä puolensataa karjatilaa. Vuonna 2010 maitotiloja oli hänen mukaansa samalla alueella jäljellä puolenkymmentä, joista neljä sijaitsi Jussin tilan lähistöllä, kylän alueella oli siis pienimuotoinen maitotilojen keskittymä, joka oli osaltaan vahvistanut jatkajien motivaatiota ja uskoa.

2010

H²²: Yhden miehen voimin sitä laajennettua meinaat pyörittää?

J: Juujuu, sen takia mä laajennankin, tulee helpommaksi. tulee kato pihatto, ei oo parras sitten.

H: Miten paljon nää lähialueiden muut laajentajat ja jatkajat on vaikuttaneet omiin päätöksiin?

²² Käytän haastattelusitaateissa haastattelijasta kirjainta H. Vuoden 1998 haastattelut on tehnyt tuolloin aineistoa kerännyt henkilö ja vuoden 2010 haastattelut ovat itse tekemiäni.

J: Ei pätjän vertaa. Mä olen koko ajan ihmetellyt että kuka niin hölmö on että laajentaa. Ei oo, ei oo pätjän vertaa. Se tuli vaan yhtäkkiä tällainen ahaa-elämys viime keväänä, sitten se ei enää lähtenyt pois.

H: Viivan alla näytti niin hyvältä, että kannatti?

J: Ei, ei viivan alta, sitä ei laskettu ollenkaan. (naurahtaa) Perustuu ihan kaikkeen muuhun. Just siihen, että sais hiukan helpommaksi noita hommia.

Vaikka Jussi esitti ajatuksen navetan laajentamisesta ensisilmäykseltä hetken päähänpistona ja navettatöiden järjestämisen rationalisointina, oli päätös kuitenkin vahvasti pitkien sukupolviketjujen ehdollistama. Tilan nykyisten rakennusten muodostama toimintaympäristö oli edellisten sukupolvien työn seurausta, jota Jussi oli omassa toiminnassaan pitänyt yllä, uusintanut ja nykyaikaistanut. Puheessa toistuivat erilaiset tavat, joista kasvaminen tilalla ja edellisten sukupolvien kokemusten kautta omaksutut taidot ja tilan olosuhteiden tunteminen näkyvät päivittäisessä tilan töiden hoitamisessa. Tilanpito mieltyi Jussin puheessa muita haastateltuja vahvemmin useamman sukupolven mittaiseksi ketjuksi, joka ehdollistaa vahvasti tilalla tehtäviä ratkaisuja. Verrattuna muihin tarkasteltuihin tiloihin tähän vaikutti varmasti osaltaan se, että tila periytyi kauempaa historiasta kuin suurin osa kylän tiloista, jotka olivat syntyneet 1910-luvulla tapahtuneen kartanon lohkomisen seurauksena.

2010

J: Meillä on kaks poikaa, neljä tai tulee viis tammikuussa ja toinen täyttää kaks tammikuussa, niistä ei vielä tiedä mittään. Pääsääntöisesti se nyt valitettavasti menee, että kyllä niistä joku halua yleensä, valitettavasti, niin itsekin, vaikka mulle sanottiin, että elä jää.

...

J: Joo, se siin just oli toisen kautta ton (navetan) laajentamiseen, että mun on pakko vielä parikymmentä vuotta tässä melkein jotain tehdä ja jos mä en tee mittään, niin ei tää sit enää elinkelponen oo seuraavallekaan. Vähän senkin takia. Et nyt on sitten sen aika, muutaman vuoden päästä mun ei enää kannata ruveta tekemään. Se on aina kumminkin, mä olin suht. nuori kun mä rupesin, 25:n. Toi noin niin... moni meinaan kun on pitänyt tässä yhtä kauan, 17 vuotta, niin olis aika paljon iäkkäämpi. Mutta kun itellä ei vielä eläke oikeen siinä.

Navetta oli tilan jatkuvuuden elementti, sitä oli korjailtu ja kohenneltu ajan mittaan ja vuonna 2010 oli sellainen hetki, että sen rakentaminen pihatoksi kannatti taloudellisesti ja ajallisesti. Luottamus siihen, että joku tilan lapsista jatkaa viljelyä Jussin jälkeen oli vahva. Talonpoikaisen jatkumon vahvistamiseksi oli navettaa laajennettava vastaamaan myös kasvavia tuottamisvaatimuksia, vaikka ensisijainen päivittäiseen toimintaan liittyvä laajentamismotivaatio olikin työolojen parantaminen ja työn sujuvoittaminen. Silvastin (2001, 292) mukaan tilan mahdollisten jatkajien olemassaolo ehdollistaa tilan tulevaisuuden potentiaaleja ja siten määrittää esimerkiksi investointihalukkuutta. Tämä näyttäisi pätevän Jussin tapauksessa,

jossa uuden navetan rakentaminen liittyi hyvin vahvasti oletukseen siitä, että jatkaja tilalle löytyy omista lapsista.

Maatilan rakennuslupia hakiessa tietyt raja-arvot ylittävät eläinsuojat vaativat myös ympäristölupa. Maitotiloilla lupa vaaditaan yli kolmenkymmenen lypsy-lehmän navetoille. (YSA 1 § 1.) Vuoden 2010 haastatteluhetkellä tilan ympäristölupa oli parasta aikaa käsittelyssä. Jussin lupaprosessista kuulemiensa tietojen mukaan lupa oli menossa läpi, koska hakemuksesta ei oltu valitettu. Tämä johtui Jussin mukaan ensisijaisesti kylän vahvasta maaseutumaisuudesta, kukaan kylässä ei ole ”ihan täysin asfaltilta tullut”, jolloin ihmiset ymmärtävät maatalouden dynamiikkaa ja sitä, miten maatalous tuottaa maaseutua. Jussi piti kylän läpi kulkevan tien varren pelloilla käyskenteleviä lehmiään jopa oman viljelijämaineensa ja -imagonsa valtteina. Karjatalouden keskittyessä perinteiseen maalaismaisemaan kuuluneet ulkona laiduntavat lehmät ovat yhä harvinaisempi näky.

Maatalouden ja muun asutuksen välisistä konflikteista Jussilla ei vastoin joidenkin tuttavien kertomuksia ollut omaa kokemusta. Kylä sijaitsee vajaan 20 kilometrin päässä Turun rajasta. Haastatteluissa tuli ilmi esimerkki, jossa juuri ja juuri Turun puolella sijaitseva ja navettaansa laajentanut tila oli joutunut monivuotiseen valituskierteeseen ympäristölupaansa hakiessaan. Investoinnin myöhästyminen puolella vuosikymmenellä koettiin hyvin vahvasti johtuvan tilan sijainnista kuntarajoihin nähden, vaikka itse toimintaympäristö ei maaseutumaisuudessaan eroa juurikaan Jokikylän olosuhteista.

Jussi oli tiiviisti verkottunut lähiseudun viljelijöihin, joiden kanssa vaihdettiin ideoita ja ajatuksia, vaikka Jussi sanoikin toimintansa perustuvan tiukasti omaan harkintaan. Sekä vuoden 1998 että 2010 haastatteluista välittyi vahva usko maanviljelykseen ja sen kannattavuuteen omalla tilalla järkevien tuotantopäätösten ja riittävän tilakoon myötä. Vaikka tilalla tehty sukupolvenvaihdos oli ajoittunut EU-jäsenyyden myötä mukana tapahtuneeseen maatalouden tulonmuodostuksen murrokseen ja Jussin oma tilanhoito oli tapahtunut nykyisen tukijärjestelmän piirissä, kaipasi hän silti tulojen muodostumista tukien sijaan ennemmin tuotteiden hintojen kautta. Maatalouden subventointi oli selvää viljelijöille myös ennen EU-jäsenyyttä, mutta viljelijätasolla toiminnan mielekkyys oli ennen EU-jäsenyyttä muodostunut vahvemmin tuottamisen kautta, jolloin tuotettujen tuotteiden ja niistä saatavan tulon välinen suhde oli suurempi.

2010

J: Tässä oli varmaan silloin kun isä on -56 muistaakseni isä rupes, on ruvennut, en minä muuta tiedä kun puhbeista, mut toi niin, tässä on varmaan kymmenkunta hehtaaria ollut silloin peltoa. Et meidän isä on reilut 8 teki, et hän ei ostanut ikänänsä eikä ikänänsä meillä ollut vuokramaitakaan. Et se, eikä mun pitänyt munkaan ostaa eikä vuokrata (naurahtaa) Mää olen sanani syönyt monneen kertaan.

H: Sulla on sitten uskoa tulevaan jos meinaat laajentaakin tässä?

J: Joo, mulla on tällanen, ei mee vieraalle töihin, se on pakko uskoa tähän. Parempi vaan pyssyy itsenäisenä yrittäjänä.

...

H: Oliko muuta ajatustakaan (kuin jatkaa tilanpitoa)?

J: Ei koskaan, ei koskaan. Ei, kyl sitä, tosa just manasin kun rehua tein, sillon kova kiire, juttelin, kun siinä oli kavveri auttamassa. Mä sanoin, että kyllä tää vähän turhauttavaa ruppee olleen, kun moneen kertaan nää samat pellot kiertää silppurin kanssa. Mut se sano, että ajattele jos sä oisit hihnalla töissä, joka päivä 8 tuntia. Niin kyllä se tosi on. Että kyllä täsä kuitenkin jonkinmoista vaihtelua. Kyllä se, kyllä tämä on sitä mihin pitinkin ruveta, mistä tykkää.

Tilan töistä puhuttaessa korostui itsellisyys ja vastuu omista tekemisistään, maasta ja sen hoidosta. Maanviljely on tärkeää toiminnan itsensä vuoksi. Viljelijyys on yhtäältä kiinnittymistä perinteeseen, sukutilan jatkumoon ja toistuviin rutiineihin, mutta myös sopeutumista kulloisiinkin olosuhteisiin. Toimintaa mukautetaan suhteessa aiempaan kokemukseen, nykyhetken olosuhteisiin ja tulevaisuuden odotuksiin, mikä näkyi selvästi navetan laajentamissuunnitelmina sekä tämän suhteessa tilan ja maatalouden kehitykseen. Jussi myös mielsi viimeisen sitaatin perusteella itsensä maatalousyrittäjäksi. Silvastin (2001, 34) mukaan maatalouden yrittäjyydestä käydyssä keskustelussa viljelijyys määrittyi jonkinlaiseksi pakotetuksi yrittäjyydeksi. Viljelijyys nähdään vaillinaisena yrittäjyytenä johtuen muun muassa maatalouden vahvasta subventoinnista ja toisaalta toimijoiden talonpoikaisesta motivaatiosta, johon ei saumattomasti sovellu yrittäjyyteen liitetyt määritelmät (Katila 2000). Maatalousyrittäjyys näyttäytyi Jussin puheessa kuitenkin positiivisena asiana ja itsenäisen talonpoikaisen elämäntavan jatkamisena, ja tukee tulkintoja, joiden mukaan maataloustuottajuus ja -yrittäjyys eivät ole toisiaan poissulkevia kategorioita. Erityisesti tämä näkyy nuorempien viljelijöiden parissa, joihin Jussikin voidaan laskea kuuluvaksi (González & Benito 2001, 348; Vesala & Vesala 2010, 28).

Lannan verkostot

Jussi oli ottanut tilan hoitoonsa juuri ennen Suomen EU-jäsenyyttä. Jäsenyys toi mukanaan ympäristötuen ja uudet lannoitusmäärien rajoitukset. Jussin mukaan rajoitukset olivat sen verran väljät, ettei niillä ainakaan hänen tilallaan ollut sanottavaa vaikutusta. Jussi kuvaili muutenkin tilanhoitoaan ”puoliluomuksi”, jossa pyritään hyödyntämään mahdollisimman paljon oman karjan tuottama lantaa ja pitämään ravinteet tältä osin tilan omassa kierrossa. Peltolohkolle laitettava väkilannoitteen ja karjanlannan määrä oli kokemuksen kautta tilalla opittua, jonka lisäksi panokset sopeutettiin taloudellisiin reunaehtoihin kuten viljan ja väkilannoitteiden sen hetkisiin markkinahintoihin. Jussilla oli myös ajoittain lannanlevityssopimuksia läheisten tilojen kanssa. Hänen mukaansa tilalla käytettävä kuivike teki lannasta erinomaista maanparannusainetta ja sitä otetitinkin tästä syystä mielellään vastaan, mutta sen erityiseen arvoon lannoitteena hän suhtautui skeptisemmin. Lannanlevityssopimuksia on Suomessa tehty suhteellisen vähän ja yksi syy tähän oli nimenomaan lannan ravinnesisällön vaihtelevuus. Muita syitä

yhteistyön vähäisyyteen lannanlevityksen suhteen ovat erilaiset tila- ja peltoraken- teesta johtuvat logistiset ja käytännölliset hankaluudet. (Kaljonen 2014; Maa- ja metsätalousministeriö 2014a, 55)

Huolimatta tilan toiminnan mieltämisestä ”puoliluomuna” erityisesti väki- lannoitteiden käytön vähäisyyden kannalta, Jussi ei mieltänyt itseänsä ”vihre- äksi ihmiseksi” tai tilan toimintaa erityisen ympäristölähtöiseksi. Tilalla toteu- tetut ympäristötuen ehtojen velvoittamat toimet oli tehty elinkeinon harjoitta- misen näkökulmasta. Niiden tekeminen oli perusteltu erilaisin tuotannon ratio- nalisoisimis- tai muina taloudellisina hyötyinä, joiden mukana ympäristöpuoli oli kulkenut. Toisaalta vaadittuja toimia ei juuri kritisoitu, vaan suhtautuminen niihin oli pohjavireeltään positiivista. Tämä sama puhetapa toistui molempien haastat- telukierrosten puheessa. Erityisesti vuoden 1998 haastattelussa korostuivat elin- keinon harjoittamiseen liittyvät ympäristöhoidolliset motivaatiot.

1998

H: Mites sit tääl ihan sun oman viljelytoiminnan tai eläinten pidon kautta, ni miten nää maatalouden ympäristöasiat on tullu tääl omalla tilalla esiin? Mitä kaikkea ne merkittee?

J: Oikeestaan täl hetkell ei oo tullu viäl yhtään mittään semmost, mitä mä en olis tehny. Olihan se niin ko AIV:n teko, se oli oma päätös, ett tekee laakasiilon ja näin pois päin. Ettei ne oo kasass pelloll, koska se helpottaa tyätä. Lanta menee niin ko normaalist ennenki, kompostoidaan pellolle tai sit mul on sopimukset parin luomuviljelijän kans, mitkä vie pois. Ei viäl o tullu mittään semmost erikoist vastaan. Kaikki mitä aikanaan ympäristönhoitosuunnitelmaan tehtiin, ne kohdat on lähestulkoon täytetty. Ja olis tullu muutenkin täytetty.

H: Sul oli se suunnitelma jo ennen tätä ysiviittä?

J: Oli ennenkin joo. Se sit vaan päivitettii. Nii ja lannotteen rajoittaminen, se on vähän ittestäänselvyy, kun ei kerran viljast mittään saa, ni ei sitä kannat niin kauheest panostaakkaan. Sen mitä saa omill eläimill.

Huolimatta lannoitusrajojen tiukkenemisestä vuosien 1998 ja 2010 välillä, Jussi piti lannoitusrajoja vuonna 2010 yhä väljinä. Vuonna 1998 ne tuntuivat hänestä yllättävän korkeilta, ”järjettömiltä määriltä” suhteessa ympäristöohjelmalta etukä- teen odotettuihin rajoituksiin. Alueella hyvin harva oli enää viime vuosina käyt- tänyt niin paljoa lannoitteita millään kasveilla. Alueen viljelijöiden käyttämistä lannoitusmääristä Jussilla oli suhteellisen aktiivisen kanssaviilijäverkostonsa kautta muodostunut näkemys, heidän kanssaan keskusteltiin kylvettävistä lajik- keista ja kulloisistakin olosuhteista. Hänen mukaansa vuonna 2010 vastikään tieto- koneohjelmalla lasketut lohkokohtaiset lannoitustasot olivat yhä niin korkeat, että käytännössä enimmilläänkin väkilannoitteita käytettiin viidesosa vähemmän kuin olisi mahdollista. Haastatteluhetkellä väkilannoitteet olivat suhteellisen kalliita ja Jussin mukaan niitä käytettiinkin hänen tilallaan vuoden 2010 tienoilla vain lähes puolet sallituista määristä.

Tila sijaitsee vedenjakajalla. Tilakeskus ja suurin osa pelloista ovat kaukana kylän läpi virtaavasta joesta eikä tilan omista pelloista kuin yhden nurkka velvoita jättämään pellon reunaan ympäristötuen vaatimaa valtaojoan rajoittuvaa metrin piennarta. Jussi muisteli isänsä aikaan 1980-luvulla alueen karjatiloilte tehtyä katselmusta, jossa kartoitettiin lantaloita ilmeisesti vesiensuojeluneuvontaa silmällä pitäen. Koska tila oli sekä Pyhäjärven että Aurajoen valuma-alueen vedenjakajalla, kummastakaan suunnasta ei tullut neuvojaa paikalle. Vuokrapelloista osa sen sijaan sijaitsi Pyhäjärven laskevan joen varrella ja niillä oli käytössä vesistöjen varsilla vaadittava kolmen metrin suojakaista. Suojakaistojen jättäminen isompien vesistöjen varsille oli Jussin mielestä hyvä asia myös vesiensuojelullisesti, joskin hän perusteli niiden mielekkyyttä työikäntöjen helpottumisen näkökulmasta. Suojakaistojen alle jäävät alueet olivat olleet usein hankalia viljellä. Valtaojien varsille jätettävien metrin pientareiden tarkoituksenmukaisuutta hän sen sijaan epäili.

2010

J: ...että just näitä oikeen jyrkkiä, tämmösiä peltoja ja se et ne tavallaan vois jättää viljelemättä, ei siinä kai mitään pahaa ole munkaan nähdäkseeni. Jos heille annetaan siitä korvaus ja he suostuu siihen. Mut pakon alaiseksi se ei saa mennä. Et niitä niinkun tavallaan pakkolunastettais, että kyllä se täytyy vapaaehtoisuuteen perustua. Kumminkin. Kun tää, se...kun se on kumminkin tää maatalous, se aika paljon perustuu tohon tunnepuoleen. Nää on vanhoja sukutiloja yleensä kaikki. Niin kyllä se on paha, jos tullaan sanomaan, että toi jätetään nyt viljelemättä, tosa on rahat. Ei siihen ei saa kyllä lähteä. Oikeusvaltio Suomen pitäis olla. Ei tää Venäjä pitäis olla, vaikka välillä se siltä tuntuu (nauraa). Kuitenkin. Ei siinä tosiaan, kyllähän tollaset kohdenmukset on ihan paikallaan. Sanotaan että ei saa lähteä siihen, että siirretään vallan toiselle, ettei kaikki saa jottain, kumminkaan.

Mut kyllä mun mielestä jos vesiensuojelusta puhutaan, niin kaikkeist, se on 80-luvulla ennen EU:ta jo kaikkeist tärkein tapahtunut sillon vesilain mukkaan, kun lopetettiin toi hankille lannan levittäminen. Se on mun mielestä se kaikkeist ratkasevin mitä aikansa on ollut. Mun mielestäni 80-luvusta, sillon joskus se mun mielestä, määkin mielestäni muistan, että semmosta joku vielä teki. Mut sitä mä en muista kyllä, että meillä olis, muuta kun patteriin ajettu tietysti, sitä määkin olen vielä joskus harrastanut. Mutta sitä, että sitä ois niinkun suoraan hankelle levitetty, niin semmosta mä en muista niinkun meillä tapahtuneen.

Jussin ympäristöasenteissa oli tapahtunut lieventymistä. Hän ei sinänsä vähätellyt maatalouden aiheuttamia valumia vuoden 1998 aikaankaan, mutta vierasti omien tekemisiensä tulkitemista erityisinä ympäristötekoina. Maatalouden ympäristöasioiden merkityksen kasvu on alkanut jo 1980-luvun loppupuolella niiden rinnastuttua muihin yhteiskunnan kuormituslähteisiin, jolloin niihin on aikanaan alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota myös maatalouspolitiikan ohjauksen sekä neuvonnan suunnalta. Maatalouden osuutta suhteessa muihin Pyhäjärven tai yleensä vesistöjen kuormituslähteisiin Jussi piti yleistä keskustelua vähäisempänä.

Esimerkkinä Jussi esitti kunnan kirkonkylän tuottamat jätevedet, joiden puhdistus ei ollut hänen mukaansa aivan ajan tasalla.

Vuoden 2010 aikaan puhe ympäristötoimista oli jo vähemmän jyrkkää, vaikka joidenkin vesiensuojelutoimenpiteiden teho häntä epäilyttikin. Jussin mukaan ainakin lähialueiden viljelijät olivat tehneet kaiken mitä oli vaadittu, mutta tästä huolimatta tuloksia veden laadun paranemisesta ei näkynyt ja maatalouden syylistäminen jatkui. Pelloilta tulevia ravinnevalumia suurempana ongelmana Jussi piti metsäojituksista tulevia ravinteita, jotka saattavat joissain tilanteissa aiheuttaa suuriakin kuormituspiikkejä. Omat lannoitusmääränsä Jussi mielsi verraten pieniksi. Lannoitusmäärien kautta tuotanto mieltyi myös lähelle luomua, johon hän ei kuitenkaan halunnut siirtyä.

2010

H: Se rikkakasvin pelko sulla itellä siinä suurin syy (ettet ole luomussa)?

J: On, on juu. Enkä mä, en mää. En. Ei inspiroi. Mun mielestä siinä on hiukan (naurahtaa) luomu ja luomu, ja ne tehdään polttoöljyllä ne työt. Mun mielestä siihen kuuluu sitten hevonen ja heinähattu (naurahtaa) jos oikeen oikeesti rupee ajattelemaan. Et ollaan sitten ihan aidosti luomumiehiä, mun mielestä sit tarttis olla.

H: Ja välillä on markkinoita ja välillä ei ole.

J: Kyl mää uskon sen verran näihin maatöihin, tietysti se kun on karjaa, niin sieltä on pakko tulla sato. Et mää, mää en oo lähtenyt mihinkään tukioptimointiin, en missään vaiheessa. Varmaan toisella tavalla paremminkin sais, mutta ei. Ei oo niinkun, se on liian syvällä takaraivossa toi maanviljelijä, edelleen.

Huolimatta oman tuotannon mieltämisestä lähelle luomutuotantoa, varsinaiseen luomutuotantoon tilalla ei kuitenkaan haluttu ryhtyä. Vuoden 1998 viljelijähaastatteluuissa toistui yleisemminkin skeptisyys luomutuotantoa kohtaan, se nähtiin lähinnä tuilla pelaamisena vailla viljelijöiden sitoutumista luomun ideologiseen puoleen, joka toisaalta myös kyseenalaistettiin. Samanlaista asennoitumista luomutuotantoon näkyi Silvastin (2001, 263) viljelijähaastatteluaineiston tavanomaisessa viljelyssä olevilta tiloilta. Kotimaisen tuotannon puhtaus vertautui keskieuropalaiseen maatalouteen muun muassa torjunta-aineiden käyttömääriä vertaillaessa.

Maanviljelijyys näyttäytyi Jussin tilalla toimintana, jossa tuottaminen ja viljely oli yhä tärkeintä. Johtuen esimerkiksi edellä mainituista väkilannoitteiden hinnoista, sadon maksimoimisen sijaan tavoiteltiin sen optimoimista. Produktivistinen viljelyeetos oli yhä tilanpidossa ensisijaista, mutta se oli sovitettu yhteen työn määrän ja siitä saatavan tuoton sekä erilaisista tuista tulevien tulojen optimoimiseksi.

6.2. Elämäntapaviljely

Viljelytyypittelyssä toinen suurempi ryhmä muodostuu elämäntapaviljelijöistä. Olen valinnut tarkemmin käsiteltäviksi tapauksiksi tästä tyypistä kaksi tilaa. Ensimmäinen tila on viljatila²³, jossa isäntä oli muokannut tilan resursseista itselleen uudenlaisen toimeentulon lähteen. Toinen tila on niin ikään viljatila²⁴, jolla oli muun muassa erilaisia maatalouden ympäristötuen erityistukisopimuksia ja jonka isäntä kävi tilan ulkopuolella töissä. Elämäntapaviljelytyypin tiloilla yleiset tilojen ulkopuoliset työt olivat jossain määrin joustavia tai viljelijöiden työnantajat joustivat viljelyn keväisin ja syksyisin vaatimien peltotöiden suorittamisen aikoina. Osalla tiloista oli keskitytty hyödyntämään tilan resursseja urakoimalla sekä muille viljelijöille että ympäröivälle yhteisölle esimerkiksi metsätöitä, lumen auraamista tai muita yhdyskuntateknisiä töitä.

Elämäntapaviljely: Leipomo

Sovin tilahaastattelut etukäteen lähettämällä ensin tiloille kirjeen, jossa kerroin ja muistutin tilalla vuonna 1998 tehdystä haastattelusta ja että olin oikeissa tulla haastattelemaan tilanpitäjää tai -pitäjiä uudestaan. Tämän jälkeen soitin tiloille ja sovin tarkemman ajankohdan muutamaa päivää ennen haastattelua. Tässä käsiteltävän tilan kohdalla en kuitenkaan saanut isäntää etukäteen puhelimitse kiinni ja erään jo sovitun haastattelun siirryttyä päätin vielä kerran yrittää soittaa isännälle, koska olin jo valmiiksi alueella ja vailla tekemistä loppupäivän. Sainkin isännän kiinni, joka kertoi olevansa leipomassa koko päivän, eikä ehtisi istua alas haasteltavaksi, mutta mikäli haluaisin, voisin tulla leipomisen lomassa juttelemaan. Sain puhelimitse ajo-ohjeet tilalle. Tilaa etsiessä havaitsin hetken etsittyäni isännän mainitsemän kuivurin ja joidenkin muiden talousrakennusten ohi ajettuani saavuin mäen päällä olevan tilakeskuksen pihaan. Kävelin ensin varsin uuden ja suurehkon päärakennuksen ovelle, jonka ovi oli kuitenkin lukossa eikä koputuksiin vastattu. Jouduin hetken pihalla pyörittäni soittamaan isännälle, joka tulikin pihan toiselta puolelta vanhasta navetasta jauhoisena tervehtimään ja kutsui peremmälle. Navetan päätyyn oli rakennettu pieni leipomo, jossa oli isännän lisäksi kaksi nuorempaa miestä leipomassa leipää suurilla työtasoilla ja muiden pienimuotoisten mutta ammattimaisen oloisten leipomotarvikkeiden parissa.

Mehiläisistä leipomoon – navettarakennuksen uudet elämät

Vuonna 1998 tilan isäntä Teemu oli 41-vuotias ja pitänyt tilaa 15 vuotta. Peltoa oli 12 hehtaaria ja pääosa tilan tuloista tuli muusta kuin maanviljelystä. Pellot olivat osin kylän läpi virtaavan joen rantapeltoja. Mehiläistalous oli Teemun mukaan lähes tilan päätuotantosuunta ja se muodosti merkittävän osan tilan tuloista. Tulevaisuus näytti perinteisen maatalouden osalta epävarmalta. Maanviljelyksen lopettaminen vaikutti 1990-luvun lopun näkökulmasta todennäköiseltä 5-15 vuoden

²³ Tila on luvun 5.4. ja liitteen 1 numero 5.

²⁴ Tila on luvun 5.4. ja liitteen 1 numero 6.

sisällä. Luultavin skenaario Teemun mukaan oli, että pellot metsitetään tai vuokrataan pois. Maatalouteen investoimista oli tilalla edellisinä vuosina vältetty, sen sijaan liitännäiselinkeinoja oli pyritty aktiivisesti kehittämään. Tila oli velaton, mikä oli avannut mahdollisuuksia ajatella tulevaisuutta ja mahdollisia suuntautumisia uusilla tavoilla.

Teemun vanhemmat olivat hankkineet muutaman hehtaarin kokoisen päätilan 1960-luvun alussa. Perhe oli alun perin Etelä-Pohjanmaalta, jossa myös Teemu oli syntynyt. Tila oli aikanaan vaihtanut usein omistajaa eikä ollut ollut Teemun mukaan kovin hyvällä hoidolla. Teemun isä oli rakentanut 1960-luvun lopulla nykyisen kahdeksan lehmäpaikan navetan. Tilaa oli laajennettu ostamalla vuonna 1972 naapuritila, jolla asui vuonna 2010 Teemun äiti.

Mehiläisiä oli ruvettu tilalla pitämään viljelyn ja karjatalouden rinnalla ensin harrastusluonteisesti Teemun otettua tila vuonna 1983 haltuunsa. Vanhaan navettaan oli sitä varten rakennettu hunajalinkoomo. Lypsykarjasta oli luovuttu vuonna 1989 ja muutaman vuoden jälkeen myös lopuista mulleista ja sonneista. Mehiläisiä ja lehmii oli ollut siis tilalla yhtä aikaa, mutta lehmistä luopumisen jälkeen mehiläiset olivat muodostaneet yhä merkittävemmän osan tilan tuloista. Yhdyskuntia oli enimmillään ollut noin 70. Navetta oli aika pieni, eikä navetan laajentaminen 1980-luvun lopulla ole tuntunutärkevältä, koska 1984 voimaantulleen maidon kaksihintajärjestelmän mukainen maitokiintiö oli tilalla vaatimaton (Granberg 2004, 184). Lehmistä luopumiseen vaikutti myös puolison saama opettajan virka kunnalta, yhden ihmisen hoidettavaksi tilanpito alkoi silloisilla tiloilla ja töillä olla liian vaivalloista.

Teemu oli saanut omien sanojensa mukaan lukioaikana vihreän herätyksen. Herätys oli tarkoittanut käytännössä innostumista biodynaamisesta viljelystä, luomusta ei tuolloin vielä puhuttu. Hän oli kuitenkin kotitilallaan melko pian huomannut, että lannoittamattomuus ja torjunta-aineettomuus oli käytännössä hankalaa muun muassa rikkaongelmien vuoksi ja kokenut toiminnan motivoimattomaksi. Tähän nähden ei ollutkaan yllättävää, että Teemu oli lähtökohtaisesti suhtautunut myönteisesti maatalouden ympäristöohjelmaan ja sen toimenpiteisiin. Vielä vuonna 1998 yleisemmässä katsannossa monen viljelijän näkökulmasta maisemaa rumentaneiksi koetut peltojen suojakaistat näyttäytyivät Teemun puheessa positiivisina niiden tukiessa ympäristöhyötyjen lisäksi tilan toimintoja.

1998

T: Joo, taikka siin on nyt yks metri näis pienemmiss ojiss ja isommiss kolme metrii. Mun on kyl sanottava, ett ku mä olen mehiläisshoitaja itte, se on melkein päätuotantosuunta, ni sillon tämmönen pajut ojan varsilla, se on hyvin tärke keväällä näin ensimmäisenä siitepölyn lähteenä mehiläisille. Että se on ihan mukava, kun niitä tuolla rehottaa ojien varsilla.

Navettaan oli jälkikäteen rakennettu myös leivinuuni ja leipää oli alettu leipoa kotitarpeiksi. Leipominen oli lisääntynyt hiljalleen sanan kiirittyä lähiympäristöön, että leipää valmistuu myytäväksi asti. Kysynnän kasvaminen johti tarjonnan kasvat-

tamiseen jolloin mehiläistaloutta alettiin supistaa. Lopulta 2000-luvun alkupuolella mehiläisistä luovuttiin kokonaan muutaman sääolosuhteiltaan vaikeamman vuoden jälkeen. Teemun mukaan mehiläistenhoitoa leimaa epävarmuus erityisesti säiden osalta, ankarammat talvet saattavat tuhota nopeasti pitkäänkin tehdyn työn tulokset. Toisaalta niistä saatava tulo oli kuitenkin jo tilan muuhun tuottoon nähden merkittävää. Leipomo oli nyttemmin tarjonnut vakaamman tulon kuin epävarmuuksien leimaama mehiläistalous.

Vuonna 2010 53-vuotias Teemu pyöritti leipomoa talvisin yksin, kesällä apuna olivat perheen aikuiset pojat ja heidän ystävänsä, parhaimmillaan 4 henkeä. Leipomossa leivottiin pelkästään kuivattua ruisleipää, eräänlaista hapankorppua. Teemun mukaan kaikki meni mitä tiloissa ehdittiin tekemään, varastoon ei jäänyt mitään. Työ oli käsityötä, leivät paistettiin tavanomaisessa leivinuunissa, jota lämmitettiin pitkällä haloilla päivän aikana useita kertoja.

Leipomon tuotteiden markkinat olivat kasvaneet niin, ettei tuolloisella tuotantojärjestyksellä leipää voitu enää tuottaa enempää, rajat olivat vuoden 2010 aikoihin tulleet vastaan. Leipää myytiin Etelä-Suomen rannikkokuntien kaupoissa ja jonkin verran suoraan tilalta sekä lähialueen toreilla kesäisin Teemun opettajavaimon ja tyttären toimesta. Teemu sanoi tekevänsä vuonna 2010 leipää päätoimisesti. Leipomon laajentamiseen Teemu ei mielellään halunnut ryhtyä, koska tällöin toiminta olisi muuttunut hänen mukaansa mittakaavaltaan suuremmaksi ja ammattimaisemmaksi. Laajentaminen olisi tarkoittanut myös tuotannon koneellistamista. Lähitulevaisuudessa leipomon työjärjestys täytyisi joka tapauksessa miettiä uudestaan, koska töissä tähän asti auttaneet lapset alkoivat olla muuttaneet pois kotoa. Teemu epäili, että myöskään tuotteen olemus ei enää olisi sama, mikäli tuotanto koneellistettaisiin. Hän kuitenkin koki paineita laajentamiseen leipomon tuotteiden kysynnän jatkaessa kasvuaan.

Leipomotoiminta oli vaatinut verkostoitumista erilaisten pientuottajatoimijoiden kanssa. Hunajan myynnissä aikanaan muodostuneista kontakteista oli ollut oletettavasti hyötyä myös nykyisen leipomossa leivotun leivän markkinoinnissa ja jakelussa. Leipomon tuotteille ei aktiivista markkinointia oltu Teemun mukaan tehty ollenkaan, mikäli sellaiseksi ei lasketa tuotteiden suoramyyntiä ja näkyvyyttä erilaisissa toritapahtumissa. Maaseutualueiden uudistetun jaon mukaisesti tarkasteltava kylä kuuluu ydinmaaseudun, harvaan asutun maaseudun ja kaupunkien läheisen maaseudun rajoille (Suomen ympäristökeskus 2013). Turkuun on kylästä matkaa alle 50 kilometriä ja erityisesti tässä tapauksessa korostuukin maaseudun ja kaupunkien vuorovaikutus ja alueen maaseudun tuotteille ja palveluille tuottamat lähimarkkinat, joka oli näkynyt selvästi sekä hunajan että leipomon tuotteiden kysyntänä.

2010

T: no en mä oo tehnyt markkinointia koko aikana. Et se on mulle ihan vieras. Että kyllä tää on mennyt sillai suusta suuhun, että tilanne on tällä hetkellä, se on sillai hankala, että menekki ylittää sen mitä mä ehdin tehdä. Et ei-oota. Et nytkin kun mä pidin tän loman, niin se tarkotti, että siinä on varastot (osoittaa muutamaa leipää). Ja puhelin on soinnut, että...

Tilan koko oli vuoden 2010 tilakokoihin verrattuna pienehkö (Maa- ja metsätalousministeriö 2011). Elannon saamista tilalta oli kuitenkin koetettu aktiivisesti kehittää. Tilalle 1960-luvulla rakennetun, tuolloiseen toimintaympäristöön sopivan kokoinen navetta oli jäänyt auttamatta pieneksi sittemmin optimaalisen kokoisiksi katsotuille karjoille, ja lehmistä olikin luovuttu jo 1980–90-lukujen taitteessa. Navettarakennus oli kuitenkin tarjonnut tiloja muun toiminnan kehittämiseen ja vaihtoehtoisia elinkeinoja oli tilalla aktiivisesti haarukoitu ja haettu. Mehiläistalouden aikainen hunajalinkoomo oli vaihtunut navetan tilojen ja leivinuunin mahdollistamaan leivän leipomiseen. Nämä liitännäiselinkeinot olivat kuitenkin tiukasti kiinni maatalouden käytännöissä ja ympäristössä. Mehiläistenpidossa oli voitu hyödyntää peltojen reunustojen ja muun maaseutu ympäristön kasveja ja leipomon vaatima ruis oli saatu omilta pelloilta, josta tarkemmin jäljempänä.

Kuivuri lähitilojen työnjaon organisoijana

Viljelyn jatkuvuuden kannalta aiemmin tehdyt ratkaisut määrittävät merkittäväällä tavalla nykyisyyttä. Erityisesti tämä näkyy eläimistä luopuneilla tiloilla, joilla tuotantorakennukset olivat usein jääneet vaille varsinaisempaa käyttötarkoitusta. Teemun tilalla pieneksi käyneeseen navettaan oli edellä kuvatusti ensin rakennettu hunajalinkoomo ja sittemmin jatkettu navetan käyttöä leipomotoiminnassa. Vuoden 1998 haastattelussa Teemu sanoi välttelevänsä tilaan ja itse maataloustoimintaan investoimista. Tilalle oli kuitenkin vielä 1990-luvun alussa rakennettu viljan kuivuri. Vaikka investointi tuntui vuoden 2010 haastatteluhetkellä Teemusta vahvasti ylimitoitetulta, oli se mahdollistanut yhä integroidumman työvaihdon naapuriviljelijöiden kanssa. Naapuriviljelijät kuivasivat viljansa Teemun kuivurissa ja vastavuoroisesti suorittavat Teemun peltojen puinnin, jolloin tilalla ei ollut tarvetta omalle puintikalustolle. Koska kuivuria käyttäviä viljelijöitä oli useampi, puintien ajankohta oli joustava. Myös kylvön ja torjuntaruiskutukset Teemu oli ulkoistanut suorakylvöurakoitsijalle, jolloin omien peltotöihin vaadittavien koneiden tarve oli hyvin vähäinen.

2010

H: Vuonna 1998 näytti aika nopealta se (tilojen) lopettamiskehitys, mutta oon ollut yllättynyt, että yllättävän moni pienempikin tila on kuitenkin jatkanut vielä.

T: Niin joo, se on osaksi sitä että siinä niinkun jäähdytellään, selvästi on se, että se kehittäminen on sitten jäänyt. Että meillä niinkun monella muulla, että ostetaan se esimerkiksi kylvöurakointi jostain. Ei enää satsata niihin omiin koneisiin niin kuin ennen, tiedät kun oli kaikki koneet koneet joka talolla. Oli aurat, äkeet, sitten oli traktori, ja mitä hyvänsä. Niin nyt se on...

H: Onko sulla oma puimuri?

T: Ei oo ollut enää moneen aikaan. Että sekin on urakoitsijan, tekee. Että tämmönen pakettikuivuri tuli siinä, se oli semmonen viimeinen iso investointi 1990-vuonna tuli hankittua, että... Että se on niinkun semmonen, mä olen sitä ajatellut semmosena melkein monumenttina ajasta, jolloin vielä pienikin tila usko tulevaisuuteen. Että

tommonen 250.000 markan investointi tohon ja oli 12 hehtaaria peltoa... Et se on, ei sitä meinaa uskoa tänä päivänä, että semmonen yleensä kannatti.

H: Se EU-jäsenyys ei vielä silloin kolkutellut?

T: Se ei ollut silloin ja siinä oli semmosia vuosia, että viljasta sai aika hyvän hinnan.

H: Ootko suorakylvöä käyttänyt?

T: Joo, että sitä se nyt on ihan ja varmaan jatkuukin semmosena.

H: Sulla on ihan hyvät kokemukset?

T: Öö...on, on toisaalta, mutta tällai kun se on kuitenkin, se on jo luonnostaan vähän myöhänen se kylvöajankohta, että se on niinkon viikko sen jälkeen kuin se vanha perinteinen kylvö on ja nyt tänä keväänä sen näki oikein, että se kylvö viivästy, se meni kesäkuun alkuun. Siinä olisi ollut hyviä kelejä perinteisesti kylvää, mutta kun urakoitsija kylvi jossain niitä muita alueita, niin sit vaan odoteltiin ja pelkään että tää on semmonen jatkuva tilanne kuitenkin. Ja sitten se, että jos yrittää, kun tossa pitää ruista viljellä, niin se tarttis se edellinen kasvusto alta pois saada. Ja nytkin kaura on ihan vihreetä vielä. Mut sen takia mää oonkin kesannoinut sitten, mahdollisimman paljon kesannoitiin ny keväällä.

H: Olen miettinyt, että urakoinnin lisääntyessä, niin tuleeko just tämmösiä, että koneitten pitäisi olla joka paikassa yhtä aikaa?

T: No kylvö on kuitenkin semmonen, että siinä ei pilaa mitään vaikka päivän tai kaks odottaa. Että puinti on, mut meillä on sikäli, että on näitten naapureitten kanssa on, kun mää tota kuivaan rahtia tossa, et se on aika, semmosen neljän talon viljat olen kuivannut tossa, niin se on melkein niin kuin sanaton sopimus, että sieltä saa sitten puintirahdin. Että ollaan vähän, sanoisin että ollaan vähän niin kuin toistemme panttivankeja siinä. Että heillä ei ole omaa kuivuria, mulla ei ole puimuria, niin sitten ne hommat tehdään yhdessä.

H: Panttivanki ei kuulosta äkkiseltään kovin myönteistä...

T: ...no se on semmonen, positiivisessa mielessä, että mä luotan siihen että niin kauan kun mulla on kuivuri tossa, niin mä saan puinnit sitten. Että kun eihän nämä enää välttämättä edes kiinnosta tämmösiä, kun ajatellaan jossan Alastaro-Loimaa -suunnalla nää isot puimurit, ei nämä onnistu enää, ei pääse pihalle koneet semmoset. Niin tässä vielä sinnitellään.

Tilalla oli molemmilla haastattelukerroilla vahva panostus liitännäiselinkeinoihin, aiemmin mehiläistenhoitoon ja sittemmin leipomotoimintaan. Molemmat olivat mahdollistuneet maatalouden ja erityisesti rakennusten ja niihin tehtyjen kunnostusten tai koon kautta. Aikanaan tehty kuivurin rakentamispäätös oli mahdollistanut muuttuneessa toimintaympäristössä työn organisoinnin tavalla, josta oli varsin vähän vaivaa viljelijälle itselleen. Viljely oli hyvin vahvasti työvaihtoa ja yhteistyötä. Tilan rakennukset olivat myös ohjanneet tilan tulevaisuutta tiettyyn suuntaan. Toisaalta ohjaavuuden sijaan voisi puhua myös mahdollistumisesta, aiemmin tehdyt investoinnit olivat myöhemmin mahdollistaneet lähitilojen yhä tiiviimmän viljelytöiden yhteistoiminnallisuuden.

Rantapellot ja kotimaisen tärkeys

Teemulle tilanpidossa muutkin kuin tuotantotavoitteet olivat olleet aina tärkeitä juontuen muun muassa hänen kokemastaan edellä käsitellystä ”ympäristöherätyksestä”. Tästä huolimatta maatalous oli hänelle ensisijaisesti ruoantuotantoa, jossa täytyy noudattaa jonkinlaista produktivistista logiikkaa. Teemun omat kokemukset biodynaamisesta viljelystä vaikuttivat myös luomutuotantoon suhtautumiseen. Tähän nähden sävy vuonna 1998 tehdyssä haastattelussa olikin yllättävä jyrkkä suhteessa luomuun. Pelkästään paremman tukitason perässä luomuun siirtäjät eivät olleet Teemun mukaan välttämättä sisäistäneet luomuun liittyvää tuotantoideologiaa.

Vuoden 1998 haastattelussa luomutuotanto näyttäytyi laajemmassa kansakunnan ruokahuoltokehityksessä Teemun näkökulmasta ”näpertelyltä”, jossa korkeampien luomutukien maksaminen laajemmalle viljelijäjoukolle oli mahdotonta. Teemun mukaan myöskään kuluttajat eivät olisi valmiita maksamaan luomusta eikä sen paremmuudesta verrattuna tavanomaiseen tuotantoon löydy tutkimustuloksia. Toisaalta Teemu myönsi leipomon tuotteiden miellyttävän monen mielessä lähiruokakeskusteluun liittyen luomutuotteiksi, vaikkeivät ne sitä olleetkaan. Huolimatta luomun kritisoimisesta tilalla kuitenkin jossain määrin hyödynnettiin luomun imagoa. Vuoden 2010 haastattelussa suhtautuminen luomuun oli muutenkin jo maltillisempaa. Teemu näki sen tuotantotapana muiden joukossa, se oli osa viljelijöiden valintapalettia, josta valitaan omiin olosuhteisiin ja toimintaan parhaiten sopivat palaset.

Teemun oma tila oli tavanomaisessa tuotannossa. Huolimatta viljelyyn sisältyvästä tuottamisen vaatimuksesta Teemun omassa viljelyssä toiminnan tavoitteet olivat varsin vahvasti myös muita kuin sadon maksimointiin tähtäviä. Tilan muu elinkeinotoiminta tuotti riittävän hyvin, jolloin puhtaasti viljelystä saatavien tulojen merkitys oli vähäinen. Viljelyssä korostuikin kotitalan perinteisen maiseman ja sen ylläpidon tärkeys.

1998

T: Kai se on sitä, ett ei niin kauheen helppoo oo nähdä tässä (ympäristöarvoja). Joku Keski-Euroopasta tullu turisti vois nähdä ihan eri tavalla nämä arvot tässä ympäristöss. Näihin on nyt kumminkin tottunu, ett tos on mettä ja tos on pelto ja ei ne siitä sen kummemmiks tule, vaikka kuinka on ympäristömielinen. [...] Kun täs nyt ympäristötuesta on ollu pubetta, ni se on ihan ok se puoli. Kyl me ollaan... Meil on varmaan tarkoitus asua tällä mäellä kyllä ihan jatkossakin. Kyllä se kaikin puolin tämmönen hyvä ympäristö, niin se on meidän jokaisen asia.

Kodin, sukutilan ja maiseman korostumisesta huolimatta tila ei kuitenkaan ollut pitkien ketjujen sukutila, vaan tullut Teemun isän hallintaan vasta 1960-luvulla. Tila oli ollut aikanaan melko huonossa kunnossa ja vaihtanut omistajaa usein. Teemun vanhemmatkaan eivät olleet tilaan merkittävästi satsanneet, isä oli ollut osin tilan ulkopuolella töissä. Teemu näki maatalouden kokonaisuudessaan tuottamisen näkökulmasta, ruokahuollon ja optimoidun tuotannon kautta. Omalla

tilalla oli kuitenkin keskitytty pitämään huolta omasta asuinympäristöstä ja maisemasta ja tukemaan tilan liitännäiselinkeinoja.

1998

H: Hesarissa oli just muutama päivä sit juttu, jossa joku tutkija sitä sano, ett menee tämmriöseks näpertelyks...

T: Joo, näennäisviljely on. Se on hyvä sana, juu. Tottakai se menee siihen, jos ei siitä saa. Sanotaan, ett jos ne tuet saa ilmankin semmosta oikein yrittämistä, ni en mä tiedä sitten minkä takia... Se on eri asia, jos harrastaa maanviljelyä sen ammatin lisäksi, että yrittää. Niin. Tää menee tämä maatalous kohta, eli täst on jollain tavalla pohja pois nyt.

Muiden haastateltujen viljelijöiden tapaan Teemu piti vuonna 1998 virassa olleen maaseutusihteerin aktiivista otetta neuvontatyöhön erittäin paljon alueen viljelijöiden asenteisiin ja toimiin vaikuttaneena ja edelleen vaikuttavana tekijänä. Neuvontaviranomaisen tuntiessa tilojen olosuhteet, mahdollisuudet ja rajoitteet, helpottuu erilaisten ympäristöhoidollisten toimien edistäminen merkittävästi. Myös Pyhäjärven suojeluohjelman aktiivinen toiminta oli edesauttanut vesiensuojelun instrumenttien ja toimenpiteiden paikallista hyväksymistä ja haltuunottoa.

1998

H: Mitkä keinot sit olis parhaita, kun näit vaatimuksii asetetaa ja yhteisiä, toivottavasti yhteisiä tavoitteita, niin mitkä keinot olis parhaita pyrittäessä näihin suojelutavoitteisiin?

T: Niin vaikee nähdä, ett mikään muu toimis paremmin ku tämä asiansa tunteva kunnan maataloushallintopuoli. Vaikka hän on tavallaan meidän käskijä, sillä tavalla, ett hän edustaa hallintoa, mut kumminkin hän on se linkki, minkä kautta se asia parhaiten tulee. Jos me ainoostaan luetaan tai kuullaan jossain uutisiss, mitä nyt meiltä vaaditaan, niin kyllä se on vaikea se tie. Kumminkin tää on tilakohtaisesti räätälöitävä jollain tavalla ja siin täytyy olla jonkun sillo semmonen, joka tuntee tän tilan olot.

Vuonna 2010 ruis saatiin leipomoon omilta pelloilta, sadosta osa myytiin rehuviikiksi. Peltoa oli yhä sama 12 hehtaaria kuin vuonna 1998. Aiemmin tilalla oli ollut joitakin hehtaareja lisäksi vuokrattuna. Pienempiä peltokuvioita oli viime vuosina laitettu metsälle, visakoivulle ja joulukuuselle. Teemu valitteli, että hirvet ja peurat syövät versot niin, ettei koivua ja mäntyä voi oikeastaan kasvattaa. Hän piti tilaansa erilaisena muihin alueen tiloihin verrattuna, koska peltoa oli muun muassa poikkeuksellisesti metsitetty ja asioita ajateltu hänen mukaansa tavanomaisesta poikkeavalla tavoilla. Lähivuosina ja jo seuraavana keväänä aiottiin metsittää vielä muutama lohko. Sen jälkeen metsityksessä aiottin pitää taukoa, koska haluttiin myös säilyttää maisema avoimena sekä turvata rukiin tuottaminen omiin tarpeisiin. Metsitystä oli tehty erityisesti eroosioherkillä, pienikuvioisilla joenrantalohkoilla.

Teemu oli naapuriviljelijöiden kanssa koettanut 1990-luvun lopussa toteuttaa yhteistä laskeutusallasta, mutta ajatuksesta oli luovuttu, kun viranomaisten selvi-

tysten jälkeen oli käynyt ilmi, että alueen valuma-alue ei riitä tukikelpoiseen altaaseen. Teemu itse ei ollut ottanut käyttöön erityisympäristötuen mahdollistamia leveämpiä suojavyöhykkeitä, vaikka pellot olivat jokirannassa. Näillä pelloilla oli normaalit ympäristötuen perustoimenpiteisiin liittyvät kolmen metrin suojakaistat. Naapuriviljelijät olivat leveämpiä vyöhykkeitä kuitenkin laittaneet rantapelloilleen. Teemun peruste omalle toiminnalleen oli, että rantalohkot poistuvat metsityksen takia joka tapauksessa lähivuosina viljelystä ja niille tuleva puusto sitoo tehokkaasti ravinteita. Hän toisaalta myös kritisoi ympäristöohjelman velvoittamia pitkiä sitoutumisaikoja tulevaisuudennäkymien ollessa hyvin epävarmoja.

Huolimatta tilanpidon ja leipomotoiminnan hyvin vahvasti verkostoituneesta luonteesta, Teemun toiminnassa korostui itsellisyys ja omien alueiden omaehtoinen hallinnointi. Teemu oli aina tehnyt tukihakemukset itse ja seurasi maatalouspoliittista keskustelua aktiivisesti. Hän oli myös mukana paikallisen pankin hallinnossa, jota kautta hän oli pystynyt muodostamaan hyvän kuvan maatalouden paikallisista mahdollisuuksista. Tilalla oli metsitetty pelloja osin Teemun metsänhoidollisen kiinnostuksen takia mutta myös maiseman monipuolistamisen vuoksi. Metsitys estää rinnemailla myös tehokkaasti eroosiota, hän oli näin siis omalta osaltaan vastannut viljelyä kohtaan esitettyyn vesien kuormituskritiikkiin tekemällä asioita oma-aloitteellisesti. Mehiläistalouden ajalta pientareet kasvoivat joka tapauksessa jo pajukkoa, joten ne olivat monessa kohdassa varsin hyvin estämässä eroosiota ja valumia.

2010

T: Se (joen vedenlaatu) on mennyt huonompaan suuntaan oikeen radikaalisti, mutta siinä on ilmeisesti syynä on nää, yläjuoksulla on muutama turvesuo ja soitten ojitukset. Että se on ihan eri joki minkä mä muistan sillon lapsuudesta, kun siinä käveli rannalla, niin särkiparvet meni edellä ja hauet, siinä oli näitä kivennuoliaisia. Siinä oli kirkas vesi. Nyt se on semmoinen niin kuin suovesi ja kalat on kadonneet. Et ilmeisesti happamuus teki sen siihen. Että se ei, en mä usko että se on maatalouden syytä, se on noi turpeen nostot ja ojitukset sitten.

Tilan läpi virtaavan joen vedenlaatu oli Teemun mukaan heikentynyt merkittävästi. Kuten yllä olevasta käy ilmi, keskeisimpänä syynä siihen hän arveli olevan yläjuoksun turvetuotantoalueiden valumat. Maataloudessa ympäristöasioita otetaan EU:n myötä tiloilla aiempaa paremmin huomioon. Teemun näkemyksen mukaan kyse oli kuitenkin ensisijaisesti markkinoiden, eikä neuvonnan tai ympäristöohjelman ohjaavasta vaikutuksesta, vaikka myönsikin maaseutusihteen ja muun alueen aktiivisen neuvonnan vaikuttaneen viljelijöiden asenteisiin. Muun muassa lannoitteiden käyttö oli tarkentunut ja vähentynyt viljan hinnan laskettua. Maksimisatojen tavoittelemisen sijaan tavoiteltiin optimisatoa. Sama päti kasvinsojelussa, jota Teemu luonnehti täsmäsuojeluksi joka tehdään urakointina ammatillisesti ja uudenaikaisella kalustolla. Toisaalta alue ei ole viljelyominaisuuksiltaan erityisen suotuisaa aluetta muutenkaan, jolloin huippusatojen tavoittelemisen väkisin oli hänen mukaansa turhaa.

2010

T: Joo, meillä on edelleen ne samat peltokuviot, siinä oli joskus oli vähän vuokrallakin, mutta ne jäi sitten pois, että on, nyt on noin 12 ja siitä sitten miinustetaan. Et me ollaan semmonen vähän toisenlainen tila siinä, että me, tossa on meidän tilukset on (näyttää karttaa, pellot osittain jokivarsilla), mun täytyy ihan itte kattoo miten päin tätä... Tossa on toi meidän päärakennus ja tilakeskus, niin tässä on pellot ja samoin sitten täällä. Että tässä on sitten pienempiä kuvioita, tossa kasvaa nykyään visakoivua, tossa on joulukuusia toi kuvio. Ja nyt ollaan sitten metsittämässä, tämä on keväällä istutettu kuuselle. Ja tämä alue istutetaan todennäköisesti ens keväänä. Ja sitten sen jälkeen ei luultavasti enää.

Mut tää on meidän tilan strategia (naurahtaa) sillai että ei haluta myydä tätä, ei haluta, isommin ei kiinnostu vuokraaminen, et se on kuitenkin tota, toi metsätalous on ollut mulla sydäntä lähellä ja siinä on aika lailla monta syytä tämmöissä. Yks on, että nää on aika eroosioherkkiä alueita nämä, justiinsa tämä seutu. Niin kuin tästä näkee, nää on tämmösiä rinnemaita ja, et siinä on syynsä sitten.

T: Tota, mulla on se ajattelu että se tulee mitä tulee. Että kyllä ne nyt asiallisesti hoidetaan ja kasvinsuojelu tehdään, mutta että en pyri mihinkään huippusatoihin sen kummemmin.

Viljely oli muuttunut vuonna 2010 entistä enemmän maisemanhoidoksi, omasta asuinympäristöstä huolehtimiseksi. Viljelyn merkitys muodostui osittain tätä kautta. Paikallinen ja alueellinen kysyntä oli mahdollistanut leipomon jatkamisen ja kannattavuuden. Tilalla aiemmin viljelyä tukemassa pidetyt mehiläiset ja tässä toiminnassa luodut verkostot olivat auttaneet myös leipomon tuotteiden jakelua. Toisaalta puolison opettajuus oli melko varmaa tuloa ja tila oli velaton, joka oli mahdollistanut suuremman riskinoton erilaisten vaihtoehtoisten elinkeinojen kokeilemisessa. Teemulla oli varaa tehdä pelloillaan toimia, joita ei välttämättä oltu nähty muiden viljelijöiden toimesta järkevinä, kuten joidenkin ranta-lohkojen metsittäminen. Viljelyn jatkamista tuki siitä saatava oma ruis leipomoa varten ja suhteellisen vähän aikaa sitten tehty kuivuri-investointi, joka takasi sen, että naapurit olivat puineet tilan viljat eikä investointeja omiin koneisiin juuri tarvittu. Kattavat ja toimivat paikalliset verkostot olivat edesauttaneet vaihtoehtoisten toimintamallien puntarointia, kun oli päässyt välillisesti tutustumaan alueen tilojen erilaisiin menestymisen ehtoihin.

Elämäntapaviljely: Riistapelto

Tila sijaitsi metsän reunassa pienemmän peltoaukean laidalla. Tilakeskus oli kahden puolen kylätietä, osuin kerralla oikeaan vaikka saavuin metsän puolelta. Toisella puolella tietä näkyi olevan oletettavasti kanalarakennus, joka vaikutti hylätyltä. Varsinaisen tilakeskuksen puolella tietä oli useampi kohtuullisen hyväkuntoinen talousrakennus, vanha navetta, vanhemman kuivurin torni, konesuojia ja kauempana muita rakennuksia. Arviolta 1970-luvulta peräisin olevan yksikerroksisen päärakennuksen ympärillä näytti olevan meneillään jonkinlainen remontti ja marssin sokkelin ympärille kaivetun montun yli suoraan sisälle ja eteisestä hetken huhuiltuani isäntä huusi peremmälle.

Kesäsikala

Vuoden 1998 haastattelun aikaan tilan isäntä Ville oli 32-vuotias ja viljeli kotitilaansa päätoimisesti, tilalla oli 300 sikaa, joka on hieman tuolloista keskimääräistä sikatilakokoa enemmän, sekä 30 hehtaaria peltoa (Maa- ja metsätalousministeriö 2013a). Tilalla oli viisi vuotta aiemmin vuonna 1993 tehty sukupolvenvaihdos ja Ville oli ottanut tilan hoitaakseen. Sukupolvenvaihdoksen aikaan tilalla oli vielä kanojakin. Kanoista Ville oli kuitenkin luopunut varsin pian tilan ottamisen jälkeen.

Villen isä oli kotoisin Satakunnasta ja muuttanut Jokikylään ostettuaan tämän alun perin seitsemän hehtaarin tilan vuonna 1966 ja laajentanut tilan pinta-alaa ostamalla 1970-luvulla kaupunkieihin muuttaneilta muutamia lähitiloja. Sikoja oli pidetty tilakeskuksen sikalan lisäksi toisessa vanhassa navetassa, joka sijaitsi Villen isän aikanaan ostaman naapuritilan pihapiirissä. Tämä pihapiiri oli nykyään alkuperäisten omistajien jälkeläisten kesäpaikkana. Ville oli vuonna 1998 rakentamassa muutaman sadan metrin päähän asumastaan tilakeskuksesta isohkoa 1 000 sian kesäsikalaa. Maatalouden tulevaisuus vaikutti siltä, että mikäli aikoi jatkaa, oli lähes välttämätöntä laajentaa. Villen tuttavilla oli isoja viljaitiloja ja myös heillä oli aikeina laajentaa eläintuotantoon.

Kesäsikalalan rakentamisen myötä Ville oli vuokraamassa lisää peltoa, jotta tukiehdot lannan osalta täyttyisivät ja peltoala vastaisi eläinyksikköjä. Vaihtoehtona oli myös lannanlevityssopimusten käyttäminen, mutta lisäpellon vuokraamiseen kannusti pinta-alaan sidotun tuen kasvaminen. Hän kritisoi tukia osin varsin mielivaltaisiksi, koska esimerkiksi tilalla aiemmin olleiden kanojen osalta vastaavia pinta-alavaatimuksia lannan osalta ei ollut. Hän löysi tukijärjestelmästä useita muitakin omiin kokemuksiinsa perustuvia konkreettisia parannusehdotuksia. Ville seurasi aktiivisesti maatalouspolitiikkaa ja sen tarjoamia mahdollisuuksia.

Villen oletus päätoimisen viljelyn kannattavuuden edellyttämästä eläintuotannon laajentamisesta oli luontevaa tilalla jo olevia sikoja lisäämällä. Päätöstä oli tukenut Villen näkemys sikojen pidon työmäärän ja tulojen kohtuullisesta suhteesta verrattuna esimerkiksi karjatiloihin, joiden ylläpitäminen vaatii muun muassa nurmirehun takia enemmän työtä ja monimutkaisempia koneketjuja.

Nautakarjaa Ville ei ollut edes harkinnut myöskään nopeasti muuttuvien tulevaisuudennäkymien vuoksi. Nautakarjan alasarjoja olisi myös sikoja työläämpää, mikäli olosuhteet muuttuisivat.

1998

V: On, eihän tommonen joku heinäsystemikin, paalaaja 100 000 markkaa, niittokone taitaa maksaa koht saman, siltä täytyy kaikki 50 000:n, 40 000:n markan käärijät ja pari-kolme traktoria sitä varten, on satatuhatta, siihen tulee niin kaluston hintaa tulee puolmiljoonaa yhtäkkiä. Että pystyy ruokaa niillä (lypsykarjalle) hommaamaan ja koko kesä menee siihen, ku tekkee jottain. Ensiks kylvää, ja siltä ruppee samantien, ku saa kylvöt tehtyä, niin heinäntekoon ja siltä ruppee taas puimaan ja siltä taas heinäntekoon, siinä se vuosi mennee kivasti (naurahdus).

Ville vertasi sikojen pitoa ja omaa pienempää tilaansa naapurin suureen lihakarjatilaa, jonka tekemisiä peltoaukean yli seuratessa näytti, että töissä piti olla jatkuvasti. Traktori oli Villen mukaan naapuritilalla käynnissä aamusta iltaan. Sama traktorivertaus toistui lähes identtisenä myös vuoden 2010 haastattelussa. Ville oli tietoisesti valinnut vähemmän työläitä viljelytapoja, joiden muassa aikaa jäi muuhunkin elämiseen.

Vuonna 2010 sikojen pidosta oli luovuttu kokonaan paria vuotta aiemmin sen kannattamattomuuden vuoksi. Kesäsikalan pidosta oli luovuttu jo tätä aiemmin. 44-vuotias Ville oli jatkanut omistamansa 30 hehtaarin viljelyä, mutta kävi tämän lisäksi tilan ulkopuolella vakituisissa töissä, hän vastasi muun muassa kylällä sijaitsevan kunnallisen laitoksen talonmiehen tehtävistä. Kyseinen rakennus oli varsin vanha ja monella tavalla epäkäytännöllinen ja sen toiminnan uudelleenjärjestämistä oli pohdittu vasta tapahtuneen kuntaliitoksen tiimoilta. Jonkinlaisena uhkana oli laitoksen lakkauttaminen, jolloin myös Villen työtilanne saattaisi muuttua merkittävästi.

Pelloista luopumista Ville ei ollut harkinnut, vaikka valtaosa tuloista tulikin tilan ulkopuolelta. Viljelyn mielekkyyden lisäksi tila oli myös taloudellinen resurssi ja selkänöjä, mikäli muut, osin epävarmat työt vähenisivät. Tila oli sen kokoinen, että tarpeen vaatiessa sen kasvattamisessa hänelle riittävän kokoiseksi päätoimeksi ei olisi valtavia ponnisteluja. Toisaalta Villen haastatteluhetken taloudellinen tilanne oli vakaa ja tila oli velaton, jolloin peltoja ei olisi tarvinnut välttämättä myydä tai vuokrata niihin sidotun pääoman vapauttamiseksi. Tila oli myös Villen kotipaikka, jonka vuoksi sen jatkaminen ainakin jossain muodossa oli tärkeää, vaikkei tila usean sukupolven mittainen oman suvun jatkumo olekaan.

2010

H: Kävikö mielessä että olisit laajentanut sitä (sikojen pitämistä)?

V: Emmää, vierastan velkaa niin paljon, sen verran vanha jo, em mä oikeen. Mulla oli tosa semmonen yhdeksänkytkahdeksan, mä tein tuhannen sian kesäsikalan, mutta se kesäsikalan pito ei oo hyvää hommaa nykyään ollenkaan. Niitä tarttis. Se on semmosta, en mä siinäkään sitten, kyl multa loppu sianpito ihan. Saa sit jos joku muu joskus haluaa koittaa, niin siellä on sikala sitten valmiina

Kesäsikala toimi vuonna 2010 kone- ja viljavarastona. Sen rakentamisaikaan valittu lattiarakenne mahdollisti rakennuksen käytön joustavasti säilytystilana, jonne pystyi varastoimaan esimerkiksi viljaa odottamaan matalien hintojen aikana markkinahintojen nousua. Vilellä oli vuonna 2010 rakennuksessa säilössä kahden edellisen vuoden vehnät odottamassa viljan hintojen kohentumista. Haastatteluhetkellä hinnat olivat jyrkässä nousussa erityisesti Venäjällä epäonnistuneiden satojen vuoksi.

Kesäsikalan rakentamista Ville jossain määrin harmitteli, koska sikojen pitäminen - etenkin kesäsikalan - kävi nopeasti kannattamattomaksi sianlihan hinnan vaihtelun takia. Rakennuksen pystyisi kuitenkin tulevaisuudessa tarvittaessa ottamaan takaisin kesäsikalakäyttöön varsin helposti. Ville jättikin option auki sille, että joku haluaisi joskus kesäsikalarakennusta tai tilan muita eläintuotantorakennuksia sikojen pitämiseen käyttää, vaikkei haastatteluhetkellä sellaista ollutkaan näköpiirissä. Vilellä oli lapsia, ja edellisestä sitaatista voi taustalta lukea toiveen siitä, että tilaa jatkettaisiin jossain muodossa. Vaikka tilalla ei viime vuosina ollutkaan suuremmin investoitu, väritti toimintaa sama toivo jatkumisen mahdollistumisesta kuin navettaa laajentavan Jussin tapauksessa. Taustalla toiminnassa oli koko ajan jonkinlainen toive siitä, että saisi keskittyä viljelyyn paremmin. Haastattelun aikaisesta vähäisemmästä viljelyyn keskittymisestä huolimatta Ville halusi pitää ja kehittää tilaa muun muassa ostamalla peltoa lisää mahdollisuuden siihen avautuessa.

Yhteisomisteinen suorakylvökone

Ville seurasi aktiivisesti maatalousteknologian kehitystä ja kokemuksia uusista menetelmistä. Hän oli ottanut uutta maataloustekniikkaa varsin innokkaasti ja ennakkoluulottomasti käyttöön ja oli tyytyväinen sen tuottamaan työnsäästöön ja myös paikoin parantuneeseen satoon. Vuonna 1998 Ville oli ollut itse viljelijänä suhteellisen lyhyen aikaa, viisi vuotta. Nuoret viljelijät ovatkin usein innokkaampia kokeilemaan uusia viljelymenetelmiä tai teknologioita. Tilojen murroskohdissa, kuten sukupolvenvaihdosten aikaan, on luontevaa miettiä tilan käytäntöjä, menetelmiä ja tuotantotapoja sekä niiden vaihtoehtoja. Nuoremmilla viljelijöillä on usein myös tuoreita kokemuksia maatalousalan koulutuksessa käsitellyistä erilaisista käytännöistä ja tekniikoista, joita saatetaan kokeilla omalla tilalla. Lisäksi tilan hoitamisen toimintahorisontti on pidempi, jolloin sitoutuminen erityisesti erityisympäristötukien pitkiinkin sitoutumisaikoihin ja pitkäjänteisempään suunnitteluun oli vanhempia viljelijöitä vahvempaa. (Kumpulainen 1999, 100; Laukkanen & Nauges 2012, 17)

1998

H: Onks nää merkinny paljon nää, mitä täss nyt on joutunu tekemään, niin kustannusten lisääntymistä ett, esimerkiks nyt sanoit, ett tietokone on puol vuotta ollu jo hankinnassa ja...?

V: No sen mä oisin hankkinu muutenkin. Kyll se on vähä semmonen välttämätön rupee olemaan, kirjanpitoon, mutt tota, no on siinä nyt tullu vähän jottain, tuskin

mä tota kultivaattorihommaaka olisin muuten alottanu, mutt hyvä on kyll, ett alotin. Se on ihan hyvä homma, toiset sanoo, ettei se toimi ollenkaan, mutt kyll mä ainakin käytän sitä ja tota, siit tietysti tulee menoja ja vähän lissää ja sit on se vähän lisänny, mut ei nyt mittään julmasti.

Vuonna 1998 oletusarvo oli vielä tilanne, jossa koneet ovat tilan omassa omistuksessa. Urakoinnin käyttäminen ei tuolloin näyttäytynyt yhtä selkeänä vaihtoehtona kuin myöhemmin. Tilalla oli suomalaisten maatalojen yleisen käytännön mukaisesti ollut lähes kaikki koneet omasta takaa, ainoastaan lannanlevitystä oli ostettu urakointina. Ville muisteli vuonna 2010 hieman huvittuneenakin aikaa ennen EU:ta, jolloin maataloilla pärjättiin niiden kokoihin ja työmääriin nähden suhteettoman hyvin ja konekantaa pystyttiin uusimaan varsin tiheästi.

2010

V: Kyllähän se, olihan se ihan vääristynyt tavallaan, olishan se hienoo jos se nyttekin, mut siihen maailmanaikaan kun ajattelee, että tämän kokonen talo ja siellä oli kolme uusimman mallista traktoria ja niitä vaihdettiin kolmen vuoden välein. Niin jos oli joku 50 hehtaarin tila, ja viljatila vielä, että talvella vaan vihellellään ja vähän tehdään rankoja, niin eihän se oikeen siihen työmäärään nähden. Mut sais se nyt hiukan helpompaa, et kyllä tää niinkun siinä mielessä on, mutta toi on just sitä suhdannepeliä toi, kun viljanhintakin just. Se tarttis aina tehdä päinvastoin kuin muut. Jokku kun sanoo, että nyt kannattaa kylvää kauraa, niin sitä ei missään tapauksessa kannata kylvää kauraa, pistää jotain muuta.

Vuonna 2010 joitakin vuosia aiemmin tapahtunut sioista luopuminen oli mahdollistanut kyntämisestä luopumisen lietteen levitystarpeen loppuessa. Tällöin alueella varsin yleisesti käytössä oleva suorakylvö oli muuttunut koko tilan mittakaavassa mahdolliseksi. Tilan peltoja olikin vuonna 2010 ollut suorakylvössä jo useampana vuonna. Ville oli jo vuosituhannen alkupuolella hankkinut samankokoista tilaa viljelevän tuttavansa kanssa yhdessä suorakylvökoneen, jolla he olivat koneen hankinnan jälkeen myös urakoineet muutamana vuonna. Yhtenä pontimena koneen hankkimiseen oli kunnan maaseutussihteeri, joka aktiivisesti informoi viljelijöitä erilaisista tilojen kehitysmahdollisuuksista, tässä tapauksessa koneen hankintaan saatavasta korkotukilainasta. Alueen tilat ovat melko pieniä, jolloin konekannan vanhentuuessa ei useinkaan enää kannattanut ostaa uusia koneita itselle, vaan yhä useammat viljelytoimet hoidettiin joko yhteiskoneilla tai urakointina.

2010

V: [...] Mulla on niinkun, mulla on kalusto aika tommosta, uusi traktori on vuodelta yhdekskytkahdeksan ja puimuri on seitkyskuus-mallinen. Kaikki siitä vittuilee siitä puimurista, viime syksynäkin kun, ”mitäs sä sitten teet jos se hajoo”, mä sanoin että tämmöset pläntit kyl sitten joku muu tulee puimaan jos se niin pal menee rikki, etten mä sitä saa korjattua saa.

H: Onko se ihan hytitön?

V: Ei kyl siinä hytti sentään on. Mut sekin on just sitä, että jos mää ostan

sarantuhannen puimurin tonne 11 kuukautta vuodessa seisomaan tonne, niin toi noin, jos mulla ois se satatubat pankissa, niin kyllä mä sille jottain muuta käyttöä keksisin kuin puimurinoston.

H: Onko tässä miten paljon noi muut viljelijät, uusiiko ne koneensa liika tiuhaan sun mielestä?

V: En mä tiedä. No, eiii. Ja kyllä tässä on kato hei, niinku rahtipuimureita, toi naapurikin käyttää vallan. Sillä ei oo edes, sillä ei oo kumpaakaan, sillä ei oo kuivuria eikä puimuria. Ja sit sillä käy, osittain sillä käy vieras kylvämässäkin. Sitä käytetään muuten loppujen lopuksi aika paljon rahtipuimureita. Määkin käyttäisin, mutta kun se maksaa kaks tonnia semmonen vanha puimuri. Jos, kun eihän sekään kannattavaa olis jos ei itte osais mittään tehdä, mutta satun olemaan koulutukseltani asentaja. Vanhan kaluston pito on muutenkin, se on semmosta että koko ajan siinä on nyrkit rasvassa. Mutta tämmöset pläntit mennee. Ja se on just semmonen, sitten otetaan joku ajamaan. Kyllähän mulla sillai rebellisenä aikaan yks syksy niin puimuri hajos, mut se on niin helppoo ko, kun se hajos, niin mä katoin että juu, ei kerkee korjaamaan, meni niin pal rikki, niin...tost vaan soitti sitten, niin ei mennyt kuin kaks tuntia niin oli puimuri pellolla. Et ei se maailma siihen kaatuis.

Ostopalveluiden käyttö viljelytoimissa oli haastatelulla tiloilla lisääntynyt sekä suurilla, tiettyyn tuotantoon keskittyvillä tiloilla että pienemmällä, vanhentuvan konekannan kanssa painivilla tiloilla. Ville oli kuitenkin päätynt tekemään lähes kaikki viljelytoimet itse omilla vanhoilla tai uudemmilla yhteisomisteisilla koneilla. Yhtenä keskeisenä syynä tähän oli Villen osaaminen koneasentajana.

Vanhojen koneiden ylläpitäminen sai puheessa sen vaivalloisuuden lisäksi myönteisiäkin sävyjä. Korjaaminen ja huoltaminen oli osa viljelystä ja tekemisen kautta tulevaa toiminnan mielekkyyttä. Ville oli pitäytynyt ylläpitämään jo melko vanhaa puimuria, jonka ikä ei ollut jäänyt kanssaviilijöiltäkään huomaamatta. Urakoitsijatarjonta oli alueellisesti melko aktiivista ja ongelmatilanteessa pellolle sai Villen mukaan tarvittaessa urakoitsijan tai verkostojen kautta jonkun lähipiirin viljelijän tekemään akuuteimmat työt. Viljelystä saatavan tuoton tehtyä uusien koneiden hankkimisen heikosti kannattavaksi, tilanteeseen oli sopeuduttu lisäämällä paikallisesti työvaihtoa, yhteistyötä ja toimien joustoa.

Vaikka sääolosuhteet peltotöille saattavat paikallisesti vaihdella huomattavastikin, vallitsevat optimaaliset olosuhteet samalla alueella yleensä samaan aikaan. Tämä tuottaa ulkoistettujen peltotöiden ajoituksen osalta luonnollisesti ongelmia, koska urakoitsijoita ei riitä joka paikkaan samaan aikaan. Koska taloudelliset kannustimet sadon määrän tai laadun maksimoimiseksi olivat kuitenkin olleet varsin heikkoja, myös kylvö- ja korjuuajankohtien täydellinen ajoittaminen ei ollut enää kaikilla tiloilla yhtä tärkeää kuin ennen. Näin ollen pellolle pääsemisestä juuri haluttuun ajankohtaan ja koko koneketjun omistamisesta oli pystytty joustamaan.

Yhtenä jouston mekanismina toimii paikallinen pienviljelijäyhdistys, jonka johtokunnassa Ville oli istunut toistakymmentä vuotta. Yhdistyksen nykyinen tehtävä oli vuokrata nimellisellä hinnalla yhdistyksen hallinnassa olevia erilaisia

tiloilla harvemmin tarvittavia koneita, kuten lautasmuokkainta, jonka vuokrausta Ville hoiti ja jota oli hänen mukaansa käytetty suhteellisen aktiivisesti. Lähes kaikkien haastateltujen tilojen viljelijät kuuluivat pienviljelijäyhdistykseen ja olivat käyttäneet yhdistyksen erilaisia koneita ja laitteita, toiset aktiivisemmin ja toiset satunnaisemmin.

Yhdistys oli 2000-luvulla yhdistynyt lähikylän pienviljelijäyhdistyksen kanssa ja myynyt kyseisen yhdistyksen omistaman ja tarpeettomaksi käyneen yhdistystalon, josta saaduilla varoilla oli harkittu hankittavan yksi tai useampi hieman arvokkaampi kone. Villen mukaan hankinta oli hankalaa, koska oli vaikea ennustaa, mikä kone tai laite olisi juuri se, jolla olisi tarvetta pidempään. Laitteen tulisi myös olla sen tyyppinen, että se kestäisi käyttöä vaihtelevilla taidoilla ja käytön intensiteeteillä. Usein yhdistyksen hankkimat koneet olivat olleet sellaisia, joita tilat myöhemmin hankkivat kokemuksen kartuttua itse omistukseensa tai muutamien tilojen kanssa yhteiseksi. Pienviljelijäyhdistyksen lisäksi myös paikallisella maatalousseuralla oli muun muassa kultivaattoreita sekä kesantomurskain, jonka vuokrauksestaakin Ville vastasi.

Kosteikosta riistapelttoon

Ville oli ollut aina tiivisti verkostoitunut kanssaviljelijöidensä kanssa. Vuorovaikeutus oli auttanut kokemusten kartoittamisessa ja lisännyt tietoa muun muassa erilaisista ympäristötukitoimenpiteistä. Tukimahdollisuuksien lisäksi kokemuksia vaihdettiin myös tulevasta viljelyyn suunniteltavista lajikkeista ja viljelytöiden ajoittamisesta. Yhteydenpito oli lähes päivittäistä muutaman läheisemmän saman ikäpolven viljelijän kanssa. Lisäksi kanssakäymistä tapahtui muun muassa pienviljelijäyhdistyksen toiminnan kautta. Päivittäisestä yhteydenpidosta esimerkkinä käy haastatteluhetkenä soittanut viljelijäkaveri, jonka kanssa Ville olisi puhunut pidempäänkin, mutta joutui jossain vaiheessa lopettamaan, koska olin sillä aikaa jo juonut tarjotun kahvin ja syönyt toisenkin pullan.

Tilalle oli 1990-luvun lopussa rakennettu vesiensuojelukosteikko. Pyhäjärven suojeleuohjelman yhteydessä alueen viljelijöitä aktivoitiin ottamaan erilaisia maatalouden ympäristöohjelman vesiensuojelutoimia käyttöön ja paikallinen keskustelu vesiensuojelusta oli muutenkin aktiivista. Kunnan tuolloinen maaseutusihteeri oli aktiivisesti mukana myös suojeleuohjelman toiminnassa ja kannusti viljelijöitä perustamaan muun muassa kosteikkoja. Ponsi kosteikon rakentamiseksi tuli Villellekin maaseutusihteerin kautta. Lisätukea sen rakentamiseen tuli tutulta viljelijältä, joka oli hiljattain rakentanut kosteikon.

2010

V: [Entinen maaseutusihteeri] oli semmonen, innostunut niistä kaikista ihmisistä, ja hän tonkin sanoi mulle silloin sen kosteikon, mikä oli silloin, että eikö sun oja laske siellä sillai ja mä sanoin että laskee ja no, hän ottaa mittavehkeet, niin mitataan se, niin siitä se niinkun sekin homma alkoi. Et kyllä sekin ihan hänen ansionsa oli.

Paikallisella maaseutusihteerillä on ollut merkittävä vaikutus viljelijöiden

ympäristöasenteisiin, hänen panoksensa aktiivisessa tilakohtaisessa neuvonnassa korostui lähes jokaisessa tilahaastattelussa. Paikallisten olosuhteiden tuntemuksella hän pystyi myös ehdottamaan hyvin spesifisti erilaisia vesienhoidollisia kohteita tiloille ja toisaalta tilojen olosuhteet tuntien myös muita tukijärjestelmän tiloille tarjoamia mahdollisuuksia.

Pyhäjärven suojeluohjelman kaudella 2007-2013 oli pyritty tarkastelemaan muun muassa vanhoja tiloille aikanaan 1990-luvulla rakennettuja kosteikkoja ja laskeutusaltaita ja pohtimaan niiden kunnostusta. Ville olisi halunnut jatkaa kosteikkosopimusta, mutta sopimuksen uusimisvaiheessa se olisi hänen tulkintansa mukaan vaatinut liian suurta panostusta.

2010

V: Mulla oli tossa kosteikko, mutta se loppu sillon, kun se olis mennyt uusimiseksi. Nyt tuli, mä äsken ton Pyhäjärvi-instituutin kaverin näin tuolla, mää sanoin että käy kattomassa sitä, kun sieltä tuli sillon paperit ja joko mää luin väärin tai sit mää ymmärsin väärin tai sit siinä luki sillai, että se olis pitänyt purkaa se vanha kosteikko ja tehdä uudet suunnitelmat, niin mä aattelin, että aika tyhmää hommaa, että mitä järkee siinä on.

Ja sit mää käskin viime kesänä sen Pyhäjärvi-instituutin kaverin, on se vissiin käynytkin, mut se sano, että valuma-alue on kohtuullisen pieni, että ei he ruppee siihen, heillä on niitä isompia mitä ne hakee. Ja toi, mut se on se kuoppa on vielä jäljellä, en mä sitä purkamaanakaan ruvennut, mukava kattoo kun telkkä ui siellä. Kun ei se haittaa meikäläisen elämää yhtään, vaikka se siellä onkin.

Kävimme haastattelun loppuksi autolla katsomassa puolen kilometrin päässä sijaitsevaa vanhaa kosteikkoa. Kosteikko oli jo suhteellisen umpeenkasvanut ja matala, eikä oletettavasti toiminut enää tehokkaasti veden virratessa sen läpi melko nopeasti. Ville huomauttikin, miten paljon kosteikon pohjalle oli kertynyt kiintoainesta, jolloin myös ravinteet olivat jossain määrin pidättyneet kosteikkoon ja se oli toiminut osaltaan tarkoituksensa mukaisesti, josta Ville oli hyvillään.

Matkalla kosteikolta takaisin tilakeskukselle ajoimme tilalla riistapeltona olevien peltolohkojen ohitse. Tilalla oli vuonna 2010 ensimmäistä vuotta maatalouden ympäristötuen luonnonhoitopelto-toimenpiteen riistapeltona tukiehtojen maksimimäärä, eli 15% peltoalasta. Luonnonhoitopeltoihin kuuluvan riistapellon perustaminen tuli mahdolliseksi ympäristötukijärjestelmässä vuonna 2009 (Heliölä & Herzon 2012, 3). Tietoa riistapeltomahdollisuudesta Ville sai tutulta viljelijältä, jolla oli sitä ollut jo edellisenä vuonna. Keskeisimpänä pontimina pellon jättämiseksi riistapelloksi oli viljan heikko hinta. Riistapelloksi valikoituneet lohkot olivat hieman muita lohkoja varjoisampia. Ville itse ei harrastanut esimerkiksi metsästystä ja oli jopa hieman harmissaan riistapeltojen tukemasta peurakannasta, joka teki tuhojaan taimikoissa.

2010

V: Kato siinä on, aika huonoa riistanhoitopeltoa, ei siinä paljon rypsiä oo. Ei ne itänyt oikeen mikkään mikä tota noin, kylvökoneen jälki näkky, vähän jotain vehnää on, mutta ei oo kato kymmentä milliiä satanut sit sen jälkeen. Huonoo on, huonoo on, en tiedä ruppeeko se siitä enää itämänkään. Tuolla on kanssa toi, tuolla toisella puolella ojaa toi väli on, siellä on vähän paremmin lähtenyt. En tiedä onko sielläkään mikkään kunnolla. Mää sitä juur ajattelin, että mitä mahtaa tapahtua, jos tulee tarkastus. (naurahtaa) Näkkee siellä ainakin jäljet, että kylvökoneella on joka paikassa käyty.

Riistapellon viljelyssä harmitti sen epäonnistuminen kuivan kesän takia ihan samoin kuin muussakin viljelyssä. Myös tavanomaisessa viljelyssä olevilla pelloilla kasvusto oli kyseisenä vuonna varsin heikkoa. Yhdeksi syyksi riistapeltojen heikkoon onnistumiseen Ville epäili suuria kyyhkysmääriä, jotka olivat syöneet kylvetyt siemenet. Vaikka Ville myönsi tilanhoidon jääneen muutamana viime vuonna melko passiiviseksi muun tekemisen vuoksi, viljelyssä onnistuminen oli kuitenkin tärkeää. Riistapeltokin oli siis viljelyn käytäntöjä lähellä olevaa toimintaa, jossa peruseriaate oli onnistua viljelyssä ja sadonmuodostuksessa.

Varsin aktiivisesta markkinoiden ja maatalouspolitiikan seuraamisesta huolimatta moninaisten projektien ja hankkeiden värittäämä tuki- ja neuvontajärjestelmä hämmensi, eikä sen monilukuisuudesta Villen mukaan päässyt helposti selville. Ville oli teettänyt osan tukihakemuksistaan monen alueen viljelijän tapaan paikallisella konsulttipalveluja tarjoavalla viljelijällä. Varsin aktiiviseen tukimahdollisuuksien seurantaan nähden olikin hieman ristiriitaista, että hän ei erityisemmin ollut arvostanut tai kokenut tarvitsevansa konsultin tarjoamia taloudellisia laskelmia.

2010

V: Kyl se niitä teki, se oli semmonen kun sieltä tuli aina kaikki maailman katetuottelaskelmat, niin niin se ei sitten uskonut kun mää sannaoin että ei niitä tarvii, en mää, kyllä mää sen sitten nään että kukkaro on tyhjä.

Viljelyssä onnistuminen ei ollut Villelle ensisijaisesti taloudellinen asia, vaan itse tekeminen ja toimissa onnistuminen oli tätä tärkeämpää. Toisaalta esimerkiksi erityistukikohteita, kuten kosteikkoa, ei olisi tullut rakennetuksi, mikäli siihen ei olisi ollut selvää kannustinta. Rahallisen kannustimen lisäksi uusista toiminnoista voi innostua myös erilaisten esimerkkinä toimivien sysäyksien kautta. Villen mukaan pienviljelijäyhdistys oli toiminut turhan passiivisesti ja hän peräänkuulutti jonkinlaista liikkeelle panevaa voimaa, vaikka myönsikin yhdistyksen kohdalla hänellä olevan myös peiliin katsomisen paikan. Yhdistyksellä oli varoja, mutta ilman jonkinlaista motivoivaa ärsykettä niillä ei oltu raaskittu tehdä mitään. Suunnitteilla oli ollut esimerkiksi tutustumismatka erityyppisten alueiden maataloihin ja niiden toimintaan. Samalla tavalla kosteikoista tai riistapelloista innostumiseen tarvitaan joku, joka sysää tavanomaisista ja tutuista käytännöistä johonkin uuteen. Kanssavielijöiden esimerkeillä on ollut tähän vahva vaikutus, kuten oli käynyt ilmi sekä kosteikon että riistapellon kohdalla. Erityisen suuri merkitys Villen tapauksessa oli ollut aktiivisella paikallisella maatalous- ja maaseutuneuvonnalla.

Tilan tulevaisuus näytti epävarmuudestaan huolimatta Villen mukaan varsin valoisalta. Taakkana ei ollut suuria velkoja ja tila oli sopivan kokoinen, mikäli tulevaisuudessa tulisi eteen tilanne, jossa toimeentulo olisi puhtaammin maataloudesta kiinni. Sioista luopuminen oli mahdollistanut esimerkiksi harkitsemista luomuun siirtymiseen. Siitä oli lähiviljelijöillä rohkaisevia kokemuksia, erityisesti jos sitoutuisi sen vaatimaan tavanomaista viljelystä suurempaan työmäärään. Vuoteen 1998 verrattuna erityisesti eläintuotannon houkuttelevuus oli vuonna 2010 muuttunut selvästi heikommaksi. Yleisemmällä tasolla paikallinen tilakehitys vertautui Villen mukaan kylän aiempaan historiaan, jossa entisaikojen kartanot olivat tulossa tavallaan takaisin peltojen hallinnan keskittyessä ja pienempien tilojen viljelijöiden joutuessa etsimään elantoansa entistä enemmän myös tilan ulkopuolelta.

6.3. Pakkoviljely

Pakkoviljelytyyppi kattaa sellaisia tiloja ja viljelijöitä, joilla viljely on ensisijaisesti produktivistista toimintaa, sadon tai muun tuotannon ja sitä kautta tulojen maksimointia. Usein tietoisuus tai sitoutuminen erilaisiin varsinaisen viljelyn ulkopuolisiksi miellettyihin tukiehtoihin, -toimenpiteisiin tai -instrumentteihin on vähäistä, eikä niistä välttämättä edes juuri olla perillä. Viljely käytännön toimintana on tärkeää. Erilaiset paperityöt näyttäytyvät viljelyn perusluonteeseen kuulumattomalta, ulkopuoliselta toiminnalta. Tilojen verkostoituneisuus on proaktiiviviljelytiloja vähäisempää. Esittelen seuraavassa maitokarjasta luopuneen viljailijan, joka oli jatkanut suhteellisen pienestä koostaan huolimatta päätoimisena myös vuonna 2010²⁵.

Pakkoviljely: Metsästäjä

Tila sijaitsi jonkin verran loitommalla kylän keskustasta, maasto oli muusta Jokikylästä poiketen avarampaa mäntykangasta. Ajoin tilalle ”metsän” puolelta varsin pientä tietä. Kun olin navigaattorin mukaan tilan kohdalla, ajoin sen ohi koska se tuli esiin saapumissuunnastani katsoen hieman yllättäen, mutta myös koska tila ei näyttänyt aktiivisesti viljellyltä. Palasin kuitenkin takaisin huomattuani erheeni ja ajoin pihan ja talousrakennusten välistä talolle, joka oli suhteellisen vanha eikä aivan viime aikoina maalattu. Ikkunassa oli kuitenkin verhot ja kukka, josta päätellen arvelin mennä sisälle. Pihapiirissä oli siellä täällä vanhoja koneita ja pihalla oli muun muassa nelisen traktoria, arviolta 80-luvulta Fiateja ja jotain vihreitä, joita en tunnistanut. Navettarakennus oli selvästi pois käytöstä. Pihassa oli kolme autoa, kaikki vanhempia maastoautoja. Pihapiirissä oli myös metsästyksen viittaavaa rekvisiittaa ja koiran aitaus. Kiinnitin metsästyksrekvisiittaan huomiota myös siksi, että haastatteluaikankohtaa sovittaessa esittämäni vaihtoehdot uhkasivat osua päällekkäin metsästykskauden menojen kanssa. Pihalla kuljeskeli nuori kissa. Yhden talousrakennuksen seinällä komeilivat kolmet isot hirvensarvet. Kaiken kaikkiaan tila oli sen näköinen, että arvelin maatalouden olevan jo korkeintaan sivutoimista. Yllätyinkin, kun Antti kertoi sen olevan hänen päätoimensa.

²⁵ Tila on luvun 5.4. ja liitteen 1 numero 12.

Suojavyöhyke ja siitä luopuminen

Vuonna 1998 Antti viljeli noin 25 hehtaarin kotitilaansa, jonka oli ottanut vanhemmiltaan itselleen 1990-luvun alussa. Tilalla oli myös noin 25-päinen maitokarja. Antin ottaessa tilan nimiinsä, tilalla oli ollut vielä sikojakin, noin 100 eläintä. Hyvin pian Antti oli kuitenkin huomannut niiden pitämisen kannattamattomaksi ja luopunut niistä kokonaan 1990-luvun alussa. Parhaimmillaan sikoja oli Antin isän aikana ollut 360. Tilalla oli pidetty myös munituskanalaa yhtä aikaa sikojen ja lehmien kanssa, mutta kanoista oli luovuttu jo ennen Antin vetovastuuta. Tilalla näkyi Suomessa 1960-luvulla alkanut kehitys, jossa erityisesti kana- ja sikatalous yleistyi Varsinais-Suomessa (Vihinen 2004, 279).

Tilakeskus sijaitsi hieman syrjemmässä kylästä ja oli perustettu vuoden 1938 tienoilla eikä näin ollen ollut osa kartanosta lohkottuja tiloja. Pellot olivat kolmessa kokonaisuudessa, joista 15 hehtaaria levittyi kotitilan ympärille, reilun viiden hehtaarin kokonaisuus sijaitsi parin kilometrin päässä ja loput kylän läpi virtaavan joen varressa noin kymmenen kilometrin päässä. Antti oli ostanut parin kilometrin päässä sijaitsevan viiden hehtaarin tilan itselleen vuonna 1987, muutamaa vuotta ennen kuin oli ottanut kotitilansa omiin nimiin. Jokivarren pellot olivat Antin isän sukulaistilaltaan ostamia ja kotitilan lähipellot oli muodostettu tilaa 1930-luvun lopulla perustettaessa. Antti oli aikeissa rakentaa navetan yhteyteen nitraattidirektiivin velvoittaman uuden lantalan. Vuoden 1998 haastattelun aikaan lantalan rakennus oli tarkoitus aloittaa seuraavana vuonna, sen rakentaminen oli tilalle merkittävä taloudellinen ponnistus.

Vuonna 2010 46-vuotias Antti asui yksin kotitilallaan ja viljeli yhä samoja 25 hehtaaria, viime vuosina viljelyssä oli ollut pelkästään kauraa ja ruista. Haastattelussa kävi ilmi, että lantalan rakentamista oli pitkitetty niin, että se oli lopulta jäänyt rakentamatta ja lehmistä oli luovuttu vuoden 2005 tienoilla. Karja oli hiljalleen vuodesta 1998 lähtien pienentynyt kunnes lopettamishetkellä lehmiä oli ollut jäljellä seitsemän. Lopulliseen karjastaluopumispäätökseen olivat vaikuttaneet Antin mukaan ympäristösyyt, lähinnä siis tarvittava lantalan laajentaminen sekä navetan pieni koko ja ikä, jotka olisivat vaatineet joko perusteellista remontointia tai kokonaan uuden navetan rakentamista.

Noin kolmasosa Antin pelloista sijaitsi kylän läpi virtaavan joen varressa. Joki oli Pyhäjärven suurimpia ulkoisia ravinnekuormittajia ja siihen oli kohdistettu Pyhäjärven suojeluohjelman tiimoilta monenlaisia ponnistuksia. Jokirantapelloille oli pyritty aktiivisesti perustamaan maatalouden erityisympäristötuen mukaisia 20 metriä leveitä suojavyöhykkeitä, kun perustuki vaatii ainoastaan kolmen metrin suojakaistan. Myös Antilla oli Pyhäjärvi-projektin alkuvaiheessa ollut pelloillaan leveämpi vyöhyke, mutta hän oli siitä sittemmin luopunut muun muassa siksi, että suojavyöhyke ei hänen mukaansa enää alkuvaiheen jälkeen kelvannut osaksi kesannointialaa.

Pyhäjärvi-projektin aikaisen aktiivisen neuvonnan ja tukihakemusten teossa saadun avun jälkeen Antti ei ollut halunnut lähteä mukaan maatalouden erityisympäristötukeen ja esimerkiksi jättää rantapelloilleen leveämpiä suojavyöhykkeitä.

Hän koki sekä vuoden 1998 että 2010 haastatteluissa ympäristötukiohjelman ja etenkin erityisympäristötuet vieraiksi ja hallinnoimiseltaan raskaiksi, eikä ollut halunnut olla niissä mukana, vaikka rantapelloilla siihen mahdollisuus olisikin ollut. Tämä siitä huolimatta, että hänellä oli Pyhäjärvi-projektin aikaisista suojavyöhykkeistä positiivisia kokemuksia. Tähän nähden onkin erikoista, että jo valmiiksi opittuja, toimivaksi koettuja järjestelyjä ei ole haluttu tilalla jatkaa.

1998

H: Yleisesti, ooks sä sitä miält, ett viljelijäll pitäis olla ehdoton oikeus päättää, miten hän oman tilansa ympäristöasioita hoitaa? Vai onks yhteiskunnall oikeut asettaa jotain ympäristövaatikumisii maataloudelle?

A: Kyl se pääasiass tarttis viljelijän o, ettei sen tähren viäräis ainakaan elinkeinoo.

H: Pääasiass? Tarkoittaaks se sit, ett jonkin verran ehkä saa jottai sanoo vai mitä (naurahdus)?

A: Tarkotan juur jottain jokirantoja ja tämmösiä, mikkä tosiaan on isoi vesistöjä. Semmosten määkin olen sitä mieltä, että...

H: Rajottuuks sul täs johokin?

A: On, mul on tuala kauempan.

H: Joki vai?

A: Joki juu.

H: Sinne sää oot sit joutunu tekemään suojakaistaa?

A: Juu. Mut siäl oli ennen 20 metrii ja nyt on kolme metrii.

H: Aha, ett on niinku huonompaan suuntaan mennny?

A: Kyllä.

H: Se 20 metri tuli siit, ku tääl oli se [xxx]joki-projekti vai?

A: Niin, se kelpas sillon kesannoinniks.

H: Juu, tost mää oon kuullukki.

A: On niinku siin miäless menny takapakkii.

H: Aivan. Nyt siihen ei enää saanu rahotusta sille isommall alueelle vai?

A: Se varmaan menis siihen erityistukeen.

H: Mikä on 20 vuotta sit taas.

A: Niin ei se. Se on sit taas pitkä aika ja hankala.

2010

H: Onko siellä joenvarressa mitään leveämpiä kaistoja tai muuta?

A: No se kolmen metrin kaista siellä on, ei siellä oo leveempiä.

H: Ei oo ollut ajatusta että sitä leveempää suojavyöhykettä?

A: Eiii, ei. Niitä oli sillon joskus ennen EU:ta, mutta ei oo enää EU:n aikana ollut.

Sillon niistä maksettiin mun mielestä jottain. Kun niitä oli täälläkin kun on isompi oja, niin siihenkin oli mun mielestä joskus 20 metrin tai joku.

H: Eikö sinne jokivarteen kuitenkin saisi sitä erityistukisopimusta, sitä leveempää vyöhykettä, sulla ei oo ollut sellasta sitten?

A: Ei, ei.

Antin toimintaa ohjasi suhteellisen vahva produktivistinen eetos, jossa tuottaminen ja siitä saatava elanto oli maatalouden keskeinen sisältö. Näin myös aiempi leveä suojavyöhyke mukautui osaksi tilan viljelyjärjestelmää. Sen saattoi laskea kesannoitavaan alaan, jolloin suurempi ala muita peltoja jäi tuottamiseen kesannointipakon takia. Keskittyminen ”itse asiaan” eli viljelyyn tarkoitti myös sitä, että ylimääräinen paperityö oli kaikki pois varsinaisesta työnteosta eli viljelyn käytännöstä; pelto- ja konetöistä. Tukihakupaperit Antti oli aina täyttänyt itse käsin, eikä ollut mukana sähköisessä haussa. Näin ollen hänellä oli kuitenkin rutiinien kautta muodostunut tuntuma tukitoimenpiteiden tarjoamiin mahdollisuuksiin ja ravinnetasojen seurannan myötä myös peltojensa maaperän koostumukseen.

Produktivistisen tuotantoetoksen lisäksi suojavyöhykkeen laittamatta jättämiselle oli syynä myös Antin oma vahva tuntuma ja näkemys niiden tehottomuudesta juuri hänen peltojensa kohdalla. Arvio perustui peltojen ominaisuuksiin, tilan viljelykäytäntöihin sekä rajoittuvan joen vähävetisyyteen. Antti piti suojavyöhykkeitä kuitenkin joissain paikoissa toimivina, vaikka kyseenalaistikin niiden toimivuuden omilla rantapelloillaan.

Erityisympäristötukien monivuotinen sitoutumisvelvoite ei myöskään houkuttellut. Erityisesti vuonna 1998 voimassa olleiden asetusten mukainen 20 vuoden sitoutumisaika leveämpään suojavyöhykkeeseen teki toimenpiteestä hyvin vähän käytetyn valtakunnallisestikin (Uusi-Kämpä & Kilpinen 2000, 12). Antin hallussa olleet rantapellot olivat niin kaukana joen yläjuoksulla, ettei uomassa ollut kesällä ollut juuri edes vettä ja hän kyseenalaisti suojakaistojen ja -vyöhykkeiden toimivuuden yhtäältä omin havainnoin ja toisaalta vetoamalla siihen, miten hänen peltojaan ei aikaisemminkaan ole kynnetty niin, että ravinteet olisivat päässeet valtoimenaan valumaan vesistöihin.

Lannoitusrajat

Vuonna 1998 ympäristötuen määrittelemät lannoituksen rajoitukset eivät tuntuneet tilan käytännöissä, vaikka tilalla oli vielä lehmii ja karjanlannan kanssa lannoitus vaati enemmän laskemista kuin pelkällä viljanviljelyllä, jota tila harjoitti vuonna 2010. Tästä huolimatta vuonna 2010 lannoitusrajat tuntuivat Antista liian tiukoilta, jotta pelloilta saataisiin optimisato. Antin mukaan tilalla oli vuoden 2010 haastatteluhetkellä käytössä ympäristötuen lisätoimenpiteistä ainoastaan talviaikainen kasvipeitteisyys. Sen eteen ei tarvinnut tehdä erityisiä toimenpiteitä, koska haastatteluhetkellä tilalla muutenkin viljelyssä ollut syysruis hyväksyttiin talviaikaiseksi kasvipeitteisyydeksi. Toisaalta seuraavassa sitaatissa puhutaan myös tarkennetusta lannoituksesta, joka lisätoimenpiteissä oli vuoden

2010 ympäristötuessa nimikkeillä vähennetty lannoitus sekä typpilannoituksen tarkentaminen peltokasveille (Maa- ja metsätalousministeriö 2012). Epäselväksi jäi, tarkoittiko Antti lannoitusrajojen kiristymisellä varsinaisia tarkennetun lannoituksen lisätoimenpiteitä vai ympäristötuen yleisiä peltokasvien lannoitusrajoja ja niiden tiukentumista.

1998

H: Onks sul siit mitää arviota [...] onks se näihin maatalouden ympäristökysymyksiin jotenkin vaikuttanu tää Suomen EU-jäsenyys?

A: En mäe tiärä, kyl sit siihenkää oikein sannoo, mitä se siihen olis. Ei se ainakaan mein tilall oo vaikuttanu siin miäless, ainakaan missään lannotuksiss ja muiss paljooka.

H: Mites sit ku tässä teilläkin varmaan on perinteet, jos sinä ite et nyt oo viäl niin kovin iäkäs, mut täs oot varmaan seurannu viärest ainakin pitkään tätä miten ollaan totuttu viljelemään, ni onks tää nyt vaatinu tämmöst asioitten uudelleen ajattelu [EU:n myötä muuttunut maatalouspolitiikka]? Onks ollu vaikee omaksuu, kun sanotaan, et nyt pitäis tehdä näin ja näin ja ennen tehtiin noin? Esimerkiks joku suojakaista...?

A: En mäe usko, ett meil on niin suurta muutost siin tullu. Ei oo koskaan ihan ojanpohjaan saakka koitettukaan viljellä. En tiä, onks se niin kaubeesti muuttunu, siis pelkkä viljelytekninen suoritus. Se vaan on se, ett kaikki täytyy niin kilolleen saada.

2010

H: Tuntuuko että niistä [suojavyöhykkeistä] on vesiensuojelullisesti hyötyä?

A: Ei. Ei niistä oo. (naurahtaa)

H: Onko se sitten sillai näennäistä vai?

A: Niin. Kun lannotustasot on kumminkin niin pieniä, että ei sieltä... Kyllä se kaikki sen tarttee mitä sinne antaakin.

H: Tuntuuko että saisi laittaa enemmänkin, jos rajoja ei olisi. Tai laittaisitko?

A: Juu, kyllä nyt ainakin. Nyt on ollut kaks huonoo vuotta. Sen tähden kun mentiin tarkennettuun (nauraa).

H: Sillä lailla kuitenkin vaikuttaa.

A: Kyllä se mulla ainakin vaikuttaa. Vaikutti siihen, että satotaso putos nyt sitten, fosfori niin korkeella että...

Vuoden 1998 haastatteluissa suhtautuminen uusiin lannoitusrajoituksiin oli yleisesti ottaen suhteellisen neutraalia. Haastattelujen perusteella EU-jäsenyyden myötä muuttunutta maatalouden tukijärjestelmää ympäristötukineen pidettiin etukäteen varsin uhkaavana, mutta lopulliset viljelyn rajoitukset olivat kuitenkin varsin löyhiä. Merkittävin vuonna 1998 Antin tilalla toimintaan vaikuttanut ympä-

ristöpoliittinen tekijä oli nitraattidirektiivi, jonka vuoksi tilalle oltiin tuolloin rakentamassa asetuksen vaatimaa suurempaa lantala.

Antti puhui edellä olevassa lainauksessaan suojakaistojen osalta kyntökäytännöistä. Hänen mukaansa peltoja ei ennen suojakaistavaatimustakaan oltu kynnetty aivan reunaan asti. Tässä yhteydessä voidaan myös verrata Antin kokemusta yleisemmin Jokikylän viljelijähaastatteluihin, joissa kävi useammassa yhteydessä ilmi paikallisen maaseutusihteerin suuri vaikutus myös tässä asiassa. Neuvonnan avulla oli vaikutettu viljelijöiden asenteisiin pellonreunojen osalta. Maaseutusihteerin oli painottanut reunoista ja kulumista saatavien ”kahukurojen” vähäistä merkitystä sadonmuodostukselle ja suositellut niiden jättämistä ympäristösyiden lisäksi myös työnsäästöä takia ajamatta. Tämä aiheutti nuorempien viljelijöiden mukaan jonkin verran kritiikkiä vanhemmissa viljelijöissä, joille moitteeton ja tarkkaan kynnetty, kylvetty ja korjattu, eli siisti pelto oli ollut kunnia-asia ja se, minkä perusteella kansaviljelijöitä oli osittain arvotettu. Tässä oli nimenomaan paikallisen neuvonnan myötä tapahtunut varsin merkittäviä asennemuutoksia jo vuonna 1998 ja vuoden 2010 haastatteluissa suojakaistat olivat kiinteä osa viljelykäytäntöjä.

1998

H: Ilmeisesti sää oot kumminki nyt ihan pystyny tän ohjelman kans elämään? Ett ei oo nyt nykyisellään ainakaan nää ohjelman ympäristönormit elinkeinon harjottamist suorastaan haitannu vai onko?

A: Ei varsinaisest haitannu ehkä, koska tääl on lannotustasot ollu muutenki aika alhasii ja muut. Ett ei semmosii ol ja jokku suojakaistat tosiaan, ni ei ne vaikuta sit taas. Ne on niin pieni aloja tässä.

2010

H: Mitä perua se [tilan peltojen korkeat fosforitaso] on, lannanlevityksestä niin korkeella vai onko siitä jotain ajatusta?

A: Ei se ainakaan lannanlevityksestä ole... Eikä sitä nyt mitään järjettömii määrii oo sinne koskaankaan pistetty. Mut en tiedä sitten... Mistä se sitten johtuu, kumminkin sitä on siellä vaan.

H: Tuntuuko että se vähenee sieltä pikkuhiljaa vai muuttuuko se mihinkään?

A: En muista niitä, ei nyt paljon mihinkään ole parin ton maanäytteen oton aikana muuttunut kyllä, mitä viimeks ja sitä edellinen.

H: Seuraat kuitenkin niitä näytteitä, että mitä ne arvot siellä on?

A: No niitä on pakko nyt (nauraa) kun siitähän se lähtee se lannotus.

Viljelijöillä oli jonkinlainen yhteisymmärrys siitä, että alueella oli käytetty aina suhteellisen vähän lannoitteita, tämä ilmeni myös muutamasta muusta haastattelusta. Syytä lannoitteiden vähäiseen käyttöön oli vaikea arvioida, alue ei sinänsä ole mitään erityisen viljavaa maatalousaluetta. Myös lannoituksen osalta oli opittu muiden viljelijöiden kokemuksista, vaikka Antti sanoikin olevansa hyvin itsenäinen päätöstensä kanssa eikä vaikuttanut erityisen tiiviisti verkottuneelta verrattuna

joihinkin muihin alueen tiloihin ja viljelijöihin. Lannoitusmäärät oli aiemmin arvioitu kokemukseen perustuvalta tuntumalta peltokohtaisesti, eli siitä miten paljon niitä oli aiempina vuosina oli laitettu ja millaisia sadot olivat olleet. Sittemmin lannoitusmäärät on pitänyt laskea ja raportoida muun muassa näyttöidenoton vuoksi suhteellisen tarkasti. Toki peltojen viljavuusanalyysiä oli tehty ennenkin sadonmuodostuksen ja lannoitteidenkäytön optimoimiseksi, mutta vuonna 2010 se oli tiukemmin kiinnittynyttä ympäristötuen ehtoihin.

Maanäytteiden mukaan tilan pelloissa oli fosforia varsin runsaasti koko maan tapaan, johtuen aikanaan varsin runsaskätisestä lannoitusmäärästä ja mahdollisesti myös karjanlannan käytöstä (Uusitalo ym. 2008). Toisaalta sadonmuodostuksen kannalta tilan pellot olisivat olosuhteiltaan heikompina muutamina viime vuotena vaatineet lannoitusrajoituksia suurempia määriä lannoitteita. Sadon maksimoimistai vähintäänkin optimointitavoitteessa heijastui tilan produktivistinen tuotantonäkökulma, jossa tuotannossa tärkeintä oli sadon määrä ja laatu eikä niinkään tukitoimenpiteiden optimointi.

Pienet koneet työn organisoijana

Viljelyn käytännöissä erilaisilla koneilla on keskeinen rooli työn organisoitumisessa. Suomalaisilla tiloilla on perinteisesti ollut suurin osa koneista omassa omistuksessa (Niemelä 2004, 200). Syynä tähän on ollut muun muassa varsin lyhyt kasvukausi, jolloin pelloille on täytynyt päästä suhteellisen lyhyen ajan kuluessa. Toisaalta myös maatalouspolitiikka on suosinut tilojen hankintoja, tilojen virallisemmat yhteistyökuviot tai koneiden yhteisomistus on ollut suhteellisen harvinaisia. Erilaisia harvemmin tarvittavia, viljelyn kannalta toissijaisia koneita on toki naapuriviljelijöiden kanssa omistettu yhdessä ja puimureita esimerkiksi erilaisten tilojen välisten koneosuuskuntien kautta, mutta pääosin traktorit sekä muokkaus-, kylvö- ja korjuukoneet ovat olleet yksittäisten tilojen omia.

Viime vuosina tilojen välinen yhteistyö on tiivistynyt, vaikka Jokikylän alueelta ei esimerkiksi varsinaisia yhteisnavetoita tai vastaavia hankkeita löydykään. Maatalouden konetyön vaihtoehdot sijoittuvat karkeasti akselille omat koneet – kokonaan urakoitsijoille ulkoistetut konetyöt ja tähän välille sijoittuvat erilaiset viralliset tai epämuodolliset yhteiskonejärjestelyt (esim. Karttunen & Tuure 2008). Antilla oli tilallaan kaikki peltotöihin tarvittavat koneet omassa omistuksessaan. Vaikka ne olivat monelta osin jo varsin vanhoja, ne olivat kuitenkin toimivia ja tarvittaessa korjattavissa. Maatalouden yhteiskoneet eivät Antille näyttäneet niin selvänä vaihtoehtona, kuin useimmille muille haastatetuille viljelijöille. Näin siitä huolimatta, että muita koneita, kuten klapikone, tilalla olikin yhteisenä tuttuja ihmisten kanssa ja Antti oli myös käyttänyt joitakin pienviljelijäyhdistyksen yhteiskoneita.

Antilla oli ollut viljelyssä myös sokerijuurikasta. Sitä oli enimmillään ollut Antin isän aikaan lähes puolella tilan pelloista. Antin oman isännöyden aikaan juurikasta oli ollut vähemmän, muutamia hehtaareja. Salossa ollut sokeritehdas suljettiin vuonna 2006, huhuja sen lopettamisesta oli liikkunut jo aiemmin. Tämä

oli osaltaan vaikuttanut myös Antin juurikkaanviljelyn lopettamiseen. Suurempi syy sen lopettamiseen oli kuitenkin koneiden vanheneminen ja juurikkaan sadonkorjuun epävarmuus. Sokerijuurikkaan nosto tapahtuu myöhään syksyllä ja Antti oli useampana vuonna joutunut jännittämään, jäädyttääkö pakkakanen maan nostokelvottomaksi. Koneiden vanhetessa myös niiden toimintavarmuus heikkenee, ja hyvin lyhyestä noston aikavälistä johtuen korjuu saattaa epäonnistua täysin, jos työ seisahtuu lyhyeksikin ajaksi. Vanhoja juurikkaannostokoneita näkyi yhä tilan pihapiirin laitamilla. Peltotöiden ajoittamisen ja sääolojen jännitteestä Antti puhuu seuraavassa, tällä kertaa kevätkylvöjen osalta.

2010

A: Se on tosiaan ihan hetki, ja voi olla joku iltapäivä vaan, että sä pystyt tekemään kylvöjäkin, sateen jälkeen tai jottain tämmöstä, niin et sää paljon ehdi siinä. Ja sitten taas on sanottu yöks sadetta. Tai jottain, niin, kun itte on päisteessä odottamassa, niin pääsee (auraa) Ja tekkee vaan sen verran kuin kerkiää aina välillä. Kaikki vuodet ei oo näin hyviä kuin tämä vuosi periaatteessa, että on kuivaa. Kevätkin oli.

H: Ai kevät oli kuiva, mulle jäi kuva että oli subteellisen sateinen.

A: Niin kyllä kevät oli märkä sillai, mutta kesä sitten, kesän puolella, kylvön aikaankaan, niin ei, kyllä munkin firas viikolla siinä juu. Mää kylvin 12 ja 13 päivää toukokuuta. Ja sitten 21 päivä viimeinen... Eikun muistinks mää väärin. Siinä tuli kuitenkin sellanen viikon tauko, että... Kyl siinä taisi mennä juu...

H: Satoiko siinä sitten vai?

A: Aiin sato juu, siin sato niin paljon että... Kun täsä ei satanu, mutta siellä jokirantapellolla sato. (auraa)

H: Siinäkin täytyy olla kahdessa paikassa yhtä aikaa katsomassa.

A: (auraa) No siinä olis tarvinnut. Mä sinne menin sillonkin äkeen kanssa, eikun millä mää mahdoin, eikun mää menin juu viljakärryllä, siemenkuormaa sinne, että mää menen... Mutta se oli ihan plitikkaa (auraa) Sit mää juttelin siinä yhden isännän kanssa, että täällä sato juu niin paljon ja mää sanoin että täällä hyvä jos mittarin pohja kastui, ettei haitannut mitään. (auraa) Ne oli niitä ukkoskuuroja, niitä tosi, tai semmosia niin.

Edellä tarkastellun riistapeltotilaesimerkin tavoin myös Antti oli tukeutunut käytännöissään varsin vahvasti omiin koneisiin. Toisin kuin Villen kohdalla, toimintaa ohjasi kuitenkin huomattavasti vahvemmin produktivistinen eetos, pelloille oli pyrkimys päästä juuri oikeaan aikaan eikä joustamiseen tässä mielessä ollut niin paljon varaa. Sopeutuminen muuttuneisiin olosuhteisiin oli tapahtunut pikemminkin kuluja karsimalla ja toimintaa supistamalla, kuin itse toiminnan laatua tai luonnetta muuttamalla. Tavoitteena oli tuottaa mahdollisimman paljon niillä rajallisilla resursseilla, jotka olivat käytössä. Sopeutuminen olosuhteisiin oli jossain määrin Antin tilalla viljelyä kuvaava toimintatapa. Koneiden ja rakennusten vanhetessa niistä hiljalleen luovuttiin ja toiminta sopeutettiin pieneneviin resurs-

seihin. Toiminnan pitäminen omilla käsissä sekä koneiden että peltojen osalta oli Antille tärkeää. Antin puhe tilan talouden sopeuttaminen resonoi talonpoikaisen eetoksen omavaraisuusideaalin kanssa, jossa riippumattomuus ulkopuolisista on yksi selviämisen ja jatkuvuuden ehto (Katila 2000; Lassila 2005).

2010

H: Muistatko mitä lisätoimenpiteitä sulla on?

A: Mulla on ainoastaan toi talviaikainen kasvipeitteisyys.

H: Onko ollut ajatuksissa muuta tai millä perusteella se on valittu?

A: ...mitä mä tohonkin nyt sanosin. (nauraa)

H: Tuntuu ettei se ole niin helppo keksiä sitä syytä. (nauraa)

A: Kun en mä edes muista mitä niitä kaikkia on, mutta kevytmuokkauskin, niin mä en siihen oo innostunut lainkaan. Että se on perinteinen kyntö mulla sitten vielä, (naurahtaa), mä olen vissiin ainoa tälläkin aukealla kun enää kyntää. Tai kyl siellä nyt tänä vuonna näyttää olevan että kynnetään taas. Vuosia suorakylvettyjäkin peltoja (nauraa).

H: Etkö sä usko siihen vai miksi et oo suorakylvöön?

A: En mä oo oikeen... ja sitten se tarvis kanssa ulkopuolisella teettää. Ei tämmösillä alueilla kannata mittään koneita ostaa, konetta.

H: Kun on itellä toimivat koneet vielä, niin kannattaa tehdä?

A: Juu. Ja kyllä se kun kattoo vuosia lävitte, niin kyllä se varmempi on, niin kun sadollisesti. Mun käsitykseni mukaan.

H: Pitää varmaan paikkansakin.

A: Ei siinä tuu niin suurta beittelemistä, vaikka suorakylvölläkin saadaan ihan hyviä satoja nykypäivänä jo, kun vaan sitä on tehty.

H: Sillä työmäärän vähenemisellähän sitä on perusteltu kanssa tai pellolla ajaminen, ettei tiivistyisi niin...

A: Niin, sekin on niin suhteellista, mun mielestäni. Sit sulla on siellä kaubia 200-hevosvoimainen traktori. No ei nyt juur, mutta liki, mikä painaa. Kun mulla on kolme-neljätuhatta kiloa painava kone siellä....

H: ...kestää muutaman kerran sitten ajellakin...

A: ...niin. (nauraa) Mä olen sen vähän näin ajatellut.

Teknologiat jakavat viljelijöitä, toiset suorakylvävät ja toiset pitäytyvät perinteisemmissä menetelmissä. Tämä riippuu myös paikallisista olosuhteista, tilan peltojen ominaisuuksista ja viljelijän omasta kokemukseräisestä arvioinnista sen suhteen, miten hyvin pellot soveltuvat minkäkinlaiseen toimintaan. Valinta ehdollistuu monen tekijän kautta. Siihen vaikuttavat esimerkiksi omien koneiden ikä ja koko, oman työpanoksen määrä eli kuinka paljon ehtii olla pellolla vai kannattaako työt ulkoistaa, sekä tilan taloudelliset resurssit. Myös naapurien ja lähiviljelijöiden

esimerkki ja kokemukset olivat merkittäviä. Lisäksi yhteistyön luonteva määrä ja taajuus vaikuttavat siihen, ryhdytäänkö yhteiskonehankintoihin.

Yksi lehmistä luopumisen syy Antin tilalla oli navettarakennuksen iän ja koon lisäksi karjatalouden vaatima jatkuva töissä kiinni oleminen aamusta iltaan, ympäri vuoden. Jälkeenpäin Antti oli myös huomannut, että pärjäsikin lähes yhtä hyvin pelkkänä viljatilana, koska karja oli suhteellisen pieni mutta vaati siitä huolimatta jatkuvaa hoitoa. Kuten edellisistä sitaateista käy ilmi, peltotöiden ajoittaminen säiden suhteen oli tärkeää. Sama ajoittaminen pätee myös eläintenhoitoon. Maitokarjan lypsyaikoihin ei pystynyt tekemään muita töitä, ne eivät siinä mielessä juurikaan jousta.

2010

H: Sä meinaat jatkaa tota pellon pitoa tässä tolla mallilla?

A: Juuu, mitäs, tämän ikänen vielä mittään muutakaan enää, kun enää, kun kyllä mä yhden 10 vuotta olen ollut vieraallakin töissä siinä sitten.

H: Se ei sitten enää maistunut?

A: Mää olin maatalouslomittajana. Mä olin 10 vuotta tasan, 80-luvun, millai se oli, puolestavälistä suurin piirtein 90-luvun puoleenväliin. Mutta sitten ei enää isä ja äiti oikein tehneet, noi karjahommat kerran oli sitten jo mun nimissä, niin ne teki ne, mutta milläs mää voin olla kahdessa paikkaa jos mää olen vieraassa navetassa, niin en mä voi olla täällä. (nauraa)

Antti oli luopunut tilan ulkopuolisista lomittamistöistä aikanaan, kun oli ottanut tilan hoitoonsa ja omat eläimet olivat alkaneet vaatia enenevässä määrin aikaa. Kun eläintenpito oli lopetettu, oli Antti jatkanut pelkästään viljatilana. Lisääntyneestä ajasta huolimatta hän ei kuitenkaan ollut hakeutunut enää tilan ulkopuolisiin töihin. Toisaalta hän myös epäili, ettei tilan ulkopuolella juuri olisi hänelle töitäkään, jolloin oli parempi tyytyä siihen mitä tilasta saa irti. Huolimatta siis jonkinlaisesta velvollisuudesta viljellä ja tilan veloista, Antti ei halua myydä peltojaan, vaikka kysyntää olisi.

Tilalla sinniteltiin ja pärjättiin kohtuullisesti, kun menot sopeutettiin tuloihin. Viljely ja sen tekeminen hyvin oli tärkeää. Talonpoikainen ideaali näkyi muun muassa siinä, miten Antti suhtautui suorakylvöön ja sen argumentteihin vähemmistä ajokerroista pellolla. Hänellä oli käytössä pienehköt koneet, jolloin ajokertojen suuremman määrän takia pelto ei kuitenkaan tiivisty hänen mukaansa yhtä paljon kuin suurempitehoisia traktoreita vaativilla suorakylvökoneilla. Peltojen viljelykunnosta haluttiin tilalla pitää huolta ja peltojen pidossa – maanviljelyssä – tähtäin oli omien perillisten ja sitä myötä jatkajien puutteesta huolimatta ylisukupolvinen. Viljely nähtiin myös ainoana realistisena tapana elannonhankkimiselle. Tästä syystä tila sijoittuu tekemässäni tyypittelyssä jonkin verran pejoratiiviseen pakkoviljelijä-kategoriaan, vaikka pakko voidaan nähdä myös positiivisena pakkona, velvollisuutena jatkaa ja viljellä tilaa.

6.4. Paperiviljely

Neljäs viljelytyyppi, paperiviljely, on muodostamistani tyypeistä erityisin. Se on jonkinlainen kärjitys niistä tiloista, jotka ovat viljelijöitä lähinnä paperilla, eli täytävät tukikelpoisuuden vaatimukset mutta eivät välttämättä toteuta itse viljelyn käytännön töitä. Esimerkkitapauksena tällaisesta käsittelen tilaa, jolla osa pelloista oli myyty velkojen maksamiseksi ja jäljellä olevilla pelloilla naapuriviljelijä viljeli nurmea²⁶. Viljelijä itse tyytyi nostamaan pelloista saatavat tuet ja tässä tapauksessa teetti myös paperityöt ulkopuolisella konsultilla. Tästä huolimatta viljelijäpariskunta oli identiteetiltään viljelijöitä. Sitoutuminen esimerkiksi ympäristötuen ehtoihin oli vähäistä, koska sitoutuminen käytäntöjen kautta jäi suurelta osin syntymättä. Tukiehdosta oltiin kuitenkin jossain määrin selvillä, erityisesti tällä kyseisellä tilalla, joka oli ollut luomutuotannossa, mikä oli vaatinut jonkinlaista tietämystä vaihtoehtoisen tuotantomuodon vaatimuksista.

Paperiviljely: Ellun kanat

Tämän tilan kohdalla kuntaliitoksen myötä muuttuneet talojen numeroinnit saivat minut ajamaan tilan ohi, itse asiassa kahdesti. Osaksi myös siksi, että vaikka päärakennus ja tilakeskus olivat ihan tien vieressä, ne peittyivät näkyvistä tiheään pensasaidan taakse. Tila näytti tielle päin suhteellisen hiljaiselta, ja kun lopulta huomasin erään tilakeskuksen rakennuksen kyljessä talon numeron, rohkenin ajaa pihaan. Navettarakennus oli selvästi ollut jonkin aikaa pois käytöstä, eikä puutarhakaan näyttänyt erityisen aktiivisesti hoidetulta. Vanhan ja suurikokoisen mineeriittipintaisen päärakennuksen ovelta minua tervehti kaksi pientä koiraa ja iloisen oloinen isäntäpariskunta.

Pellon hinta ja hallinnan dynamiikka

Vuonna 1998 42-vuotias Juha piti vaimoineen 15 lehmän lypsykarjatilaa, joka oli EU:n myötä siirtynyt luomutuotantoon. Peltoa tilalla oli 21 hehtaaria, pääosin kahdessa osassa. Puolet pelloista sijaitsivat Juhan isän kotitilan mailla jonkin matkan päässä kylällä ja loput nykyisen päätilan ympärillä. Heidän asumansa nykyisen tilakeskuksen Juhan isä oli vuonna 1954 ostanut tilaa laajentaessaan Juhan isoisän menehdyttyä. Tilaa ei oltu sittemmin enempää laajennettu. Tämä asuttu tila oli kartanosta vuoden 1910 tienoilla lohkottu ja pariskunnan Juhan vanhemmilta hoidettavakseen ottama vuonna 1985. Lypsykarjan lisäksi tilalla oli aikanaan ollut vähäisiä määriä kanoja ja lampaista.

Vuoden 2010 haastattelun aikaan karjasta oli luovuttu kolmisen vuotta aiemmin muun muassa sen takia, ettei tilanpidolle ollut tiedossa jatkajaa, eikä maidontuotanto enää kannattanut. Loppuvaiheessa lypsäviä nautoja oli jäljellä 13 päätä. Tila oli ollut tavanomaisen kokoinen 21 hehtaareineen ja vielä EU-jäsenyyden aikaankin melko tarkasti suomalaisten maatilojen vuoden 1995 21,68 hehtaarin keskikokoa (Maa- ja metsätalousministeriö 2012). Yleisen tilakoon

²⁶ Tila on luvun 5.4. ja litteen 1 numero 14.

nopean kasvun myötä tämä tila oli kuitenkin sittemmin jäänyt nopeasti keski-koosta, eikä peltoa oltu haluttu ostaa tai vuokrata lisää. Sille ei tosin ollut välitöntä tarvetta karjan koon vuoksi, koska lannanlevityksala oli omilla pelloilla riittänyt. Karjasta luopumisen myötä myös osasta pelloista oli päätetty luopua muutamaa vuotta karjaa myöhemmin, vuonna 2009. Alueella oli pelloista suhteellisen kova kysyntä, ja tarjolle tuleville pelloille on löytynyt helposti sekä vuokraajia että ostajia.

Peltojen vuokraus on ollut Jokikylässäkin kohtalaisen yleistä tilojen halutessa pitää pellot erilaisista syistä omistuksessaan. 2010 paikallisen pankin johdossa toimivan kunnan entisen maaseutusihteerin mukaan peltokauppoja tehtiin alueella melko vähän, vaikka tilojen keskittyminen oli muun maan luokkaa. Peltojen hallinnan muutokset tapahtuivat lähinnä vuokraamalla. Entisen maaseutusihteerin mukaan tähän oli moninaisia syitä, mutta yhtenä oli vuokrahintojen korkea taso, joka takasi pellon omistajalle vuosi vuodelta hyvän ja tasaisen tuoton. Toisaalta pelloista ei myöskään ole haluttu luopua tunnesyistä, tai ne on haluttu pitää jonkinlaisena reservinä, mikäli joku perillisistä sittenkin haluaisi jatkaa viljelyä tai olosuhteet muuten muuttuisivat. Peltojen vuokraus aiheuttaa peltojen ylläpidossa ongelmia, koska erilaiset perusparannustoimet ja vastuu niiden toteuttamisesta ei ole täysin selvää, kuten jo edellä navettaansa laajentaneen tilan yhteydessä todettiin.

Juha puolisoineen ei kuitenkaan halunnut peltojaan vuokrata, vaan he päättivät myydä nykyisestä tilakeskuksesta erillään olevat Juhan isän vanhan kotipaikan pellot. Tilan kokonaispeltomäärästä myytiin siis puolet, eli kymmenisen hehtaaria. Peltojen myymiseen kannusti myös tilalla jäljellä ollut velka, joka saatiin kuitattua kerralla pois. Velkaa oli vielä jäljellä sen verran, että tulevaisuus olisi pelkällä viljelyllä ollut vaikea ja aiemmin tehdyt investoinnit kurittivat yhä tilan taloutta. Peltojen myymistä helpotti myös tilan historiallisen painolastin keveys. Tila ei ole ollut suvun omistuksessa vuosikymmeniä, vaikka toisaalta nimenomaan myydyt pellot olivat Juhan isän alkuperäisen kotitilan peltoja.

2010

H: Ei käynyt mielessä, että olisi vuokrannut ne [pellot myymisen sijaan]?

J: Ei, ei. Se oli meille nyt hyvä vaihtoehto kun meillä oli kuiteskin vielä velkaa jäljellä niin saatiin maksettua se pois ja nyt ollaan niin kuin ellun kanat. (naurahtaa)

H: Ei tarvi kuin olla vaan.

J: Niin. Että kyllä se oli hyvä ratkasu.

H: Täällä on ilmeisesti aika kova hintataso, mistä se sun mielestä johtuu?

J: No eiks toi Mark Twain oo sanonut aikoinaan, että maata kannattaa ostaa kun sitä ei enää valmisteta?

H: Onko pellon hinta sun mielestä liian kova tai hintataso liian korkeella?

J: On.

H: Kysyntää on niin paljon?

J: Juu. Eihän siitä normaaleilla viljelymenetelmillä ikinä saa omiaan pois.

H: Eikö sitä nurmea tai saisi lannanlevityssopimuksia sen verran, että sitä ei tarvitsi itellä olla niin paljon sitä peltoa?

J: Niin, se on hyvä kysymys.

H: Onko siinä joku, että ne pitää olla omat ne pellot?

J: Niin, Pohjanmaalla sanotaan, että ”ei maata myyrä, sitä ostetaan”. (nauraa) Kyl se iso kynnys on tietysti aina luopuu tommosista pelloista, mitkä on ollut jo kauan. Vanhemmilla ja esivanhemmilla.

H: Onko sun vanhemmat vielä elossa?

J: Äiti elää vielä.

H: Mitä mieltä se oli?

J: Hän oli ihan samaa mieltä, että ei siinä tullut mitään painostusta sieltä suunnalta.

H: Sekin voi olla joskus vähän vaikeaa, jos se sukupolvien ketju on siinä.

J: Joo, mut onneksi tämäkään ei nyt oo mikään semmonen satojen vuosien sukutila.

Pellot päädyttiin myymään naapuriviljelijälle, joka piti luomulihakarjaa. Kyseisellä tilalla oli myös tehty sukupolvenvaihdos joitakin vuosia aiemmin ja tilalla oli laajennettu tuotantoa. Sama naapuriviljelijä oli viimeiset neljä vuotta ennen kaupantekoakin viljellyt nurmea nyt myydyillä pelloilla. Juha puolisoineen oli lehmistä luopumisen jälkeen myynyt sadon niin sanotusti pystyyn, eli käytännöllä, jossa ostaja korjaa pelloilta sadon suoraan itselleen vaihtelevilla korvauskäytännöillä. Tässä tapauksessa myös suurin osa kylvö- ja muista peltotöistä oli naapurin suorittamia ja isäntäpariskunta oli nostanut pelkästään pelloista saatavat tuet. Käytännössä samainen naapuriviljelijä teki edelleen samaa pariskunnalla yhä omistuksessa olleilla 10 hehtaarilla. Varsinaisiin peltotöihin isäntäpariskunnalta ei näin ollen juuri enää kulunut resursseja joitain kevättöitä lukuun ottamatta.

Kuten edellä olevasta sitaatista ilmeni, peltojen hinta ei ole juurikaan ollut suhteessa niiden tuottokykyyn, vaan peltoalaa on tarvittu useimmiten kasvavien karjatilojen lannanlevitysalojen kattamiseksi ja koska - kuten Juhakin totesi - pellot ovat rajallinen resurssi, kysyntä ylittää monella alueella moninkertaisesti tarjonnan. Tämä kysynnän ja tarjonnan epäsuhta oli luonut ainakin Jokikylässä tilanteen, jossa jatkuva suhteellisen korkea kysyntä ei ollut purkautunut pienten tilojen peltojen myynnillä. Usealla haastatellulla tilalla oli tilanne kääntynyt pikeminkin sellaiseksi, että koska pellot oli mahdollista myydä varsin hyvän hintaan milloin tahansa, minkäänlaista pakkoa tarttua tilaisuuteen ei ollut tullut eteen. Tämä osaltaan on auttanut pienempiä tiloja jatkamaan, kun tiedossa on ollut jonkinlainen turvaverkko tai vaihtoehto, mikäli toimeentulon mahdollisuudet tai olosuhteet muuttuisivat.

Toisaalta peltojen myymisen välttelylle oli usein myös muita, arvolutautu-neempia syitä, kuten esivanhempien työn kunnioittaminen ja tieto siitä, että myydessä pellot menetetään tilalta lopullisesti, koska ne hyvin epätodennäköisesti tulevat ainakaan lähitulevaisuudessa uudestaan myyntiin. Varsin usein pellot on myyty ainakin tämän aineiston perusteella niitä jo aiemmin vuokranneille tai

muuten tutuille viljelijöille. Jokikylässä erityisesti eräs suuri lihakarjatila oli haastattelujen mukaan ostanut kaiken myyntiin tulleen pellon.

Myydyt pellot oli tarkoitus myydä naapuriviljelijälle joka tapauksessa, mutta hintatason haarukoimisen vuoksi pellot laitettiin julkisesti myyntiin ja niistä saatiin yhteensä viisi tarjousta. Pellot myytiin alueen hintatasoon nähden varsin hyvällä hinnalla, joka oli mahdollistanut viljelijäpariskunnan jäämisen elämään tilalleen vailla suurempia huolia toimeentulosta. Tiina Silvastin (2001, 270) mukaan viljelijät haluavat usein säilyttää jonkinasteisen kontrollin tilansa maihin mahdollisimman pitkään. Tästä syystä peltojen myymisen ainut kriteeri ei ole niistä saatava hinta, vaan pellot myydään usein sukulaiselle tai vähintäänkin tutulle viljelijälle. Peltojen myyminen naapuriviljelijöille oli varmastikin osaltaan näiden ei-taloudellisten syiden motivoimaa, mutta myös käytännön sanelemaa: ostajan näkökulmasta maata kannattaa ostaa mahdollisimman läheltä tilakeskusta erilaisten pelto- töiden vaatimien toimenpiteiden logistiikan optimoimiseksi. Sama dynamiikka pätee Silvastin mukaan myös peltojen vuokraukseen, jossa peltojaan vuokralle antava viljelijä useimmiten valikoi ne tilat, joille peltojaan tarjoaa (emt). Tässäkin tapauksessa Silvasti esittämät emotionaaliset tekijät olivat varmasti osaltaan läsnä, mutta aineiston perusteella vuokralleantopäätöksessä painavampia olivat peltojen hallintaan liittyvä muut syyt, niiden pysyminen luomukelpoisina tai esimerkiksi sianlannan levittämisen estyminen asutun tilakeskuksen läheisille pelloille.

2010

H: ...Te meinaatte tässä nyt sitten vielä jatkaa tilalla?

J: Joo kyllä tässä vielä tällä työtahdilla jaksetaan muutama vuosi.

H: Miten paljon se teettää toi maatalous tossa mitassa töitä?

J: No ei siinä paljoo tarvi kyllä tehdä mittään, et sehän toimii niin kuin semmonen automaatti, että naapuri hoitaa.

H: Ja jotain jää kuitenkin viivan allekin?

J: Juu, kyllä. Meille jää ne sitten ne tuet kaikki meidän käyttöön.

H: Onko teillä mitä lisätoimenpiteitä ollut, muistatko?

J: Oli siinä vissiin, oliks se just se typen... mikäs se oli, tarkennettu typen käyttö vai mikä se on?

H: Onko muita ollut?

J: ...ei, muistaakseni... en mä oo niin kauhean tarkkaan niitä seurannut. Mä oon vetänyt vaan nimen paperin alle kun [konsultti] on ehdottanut (nauraa).

Kuten paperiviljelijätyypin esittelyn yhteydessä kerroin, näyttäytyy maanviljely jossain määrin jopa viljelyn käytännöistä irrallisena toimintana. Maanviljelyä halutaan kuitenkin jatkaa ja maatalouden tuotannosta irrotettu tukijärjestelmä osaltaan mahdollistaa osaltaan tämän, koska tuet ovat sidotut muun muassa tilan viljel-

tyyn peltomäärään riippumatta siitä, kuka pelloilta korjaa sadon. Maanviljelyksen tulot muodostuivat Juhan tilalla lähinnä maataloustuista, joiden hakemisessa he olivat käyttäneet EU-jäsenyyden alusta lähtien paikallista konsulttia. Laskelmat ja hakupaperit oli tehnyt samainen tuttu ja luotettu luomuviljelijä, joka oli tehnyt tukihakemukset myös suurelle osalle kylän viljelijöistä. Juhan mukaan he olivat luottaneet siihen, että konsultti oli tehnyt laskelmat heitä parhaiten hyödyttävällä tavalla ja olivat tyytyneet lähinnä ”vetämään vaan nimen paperin alle”.

Luonnonhoitopelto ja motivaatioiden spatiaalinen jakautuminen

Yhtäältä erilaisista tukipolitiikan mahdollisuuksista selvillä olo oli ollut suhteellisen passiivista, mutta toisaalta käytössä oli ollut muun muassa ympäristötuen erityistukiin kuuluvia toimenpiteitä. Näitä olivat tilan kuulumisen luomutuotannon piiriin, sekä seuraavassa esiin tuleva luonnonhoitopelto.

2010

H: Onko sulla luomun lisäksi mitään erityisympäristötukia?

J: On sitten on yks pelto on luonnonhoitopeltona.

H: Kauanko se on ollut?

J: Kaks vuotta.

H: Oliko sitä ennen mitää?

J: Normaali luomu.

H: Onko siitä millaiset kokemukset?

J: No se on ihan okei. Sitä on kyllä nyt korjattu sato ihan normaalisti, kun se on heinällä, mutta sitten se on mahdollisuus jättää, kun se on tuolla mettässä, niin ei siitä mittään sanktioita jos se jää korjaamatta.

H: Onko siitä sun mielestä hyötyä muuten?

J: No ei sillä meidän tilanteessa oo kun tolla heinällä on menekkiä muutenkin. Mut jos ois pelkkä viljanviljelytila, niin se olis mun mielestä aika hyvä vaihtoehto muuten.

H: Tuntuuko että siitä on ympäristösuojelullisesti sen kummempaa hyötyä?

J: No ei se meidän tilanteessa oo, mutta jos olis tosiaan viljatila ja jättäis sen luonnonhoitopelloksi, niin sitten siitä olis varmaan jotain ympäristöhyötyjäkin.

Luonnonhoitopeltotoimenpide muodostettiin maatalouden tukijärjestelmässä korvaamaan tilatuen kesannointivelvoite vuonna 2009 (Niemi & Ahlstedt 2012, 72). Luonnonhoitopellot saattoivat vuonna 2010 olla joko monivuotisia nurmi- peltaja tai monipuolisemmin luonnon monimuotoisuutta edistäviä monimuotoisuuspeltoja. Juhan luonnonhoitopelto oli ensimmäistä tyyppiä, eli monivuotinen nurmipelto, jonka luonnonhoidollinen tavoite on ensisijaisesti pitää kasvusto pellon pinnassa ympäri vuoden, joka puolestaan vähentää eroosiota ja maa-aineksen mukana vesistöihin kulkeutuvia ravinteita. Tuen suosituksissa on

pyrityt kannustamaan luonnonhoitopelloiksi vesistöjen varsilla olevia viljelytek-
nisesti hankalia peltoja (Maaseutuverkosto 2010). Luonnonhoitopelloiksi on vali-
koitunut kuitenkin usein tuottokyvyltään heikompia ja syrjäisiä lohkoja, kuten
tässäkin tapauksessa metsänrajassa olevia varjoisia ja muuten viljelyolosuhteiltaan
heikompia peltoja.

Varsin monen haastattelun tilan mukaisesti ympäristötukitoimenpiteiden
ympäristöhyödyt juuri omalla tilalla ja omien olosuhteiltaan tunnettujen peltojen
ja maastonmuotojen kohdalla koettiin Juhankin tilalla vähäisiksi. Ympäristö-
hyödyt rinnastuvat yleisestikin enemmän vesiensuojeluhyötyihin kuin esimerkiksi
luonnon monimuotoisuusaspekteihin. Osaltaan tähän ohjaa myös maatalouden
ympäristöasioissa vahva vesienhoitopainotus, joka on ollut Suomen maatalouden
ympäristötukipolitiikan keskeinen painopiste heti EU-jäsenyyden alusta alkaen
(Tiainen ym. 2004, 351). Juhan tilalla suhtautuminen ympäristötukiin oli jonkin
verran vuosien saatossa muuttunut. Vuoden 1998 haastattelussa Juha kyseenalaisti
ympäristötukien ympäristöhyödyt ja piti niitä EU-jäsenyyden myötä muodostetun
tukijärjestelmän yhtenä osana, jolla kompensoitiin viljelijöille aiheutuneita tulojen
alenemisiä. Näin tietysti osaltaan olikin, mutta Juhan mukaan tukien ehdot olivat
monin paikoin niin löyhät, etteivät ne muuttaneet tiloilla toimintaa ympäristö-
myönteisemmäksi. Ympäristötuen ehdot eivät rajoittaneet elinkeinon harjoitta-
mista juuri mitenkään verrattuna aikaan ennen EU-jäsenyyttä. Vuoden 2010 haas-
tattelussa tukiehtoja pidettiin tilalla yhä varsin väljinä, mutta niiden avulla oli ylei-
semmässä katsannossa saatu aikaan myös tuloksia.

2010

*H: Miten paljon maataloutta sin mielestä vielä syyllistetään vesistöjen
rehevöittämisestä tai miten se on muuttunut?*

J: No en mä tiedä onko se muuttunut, sehän on jatkunut samanlaisena jo 20 vuotta.

H: Onko siihen aihetta?

*J: Ei mun mielestä se niin yksipuolista mun mielestä ainakaan ole todellisuudessa,
mitä jostain lehtikirjotuksista saa käsityksen..*

H: Onko vesistöjen kunto muuttunut, ootko tässä käytännössä huomannut?

J: Kyl veden laatu joessa on muuttunut ihan silminnähden.

H: Parempaan?

J: Juu.

H: Mistä arvelet, että se johtuu?

J: Kyl mä uskon että nämä suojakaistat on aika hyviä.

Tilan pellot eivät olleet välittömästi Pyhäjärven laskevan joen varrella, mutta joki
virtasi suhteellisen lähellä tilakeskuksesta ja isompi kylätie ylitti joen, josta itsekin
katselin jokea siitä useamman kerran yli ajaessani ja joka oli luonteva päivittäinen
kohta tarkkailla joen ja sen veden tilaa. Kiinnostavasti vedenlaadusta samasta joesta

ja samoilta seuduilta oli muissa haastatteluissa myös täysin päinvastaisia kokemuksia. Joen veden laadun koettiin näissä risteävissä kommentoissa heikenneen merkittävästi erityisesti kalakantojen osalta. Kokemukset vedenlaadusta vaihtelivatkin riippuen muun muassa siitä, katsottiinko veden kirkkautta vai vesieliöstön monimuotoisuutta. Toisaalta myös veden kirkkaudesta löytyi toisistaan poikkeavia mielikuvia. Juhan tilalla ympäristötuen toimenpiteet eivät mieltyneet mitenkään erityisesti vesienhoidon kautta. Tätä ei tapahtunut luonnonhoitopeltojen osalta eikä myöskään seuraavassa käsiteltävän luomutuotannon osaltakaan.

Luomutuotanto jatkamisen edellytyksenä

EU-jäsenyyden kynnyksellä suomalaisen maatalouden piirissä ryhdyttiin miettimään erilaisia malleja selvitä yhteismarkkinoilla, kuten tuotannon ympäristömyönteisyyden ja puhtauden korostamista (esim. Luoma 2002, 358). Jokikylän alueella oli vuonna 1998 useampi luomutila, joista muutama oli yhä 2010 toiminnassa ja mukana luomutuotannossa. Alueella luomutarkastuksia tekevän viljelijän mukaan vanhan kunnan tiloista oli luomutuotannossa parhaimmillaan joka seitsemäs. Paikallinen maaseutusihiteeri oli kannustanut viljelijöitä luomutuotantoon nähden siinä yhden selviytymismahdollisuuden alueen pienemmille tiloille tuotteista maksettavan paremman hinnan, siirtymäkauden suurempien tukien ja toisaalta vähempien ostopanosten kautta. Kunta myös järjesti erikseen luomuneuvontatilaisuuksia viljelijöille.

Valtakunnallisesti myös MTK:n piiristä luomutuotantoa alettiin pitää yhtenä strategisena vaihtoehtona suomalaisille maataloille, luomuun siirtymisen ei tarvinnut enää olla ideologinen valinta (Luoma 2002, 296-298). Luomutuotantoon siirtyminen olikin suhteellisen vilkasta EU-jäsenyyden jälkeisinä vuosina, vuodesta 1994 vuoteen 1999 suomalaisten luomutilojen määrä kolminkertaistui (Rannikko 2000, Mononen 2008). Useampien vuonna 1998 haastateltujen ei-luomuviljelijöiden mukaan alueen luomuun siirtyneet tilat eivät olleet erityisen sitoutuneita luomuun vaan olivat siinä mukana lähinnä rahan takia.

Juhan tilalla luomutuotantoon oli siirrytty heti EU-jäsenyyden myötä. Isäntäpariskunnalla oli ollut kiinnostusta luomutuotantoon jo aikaisemminkin, mutta vasta tukijärjestelmän murroksessa siihen oli lähdetty mukaan. Luomutuotantoon siirtymistä Juha puolisoineen oli pitänyt hyvänä ratkaisuna heidän tilallaan sekä siitä saatujen parempien tulojen että luomun tuotantoideologian vuoksi. Suomen EU-jäsenyyden myötä muodostettu tukijärjestelmä kannusti Juhan tilalla luomutuotantoon siirtymistä. EU-jäsenyys olikin nähty tilalla maataloussektorin yleisemmän suhtautumisen vastaisesti myös positiivisena asiana, vaikka Juha myönsikin useiden viljelijöiden tapaan pelänneensä jäsenyyden muassaan tuomia muutoksia tuottajahintoihin ja viljelyn edellytyksiin

1998

H: Säkin oot tos luomuss mukan ja noin, ni onks tää ympäristönsuojelu kuitenkin nousu yhdeks tämmöseks, tai kun sanoit, ett on näit asioit ajateltu jo ennenkin, ni

onks se kumminkin yks oleellinen osa täs tilan toiminnassa? Tai voiks se esimerkiks olla jopa selviytymisstrategia jollakin tilalla?

J: Kyl se meillekin oli ihan selviytymiskeino just sen rahan takia, minkä siit saa. Mut on siin tietysti periaatteellisell tasoll kiinnostusta ollu aikasemmin.

H: Tää niin kun mahdollisti sen?

J: Juu tää oli siinä liikkeelle paneva voima. Siin mieless saa olla ihan tyytyväinenkin, ett tilanne muuttus. Muuten siihen ei olis varmaan menny mukaan.

H: Luomuhan on sitä, ettei keinolannotteita laiteta lainkaan maahan?

J: Juu. Omillaan on pitäny tulla toimeen.

H: Ooks sä ollu huomaavinas, ett onks sil ollu paljo vaikutust satoon?

J: Ei mittään ratkasevaa.

2010

H: Onko [viljelijöiden] asenteissa suhteessa luomuun tapahtunut muutoksia?

J: No jotkut tietysti suhtautuu vielä sillä vanhalla Kemira-mentaliteetilla, että se on ihan puuhastelua se luomu, mut kyllä mä luulisin että suurimmalla osalla on alkanut kääntymään luomumyönteiseksi näkemykset.

H: Onko teillä ne [pellot] luomussa?

J: On, on.

H: Ja on ollut koko ajan?

J: On juu.

H: Onko siinä ollut ajatustakaan siirtyä pois?

J: Ei.

H: Se on toiminut?

J: se on toiminut juu.

...

H: Millaiset markkinat sille [luomumaidolle] silloin oli?

J: Se meni ihan tavanomaiseen keräilyyn, kun meillä ei täytetty sitä ehtoa, että karja olis laiduntanut.

H: Miltä se tuntui, että se oli luomumaitoa, mutta meni kuitenkin sinne muun sekaan?

J: No se oli tietysti harmi juu, että siinä menetti sen aika merkittävän lisärahan.

Luomuun sitoutuminen vaikuttaisi olevan muutakin kuin pelkästään siitä saatujen korkeampien tukien motivoimaa toimintaa. Tästä huolimatta luomutuotannon mahdollisuuksia ei oltu optimoitu eikä saatavia tuloja pyritty maksimoimaan,

jolloin myös luomun tuotantoideologiaan sitoutuminen oli heikompaa. Kuten yllä olevasta kävi ilmi, maito tuotettiin sinänsä luomutuotantona, mutta tilalta lähtiessä se muuttui tavalliseksi maidoksi johtuen luomutuotannon vaatimuksiin kuuluvan lehmien jaloittelutarpeen täyttymättä jäämisestä. Keskeisenä syynä tähän oli navettarakennuksen tuottamat reunaehdot, jolloin jaloittelu olisi ollut hankalaa järjestää. Menettely ei ollut koko maan mittakaavassa erityisen poikkeuksellinen. Vaikka näin luomutuotteiden korkeampi hinta jäikin tiloilla saamatta, luomuviljelyssä olevien peltojen kautta saatavat tuotantopanosten säästöt sekä luomupeltojen korkeampi tukitaso olivat parantaneet tilojen kannattavuutta ilman, että luomueläintuotannon vaatimuksiin oli tarvinnut investoida (Heinonen 2004, 344).

1998

H: Eli tää tämmönen puhtaat tuotteet - puhdas tuotanto on markkinakysymyksen ja selviytymismallí. Panostatteks te siihen ite vai onks se vaan sitä, kun te ootte nyt luomuss mukana, ni se tulee sitä kautta?

J: Sen verran mekin ollaan siin, ett me ollaan tehty meijerin kans laatusopimus.

H: Mitä se tarkoittaa käytännöss?

J: Ei se meillä muuta just ollenkaan. Meijeri hoitaa sen sit taas, eli mainostaa puhtaita tuotteita. Me ollaan vaan tehty se sopimus, ett sitoudutaan tuottamaan tuotteita.

H: Mikä se on se kriteeri siinä?

J: No, ne kriteerit on samat, niitä ain ennenkin on ollu. Ei ne mihinkään kiristyny, mut se on vaan tämmönen markkinointijuttu.

H: Tuntuuks, ett se on paljon semmost silmäluunetta, vai?

J: Ihan sitä se on.

H: Onks täs ajatuksen se, ett suomalainen tuotanto on eurooppalaisittain verrattun puhdasta? Vaikkei muutoksii tekiskään, niin sitä silti voi lanseerata puhtaana. Onks täs tää takana vai mikä?

J: Juu, ainahan se on puhdasta ollu. Ei sitä oikein puhtaammaks saakkaan.

Suomalaisen elintarviketeollisuuden puhtautta alettiin 1990-luvun alusta korostaa (Luoma 2002, 356-357). Korostamalla kotimaisessa maataloudessa käytettyjen kasvinsuojeluaineiden tai lihantuotannossa käytettyjen antibioottien vähäisiä määriä, suomalainen tuotanto rinnastettiin tässä suhteessa lähes luomutuotannon veroiseksi. Tämä puhetapa olikin läpäissyt varsin kattavasti vuoden 1998 haastattelut viljelijät. Yksi puhtausdiskurssia indikoiva asia olivat erilaiset puhdasta tuotantoa korostavat tuottajajärjestöjen ja meijerien kampanjat ja ohjelmat, jossa Juhankin tila oli mukana. Laatu järjestelmä ei kuitenkaan ollut muuttanut tilan käytännöissä oikeastaan mitään. Samalla lailla luomutuotantoon siirtyminen ei Juhan mukaan muuttanut tilan käytännöissä paljoakaan, haastattelussa tuli esiin lähinnä pakollisten luomuvalvontojen tuoma tarkastusten lisääntyminen tilalla,

jota sitäkään Juha ei pitänyt negatiivisena lukuun ottamatta valvontakäynneistä maksettavia maksuja. Luomu oli aiemmin tilalle toimeentulon ehto, joka osaltaan helpotti tilan selviytymistä ja jatkamista. Myöhemmin luomutuotannossa oleminen edesauttoi luomukelpoisten peltöjen myymistä toiselle luomuviljelijälle.

Juhan tilalla haluttiin sitkeästi jatkaa viljelyä, vaikka käytännön toiminta oli tyypistynyt lähinnä tukien nostamiseksi, tilalla elämiseksi ja sen ylläpitämiseksi. Viljelijäidentiteettiä ja siihen samaistumiseen liittyvät tekijät olivat vahvoja ja maatalouden tukipolitiikka mahdollisti jatkamisen viljelijänä. Tilalla oltiin oltu suhteellisen ympäristömyönteisiä ja luomutuotantoon kuulumisen myötä oli ajateltu myös tuotannon ympäristövaikutuksia.

6.5. Viljelyn moninaiset motivaatiot

Maanviljelyn motivaatiot ovat moninaisia. Viljelijän valintoja ohjaavat sekä henkilökohtaiset ominaisuudet, yksilöllinen elämänhistoria ja ylisukupolvisuus että paikalliset ja ylipaikalliset toimintaehdot (Kumpulainen 1999). Tilan toimintaan liittyvät ratkaisut tehdään omien arvojen ja ominaisuuksien sekä ulkoa tulevien vaatimusten ehdollistamina (Laitalainen & Silvasti 2007, 10). Nämä ovat keskenään kehämäisessä liikkeessä ja vaikuttavat toistensa muokautumiseen. Motivaatiot vaikuttavat keskeisesti siihen, miten tilaa kehitetään ja miten toimintaympäristön muutoksiin suhtaudutaan ja sopeudutaan.

Rutiinien kautta kertynyt kokemus auttaa arvioimaan sen hetkisen toimintatilan mahdollisuudet ja todennäköisimmät tulevaisuuden suunnat. Jatkuvasti tapahtuva menneiden toimien arviointi jäsentää kompleksista tulevaisuutta jolloin tietyt asiat näyttäytyvät todennäköisempinä kuin toiset (Wagenaar 2011, 282). Menneisyyden käyttäminen tulevaisuuden arvioimisen apuvälineenä on tapahtunut tiloilla eri tavoin, koska toimintatilat ovat jokaisella tilalla omalla tavallaan rakentuneet. Tiloilla on muodostunut toisistaan poikkeavia strategioita tulevaisuuden epävarmuuden kohtaamiseen ja näin myös tilojen adaptiiviset prosessit ovat muotoutuneet erilaisiksi (Lev & Campbell 1987; Milestad ym. 2012). Näin ollen ei ole myöskään olemassa vain yhtä sopivaa mallia tilan jatkuvuuden turvaamiselle. Useimmiten toimivana strategiana on ollut pitää auki useampi vaihtoehto (Rammel & van der Bergh 2003, 130).

Toimintamahdollisuuksien avoimena pitäminen näyttäytyi haastatteluissa esimerkiksi sitkeänä tilanpidon jatkamisena tilan ulkopuolisissa osa- tai kokoaikatöissä käymisestä huolimatta. Tilanpidon jatkaminen on luonut yhtäältä turvaa tilan ulkopuolisen toimeentulon heikkenemisen varalta ja toisaalta pitänyt tilan jatkuvuuden avoimena ja mahdollisena tilan pysyessä viljeltynä, kuten riistapeltotilan tapauksessa. Toisaalta erityisesti erikoistuneilla tiloilla on luotettu tehtyjen ratkaisujen kantavan myös tulevaisuudessa samalla kun paikallinen maatalousyhteisö on tarjonnut osaltaan sekä sosiaalista että materiaalista turvaa häiriöiden tai muiden ennakoimattomien tapahtumien varalle, kuten navetan laajentaja-tilan yhteydessä kävi ilmi.

Maatilan toiminnan painopisteen muuntuessa tai siirtyessä viljelystä esimerkiksi maatilamatkailun harjoittamiseen, pysyvät pellot useimmiten viljeltynä ja kokonaisuus mahdollisesti vielä viljelijän, perheen tai suvun hallussa. Tilan jatkuvuus siis säilyy, vaikka itse toiminta muuttuisi. (Katila 2000.) Tämän tutkimuksen esimerkkituloista muuntuminen näkyi erityisen selvästi leipomotilan kohdalla. Myös muilla tiloilla viljelyn motivaatiot ja käytännöt olivat muuttuneet ainakin joiltain osin erityisesti vaihtoehtoisten pellonkäyttömuotojen, kuten riista- ja luonnonhoitopeltojen suhteen.

Tiloilla omaksutut strategiat vahvistavat jossain määrin itse itseään. Esimerkiksi tietoinen tuotanto-orientoituneisuuden vähentäminen maatalouden harjoittamisessa ja mahdollinen toimeentulon lähteiden laimentaminen on vapauttanut ja laimentanut tilanpidon resurssien suuntaamista ja tilanpidon muut motivaatiot ovat alkaneet vahvistua toiminnan perustana. Tämä toimii myös toisinpäin, ekspansiivinen tuotantostrategia on vahvistanut näiden motivaatioiden pohjaa. Tilat eivät ole kuitenkaan pelkästään yhtä, vaan toiminnan motivaatiot voivat olla päällekkäisiä ja myös ristiriidassa toistensa kanssa. Tilatasolla yksi osa tilaa voi olla valjastettu suojelulle ja toiminta monivaikutteisuuden ideaalin mukaista. Samaan aikaan osalla pelloista tavoitteet ja toimet voivat olla hyvinkin produktivistisorientoituneita (Burton & Wilson 2006, 102-103). Maatila ei siis ole yksinomaan jotain vaan yhtä aikaa monta.

Motivaatiot tilanpidolle vaihtelevat elinkeinon harjoittamisesta mitä moninaisimpiin muihin aineistossa ilmenneisiin syihin; haluna pitää kotitilan maisema avoimena, vastuunkantona paikallisen monimuotoisuuden ylläpidosta tai viljelyn harjoittamisena stressaavan muun elämän vastapainona (vrt. Myyrä ym. 2008). Tämä voi vaikuttaa arvaamattomalla tavalla tilanpidon strategioihin, jos viljelijän tekemien valintojen oletetaan perustuvan pelkästään taloudelliseen optimointiin (Vatn 2002, 324-325). Maatalouden ympäristöpolitiikan toimet voivat tuottaa vaikeasti ennustettavia tuloksia myös, mikäli tilojen käytännöt muuttuvat ennakoimattomasti politiikan toimenpiteiden seurauksena (Kaljonen 2011, 12). Toisaalta esimerkiksi leipomotilan tyyppisten toimijoiden omaehtoiset ympäristönhoidolliset toimenpiteet, kuten rantalohkojen vesienhoitotoimenpiteet, eivät näy virallisissa tilastoissa.

Aineistossa näkyi selviä merkkejä viljelyn perusteiden muuttumisesta ruoan tuottamisen saadessa rinnalleen erilaisia monivaikutteista maataloutta läheneviä päämääriä. Tästä huolimatta tilan pitämisen ja viljelyn motivaatiot jäsenyivät viljelijöille ensisijaisesti tilan jatkuvuuden ja oman elinympäristön kautta. Tämän jatkuvuuden turvaamiseksi tiloilla on hyödynnetty niitä resursseja, joiden avulla valittuihin päämääriin on koettu päästävän. Nämä resurssien yhdistelmät ovat tilakohtaisia ja kyky niiden hyödyntämiseen muodostuu erilaisten toisiinsa vaikuttavien kompleksisten syy-seuraussuhteiden verkostoissa. Olen tässä luvussa käsitellyt tiloilla tapahtunutta kehitystä erityisesti viljelijöiden tekemien valintojen näkökulmasta. Siirryn seuraavassa luvussa käsittelemään tilojen adaptiivisuutta, joka on realisoitunut ja realisoituu tiloilla eri tavoilla. Tähän dynamiik-

kaan vaikuttaa olennaisella tavalla tilan aiempi historia sekä muutosten polku-
riippuvuus. Tämä ei kuitenkaan pelkästään rajoita toimintamahdollisuuksia,
mikäli resursseja on kyetty ja kyetään suuntaamaan uudella tavalla.

7.

Adaptiivisuus maataloilla

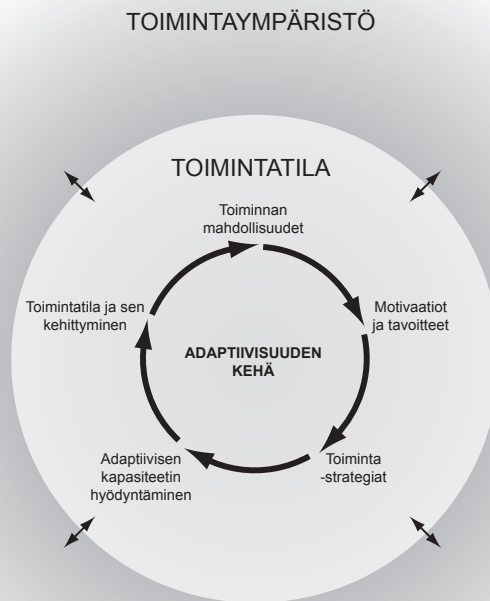
Muutos ja siihen sopeutuminen eivät ole uusia asioita jatkuvaan rakennemuutokseen mukautuvan maanviljelyn parissa. Muutosten tahti on kuitenkin jossain määrin kiihtynyt ja epävarmuuden lähteet lisääntyneet EU-jäsenyyden jälkeisessä Suomessa. Aiempi suhteellisen hyvin ennustettava ja asteittaisesti tapahtunut maatalouspolitiikan kehitys on muuttunut globaalien markkinoiden myötä nopeammin. (Milestad & Darnhofer 2003; Urry 2005; Darnhofer ym. 2010, 546.) Tämä pätee myös Suomessa kansallisesti säädellyn maatalouspolitiikan ja tuottajahintojen muututtua EU-jäsenyyden myötä markkinavetoisemmiksi. Poliitiikan muutosten lisäksi sekä panosten että tuotettavien tuotteiden hinnat ovat vaihdelleet aiempaa nopeammin, mistä johtuen tiloilla on seurattava myös markkinoiden liikkeitä entistä tiiviimmin (esim. Niemi & Ahlstedt 2005, 8).

Toimintaympäristön muutoksiin sopeutuminen on tapahtunut maataloilla hyvin monenlaisin tavoin ja strategioin. Näissä adaptiivisissa prosesseissa on sekä hyödynnetty toimintatilan elementtejä että muokattu niitä vastaamaan muuttunutta toimintaympäristöä. Samalla muokkautuminen on muuttanut toiminnan motivaatioita ja strategioita. Tilojen adaptiivisuus onkin eräänlainen kehä, jossa tilanpidon motivaatiot ja tavoitteet vaikuttavat valittuihin strategioihin, jotka vaikuttavat edelleen siihen, miten adaptiivinen kapasiteetti tilalla rakentuu. Tällä puolestaan on vaikutuksia siihen, millaiseksi toimintatila erilaisten käytäntöjen myötä kehittyy, joka vaikuttaa siihen, mikä näyttäytyy dynaamisesti muuttuvassa toimintaympäristössä tilan nykyisyydessä ja tulevaisuudessa mahdollisena ja mitkä mahdollisuudet puolestaan sulkeutuvat. Kehämäisyyden ajatus on esitetty kuvassa 1. Kehämäisyyden rinnalla prosessi voidaan ajatella myös ajassa etenevänä yhteisevoluutiona, jossa toiminta muokkautuu yhdessä toimintaympäristön kanssa (Darnhofer ym. 2012, 18). Adaptiivisuus siis muodostuu niissä päätöksissä ja käytännöissä, jotka ovat sekä sopeutumista toimintaympäristön muutoksiin että samalla muokkaavat toimintatilasta käsin tätä toimintaympäristöä.

Maatilojen adaptiivisuus on rakentunut tiloilla erilaisten rutiinien, oppimisprosessien ja käytäntöjen kautta. Se ei ole pelkästään viljelijän, viljelijäpariskunnan tai perheenjäsenten henkilökohtaisiin ominaisuuksiin tai luonteenpiirteisiin liit-

tyvä asia, vaan monipolvisemmän tilakohtaisen prosessin tulos, joka muodostuu ja muotoutuu jatkuvasti uudelleen. Vaikka käsittelen maatioja jossain määrin systeemisestä näkökulmasta, ei maatilaa voi kuitenkaan erottaa sen keskeisimmästä toimijasta eli viljelijästä tai viljelijäperheen jäsenistä. Maatila on elinkeinon harjoittamisen paikan lisäksi useimmiten – ja tämän tutkimuksessa kaikissa tapauksissa – samalla myös koti, joka asettaa tiettyjä reunaehtoja maatiilojen systeemille tarkastelulle. Erityisesti tämä mahdollistaa tilojen jatkuvuuksiin liittyviä tekijöitä verrattuna adaptiivisiin prosesseihin muuntyyppisessä elinkeinotoiminnassa.

Kuvaan tässä luvussa erilaisia adaptiivisuuden tapoja, joita tiloilla ilmeni. Aloitan tarkastelemalla niitä toiminnan ulottuvuuksia, jotka vaikuttavat maatiilojen toimintaan. Tämän jälkeen siirryn kuvaamaan näiden ulottuvuuksien vaikutuksia eri viljelytyypeissä ja tiloilla tapahtuneita adaptiivisia prosesseja. Lopuksi jäsenän jatkuvuuden turvaamiseen pyrkiviä adaptiivisia strategioita sekä näiden strategioiden keskinäisiä suhteita.

Kuva 1. Adaptiivisuuden kehämäisyys.

7.1. Toiminnan ulottuvuudet

Luvussa 3.1. esitellyn toiminnan ekologia -analogian mukaisesti toimintaympäristö muodostuu erilaisista toiminnan ulottuvuuksista. Nämä toimintaa määrittävät ulottuvuudet heijastuvat erilaisin mekanismein maatilan toimintatilaan ja realisoituvat edelleen erilaisten materiaalien käytäntöjen ja artefaktien kautta.

Tarkastelemillani tiloilla on hyödynnetty toimintatilan elementtejä ja artefakteja jatkuvuuden turvaamiseksi vaihtelevilla tavoilla, kuten luvun kuusi tilarinoista kävi ilmi. Analysoidessani artefaktien kautta näyttäytyneitä tilojen adaptiivisia prosesseja ymmärsin, että päästäkseni hienosyisemmin kiinni tilatason adaptiivisiin prosesseihin, minun tulisi eksplisiittisemmin jäsentää myös muutoksiin vaikuttavaa toimintaympäristöä. Nämä vaikutukset ilmenivät tiloilla vaihtelevin voimakkuuksin eri aikoina. Tässä prosessissa minulle alkoi hahmottua neljä toimintaympäristön keskeistä ja toisistaan eroavaa ulottuvuutta, jotka vaikuttavat erityyppisten tilojen adaptiivisiin prosesseihin eri tavoin. Kysymys oli siis iteratiivisesta prosessista, jossa keskittyessäni jäljittämään aineistosta adaptiivisuuden dynamiikkaa hahmotin yhtäaikaisesti ja limittäin niitä erilaisia toimintaympäristön tekijöitä, jotka tähän dynamiikkaan vaikuttavat (esim. Yanow 2006, 13).

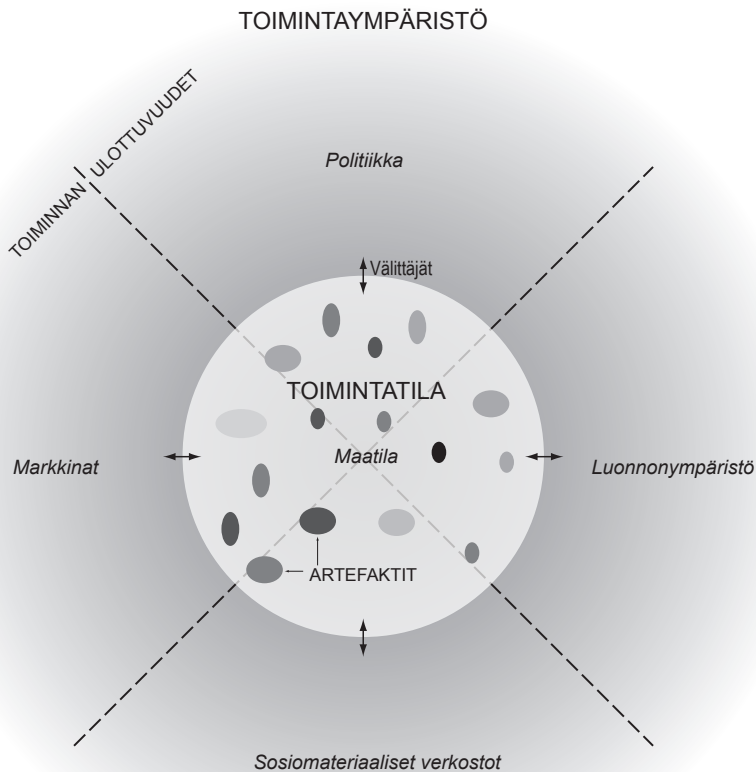
Neljä toiminnan ulottuvuutta olen nimennyt seuraavasti: *luonnonympäristö, politiikka, markkinat* ja *sosiomateriaaliset verkostot*. Nämä ulottuvuudet eivät tokiin ole ainoita viljelyn käytäntöihin vaikuttavia tekijöitä, mutta niissä tiivistyvät aineistossa korostuvat toiminnan keskeisimmät osa-alueet. Ulottuvuudet ovat väistämättä varsin karkeita ja jokainen niistä jäsentyy sisäisesti hyvin erilaisiin tekijöihin, mutta valitsemani tarkastelunäkökulman kannalta tällä edelleen jäsentelyllä ei saavutettaisi erityistä lisähyötyä.

Olen kuvassa 2 hahmotellut toimintaympäristön ja toimintatilan tilakohtaista rakentumista. Toiminnan ulottuvuudet eivät todellisuudessa ole kuvan yksinkertaistavan mallin mukaisia rinnakkain olevia sektoreita, joista valita ja joissa toimia, vaan ennemminkin erilaisin suhtein toisiinsa kiinnittyneitä, lomittaisia ja toisistaan riippuvaisia. Esimerkiksi politiikka ja markkinat ovat huomattavan vuorovaikutteisesti toisiinsa limittyneitä (esim. Callon 2007). Näin ollen ei ole myöskään mahdollista sanoa jonkin asian johtuvan nimenomaan tietyn ulottuvuuden vaikutuksista (Bijker & Law 1992, 8). Kyse ei siis ole monilukuisuudesta, jossa on erillisiä rinnakkaisia kenttiä, vaan moninaisuudesta, jossa ulottuvuudet ovat samanaikaisesti olemassa ja vaikuttavat toistensa dynamiikkaan. Tai kuten asia luvussa kolme muotoiltiin, ne ovat enemmän kuin yksi mutta vähemmän kuin monta. (Mol 1999, 75-79; Law & Mol 2002, 7-9.) Joissain tilanteissa toiminnan ulottuvuudet antavat enemmän liikkumavaraa, kun taas toisissa tilanteissa ulottuvuuksien keskinäisriippuvuudet sitovat toimintaa tiukemmin (Moser 2005, 688).

Toiminnan ulottuvuuksien limittäisyyden ohella ne myös todellistuvat tiloilla eri tavoin. Vaikka toimintaympäristö ja sen ulottuvuudet olisivat tietyssä hetkessä tietyn alueen tiloille samanlaisia, ne vaikuttavat tilojen toimintatiloissa eri tavoin ja voivat aiheuttaa jossain määrin ennakoimattomia seurauksia (Haila 2009). Näin ollen myös adaptiiviset prosessit eroavat toisistaan tiloittain. Toimintaympäristön

ja toimintatilan välinen dynamiikka muokkaa ajassa kehämäisesti tilan adaptiivisuutta ja valittuja strategioita.

Toiminnan ulottuvuudet ovat osa toimintaympäristöä, johon toimijoilla on rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa. Toisaalta toiminta on erilaisten verkostojen ja toimijoiden suhteen yhteenkietoutunutta, jolloin vaikutukset heijastuvat väistämättä myös toimintatilasta toimintaympäristön suuntaan (esim. Winter 2003, 509-510). Näin ollen myös tilatason toiminta vaikuttaa eriaistisesti ja erilaisten välittäjien kautta toiminnan ulottuvuuksiin. Erityisesti luonnonympäristö ja sosiomateriaaliset verkostot ovat luonteeltaan sellaisia, että maanviljelyn käytännöt vaikuttavat niiden dynamiikkaan. Poliitiikan ja markkinoiden ulottuvuuksiin vaikuttaminen on puolestaan tilatasolta käsin vähemmän välitöntä ja näiden välinen suhde on reaktiivisempi. Käyn seuraavassa lyhyesti läpi toiminnan ulottuvuuksien keskeisimpiä piirteitä havainnollistaakseni niiden ominaisuuksia.

Kuva 2. Toimintaympäristön ja toimintatilan dynamiikan vaikutukset eriytyvät tilakohtaisesti. Samoin toimintatilan artefaktit ovat moninaisia ja niillä on hyvin erilaisia rooleja suhteessa toiminnan ulottuvuuksiin.

Luonnonympäristö

Maatilojen toiminta on rakentunut luonnon prosessien kestäväälle hyödyntämiselle. Maatalouden luonnonprosesseja hyödyntävät toiminnot tuottavat, uusintavat ja muuttavat sitä samaa luonnonympäristöä, josta nämä prosessit ovat riippuvaisia (Clark & Lowe 1992, 30). Resurssien uusiintumiseen ja ylläpitämiseen vaikuttavat käytännöt realisoituvat pellon kasvukunnossa, peltojen ravinnetasoissa, maan vesitaloudessa, rikkakasvien aiheuttamissa haasteissa, tuotantoeläinten terveydessä ja niin edelleen.

Maatalouden toiminnot ovat synkronissa luonnon prosessien kanssa (Jokinen 2004, 34). Luonnonprosessien kanssa yhteenkietoutuneiden tuotantotekijöiden kanssa toimimiseen vaikuttaa olennaisesti kyky niiden hyödyntämiseen. Pellon tunteminen – sen asuminen (Kaljonen 2006, 211) – ylläpitää peltoa eli pitää pellon peltona viljelijän tuntiessa kunkin lohkon mahdollisuudet ja rajoitteet. Pellon kasvukunnosta huolehtiminen pitää pellon sellaisessa kunnossa, että sen viljeleminen on mahdollista myös tulevaisuudessa. Eläintiloilla toimintaa jaksottavat esimerkiksi erilaiset kiimakierrot tai lisääntymissyklit niin maidontuotannossa kuin lihatiloillakin. Luonnonympäristön prosessien ja elementtien tilakohmainen tunteminen on edellytys sille, että niiden käyttäminen toiminnan perustana mahdollistuu edelleen (Singleton 2012).

Politiikka

Politiikkasektoreista maatilojen toimintaan vaikuttavat muun muassa ympäristöpolitiikka, aluepolitiikka ja erilaiset muut maaseutualueiden kehitykseen vaikuttavat politiikkasektorit. Keskeisimmin tilojen toimintaa ehdollistavat kuitenkin maatalouspolitiikka ja maatalouspoliittisen järjestelmän toimenpiteet, muodostaahan maataloustukijärjestelmä merkittävän osan maatilojen tuloista. Maatalouden tukipolitiikka muuttuu monivuotisten tukikausien siirtymävaiheissa ja vähäisemmissä määrin myös tukikausien aikana. Tämä ehdollistaa tilatason toimia ja vaatii jatkuvaa selvilläoloa.

Tuet vaativat varsin tarkkaa viljelytoimien suunnittelua ja ennakoimista. Tukia hakiessa täytyy olla päätettynä, mitä aikoo milläkin lohkolla viljellä tai tehdä, joka taas rajaa edelleen toimintamahdollisuuksia seuraavina vuosina. Tukipolitiikka näyttäytyy viljelijöille vaihtelevin tavoin. Se voi luoda taloudellisia kannustimia tai toimia erilaisia vaihtoehtoisia käytäntöjä mahdollistavana tekijänä, mutta realisoitua myös toiminnan rajoittajana ja sanktioiden uhkana.

Tukitoimenpiteillä pyritään ohjaamaan maatalouden kehitystä haluttuun suuntaan. Maatalouden rakennekehitykseen olennaisesti vaikuttavan maatalouspolitiikan ohella ympäristöpolitiikalla on tilojen toiminnassa merkitystä. Erityisesti tämä on nähtävissä ympäristötukijärjestelmässä, jonka tavoitteena on ”maataloustuotannon harjoittaminen kestävästi niin, että tuotanto kuormittaa ympäristöä nykyistä vähemmän, luonnon monimuotoisuuden ja maatalouden kulttuurimaisemien säilyminen turvataan ja tuotannon harjoittamisen edellytykset säilyvät hyvinä

myös pitkällä aikavälillä” (Maaseutuvirasto 2011). Tilatasolla maatalouden ympäristöohjaus näkyy konkreettisimmin velvollisuutena toimia ympäristötuen ehtojen mukaisesti, jolloin toimintaa rajoittavat tietyt toimintasäännöt. Toisaalta maatalouden ympäristöpoliittiset toimet ovat yksi osa maatalouden tukijärjestelmää ja voivat tuottaa myös erilaisia kannustinmekanismeja ja tukea tilojen jatkuvuutta.

Markkinat

Sadosta maksettava hinta vaihtelee maailmanmarkkinoiden mukaan voimakkaasti, joten markkinoiden seuraaminen vaatii strategista toimimista. Myös panosten, kuten lannoitteiden ja polttoaineen hinnat vaihtelevat markkinoiden mukana. Tilalla voidaan pyrkiä mahdollisimman onnistuneisiin satoihin panostamalla esimerkiksi lannoitukseen, mutta mikäli tuotteiden hinnat ovat alhaiset, on panoksiin satsaaminen riskialtista. Toisaalta strategiana voi olla oman työn osuuden kasvattaminen ostopanosten sijaan, kuten joillain luomutuotannon valinneilla tiloilla (esim. Kallio 1998).

Paikalliset luonnonolosuhteet rajaavat valintaa mahdollisista viljeltävistä kasveista tai lajikkeista. Samalla tavalla myös markkinat ohjaavat esimerkiksi tuotantosuunnan valintaa, sitä mitä kannattaa viljellä ja mitä ominaisuuksia tuotteilta vaaditaan. Markkinoiden seuraaminen vaatii politiikan tapaan selvillä oloa siitä, miten hinnat kehittyvät ja kokemuksen kautta kehittynyttä taitoa ennakoida tulevia käännteitä. Luonnonolosuhteiden tapaan myös markkinoiden ennakoitavuutta vaikeuttavat erilaiset satunnaiset tapahtumat, kuten esimerkiksi aineistossa vuoden 2010 haastatteluajankohdan kuivuuden aiheuttamat Venäjän viljasatojen laajat epäonnistumiset, jotka nostivat tuolloin nopeasti viljan hintoja.

Markkinat ovat rakentuneet muita ulottuvuuksia vähemmän vuorovaikutteisesti, johtuen muun muassa niiden ennakoimattomuudesta. Useammallakin haastattelulla viljelijällä oli esimerkiksi viljaa vuoden 2010 aikaan varastoissa odottamassa sopivaa myyntiajankohtaa. Näin markkinat ja niiden seuraaminen vaikuttavat osaltaan myös tilojen adaptiivisuuteen ja niihin keskittyminen ja selvillä olo vaihtelee tiloittain.

Sosiomateriaaliset verkostot

Erilaiset yhteistyömuodot ja -verkostot ovat tilojen kesken paikoin hyvinkin yleisiä ja aktiivisia. Viljelijät esimerkiksi omistavat koneita yhdessä, tekevät töitä toisilleen työvaihtona ja vaihtavat kokemuksia tekniikoista ja lajikkeista.

Maatilat ovat pysyvästi tietyssä paikassa ja tilassa ja useimmiten olleet samojen sukujen omistuksessa vuosikymmeniä tai -satoja. Näin ollen maatalousyhteisössä tunnetaan yhteisön toimijat useimmiten jo vuosien tai vuosikymmenten ajalta. Koska luonnonolosuhteet ovat tilojen välittömillä lähialueilla jokseenkin samanlaiset, esimerkiksi naapuritilojen peltotöiden ajoittamista voidaan arvioida suhteessa omiin toimiin.

Ari Jokisen (2004, 33) mukaan kollektiivinen selvilläolo tahdistaa sosiaalista toimintaa, puhutaan luonnon rytmien tahdistavasta voimasta. Keväisin ja syksyisin toistuvat viljelyn käytännöt vaativat luonnonolosuhteiden seuraamista, mutta myös paikallisen yhteisön yhteisellä kokemuksella ja toimien ajoittamisella on vaikutusta yksittäisen tilan ja viljelijän toimiin. Viljelyn tahdistumisen ja synkronoitumisen rinnalla viljelijät kokeilevat aika ajoin erilaisia uusia kasveja tai viljelytekniikoita, jotka voivat levitä hyvinkin nopeasti jonkun aloitettua niiden käytön. Tämä saattaa muuttaa esimerkiksi tilojen välisen työnjaon organisoitumista.

Sosiaaliset verkostot tuottavat käytäntöjen tahdistumisen ohella myös muunlaista tahdistumista. Aineistossa nuorempien ja laajentaneiden viljelijöiden tiloilla samassa tilanteessa samoihin ratkaisuihin päätyneet lähiseudun viljelijät olivat luoneet uskoa myös omien laajentamissuunnitelmien onnistumiselle. Tämä on ollut yksi merkittävä tuotannon paikalliseen keskittymiseen vaikuttava tekijä.

Tilakokodynamiiikan lisäksi paikallinen ja alueellinen toimintaympäristö ehdollistaa tilojen toimintamahdollisuuksia ja erityisesti toiminnan monialaistamista. Maaseutualueet voivat erota toisistaan suhteellisen pienelläkin alueella taloudellisten rakenteiden, resurssien, sijainnin tai demografian osalta (Marsden 1995). Paikallinen kysyntä esimerkiksi koneurakointiin, maatilamatkailuun tai hevostalouteen vaikuttaa siihen, miten tilojen muut kuin suoraan maatalouteen liittyvät elinkeinot mahdollistuvat. Toisaalta myös alueiden muu elinkeinorakenne vaikuttaa esimerkiksi konepajojen tai rakennustoiminnan kausiluontoisen työvoimatarpeen kautta, jolloin viljelijät voivat joustavasti tehdä tilan ulkopuolisia töitä, mutta hoitaa kuitenkin tilanpidon vaatimat toimenpiteet oikeaan aikaan.

7.2. Ulottuvuudet ja adaptiivisuudet

Tilojen toiminnassa ja jatkuvuuden turvaamisessa taloudellisilla seikoilla on ensisijainen arvo. Tilanpito on useimmiten ensisijaisesti elinkeino ja toiminnan tulee tuottaa riittävästi, jotta se on kannattavaa. Riittävä kannattavuus vaihtelee tiloitain. Toisilla tiloilla tämä voi tarkoittaa tilanpidon ylläpitämistä, varsinkin jos tilanpidon ohella tilanpitäjillä on muita merkittäviä toimeentulon lähteitä. Toisilla tiloilla taas elinkeinölähtöisyys näyttelee merkittävästi suurempaa roolia. Tämä vaihtelee luonnollisesti myös tilojen tuotantosuuntien ja päätoimisuuden asteen mukaan. Tiloilla muodostuneissa ja valituissa strategioissa korostuvat eri tekijät erityyppisillä tiloilla, jolloin myös edellä kuvatut toiminnan ulottuvuudet ovat eri tiloilla eri tavoin läsnä. Käyn seuraavassa läpi tarkemmin viljelytyyppien ja toiminnan ulottuvuuksien välisiä suhteita tarkastelemillani tiloilla.

Proaktiiviviljely

Toiminnan ulottuvuuksien näkökulmasta proaktiiviviljelytiloilla korostui erilaisten resurssien yhtäaikainen hyödyntäminen ja niiden väliset synergiat. Tiloilla toimeentulo oli useimmiten pääasiallista ainakin yhdelle tilalla asuvalle. Tilanpito oli jossain määrin produktiivisesti suuntautunutta; tilan toiminnan pitää tuottaa konkreet-

tista tulosta, joka tarjoaa toimeentulon. Toimintaympäristön jatkuvaan muutokseen vastaamisen strategiana on ollut laajentaa ja/tai tehostaa maataloustuotantoa ja parantaa maatalouden yleisesti laskevaa kannattavuutta tätä kautta. Laajentamisen rinnalla toimintaa on useimmiten myös kohdennettu erityisesti eläintiloilla erikoistumalla esimerkiksi maidontuotantoon tai emakkosikalanpitoon. Kasvinviljelyssä uusia mahdollisuuksia on etsitty esimerkiksi härkäpavun tai muiden erikoiskasvien viljelystä.

Tiloja on laajennettu sekä ostamalla peltoa, mutta erityisesti vuokraamalla lisämaata. Jokikylän alueella vuokrapelloista on ollut suhteellisen suuri kysyntä ja hintataso on korkea. Tämä on vaikeuttanut tai hidastanut osaltaan tilojen kasvua, vaikka tilakoon kasvattamiseen olisi ollut halukkuuttakin. Tilat ovat useimmiten olleet joko yhden tai useamman perheenjäsenen päätoimisesti hoitamia. Produktiivisesta orientaatiosta huolimatta tilojen kasvattaminen ei perustu kuitenkaan yksiselitteisesti taloudellisiin seikkoihin. Esimerkiksi luvussa 6.1 esitellyllä navettaa laajentaneella tilalla merkittävä syy laajentamiseen on ollut toiminnan ja käytäntöjen helpottuminen. Karjakoon kasvu on tapahtunut tuotantorakennusten laajentamisen myötä, mutta varsinaiseksi syyksi esitettiin työnteen helpottuminen. Laajentaminen on selvästi arvioitu yhdeksi tilan jatkuvuuden turvaamisen takeeksi, sillä proaktiivituloilla jatkaja oli useimmiten tiedossa tai sukupolvenvaihdos oli tapahtunut suhteellisen vastikään.

Tiloilla on pyritty aktiivisesti kehittämään maataloustoimintaa ja ottamaan huomioon myös tilan ulkopuolelle heijastuvat vaikutukset. Näitä ovat erityisesti ympäristövaatimukset, joiden aktiivinen huomioiminen näyttäytyi sekä itsestään selvästi nykyaikaiseen tilanpitoon kuuluvana että toisaalta yhä kiristyvään maatiilojen ympäristösääntelyyn ennalta vastaamisena. Ympäristötoimet nivoutuivat yhteen produktiivisesti orientoituneen toiminnan kanssa ja kehystyivät osittain myös erilaisina tuotannon optimointiin liittyvinä hyötyinä, kuten tilan sisäisen ravinnekierron huomioon ottamisena ja tätä myötä mahdollisena ostopanosten pienenemisenä lannoitteiden osalta. Luonnonympäristön kanssa toimiminen määrittyi ensisijaisesti tuotannon ja sitä kautta muodostuvan tuloksen kautta.

Tiloilla on pyritty myös optimoimaan tukijärjestelmän tarjoamat mahdollisuudet. Maataloustukijärjestelmä tunnettiin proaktiiviviljelytiloilla yleensä varsin kattavasti ainakin omaa tilaa koskevien asioiden osalta. Usein itse tukihakemusten täyttö oli kuitenkin ulkoistettu konsulttipalveluksi ja toiminnassa oli keskitytty viljelyn ydintoimintoihin. Tukihauun ulkoistaminen on resurssien kohdentamista, erityisesti eläintiloilla tukijärjestelmän optimointi ja muuttuvista hakuehdoista ja mahdollisuuksista selvilläolo veisi muutoinkin rajallista aikaa. Tukihauissa käytetyt konsultit ovatkin yksi reitti, jota kautta maatalouspolitiikan ehdoista ja mahdollisuuksista tulee tiloille ajankohtaista tietoa.

Ympäristötuen erityistukien osalta näillä tiloilla aktiivisuus vaihteli, vaikka erilaiset tukipolitiikan mahdollisuudet ja vaihtoehdot olivatkin suhteellisen hyvin tiedossa. Yhtenä syynä tähän voidaan arvioida olevan erityistukien vaatima tietty ajankäyttöinen resurssi, joka ei useinkaan tue itse viljelytoimintaa samalla tavalla kuin ympäristötuen perus- ja lisäosat, vaikka niistä maksetaankin korvaus. Sen

sijaan erilaisia maatalouden investointitukia oli tiloilla hyödynnetty aktiivisesti konehankinnoissa, peltojen perusparannustoimenpiteissä ja tuotantorakennuksia uusittaessa.

Tukihakemusten teettämisen lisäksi näillä tiloilla oli tarkasteluaikana yleistynyt myös muiden töiden ulkoistaminen. Erityisesti laajentaneilla eläntiloilla päivittäiset rutiinit vievät aikansa, jolloin tiettyjen töiden, kuten lannanlevityksen teettäminen urakointina oli lisääntynyt. Tiloilla oli jonkin verran yhteiskoneita, mutta useimmiten itse omilla koneilla tehdyn konetyön vaihtoehtona oli urakoinnin käyttäminen. Osalla tiloista keskittyminen ja erikoistuminen tiettyyn tuotantosuntaan, kuten maidontuotantoon on edesauttanut urakoinnin käyttämistä. Toisaalta laajentaneilla viljailoilla tilan käyttöön hankitut koneet ovat olleet niin järeitä, että niillä on pyritty myös urakoimaan muille. Samansuuntainen kehitys on nähtävissä myös valtakunnallisesti (Karttunen & Lätti 2012). Urakointityön paikallinen kysyntä ja tarjonta ovat tukeneet toisiaan ja muokanneet koneomistusta pienemmistä kaikkien omista koneista suurempiin urakointia harjoittavien tilojen koneisiin. Myös erilaiset yhteisomisteiset koneet ovat yleistyneet, mutta tämä kehitys on näkyvissä selkeämmin elämäntapaviljelytyypin yhteydessä.

Toiminta on pyritty optimoimaan luonnonympäristön tarjoamien mahdollisuuksien kanssa niin, että tuotto olisi mahdollisimman hyvä. Tähän ei kuitenkaan ole tähdätty hampaat irvessä, etenkin kun maatalouden tuottavuuteen on vaikuttanut merkittävästi maatalouden tukijärjestelmä. Tuotantoa on pyritty ennakoimaan ja mahdollisuuksien mukaan myös ajoittamaan esimerkiksi viljan myynnin, ostopanosten hankinnan tai uusien lajikkeiden kokeilemisen osalta. Oman työn osuus on ollut toiminnassa tärkeää, mutta myös sitä on pyritty optimoimaan erilaisilla yhteiskonejärjestelyillä ja urakoitsijoiden käyttämisellä. Tiivis verkostoituminen kanssaviilijöiden kanssa korostui muun muassa työssä jaksamisen ja erilaisten kokemusten ja näkemysten kautta oppimisena. Positiiviset esimerkit ja muiden laajentaneiden tilojen onnistuminen ja pärjääminen ovat tukeneet myös tilojen omia strategisia valintoja ja laajentamiseen tai tehostamiseen liittyviä suunnitelmia. Laajentamisen ja investointien myötä tilojen tulevaisuudet ovat kuitenkin jossain määrin lukittuja. Toisaalta maatalouspolitiikka tukee erityisesti tämän tyyppisten tilojen jatkuvuutta ja vakauttaa näin tilojen tulevaisuuden näkymiä.

Elämäntapaviljely

Toiminnan ulottuvuuksien näkökulmasta elämäntapaviljelytyypin tiloilla korostui luonnonympäristön kanssa toimimisen tärkeys nimenomaan toiminnan ja viljelyn käytäntöjen näkökulmasta. Koska tila ei useinkaan ollut toimeentulon pääasiallinen lähde, erilaiset verkostoihin nojaavat työkäytännöt ja materiaaliset yhteistyöjärjestelyt olivat yleisiä. Tukipolitiikka on tukenut tilojen jatkamista ja esimerkiksi erilaiset ympäristönhoidolliset vaihtoehtoiset pellonkäyttömuodot ovat näyttäneet houkuttelevammilta kuin muissa viljelytyypeissä.

Näillä tiloilla viljely oli usein elinkeinona vähemmän merkityksellinen ja toimintaa oli jatkettu puhtaammin muista syistä kuin toimeentulon vuoksi. Suoma-

laisia pellonomistajia tutkittaessa erilaiset tunne- ja perinnetekijät sekä virkistys- ja luontotavoitteet korostuvatkin taloudellisten seikkojen rinnalla sekä viljelyn taloudellista tuottoa korostavien että viljelyn aineettomia arvoja korostavien pellonomistajien parissa (Myyrä ym. 2008, 34). Elämäntapaviljelytyypin tiloilta käytiin usein joko päätoimisesti tai ainakin osa-aikaisesti tilan ulkopuolisissa töissä. Viljely näyttytyi niin vahvasti elämäntapana, että sitä halutaan jatkaa, vaikkei se välttämättä ollut kovin kannattavaa. Toisaalta toimeentulon tullessa suurimmaksi osaksi muualta, tilanpidon tuotto oli vähemmän merkittävä toiminnan motivaattori.

Elämäntapaviljelytyypin tiloista monella oli vuosien 1998 ja 2010 välillä tapahtunut eläimistä luopuminen, mutta tilanpitoa oli silti jatkettu edellä kuvatuista syistä. Aineiston elämäntapatilat olivatkin kaikki vuonna 2010 kasvinviljelytiloja. Tilanpitäjän tai -pitäjien toimeentuloa oli täydennetty tilan ulkopuolisilla palkkatöillä, mikä on ollut monella alueen tilalla arkipäivää jo vuosikymmeniä. Osalla tiloista peltoja oli vuokrattu toisille viljelijöille. Monella tilalla vuokralleantamisen kynnys oli kuitenkin korkea muun muassa peltojen hallinnan tällöin karatessa tilalta. Alueen korkea vuokrataso ja kysyntä ovat näillä tiloilla jossain määrin paradoksaalisesti kannustaneet jopa jatkamaan vuosi kerrallaan, koska kysyntä näyttää jatkuvan ja näin vuokralleanto tai peltojen myyminen on jatkuvasti mahdollista suhteellisen hyvään hintaan. Myöskään välitöntä taloudellista tarvetta peltojen vuokralleantamiselle ei tiloilla useinkaan ollut, vaikka pellot olisivat yhtä lailla tuottavia vuokralle annettuina.

Sadon tai tuoton maksimoinnin merkityksen sijaan toiminnassa on tärkeää itse toiminta, viljely ja sen käytännöt, vaikka niitä ei toteutettaisikaan kaikkia itse. Viljelyssä onnistumista mitattiin esimerkiksi maiseman säilymisenä, kuten luvun kuusi tiloilla vaikkapa telkän uiskenteluna vanhassa kosteikossa tai kotitilan ja asuinympäristön avoimena pysymisenä. Maisema sai myös ylisukupolvaisia merkityksiä, kun edellisten sukupolvien viljelemät pellot jatkavat olemistaan maisemassa ja pysyvät viljeltyinä (Hangasmaa 2011, 65).

Selvänä erona proaktiivituloihin oli erilaisten maatalouden ympäristötukijärjestelmän erityistukitoimenpiteiden hyödyntäminen. Lähes jokaisella tyypin tilalla oli tai oli ollut kosteikkoja, laskeutusaltaita ja suojavyöhykkeitä, joiden kautta oli pyritty ottamaan maatalouden tuottamat ympäristökuormat huomioon. Proaktiivituloihin verrattuna näillä tiloilla oli enemmän mahdollisuuksia ja liikkumavaraa käyttää tilan peltoalaa ja osittain myös tilanpitoon kuluva aikaa. Viljelyn merkitys muodostui toiminnassa luonnonympäristön kanssa, mutta kun toimintaa tarkastelee jatkuvuuden turvaamisen näkökulmasta, siinä korostuvat erilaiset yhteistyöverkostot ja riippuvuudet sekä toiminta tukijärjestelmän kanssa. Näin mahdollisimman tehokas luonnonolojen hyödyntäminen esimerkiksi sadonmuodostuksen maksimoimisessa näyttytyi vähemmän merkityksellisenä ja itse toiminta luonnonympäristön kanssa tuotti viljelyn merkityksen.

Toiminta rinnastui jossain määrin vakavahenkiseen harrastamiseen, mutta ei kuitenkaan ollut harrastuksen kaltaista ajanvietettä vaan jonkinlainen positiivinen velvollisuus sekä itse tilaa että menneitä ja tulevia sukupolvia kohtaan. Toiminnassa oli tärkeää onnistua. Viljelyssä tähdätään onnistuneisiin satoihin, vaikkakaan

ei kovin suurella riskillä esimerkiksi panosten suhteen. Tiloilla onkin voitu proaktiivituloja vapaammin harjoittaa vaihtoehtoisia tai vähemmän intensiivisiä viljelymenetelmiä. Tilan jatkaminen viljeltynä tuotti myös tietynlaista toimeentulon perusturvaa tulevaisuudessa, mikäli muun toimeentulon mahdollisuudet muuttuisivat. Huolimatta viljelytyypin kantamasta jossain määrin harrastamislousteisesta konnotaatiosta, viljely oli näilläkin tiloilla elinkeino ja markkinoita seurattiin esimerkiksi viljan myynnin ajankohtien tai lannoitteiden hintojen osalta varsin tiivistä. Taloudenpidon osalta korostui erityisesti kulujen tarkka seuranta ja ostopanosten korvaaminen mahdollisuuksien mukaan vaihtoehtoisilla menetelmillä tai työnvaihdolla.

Toiminnassa korostuivat proaktiiviviljelytyypin tilojen tapaan erilaiset verkostot erityisesti työnjaon edistämiseksi. Siinä missä proaktiivituloilla työnjako ja urakointi olivat keino keskittyä tilanpidossa tiettyihin asioihin, oli se elämäntavoviljelytyypin tiloilla selkeämmin kustannusten jakoa. Tämä teki erilaisista yhteisjärjestelyistä ja työn ajoittamisen joustosta helpommin hyväksyttävää.

Tiloilla olikin verkostoiduttu hyvin vahvasti paikallisen maatalousyhteisöön. Tilojen sosiomateriaalisesta ympäristöstä ja yhteisöstä pyrittiin aktiivisesti etsimään mahdollisuuksia optimoida työmäärää ja pääoman käyttöä. Tähän on osaltaan kannustanut maatalouden heikentynyt kannattavuus, mutta myös asenteissa yhteistyöhön on aineiston perusteella tapahtunut muutosta. Sosiaaliset verkostot voivat parhaimmillaan toimia henkisinä turvaverkkoina, kun esimerkiksi luonnonolosuhteista johtuvat ongelmat kohdataan yhtä aikaa. Verkostojen konkreettinen merkitys tilojen adaptiivisuuteen oli vahvistunut erityisesti työn organisoitumisen kannalta. Erilaiset verkostot ja keskinäisriippuvuus suhteet ympäröivään maatalousyhteisöön näyttelivät keskeistä osaa tilanpidon jatkuvuuden mahdollistumisessa.

Verkostojen merkitys havainnollistui erilaisten yhdessä omistettujen koneiden kautta. Yhteisomistukseen ovat kannustaneet uudenlaiset viljelytekniikat, erityisesti suorakylvö, johon soveltuvia kylvökoneita oli tiloilla hankittu yhdessä. Samalla tavoin puintikalustoa oli hankittu yhteiskäyttöön. Myös erilaiset koneketjut, jossa yksi tila omistaa esimerkiksi kylvökoneen ja toinen puintikalustoa olivat yleistyneet. Koneiden yhteisomistukseen vaikuttivat heikentyneen kannattavuuden kanssa samanaikaisesti vanhenevat koneet, jolloin yhteishankintojen houkuttelevuus investointivaiheessa oli kasvanut merkittävästi.

Toisaalta esimerkiksi luvussa 6.2. esiteltyllä tilalla omat, hieman vanhemmat koneet olivat suhteellisen merkittävä tekijä tilanpidossa niiden kunnossapidon ollessa yksi viljelyn ja työnteon ulottuvuus. Tilanpidon merkitys mielekkäänä työnä ja toimintana korostuikin erityisesti tässä viljelytyypissä ja vahvistaa huomiota, jonka mukaan työnteolla arvona on viljelijöille erityistä merkitystä (Jaari 2004).

Varsinaisen yhdessä omistamisen lisäksi työ oli organisoitunut joissain tapauksissa hyvin selvästi uudestaan, kun tietyt viljelijät hoitavat useamman tilan osalta tietyt työt ja toiset vastaavat jostain muusta tehtävästä. Esimerkkinä tästä on luvussa 6.2. esitellyn tilan kuivuri, jonka käyttöä vastaan naapuriviljelijät ovat hoitaneet osan tilan peltotöistä. Tämä epävirallinen järjestely on perustunut yhtäältä tilojen keskinäisen kehityksen kautta rakentuneeseen tilojen väliseen luottamukseen ja

toisaalta erityisesti tässä tapauksessa tiettyjen aiemmin tehtyjen päätösten ja toteutettujen materiaalien elementtien mahdollistaessa työnjaon. Vaikka esimerkiksi erilaisia yhteisiä kuivureita on tiloilla ollut toki ennenkin, on työn organisoituminen tapahtunut jossain määrin uudella tavalla.

Vähemmän aktiivisista tiloista puhuttaessa on maatalouskeskustelussa usein viitattu niin sanottuihin *jäähdyttelijöihin* (esim. Rikkonen ym. 2013, 10). Tällä viitataan tiloihin, jotka jatkavat tilanpitoa, kunnes se tavalla tai toisella hiipuu tai loppuu joko kannattamattomuuttaan tai jatkajien puuttuessa. Jäähdyttelijöiden sijaan elämäntapaviljelytyypin tiloilla puhuisin ennemminkin odottelijoista. Tiloilla ei välttämättä kehitetä tilanpitoa päämäärätietoisesti elinkeinona, mutta tilaa pidetään siitä huolimatta aktiivisesti viljelyssä ja samalla kokeillaan vaikkapa erilaisia vaihtoehtoisia viljelymenetelmiä. Useammallakin tyyppin tiloista korostui jonkinlainen odottaminen mihin suuntaan maatalous alkaa Suomessa ja EU:ssa kehittyä. Pidemmällä tähtäimellä esimerkiksi ilmastonmuutoksen mahdollisesti tuomat olosuhteiden muutokset koettiin yhdeksi tilojen tulevaisuuteen merkittävästi vaikuttavaksi tekijäksi. Odotushorisontti oli näissä tapauksissa toki jo selvästi ylisukupolvinen.

Pakkoviljely

Ulottuvuuksien näkökulmasta luonnonympäristön kanssa toimiminen mahdollisimman tehokkaasti korostui tässä viljelytyypissä. Toisaalta kannattavuuden kanssa kamppailevilla pakkoviljelytiloilla myös markkinat näyttelivät merkittävää roolia siinä, millaisia hintoja tuotannosta on maksettu ja miten erilaisten panosten hinnat ovat kehittyneet. Maatalouspoliittinen tukijärjestelmä on tarjonnut toimeentulosta suhteellisen suuren osuuden, mutta muutoin se näyttäytyi pikemminkin uhkana kuin mahdollisuutena.

Pakkoviljelytiloilla tila oli proaktiiviviljelytyypin tilojen tapaan useimmiten ainakin yhdelle ihmiselle pääasiallinen toimeentulon lähde. Tilat olivat usein varsin pieniä eivätkä välttämättä olleet tavoittelleet aktiivista kasvua, vaikka toiminta suhteellisen produktivistisorientoituneita olikin. Toisaalta myöskään vaihtoehdot pellonkäyttömuodot eivät näyttäytyneet erityisen realistisina.

Pakkoviljely on terminä hieman negatiivissävytteinen, mutta asiaa voi katsoa myös näkökulmasta, jossa pakko on pikemminkin jonkinlainen kutsumus tai kohtalo. Se voi olla lähtökohtaisesti hyvinkin mielekästä toimintaa, eikä pelkää taakkaa, millaisena se voi tässä yhteydessä näyttäytyä. Toki raadollisempi pakko viljellä voi muodostua siitä, ettei muita realistisia toimeentulon mahdollisuuksia ole näköpiirissä. Tilaan investointi ja sitä kautta kasvaminen ei näyttäydy järkeviltä, koska jatkajaa ei välttämättä ole tiedossa.

Pakkoviljelytyypissä korostui proaktiivitulojen tapaan luonnonympäristön kanssa toimiminen mahdollisimman tehokkaasti. Sadonmuodostuksen maksimointi tai vähintäänkin optimointi oli toiminnassa tärkeää ja viljelyn tuoton muodostuminen pääosin tukien perusteella mieltyi näennäsviljelyksi. Käytännön toiminta oli elämäntapaviljelijöiden tapaan tilanpidossa olennaista, mutta moti-

vaatit olivat puhtaammin tuottoon tähtääviä. Tavoitteena on ollut hyödyntää luonnon resursseja mahdollisimman tehokkaasti kuitenkin niin, että niiden hyödyntäminen mahdollistuu jatkossakin.

Strategiana näillä tiloilla on ollut keskittyä viljelyyn ja mahdollisimman hyvään tuottoon niillä resursseilla, mitä tilalta on löytynyt. Osittain tästä johtuen myöskään koneyhteistyö ei näyttäytynyt yhtä houkuttelevalta kuin esimerkiksi elämäntapaviljelytyypin tiloilla, koska viljelytoimien tarkka ajoittaminen oli tärkeää. Tällöin optimaalisin vaihtoehto tiloille on omistaa ja ylläpitää omia, vanhojakin koneita, joilla voi toteuttaa peltotyöt haluttuun aikaan.

Maatalouden tukipolitiikan ehdot näyttäytyivät toimintaa rajoittavilta. Tämä politiikan viljelyä rajoittava vaikutus tuli erityisen selvästi ilmi lannoitusrajojen yhteydessä, joita pidettiin pakkoviljelytyypin tiloilla turhan tiukkoina. Lannoitusrajoituksista puhuminen toistui myös muissa viljelytyypeissä, mutta esimerkiksi yhtäläillä produktivistisilla proaktiiviviljeljytiloilla lannoitusrajoja ei pidetty erityisen tiukkoina tai ainakaan asia ei erityisemmin korostunut. Olosuhteet luonnollisesti vaihtelevat tiloittain ja joillain tiloilla esimerkiksi aiempi eläintuotanto on voinut kerryttää peltoihin ravinteita, erityisesti fosforia. Tästä huolimatta proaktiivituloilla lannoitusrajojen yhteydessä korostui pakkoviljelytiloja enemmän panosten ja viljan hinnan välinen suhde. Toisin sanoen puhe lannoituksesta keskittyi proaktiiviviljelytyypissä lannoitteiden korkeaan hintaan ja erilaisiin vaihtoehtoisiiin tapoihin optimoida kasvien tarvitsemia ravinteita, kun taas pakkoviljelytyypin tiloilla puhe kääntyi helpommin politiikan lannoitusmääriä rajoittaviin vaikutuksiin.

Pakkoviljelytyypin tiloilla tuottaminen ja siinä onnistuminen painottuivat. Tämä vaati luonnollisesti myös markkinoiden merkkien seuraamista. Hyvänä esimerkkinä tästä voidaan pitää luvussa 6.3. esitellyn tilan päätöstä jättäytyä soke-rijuurikkaan viljelystä ja siihen tarvittavien koneiden ylläpidosta, kun niiden markkinat näyttivät heikentyvän. Päätökseen vaikutti tilalla arvioitu maatalousmarkkinoiden kehitys, joka näytti johtavan toisen maassa toimivan soke-rijuurikasta jalostavan sokeritehtaan lopettamiseen.

Tukihakemusten täyttäminen tehtiin näillä tiloilla itse. Vaihtoehtoiset tuotantomuodot, tilan ulkopuolella työskentely tai toisaalta viljelystä luopuminen, mikäli se ei käynyt kannattavuuden kannalta aivan välttämättömäksi, eivät näyttäneet todennäköisiltä tulevaisuuden vaihtoehdoilta. Maatalouspolitiikka näyttäytyi pakollisena pahana, se muodosti oleellisen osan tilojen toimeentulosta, mutta siihen keskittyminen ei ole ollut viljelyn kannalta olennaista. Myöskään erilaiset verkostot eivät ole näytelleet edellä esiteltyjen viljelytyyppeihin verrattuna samantilaista roolia tilanpidossa. Tilan toiminta on haluttu pitää omissa käsissä ja tälle perustalle rakentuu myös jatkamisen mielekkäisyys.

Paperiviljely

Viljelytyypeistä erityisimmässä, paperiviljelyssä, korostui toiminnan ulottuvuuksista erityisesti politiikka, joka käytännössä on mahdollistanut tilojen pysymisen maatiloina. Toisaalta myös erilaiset sosiomateriaaliset verkostot ovat tukeneet

viljelyn jatkumista, mikäli viljelyn käytäntö on ollut ulkoistettu muille viljelijöille ja toimijoille. Markkinat ovat vaikuttaneet toiminnassa esimerkiksi peltojen paikallisen vuokra- ja hintatason kautta. Luonnonympäristö puolestaan vaikutti esimerkiksi siinä, missä määrin tilan ympäristön maisemaa haluttiin hallita.

Näillä tiloilla yhteys viljelyn käytäntöjen ja maatalouden harjoittamisen välillä jäi ohueksi. Viljelijyys realisoitui lähinnä tukijärjestelmän kautta. Maatalouspolitiikan näkökulmasta tilat olivat viljelyksessä olevia maatioita ja tilanpitäjät maanviljelijöitä, vaikka sidos itse viljelyyn olisi suurimmaksi osaksi katkennut. Viljelyn jatkuvuus oli tavallaan lakannut tai vähintäänkin keskeytynyt. Itse tila on yhä kuitenkin ollut olemassa ja siellä asuttu. Pellot olivat useimmiten ainakin osittain tilan hallussa, mutta tilan käytännön viljelytoimet hoiti tilan ulkopuolinen toimija. Näillä tiloilla toiminta rinnastui jossain määrin vielä elämäntapaviljelystyyppiä voimallisemmin eräänlaiseksi harrastukseksi tai elämäntavaksi, josta ei helposti luovuta.

Luvussa 6.4. käsitellyllä tilalla oli vielä vuonna 1998 aiottu panostaa vahvasti joitakin vuosia aiemmin aloitettuun luomutuotantoon. Tilalla oli tuolloin ollut maitokarjaa, josta oli luovuttu kannattamattomuuden vuoksi 2000-luvun alkupuolella. Luomutuotantoon siirtymistä oli tilalla harkittu jo ennen EU-jäsenyyttä, mutta siirtymä oli tapahtunut vasta jäsenyyden jälkeen siihen ohjattujen tukien myötä. Aiempaan harkintaan luomuun siirtymisestä liittyy erityinen suhde luonnonympäristön kanssa, joka toistui esimerkiksi puheessa lähiympäristön tilasta. Näin viljelijyys näyttäytyi yhä perinteisen talonpoikaisen eetoksen kautta, vaikka siihen liittyvä sukupolvinen jatkuvuus olikin katkeamassa.

Vuonna 1998 luomutuotanto oli ollut esimerkkitalalle jatkamisen ehto, se oli korkeamman tukitasonsa ansiosta tehnyt tilanpidosta vielä kannattavaa EU-jäsenyyden jälkeisessä tilanteessa. Poliitiikan tarjoama mahdollisuus oli tuossa vaiheessa näytellyt merkittävää osaa tilan selviämistrategiassa. Samalla tavalla tyyppin toisella tilalla maatalouspolitiikka tuotti tilan maatilaksi, vaikka pellot olivat kokonaan toisen tilan hoitamia ja viljelemiä.

Tiloilla oli tiettyssä mielessä sopeuduttu tai jopa alistuttu toimintaympäristön paineisiin, mutta kokonaan luopumiseen tai esimerkiksi kaikkien peltojen myymiseen ei tiloilla oltu ryhdytty, ainakaan toistaiseksi. Maanviljelijyys mahdollistui tukipolitiikan ja toisaalta myös paikallisen peltojen kysynnän kautta. Esimerkkitalan osalta peltojen luomukelpoisuus ja niiden viljelyä jatkavan naapuritalan luomustatus oli mahdollistanut tilojen jossain määrin symbioottisen suhteen. Paikallisen maatalousyhteisön verkostot ja niiden luomat mahdollisuudet tukivat tilan pysymistä edelleen maatilana. Maatalouspolitiikka ja paikallisen maatalousyhteisön verkostot ovat muodostaneet sen tukirangan, johon tukeutuen tilanpitoa ja maanviljelystä oli tämän tyyppin tiloilla vielä jatkettu, vaikka aktiivinen viljely olikin jo loppunut.

Taulukko 1. Toiminnan ulottuvuudet ja niiden jäsentyminen viljelytyypeittäin. Tummemmalla merkityt ulottuvuudet näyttelevät tilojen toiminnassa vaaleita painavampaa roolia.

	Luonnon- ympäristö	Politiikka	Markkinat	Sosiomateriaaliset verkot
Proaktiivi	Optimointi	Toimeentulo	Optimointi	Hyvinvointi
Elämäntapa	Toiminta	Mahdollisuus	Vähäisempi merkitys	Mahdollistaja
Pakkoviljely	Toimeentulo	Pakollinen paha	Toimeentulo	Vähäisempi merkitys
Paperiviljely	Maisema	Mahdollistaja	Vähäisempi merkitys	Mahdollistaja

Yhteenveto

Taulukossa 1 on kuvattuna yhteenvetona eri viljelytyypeissä korostuvat toiminnan ulottuvuudet ja niiden jäsentyminen toiminnassa. Toiminnan eri ulottuvuuksilla on erityyppisillä tiloilla hyvin erilainen rooli. Siinä missä esimerkiksi politiikka on proaktiivituloille yksi toimeentulon osa ja valittuja ratkaisuja tukeva tekijä, on se paperiviljelytiloille olennaisesti tilanpidon mahdollistava tekijä. Elämäntapaviljelytiloille se puolestaan tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia tilanpidon jatkamiselle. Samalla tavalla luonnonympäristö – yksi viljelyn keskeisin toiminnan ulottuvuus – näyttää erityyppisten tilojen toiminnassa hyvin erilaisena. Keskeisintä tässä ulottuvuudessa on maanviljelyn vuorovaikutteinen riippuvuussuhde erilaisten luonnonprosessien kanssa. Tämän ohella toiminta kuitenkin määrittyy hyvin eri tavalla, jos toimeentulo on siitä riippuvainen. Tällöin nämä prosessit pyritään maksimoimaan verrattuna tilanteeseen, jossa toiminta on pikemminkin itse toiminnan ja siitä tulevan tärkeyden ja mielekkyyden määrittelemää.

7.3. Adaptiiviset strategiat

Toimintaympäristön ja toiminnan ulottuvuuksien luomat muutospainet eivät yleensä ole erityisen äkillisiä tai yllättäviä, vaan hitaampia, vähittäisiä ja jossain määrin ennakoitavia, kuten esimerkiksi tasaisesti heikkenevä tilanpidon kannattavuus. Toisaalta ulottuvuuksista markkinoiden ohella esimerkiksi tietyt politiikka-toimenpiteet saattavat muuttua suhteellisen nopeasti. Näihin muutoksiin vastaaaminen voi liittyä tiukemmin tai väljemmin tilan päivittäisiin käytäntöihin sekä johtaa myös rakenteellisempiin muutoksiin (Jokinen 2004, 34).

Olen hahmotellut tarkastelemiäni tilojen toiminnasta keskeisimpiä tilan jatkuvuuteen tähtäviä toimintamalleja ja käytän niistä *adaptiivisen strategian* käsitettä. Strategian voi määritellä kiinnittymiseksi tulevaisuuteen ”Se on vaihtelevasti jäsen-

nelty tulevaisuuspolun valinta, yrittäjän paras arvaus omien tavoitteiden ja voimavarojen sekä tulevan toimintaympäristön kohtaamisesta tulevaisuudessa. Strategiassa on siis pohjimmiltaan kysymys tulevaisuuksien yhteensovittamisesta.” (Kuhmonen 2012, 45). Vaikka puhe on strategioista, maatioilla tehdyt valinnat eivät ole useinkaan yrityksen johtamismielessä strategisia, eli ne eivät liity pelkäämään kilpailuedun saavuttamiseen ja säilyttämiseen (Porter 1980, 12). Tilojen strategiat ovat sidoksissa sen hetkiseen toimintaympäristöön ja sen asettamiin ehtoihin. Strategiat ovat myös erilaisten maatalouden erityispiirteiden, kuten jatkuvuuden ja perinteiden värittämiä (Evans 2009, 218).

Viljelijöillä on yhtäaikaista monia positioita. Nämä positiot voivat liittyä elinkeinon ja toimeentuloon, omaan työhyvinvointiin tai yhteisön arvoihin, jolloin tarkasti määriteltyjen strategioiden sijaan käytössä voi olla useita yhtäaikaista, vaihtelevia ja toisilleen ristiriitaisia tilanpidon strategioita (Dedieu & Servière 2011, 360; Darnhofer ym. 2012, 13; Kuhmonen 2012). Edelleen strategioihin liittyvät toimijoiden motivaatiot ja tavoitteet ovat moniulotteisia ja heterogeenisiä, yhtä aikaa taloudellisia, henkilökohtaisia ja sosiaalisia (Hansson ym. 2013).

Karkeasti jaotellen Jokikylän tilojen vuosien 1998 ja 2010 välillä omaksutut adaptiiviset strategiat voidaan jakaa neljään; 1) viljelyä jatketaan muuttuneiden ehtojen mukaisessa tilanteessa tuotantoa kasvattamalla tai muuten tehostamalla, 2) tilan toiminnan kokonaisuutta monipuolistetaan ja ohjataan perinteisestä maataloustuotannosta muihin suuntiin, kuten esimerkiksi maatilamatkailuun tai muuhun tilan resursseja hyödyntävään toimintaan (monialaisuus), 3) viljelijän toimeentuloa täydennetään tilan ulkopuolisella palkkatyöllä jolloin viljelyn merkitys elinkeinona pienenee, mutta tilanpitoa kuitenkin jatketaan (monitoimisuus) tai 4) tuotantoa supistetaan tai pienimuotoistetaan ja pyritään näin jatkamaan ja pärjäämään heikentyneen kannattavuuden kanssa.

Taulukossa 2 on kuvattuna viljelytyyppien sijoittuminen adaptiivisten strategioiden suhteen, joskin tilalla voi olla yhtä aikaa useanlaisia strategioita. Aineistossa oli myös toimintaympäristön ja kannattavuuden muutosten vuoksi toimintansa lopettamista lähivuosina suunnittelevia tiloja. Tämän adaptiivisten strategioiden nelijaon lisäksi ovat siis tilat, joilla pelloista ja viljelystä luovutaan jolloin myös tilan jatkuvuus maatilana lakkaa²⁷.

Tilat, joilla toimintaa on laajennettu ja mahdollisesti edelleen erikoistuttu tiettyyn tuotantosuuntaan kuuluvat tyypittelyssä lähinnä proaktiivisten tilojen tyyppiin. Optio, jossa ajatus mahdollisesta laajentamisesta ja toiminnan päätoimisuudesta pidettiin tietoisesti avoimena erityisesti elämäntapaviljelytyypin tiloilla.

Toiminnan monialaistaminen on omaksuttu strategiaksi sekä joillain proaktiivituloilla että elämäntapaviljelytiloilla. Proaktiivitalat, jotka eivät keskity tiukasti johonkin tuotantosuuntaan, kuten esimerkiksi maidontuotantoon, tekevät usein

²⁷ Kuten viljelytyyppejä, myös viljelyn strategioita on eritelty monin eri tavoin. Tekemäni jaottelu on lähellä esimerkiksi Marsdenin ja kumppaneiden (2002, 821) tekemää jaottelua, jossa on hahmoteltu brittiläisten tilojen strategioita vastata tulevaisuuteen erityisesti kestävästä maaseutukehityksen näkökulmasta. Tässä jaotellussa erilaisia tulevaisuusskenaarioita oli viisi: toiminnan laajentaminen ja erikoistuminen, toiminnan monialaistaminen, entiseen tapaan jatkaminen, passiivinen viljely sekä toiminnan lopettaminen. Katso myös Ilbery ym. 1998.

Taulukko 2. Adaptiiviset strategiat ja viljelytyypittely

1. Jatkamisen laajentamalla	2. Toiminnan laventaminen, monialaistaminen	3. Toiminnan täydentäminen ulkopuolisella työllä, monitoimisuus	4. Sinnittely, toiminnan supistaminen
proaktiiviset	proaktiiviset elämäntapa	elämäntapa paperiviljely	paperiviljely pakkoviljely

erilaisia urakointitöitä tilan kalustolla. Toisaalta tiloilla voidaan alkaa alkutuotannon lisäksi harjoittaa erilaista jalostustoimintaa, kuten leipomotilalla oli tehty. Myös maatilamatkailu on hyvä esimerkki tämänkaltaisesta strategiasta, vaikka aineiston tiloista ei yksikään siihen ollut ryhtynyt huolimatta alueen tarjoamista edellytyksistä.

Tilan jatkuvuuden turvaaminen monitoimisuuden avulla on erityisesti elämäntapaviljelytyypissä korostuva adaptiivinen strategia. Tilojen toimintaa halutaan jatkaa, mutta viljelijän toimeentuloa täydennetään tilan ulkopuolisilla töillä, jotka toki varsin usein voivat jollain tavoin liittyä myös tilan resursseihin. Monialaistamisen ja monitoimisuuden välinen rajanveto onkin vaikeaa, sillä tarkastelun fokus on hieman erilainen edellisen keskittyessä enemmän tilan toimintaan kun taas jälkimmäisessä näkökulmassa painottuu toimijoiden rooli. Usein nämä kaksi eivät sulje toisiaan pois.

Maatalouden kannattavuuden heikkenemiseen ja pienentyneisiin tuloihin sopeutuminen toimintaa supistamalla on strategiana lähinnä pakkoviljelytiloilla. Tätä strategiaa voisi kuvata viljelyn sitkeänä jatkamisena, eräänlaisena *business as usual*-tyyppisenä toimintamallina (Marsden ym. 2002, 821). Paperiviljelytyypissä puolestaan korostuu yhtäältä toimeentulon täydentäminen tilan ulkopuolisilla töillä ja toisaalta tuotannon supistaminen varsinkin silloin, kun toimeentuloa ei haeta tilan ulkopuolelta. Paperiviljelytyypin tilat ovatkin pakkoviljelytyypin ohella tiloja, jotka tulevat todennäköisimmin luopumaan tilanpidosta tulevaisuudessa.

Strategiat ja jatkuvuus

Keskeisimpinä toimintaympäristön kehityssuuntina näyttäytyvät erityisesti tilakoon kasvattamiseen kannustava politiikka, mutta myös ympäristöhoidollisten näkökulmien entistä tiiviimpi integroituminen maatalouspolitiikkaan. Toimintaympäristön muutoksiin vastaamisessa huomionarvoista on se, miten huomattavan erilaisiksi tarkasteltavien tilojen adaptiiviset strategiat olivat kehittyneet ja minkälaisena toiminnan tulevaisuus näyttäytyi. Tästä erilaistumisesta oli nähtävissä merkkejä jo vuoden 1998 aineistossa, mutta tilakentän jakautuminen erityyppiin tiloihin oli vuonna 2010 selvästi vahvistunut.

Yksi tämän tutkimuksen keskeisistä tuloksista on havainto siitä, miten maatalouden työnjako on erityisesti konetyön järjestelyjen suhteen muuttunut tarkas-

telluilla tiloilla. Tätä tulosta tukevat myös muut tutkimukset. Koneyö on entistä useammin joko ulkoistettu urakoitsijoille, hoidettu tilojen välisenä työvaihtona, yhteiskonein tai näiden yhdistelmin. (Karttunen & Tuure 2008; Karttunen & Lätti 2012.) Erilaiset koneyhteistyön muodot tai töiden ulkoistaminen ovat yleistyessään laajentaneet toiminnan vaihtoehtoja. Kuten luvussa 6.2. kävi ilmi, myös paikalliset olosuhteet tukevat yhteistyötä. Alueen peltojen koko ja etäisyydet ovat rajoittaneet joillain tiloilla suuria koneita käyttävien urakoitsijoiden käyttöä. Tällöin erilaiset yhteiskonejärjestelyt ovat näyttäneet entistä houkuttelevammilta. Samansuuntaisia tuloksia on muun muassa Skotlannista, jossa pienemmät ja viljelyn ydinalueilta kauempana sijaitsevat tilat ovat yhä riippuvaisempia lähiviljelijöiden välisestä yhteistyöstä (Sutherland & Burton 2011, 245).

Koneyhteistyö ja erilaiset työvaihtojärjestelyt adaptiivisten strategioiden osana ovat auttaneet tiloja vastaamaan muuttuvan toimintaympäristön vaatimuksiin tai kuten luvun 6.2. viljelijä asian ilmaisi, *aina löytyy joku, jolle soittaa, mikäli omat koneet menevät rikki*. Tässäkin mielessä erilaiset viljelijöiden väliset luottamukseen perustuvat verkostomaiset käytännöt ovat tärkeitä. *Tilat ovat toistensa panttivankeja*, kuten viljelijä luvussa 6.2. puolivakavissaan totesi. Luottamus onkin yksi keskeinen tekijä siinä, miten joustavasti paikallisesti verkostoituneet viljelijät kykenevät hyödyntämään erilaisia yhteisön resursseja (Huttunen 2011, 110; 2013, 70).

Viljelytöiden vastavuoroisten tekemisten tai koneyhteistyön erilaisten muotojen, koneketjujen sekä urakoinnin lisääntyminen voimistavat toiminnan joustavuutta (Milestad ym. 2012). Tämä pätee toimintaansa laajentaviin ja tehostaviin tiloihin, jotka keskittyessään tiettyyn tuotantomuotoon ulkoistavat erilaisia muita tilanpidon käytäntöjä. Toisaalta toimintaansa monialaistavat tilat voivat ottaa tuottaakseen erilaisia urakointipalveluja muille tiloille ja näin täydentää omien, mahdollisesti pienempien tilojensa ydintoimintaa. Erilaiset työvaihtokäytännöt ja verkostojen hyödyntäminen ovat usein myös monitoimisten tilojen arkea, kun aika tilanpidolle joudutaan jakamaan tilan ulkopuolisen palkkatyön ja tilanpidon vaatimien toistuvien rutiinien suorittamisen välillä. Myös toimintaansa supistavilla ja kustannuksiaan minimoivilla tiloilla on kysymys tuotannon joustamisesta, joskin vähemmän verkostoista riippuvaisesti. Tässä korostuu erityisesti perinteisten tuotantomenetelmien jatkaminen sekä niihin soveltuvien, tilan omistamien koneketjujen käyttöön maksimoiminen. Työn ja tuotannon joustaminen kiinnittyy hyvin tiukasti erilaisiin tuotannollisiin artefakteihin ja teknologioihin, joita tarkastelen erikseen luvussa kahdeksan.

Jokikylän tapauksessa tilojen erilaistuminen on näyttänyt tuottaneen tarkastelemaani maatalousyhteisöön myös vakautta. Tilojen eriytyneet toimintastrategiat ja kehityskulut ovat tukeneet toisiaan ja tuottaneet erilaisia joustavia käytäntöjä esimerkiksi tilojen työnjakoon. Proaktiiviset eli toimintaansa laajentavat ja tehostavat tilat ovat keskittyneet yhä enemmän tiettyyn tuotantomuotoon ja ulkoistaneet erilaisia muita tilanpidon käytäntöjä. Nämä ulkoistetuista tehtävistä vastaavat toimijat voivat puolestaan jatkaa omien tilojensa viljelyä samalla kun muille tiloille tuotettavat palvelut tuottavat osan toimeentulosta.

Erityisen mielenkiintoisesti muutaman pienemmän, niin sanottuihin odoteltuihin kuuluvan tilan kohdalla proaktiivisten tilojen jatkuva kysyntä peltomäärän laajentamiselle joko ostamalla tai vuokraamalla oli pitänyt ne jatkamassa vuosi kerrallaan, koska peltoihin kohdistuva kysyntä on ollut jatkuvasti tarjontaa suurempaa. Näin päätöstä pelloista luopumisesta ei ole vielä tarvinnut tehdä, vaan tilannetta on voitu seurata vuosi kerrallaan. Muutaman tilan kohdalla tämä vuosi kerrallaan katsominen oli jatkunut vuodesta 1998 vuoteen 2010 ja jatkui edelleen. Myös erilaiset ympäristöhoidolliset toimenpiteet olivat joillakin tiloilla yhä merkittävämpiä sekä tilan tulonmuodostuksessa että viljelyn käytännöissä. Ne toisin sanoen niveltivät tilojen adaptiivisiin strategioihin muodostaen joillain tiloilla tulevaisuudessa mahdollisesti tärkeän osan tilan toiminnasta.

Tilojen adaptiivisten strategioiden keskinäisriippuvuus voidaan nähdä vastuksena muuttuvaan toimintaympäristöön. Yhteisön näkökulmasta tarkasteltuna kyse on eräänlaisesta vasteiden moninaisuudesta, jossa tilojen vaihtoehdot ja rinnakkaiset tavat vastata muuttuneisiin olosuhteisiin lisäävät yhteisön resilienssiä (esim. Elmqvist ym. 2003; Rammel & van der Bergh 2003). Tämä kehitys ei ole kuitenkaan ollut yhteisötasolla tietoisista tai koordinoitua²⁸.

Maatalousyhteisö ei ole tässä mielessä organismi, jonka solut pyrkisivät yhteiseen päämäärään tai yhdyskunta, jossa suhteellisen samanlaisilla yksilöillä olisi omat, määritellyt tehtävänsä. Toisaalta maatalousyhteisö ei toimi myöskään ”puhtaassa” markkinaympäristössä, jossa yritykset eli maatilat kilpailisivat nollasummapelissä toisiaan vastaan tai ekologia-analogiaa jatkaakseni, kilpailisivat keskenään samoista resursseista. Maatalousyhteisö on sen sijaan jotain tältä väliltä, yksittäiset tilat pyrkivät turvaamaan jatkuvuutensa erilaisin strategioiden ollen samalla osa yhteisöä ja kylää, johon kuulumista ja jonka jatkuvuutta ja elinvoimaisuutta halutaan ylläpitää. Maatalousyhteisön tilat ovatkin eräänlaisessa symbioottisessa suhteessa verkostomaisesti tavalla, jossa erilaisten tilojen ominaisuudet, toiminnot ja dynamiikat täydentävät osittain toisiaan.²⁹

Symbioottisuus on vahvasti läsnä käyttämäni ekologia-analogian taustalla. Toimijat toimivat yhdessä, mutta ovat kiinnostuneita toistensa menestyksestä

²⁸ Adaptiivisuuden käsitettä on käytetty kuvaamaan sosioekologisten järjestelmien tapoja sopeutua muutokseen (esim. Berkes ja Folke 1998, 21; Folke ym. 2011) Olen tarkastellut tässä työssä maanviljelyä tällaisena sosioekologisena järjestelmänä, jossa keskeistä on luonnon ja ihmistoiminnan välinen dynamiikka. Mikäli adaptiivisuuden määrittelee niiksi päätöksiksi ja toimiksi, joilla järjestelmä reagoi siihen kohdistuneeseen häiriöön tai muutokseen (esim. Nelson ym. 2007, 396), ei adaptiivisuuden käsitettä voi suoraan soveltaa tilakohtaisen tarkastelun tavoin yhteisötasolle. Adaptiivisuus näin määriteltynä vaatii tietyn tietoisien toimijan tai toimijajoukon, joka määrittelee nämä toimet ja samalla tietoisesti pyrkii vastaamaan muutokseen. Onkin liian pitkälle vietyä väittää, että Jokikylän tapauksessa yhteisötason monimuotoisuudessa olisi kysymys tässä mielessä yhteisön adaptiivisuudesta. Sen sijaan voidaan väittää, että erilaiset yksittäisillä maatioilla omaksutut adaptiiviset strategiat ovat nimenomaan tietoisia päätöksiä vastata erilaisiin toimintaympäristön muutoksiin tilan mittakaavassa. Samalla nämä toimet verkostomaisuudessa usein vahvistavat myös yhteisötason jatkuvuutta tai tietyissä mielessä resilienssiä tilojen pysyessä elinkelpoisina ja kylän asutuna ja elävänä.

²⁹ Viedäkseni edellä aloittamani ekologia-analogian vielä pidemmälle, tarkastelemassani maatalousyhteisössä on kysymys eräänlaisesta evoluution ohjaamasta ekosysteemistä, joka organisoituu ja kehittyy itsenäisten toimijoiden toimien kautta. Tästä ei enää ole pitkä matka evoluutiobiologian adaptaatioon ja sitä myötä tämän työn keskeiseen käsitteeseen, adaptiivisuuteen.

ensisijaisesti omista lähtökohdistaan (Stengers 2010a, 35). Tiloilla toimitaan niiden omien ehtojen mukaisesti ja kiinnostus ja tietoisuus muiden tilojen toiminnasta kumpuaa ensisijaisesti siitä, että oman tilan menestys ja jatkuvuus tapahtuvat jossain määrin muiden tilojen toiminnan ehdollistamina. Toimijoiden ja toimintojen väliset osittaiset ja dynaamiset keskinäisriippuvuudet tuottavat uusia toiminnan mahdollisuuksia. Nämä taas muuttavat toimintaympäristöä tavalla, jota on vaikea ennakoida. (Stengers 2010a.) Toimijoiden valinnat ja käytännöt toisin sanoen tuottavat muille toimijoille uusia toiminnan mahdollisuuksia, joihin tartuttaessa nämä puolestaan vaikuttavat edelleen alkuperäisiin valintoihin ja käytäntöihin. Siirryn seuraavassa luvussa tarkastelemaan tätä verkostomaisuuden ehdollistaman toiminnan dynamiikkaa.

8.

Tilakohtainen ympäristöpolitiikka

Maatilojen nykyhetkeä tarkasteltaessa voidaan nähdä, miten erilaiset historialliset kehityskulut, kollektiivisesti rakentuneet normit, teknologiat ja käytännöt muodostavat kokonaisuuden, joka ohjaa tilojen toimintaa. Tilat eivät kuitenkaan ole pelkästään menneisyytensä vankeja, vaan niiden toiminnassa on vapauksia uudistumiselle ja toiminnan jatkuvalla uudelleenarvioinnille. Muutokset toimintaympäristössä, kuten politiikan muuttuminen, voivat tuottaa myös kokonaan uudenlaisia valintamahdollisuuksia ja suunnata tilojen kehitystä uudelleen toimintamahdollisuuksia rajaavasta polkuriippuvuudesta huolimatta. Maatalouden ympäristöpolitiikka on yksi näistä toimintaympäristön ulottuvuuksista, joiden kautta maatilojen toiminta ehdollistuu.

Muutoksiin sopeutumisessa eli adaptiivisuudessa keskeistä on toimijoiden kyky ja joustavuus, jotka saattavat murtaa polkuriippuvuuden, muuttaa sen suuntaa tai muodostaa kokonaan uusia polkuja. Näissä prosesseissa erilaisten verkostomaisten käytäntöjen rooli korostuu. Käsittelen luvun aluksi verkostojen ja polkuriippuvuuden välistä suhdetta, jonka jälkeen tarkastelen tilojen toimintamahdollisuuksien muotoutumista erityisesti kahden teknologian, suorakylvön ja luomutuotannon näkökulmista. Luvun lopuksi analysoin maatalouden ympäristöpolitiikan ehdollistavia vaikutuksia tilojen toiminnassa.

8.1. Maatalouden verkostot ja polkuriippuvuuden suunnat

Kuten maatilojen adaptiivisuutta tarkasteltaessa on käynyt ilmi, adaptiivisiin prosesseihin vaikuttavat tilojen sisäisten tekijöiden lisäksi merkittävässä määrin ne yhteisöt, joihin tilat kuuluvat sekä näiden keskinäiset vuorovaikutussuhteet, normit ja käytännöt (esim. Darnhofer ym. 2012, 6). Toimintaa ohjaavat yhteisön jakamat ja yhteisössä opitut käsitykset siitä, millainen toiminta on sopivaa ja toivotavaa (Sherif 1936; Axelrod 1986; Ostrom 2000, 143-144). Usein tästä normin mukaisesta toiminnasta tulee tavoittelun kohde (Mol 2002, 58-60).

Tilat ovat osa käytäntöyhteisöä (Wenger 1998), joissa viljelijöiden omat kokemukset yhdistyvät yhteisesti jaettuun ymmärrykseen siitä, miten peltoja on

seudulla viljelty (Barthel ym. 2010, 256; Colding & Barthel 2013, 160). Yhteisesti jaettu käsitys ja ymmärrys määrittää sitä, mikä nähdään sopivaksi ja oikeaksi tavaksi toimia tietyissä tilanteissa (esim. Axelrod 1986, 1097; Minato ym. 2010, 383). Yhteisön käsitykset tarjoavat perusteltuja ja oikeutettuja ratkaisumalleja eteen tuleville tapahtumille, kysymyksille ja muutospainelle (Vanclay & Enticott 2011).

Maatalouden piirissä näistä käsityksistä muodostuu eräänlainen hyvän viljelijyyden malli (esim. Silvasti 2001; Burton 2004; Sutherland & Darnhofer 2012). Tämän ajassa muuttuvan mallin ja siihen kuuluvien käytäntöjen taustalla vaikuttaa etenkin suomalaisen maatalouden kontekstissa talonpoikainen viljelyeetos. Erityisesti tämä näkyy tilan jatkuvuuden korostumisena (Kumpulainen 1999; Katila 2000; Silvasti 2001; Hangasmaa 2003). Lee-Ann Sutherland ja Ika Darnhofer (2012) ovat argumentoineet, että hyvän viljelijyyden malli on viime vuosina moninaistunut ja fragmentoitunut. Tämä on varsin selvästi nähtävissä myös oman tutkimukseni viljelytyyppien ja adaptiivisten strategioiden erilaistumisessa ja erilaisten viljelijyyksien rinnakkaisuutena.

Käytännöissä muodostuneet normit ovat luonteeltaan kollektiivisia, ne muokkautuvat erilaisissa toimijoiden välisissä verkostoissa ja sisältävät tietoa siitä, miten käytäntöjä tulisi toteuttaa. Normit muokkaavat ja rajoittavat käytäntöjä ja vasta- vuoroisesti käytännöt muokkaavat normeja (Wallace 2009, 1). Vaikka normeja määrittää varsin vahvasti polkuriippuvuuden tavoin historia ja aiemmat kokemukset, voivat ne kuitenkin muuttua varsin nopeasti, mikäli vanhasta poikkeavat käytännöt näyttävät aiempia toimivammilta tai muutoin paremmilta (Axelrod 1986, 1097). Hyvänä esimerkkinä tästä ovat peltojen reunoille jätettävät suoja- kaistat, jotka aiheuttivat EU-jäsenyyden alkuvaiheessa kritiikkiä viljelijöissä, koska niiden koettiin rumentavan maisemaa ja tekevän pelloista huonosti hoidetun näköisiä. Peltojen pitäminen siisteinä oli hyvän viljelijän merkki, jonka uudet suositukset ja määräykset kuitenkin kyseenalaistivat varsin nopeasti. (esim. Silvasti 2002b; Burton ym. 2008; Sutherland & Darnhofer 2012.) Suojakaistat todistavat nykyään oikein toimivasta viljelijästä ja samalla aikaisempi toimintatapa näyttää piittaamattomuutena. Ne ovat siis muokkautuneet osaksi muuttunutta hyvän viljelijyyden mallia.

Vaikka ympäristönsuojelu ei aina näyttäyty positiivisessa valossa suomalaisten viljelijöiden parissa – useampikin aineiston viljelijä eksplisiittisesti kiel- täytyi olemasta erityisen vihreä ihminen – sisältyy ympäristöstä huolehtiminen kuitenkin oleellisesti talonpoikaiseen viljelyeetokseen sekä ylisukupolvisuuden että erityisesti viljely-ympäristön kestävä käytön näkökulmista (Huttunen 2013, 72). Näin ollen myös erilaiset ympäristönhoidolliset toimenpiteet saattavat muokata hyvän viljelijyyden mallia nopeastikin, mikäli uudet toimintatavat näyttävät perustelluilta. Suojakaistojen tapauksessa muutokseen on luonnollisesti vaikut- tanut politiikka ja sen myötä velvollisuus suojakaistojen pitämiseksi, mutta asiaan on vaikuttanut myös työkäytäntöjen helpottuminen pellonreunojen ja -nurkkien osalta sekä tilojen tulonmuodostuksen muuttuminen vähemmän sadosta riippu- vaiseksi. Tässä dynamiikassa paikallisella maatalousneuvonnalla on Jokikylän tapa- uksessa ollut merkittävä vaikutus.

Maatalouden normeja muokkaavat käytännöt ja toimintatavat ovat usein julkisesti arvioitavissa, varsinkin silloin kun ne tapahtuvat pelloilla. Viljely voidaankin nähdä performatiivisena toimintana (Mol 2002, 32-33), jossa käytäntöjä uusintaan ja uusia tekniikoita ja työtapoja kokeillaan. Uudet toimintamallit voivat myös suodata osaksi muiden viljelijöiden käytäntöjä. Hyvän viljelijyyden ihanne siis todellistuu käytännöissä³⁰. Viljelytoimien ja uusien tekniikoiden onnistumista ja toimivuutta arvioidaan esimerkiksi naapuritilojen peltoja tarkkailemalla. Onnistunut sato kielii viljelijän ammattitaidosta ja myös ylisukupolvisesta peltojen vaalimisesta (Burton 2004, 201). Tämä tapahtuu maisemassa julkisina toimina esimerkiksi luomutuottajien tehdessä peltotöitään, joiden tuloksia kanssaviilijät voivat arvioida myöhemmin sadon onnistumisena. Näin käytännöt ja niihin liittyvä tieto ja teknologia välittyy ja myös muuttuu (Santaoja 2013, 266). Sama mekanismi toimii myös erilaisten ympäristöhoidollisten toimenpiteiden kuten kosteikkojen ja suojakaistojen tai -vyöhykkeiden parissa, jotka yleistyessään muokkaavat hyvän viljelijyyden mallia (Sutherland & Darnhofer 2012, 238).

Normit eivät näyttäydy samanlaisena kaikille yhteisön jäsenille, vaan toimijat voivat toimia erilaisten normien mukaan myös samassa toimintaympäristössä (Ostrom 2000, 144). Hyvän viljelijyyden malli ei siis ole yksi yhtenäinen asia, vaan se vaihtelee tiloittain ja viljelijöittäin (Haggerty ym. 2009; Hunt 2010). Eri viljelytyypeillä lähtökohdat tilanpitoon ovat erilaisia ja niiden adaptiiviset strategiat valikoituvat erilaisiksi. Siinä missä esimerkiksi luvun 6.2. elämäntapaviljelytilalla toteutettu rantapeltojen metsitys näyttäytyi tilan näkökulmasta järkevältä sekä kotimaiseman tuottamisen, ravinnevalumien torjumisen että tulevaisuuden investoinnin näkökulmasta, näyttäytyi se naapuriviljelijän, tässä tapauksessa pakko-tilajetyypin tilalta katsottuna erikoiselta. Samasta pellostä saisi naapuriviljelijän mukaan vuokraamalla tasaisen tuoton, mikäli hyvin tuottavaa rantapeltola ei itse haluaisi viljellä. Julkisenä tekona tämä näyttäytyminen on hyvin konkreettista toimien näkyessä suoraan maisemassa. Viljelijäyhteisön perinteiset normit tiedotettiin toki myös peltoja metsittäneellä tilalla; toimien korostettiin olevan tietoinen ja maatalouden perinteisemmistä käytännöistä poikkeava valinta.

Teknologiat uusina polkuina

Hyvän viljelijyyden malli sisältää erilaisia toimiviksi todettuja maatalouden teknologioita. Teknologiat eivät rakennu pelkästään tekniikan tai materiaalien artefaktien varaan, vaan niihin vaikuttavat yhtä lailla esimerkiksi taloudelliset ja sosiaaliset tekijät, kuten politiikka ja markkinat (Bijker & Law 1992, 3; Peltola 2007, 17). Nämä teknologisiin järjestelmiin sitoutuneet intressit, taidot, tieto ja toimintatavat ohjaavat toimintaa vahvasti yhteen suuntaan ja hidastavat ja vaikeuttavat niiden muutosta (Peltola 2007, 14). Toiminta on toisin sanoen polkuriippuvaista.

³⁰ Annemarie Mol (2002, 32:41) käyttää todellistumisen käsitettä (enactment) kuvattaessa sitä, miten erilaiset ilmiöt tulevat oleviksi käytäntöjen kautta. Mol'n mukaan sosiaalisten käytäntöjen kuvaamiseksi alun perin Erwin Goffmanin (1959) käyttämä performatiivisuuden käsite kantaa liiaksi teatterin käytäntöihin perustuvia konnotaatioita näyttämöineen, rooleineen ja takahuoneineen. Käytän tässä työssä performatiivisuutta siinä, miten erilaiset julkisesti maisemassa toteutetut maatalouskäytännöt ovat väistämättä myös viljelijyyden näkyvää toteutusta, jota arvioidaan toisten viljelijöiden ja muiden toimijoiden toimesta.

Polkuriippuvuus ehdollistaa toimintaa tiettyyn rajaan saakka. Toimijoilla on kuitenkin myös mahdollisuuksia muuttaa polun suuntaa ja luoda uusia polkuja (esim. Karnøe & Garud 2012). Uudenlaisten teknologioiden yleistymisessä on erilaisilla verkostoilla merkittävä rooli. Kyse ei ole kertarysäyksellä tapahtuvasta paradigman muutoksesta, vaan hiljalleen tapahtuvasta kehityksestä, joka kokemusten ja käytäntöjen välityksellä vahvistuu (Lovio ym. 2011, 297). Toimijat luovat yhdessä toimijuutta, jolla on mahdollisuuksia muuttaa polkuriippuvaisen sosioteknologisen järjestelmän suuntaa (Garud & Karnøe 2003, 280).

Maataloudessa erilaisten käytäntöjen tulokset näkyvät usein julkisesti ja kokemukset tekniikoista kulkeutuvat myös erilaisten ammattilehtien ja muiden foorumien kautta. Myös maataloustutkimuksen tulokset ovat Suomessa suotautuneet varsin tehokkaasti viljelijöiden käytäntöihin maatalouden neuvontajärjestelmän kautta, kuten luvussa 2.2. totesin (Jokinen 1995, 95; Niemelä 2004, 192). Uuden teknologisen polun syntymiseen vaikuttavatkin niin tekniikat, tekniset artefaktit ja niiden kehitys kuin erilaiset tekniikan käyttäjät, yhteiskunnalliset ja instituutionaaliset toimijat sekä lait, asetukset ja politiikat (Garud & Karnøe 2003, 279). Nämä tekijät vaikuttavat toisiinsa vastavuoroisesti luoden polulle joko sen vahvistumisen tai heikkenemisen edellytyksiä. Tiloilla erilaisten teknologioiden käytössä on mitä suurimmassa määrin kysymys adaptiivisuudesta ja erilaisista adaptiivisista strategioista.

Suorakylvö

Yksi aineiston perusteella tapahtunut keskeinen maatalouden verkostomaisen toimintatavan yleistymistä ilmentävä muutos on suorakylvön lisääntyminen. Tämä ilmiö indikoi pelkän teknisen kehityksen lisäksi myös muutoksia toimintaympäristössä, jossa tietyt reunaehtojen muutokset ovat edesauttaneet uuden teknologian yleistymistä. Suorakylvö on yleistynyt Suomessa nopeasti 2000-luvulla (Alakukku 2008; Lötjönen & Isolahti 2010, 307). Syyksi tähän on arvioitu menetelmän puolesta puhuneiden viljelijöiden aktiivisuutta ja hyviä kokemuksia, joiden välitymistä kotimainen konevalmistus lähti tukemaan (Derpsch ym. 2010, 6). Viljelyn taloudellisen kannattavuuden heikkeneminen on kannustanut etsimään tiloilla säästöjä, jotka suorakylvössä tulevat työmäärän ja ajosuoritteista tulevien kustannusten vähenemisenä. Suorakylvöä tehdään myös paljon urakointina tai yhteiskoneilla, jolloin koneiden investointikustannukset ovat omia koneita pienemmät ja myös muokkauskaluston tarve vähenee.

Suorakylvö ei ole pelkästään uudentyypinen teknologia. Se vaatii myös uudenlaista ajattelua viljelyn logiikassa. Tarkasteltaessa suorakylvöä sosiomateriaalisesti rakentuneena teknologiana (Leonardi 2012, 38), on selvää, ettei sen yleistymiseen ole vaikuttanut ainoastaan tekninen kehitys. Kysymys on nimenomaan moninaisten vuorovaikutussuhteiden välisestä dynamiikasta ja siitä, miten jokin teknologia saavuttaa riittävästi liikemäärää³¹, jolloin sen yleistymisen ja kehittyminen alkaa vahvistaa itse itseään.

³¹ Taru Peltola (2004) käyttää Thomas Hughesin (1995) käsitteestä technological momentum käännöksenä sekä teknologista puskua, että hitausvoimaa, joilla hän viittaa yhtäältä järjestelmien tuottamaan kehitystä ohjaaviin ja toisaalta vaihtoehtoisia kehityssuuntia rajoittaviin vaikutuksiin.

Viljelyn normit vahvistuvat, mutta myös muuttuvat niitä uusintavien käytäntöjen, kuten uusien tekniikoiden, markkinoiden ja maatalouspolitiikan muutosten kautta (Sutherland & Darnhofer 2012). Suorakylvön yleistyminen on Jokikylässä paikallisen tilakokodynaamiikan vaikutusten lisäksi tapahtunut valtakunnantason tapaan pitkälti kansaviljelijöiden esimerkkien avulla. Muutama viljelijä on ottanut eräänlaisen pioneerin roolin ja kokeillut rohkeammin uusia tekniikoita. Toiset ovat aktiivisemmin seuranneet kokeilujen onnistumisia joidenkin puolestaan pitäytyessä jo lähtökohtaisesti perinteisemmissä keinoissa ja tekniikoissa. Suorakylvö ei siis suinkaan ole kaikkien tilojen strategioitten mukaista saati suhtautuminen siihen yksioikoisen positiivista, vaan sadon ja toimeentulon optimoiminen tapahtuu hyvin erilaisin keinoyhdistelmin.

Yhteiskonejärjestelyjen ja urakoinnin käytön lisääntyminen on laventanut tilojen strategisia valintamahdollisuuksia ja samalla aiemmin suhteellisen vahvasti omiin koneisiin perustunut viljelykäytäntö on muuttunut³². Suuri osa tiloista omistaa edelleen koneensa itse, mutta urakoinnin käyttö tai yhteiset koneet ovat nykyisin yhtä lailla hyvän viljelijyyden mallin mukaista toimintaa. Erilaiset omien koneiden, yhteiskoneiden ja koneurakoinnin yhdistelmät ja verkottuneet työkäytännöt näyttävät tiloille aiempaa mahdollisempina toimintatapoina. Koneiden vanheneminen sitoo toimintaa myös aikaan (Peltola 2007, 48). Tietyissä mielessä koneiden vanheneminen pakottaa valintatilanteisiin, joka johtaa normien väljenemiseen ja siten polkuriippuvuuden heikkenemiseen.

Jos suorakylvön yleistymistä uuden polun muodostumisena tarkastelee luvussa 7.1. käsittelemiä toiminnan ulottuvuuksien valossa, ovat siihen vaikuttaneet erityisesti viljelijöiden keskinäiset kokemukset ja suoraan maisemassa näkyvät tulokset eli sosiomateriaalinen ympäristö ja koneiden vanheneminen, joka on edellyttänyt teknisiä valinnan paikkoja. Yhtä lailla merkittävää on ollut maatalouskoneinvestointeja erilaisin rahoitusinstrumentein tukenut politiikka sekä esimerkiksi maatalouden ympäristötuen mukainen peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys-toimenpide, joka on tukent suorakylvön käyttöä. Nämä lisäimpulssit uuden teknologian yleistymiselle ovat Jokikylän alueella olleet merkittävästi paikallisen maaseutuneuvonnan edesauttamia. Markkinoiden paine hintojen laskun ja kustannussäästöjen etsimisen kautta ja luonnonympäristö siinä, millaisilla maalajeilla ja peltolohkoilla suorakylvö ylipäänsä onnistuu ja kannattaa, ovat edelleen vahvistaneet uuden polun muodostumista.

³² Maatalouden koneomistus on perustunut Suomessa sotien jälkeen vahvasti tilojen omiin koneisiin ja tilojen itse omistamista koneista onkin muodostunut tilanpidon hegemoninen malli. Suomalaisen maatalouden koneistumisen alkuvaiheessa erilaiset yhteiskonejärjestelyt olivat vielä melko yleisiä erityisesti traktoreiden ja puimureiden osalta, mutta muun muassa koneinvestointien edullinen kohtelu verotuksessa sai tilat investoimaan enenevässä määrin omiin koneisiin. Onkin arvioitu, että suomalaisilla maataloilla on ollut tilojen olosuhteisiin nähden ylimitoitettu konekapasiteetti. (Niemelä 2004; 197, 200). Tilojen näyttäytyminen atomistisina toimijoina ja toisaalta varsin homogeenisenä joukkona on edelleen edesauttanut myös koneomistuksen muuttumista tilakohtaiseksi (Niemelä 2004; 197; Vihinen 2004, 258). Tilakohtaisten maatalouskoneiden muuttumista koneomistuksen normiksi ovatkin vahvistaneet sekä politiikka että talonpoikainen itsenäisyyden ja omavaraisuuden ideaali.

Luomutuotanto

Toisena esimerkkinä uusien polkujen avautumisesta ja verkostojen merkityksestä on luomuviljely, jota voidaan suorakylvön lailla tarkastella teknologiana (esim. Lötjönen ym. 2004, 19). Luomutuotanto on Suomessa sen alkuvaiheen jälkeen keskittynyt tietyille alueille (Mononen 2008, 77). Luomueläintuotanto on keskittynyt erityisesti maidontuotannon osalta Itä-Suomen alueelle, mutta myös Pirkanmaa ja Pohjanmaa ovat vahvoja luomumaakuntia. Viljanviljelyn osalta alueelliseen jakaantumiseen vaikuttaa se, mitä viljakasvia tarkastellaan. (Maa- ja metsätalousministeriö 2014c.) Sekä Jokikylän aineiston että Pirkanmaalla tekemiäni viranomaishaastattelujen perusteella luomutuotannon yleistymiseen ja keskittymiseen on vaikuttanut sekä paikallinen neuvonta ja esimerkiksi maatalousalan alueellinen koulutus että kanssaviilijöiden esimerkit. Toki kehitykseen vaikuttavat myös samat tekijät, kuin maatalouden eri tuotantosuuntien keskittymiseen tietyille alueille muutoinkin, eli luonnonolosuhteet ja tukialueiden erot (Vihinen 2004, 279). Näiden tekijöiden rinnalla erityisesti Jokikylän alueella luomutuotannon valinneilla tiloilla valintaan on vaikuttanut paikallisen maaseutusihteerin aktiivisuus.

Neuvonnan ohella muutaman luomuasioita aktiivisesti ajaneen paikallisen viljelijän – suorakylvön tapaan eräänlaisen pioneerin – onnistuneet kokemukset ovat rohkaisseet viljelijöitä lähtemään mukaan luomuviljelyyn. Luomutuotannon yleistyessä se on tuottanut lisää mahdollisuuksia erilaisille luomutuotannon piirissä tapahtuville verkostomaisille käytännöille. Samalla luomuviljely vahvistuu uutena toimintapolkuna, jossa yhdistyvät monet viljelyn perinteisistä elementeistä, mutta joka strategisena valintana on vaatinut myös tietoista irrottautumista vanhasta toimintatavasta. Edelleen, kuten suorakylvössä, viljelyn performatiivinen ulottuvuus pätee myös luomuviljelyyn. Molemmassa onnistuminen ja soveltuvuus eri tiloille ovat jossain määrin suoraan arvioitavissa peltoja tarkkailemalla. Näiden teknologioiden toteuttaminen ja näkyminen maisemassa vaikuttaa edelleen toimintatavan yleistymiseen.

Luomutiloja on monenlaisia ja motiivit luomutuotannossa mukana olemiselle vaihtelevat suuresti (Mononen 2008, 127-129). Jokikylän aineiston luomutiloille tuotantomuoto on ollut selviytymisstrategia erityisesti korkeampien tukitasojen ja tilan resurssien jaon näkökulmasta. Tämän lisäksi luomutuotannosta puhuttaessa aineistossa korostui joillain tiloilla myös tietynlainen produktivistisen viljely-
eetoksen vastainen henki, jossa luomu edusti selvää vaihtoehtoa teolliseksi koetulle perinteiselle maataloudelle (vrt. Darnhofer 2005). Toisaalta luomusta luopuneella aineiston tilalla luomu oli hyvin praktinen valinta ja siitä luopuminenkin tapahtui lähinnä tuotantomuodon työläyden takia. Riippumatta luomutuotantoon siirtymisen motivaatioista, luomu on muuttunut marginaalisesta ja vaihtoehtoisesta normin mukaiseksi ja normaaliksi valittavissa olevaksi teknologiaksi.

Luomun normalisoituminen on tapahtunut sekä neuvonnan että viljelijöiden omien hyvien kokemusten seurauksena. Siihen on vaikuttanut merkittävästi myös luomua tukeva maatalouspolitiikka, joka on vakauttanut valintamahdollisuutta.

Luomuun saatavat tuet ovat myös kompensoineet viljelyn kannattavuuden heikkenemistä. Toimintaympäristön muutokset ovatkin edesauttaneet luomun yleistymistä hyvin samoin tavoin kuin suorakylvön yleistymistä. Näiden kahden välillä ei kuitenkaan ole suoranaista yhteyttä, sillä suorakylvömenetelmät soveltuvat heikosti luomutuotannon vaatimuksiin (Lötjonen ym. 2004, 28). Yhteistä näiden kahden teknologian yleistymiselle on sen sijaan maanviljelyn moninaistuminen tavoilla, joissa sadon tai tuotannon maksimoiminen ei ole enää yhtä keskeistä kuin aikaisemmin.

Suorakylvö ja luomutuotanto ovat esimerkkejä teknologioista, joiden kautta erilaiset adaptiiviset strategiat ovat osaltaan mahdollistuneet. Maatalouden ympäristöpolitiikka on kietoutunut näihin teknologioihin tavalla, joka on edelleen edesauttanut niiden yleistymistä ja muokkautumista tilatasolle sopivaksi. Vaikka talviaikainen kasvipeitteisyys on vaikuttanut suorakylvön yleistymiseen, ympäristötukijärjestelmän ei ole Jokikylän alueella tehtyjen tutkimusten valossa arvioitu olleen ainakaan ensisijaisena syynä suorakylvön yleistymiseen alueella (Turtola & Lemola 2008, 47, 50). Myöskään luomun yleistymiseen ei ole yksiselitteistä vastausta. Siihen on vaikuttanut niin politiikan kautta saatu rahallinen kannustus, erilaiset viljelymotivaatiot kuin kanssaviljelijöiden esimerkit. Tilojen verkostomaisten toimintatapojen lisääntyminen on kuitenkin nähtävissä sekä suorakylvön että luomun yleistymisen yhteydessä. Tämä näkyy muun muassa erilaisten yhteiskoneiden yleistymisenä tai peltotöiden eriytyessä eri toimijoille.

Kuten tässä tutkimuksessa on käynyt ilmi, tilojen strategiat ja motivaatiot viljelyyn ja sen eri vaihtoehtoihin vaihtelevat viljelytyypeittäin, jolloin tilakohtainen tarkastelu tuottaa hyvin erilaisia tuloksia politiikan vaikutuksista tilojen toimintaan. Ympäristöpolitiikka on yksi tekijä, joka edesauttaa polkujen muodostumista. Neuvonta muokkaa normeja ja erilaiset toimenpiteet tuottavat uudenlaisia toimintapolkuja, joita ei ole voitu ennustaa suoraan ympäristöpolitiikan tavoitteita asetettaessa. Työn paikallisen organisoitumisen muuttumisen ja tilakohtaisten strategioiden erilaistumisen myötä maatalouden dynamiikka voi muuttua paikallisyhteisötasolla ja laajemminkin (Gueringer ym. 2009). Vaikka maatalouspolitiikkaan on nykyisin sisäänrakennettu maatalouden monivaikutteisuus ja tiloja lähestytään muunakin kuin pelkän ruoan ja kuidun tuottajina, näkökulma on yhä varsin vahvasti tilakohtainen. Tämän lisäksi politiikan painopiste on suurempien tai kasvavien, useimmiten päätoimisten viljelijöiden hoitamisessa maataloissa.

8.2. Neuvonnan rooli osana paikallisen ympäristöpolitiikan muodostumista

Maatalouden neuvontajärjestelmä vaikuttaa sekä maatalouden käytäntöjen uusiutumiseen että erityisesti ympäristönhoidollisten toimenpiteiden yleistymiseen. Kuntien maaseutusihhteereillä on hyvän viljelijyyden mallin muokkautumisprosesseissa merkittävä rooli. Tämä korostuu erityisesti ympäristötukien markkinoinnissa ja niistä tiedottamisessa. (Aakkula ym. 2006, 40; Härjämäki & Kaljonen

2007, 21.) Tilatasolta katsoen maaseutusihteerit ovat keskeinen paikallisen tiedon ja kokemuksen risteyskohta, jossa yhtäältä viljelijätason odotukset ja paikallisten olosuhteiden tuntemus sekä toisaalta politiikkatason vaatimukset kohtaavat (Kaljonen 2011, 36). Poliitiikan implementoinnissa kamppaillaankin sekä tasa-puolisuuden ja yhtenäisyyden että tilakohtaisen vaihtelun välillä (Kaljonen 2009, 2011). Neuvonnan merkittävä vaikutus uusien polkujen avautumiseen on selvästi nähtävissä myös edellä käsiteltyjen teknologioiden yhteydessä.

Ympäristönhoidolliset artefaktit

Yleisempään hallinnan muutokseen liittyen myös maaseudun hallinta perustuu enenevässä määrin erilaisiin yhteistyöverkostoihin (Mustakangas & Vihinen 2003). Jokikylän tapauksessa aktiivisen kunnallisen maaseutuneuvonnan rinnalla erityisesti Pyhäjärven suojeleohjelman toimenpiteet ja pilotointihankkeet ovat näkyneet paikallisesti sekä mediassa että maisemassa (Pyhäjärvi-instituutti 2014). Ohjelmaan ja sen tavoitteisiin on saatu suhteellisen menestyksekkäästi sitoutettua alueen eri yksityisiä ja julkisia toimijoita, joka on ollut osasyynä sekä näkyvyyteen että ohjelman hyvään vastaanottoon. Osa näistä Jokikylänkin alueella toteutettujen suojeleohjelman toimista on sittemmin otettu kiinteäksi osaksi ympäristötukiohjelmaa, kuten esimerkiksi ensimmäisen maatalouden ympäristöohjelman erityistukitoimenpide kalkkisuodinojat (Soini & Tuuri 2000, 8).

Maatalouden ympäristöasiat ja erilaiset ympäristönhoidollisten ongelmien ratkaisukeinot ovat siis näkyneet alueella pitkään. Kunnallinen ja alueellinen ympäristöneuvonta on yhtäaikaaisesti ja osin päällekkäisestikin sekä edistänyt maatalouden ympäristöpolitiikan toimenpiteitä että etsinyt ja kehittänyt uusia toimintatapoja yhdessä viljelijöiden kanssa. Tämä on kiistatta vaikuttanut positiivisesti suhtautumiseen maatalouden ympäristönhoitoon Jokikylän alueella. Sen lisäksi, että viljelijät ovat verkostoituneet keskenään, myös ympäristöpolitiikan hallintaverkostot sisältävät monenlaisia toimijoita (Toikka 2011). Esimerkiksi erilaisia monivaikuttaisia kosteikkohankkeita on edistetty valtakunnallisesti hyvin monenlaisten tahojen osalta riistanhoitoyhdistyksistä vesiensuojelun toimijoihin. Viljelijät ovat näissä vaihtelevasti mukana enemmän tai vähemmän aktiivisina osapuolina, eikä osallisten roolista ole tilatasolla aina täyttä selvyyttä.

Huolimatta tästä tietynlaisesta institutionaalisesta epäselvyydestä (Hajer 2003; 2006), jossa toimijoiden roolit ja tehtävät eivät ole täysin selvät, ovat tämän tutkimuksen toimijat kuitenkin yksimielisiä neuvonnan pitkäjänteisyyden tarpeellisuudesta kestäväen maatalouden ympäristöpolitiikan mahdollistajana. Tässä sekä kunnallisen maaseutuneuvonnan pitkäaikainen ja sitkeä ympäristönäkökohtien ja -toimenpiteiden esilläpito viljelijöiden parissa että erilaisten neuvontaprojektien tuottama hetkellisesti korkeampi aktiivisuus ovat olleet tärkeitä.

Erilaisten neuvontaprojektien ongelmaksi voi muodostua niiden lyhytkestoisuus ja projektiluonteisuuden tuottamat hankaluudet, kuten ulkopuolelta käsin tuotettu ja tilapäiseksi jäävä aktivoituminen. Projektiluonteiset ympäristöneuvontahankkeet tuottavat kuitenkin useimmiten erilaisia maisemassa näkyviä kohteita,

kuten kosteikkoja, monimuotoisuuskohteita tai vaikkapa laskeutusaltaita, jotka jatkuvasti muistuttavat tavoitteistaan. Nämä maisemassa näkymään jäävät artefaktit kantavat näin tulkittuna kollektiivisesti rakentunutta muistia (Haila 2008a, 217; Barthel ym. 2010, 256) ja välittävät tietoa ajassa (Colding & Barthel 2013, 160). Varsinaisten ympäristönhoidollisten tehtäviensä ohella artefaktit jäävät olemaan toimintatilaan ja heijastelevat niihin sidottuja arvostuksia ja tietoa, jolloin ne projektien lyhytaikaisuudesta huolimatta jättävät pidempiaikaisen jäljen kohdeympäristöönsä. Ne voivat myös pidemmällä aikavälillä muokata hyvän viljelijyyden mallia muuttaen tiettyjä käytäntöjä normaaleiksi ja vakiintuneiksi. Näin maisemassa näkyvät artefaktit muistuttavat olemassaolollaan tietyistä asioista, vaikka niiden varsinaiset tehtävät ja niihin liittyvät käytännöt olisivatkin jo muuttuneet.

Esimerkiksi maillansa olevan kosteikon aktiivisesta hoidosta luopunut luvun 6.2. tilan viljelijä tiedosti kosteikon heikentyneen ravinteiden pidätystehon, mutta iloitsi kosteikon tuottamista muista maisemahyödyistä. Toisaalta aineiston maitotilallinen³³, jonka tilalle oli aikanaan rakennettu laskeutusallas, pyrki pitämään altaasta huolta, koska se selvästi vähensi ravinnehuuhtoumia. Altaan äärellä keskusteltaessa kyseinen viljelijä mainitsi naapuriviljelijöidensä kanssa pohtineensa, missä määrin altaan laskuojan pientareilla kasvava pajukko entisestään pidätti tilalta eteenpäin valuvia ravinteita. Näin myös ympäristöpolitiikka toteutuu tilatasolla eräänlaisena performatiivisena käytäntönä, joka todellistuu paikallisissa verkostoissa erilaisten artefaktien kautta.

Motivaatiot ja ympäristöpolitiikka

Viljelijöiden motiivit osallistua maatalouden ympäristöohjelmiin vaihtelevat suuresti suoranaisestä opportunistisista hyvin vahvaan sitoutumiseen ohjelmien taustalla oleviin lähtökohtiin (esim. Van Herzele ym. 2013; Price & Leviston 2014). Paikallisella ilmapiirillä on merkitystä siihen, missä määrin tiloilla otetaan käyttöön erilaisia politiikan toimenpiteitä (Vehkala & Vainio 2000; Siebert ym. 2006, 330). Näin ollen suhtautuminen myös maatalouden ympäristöpolitiikan toimenpiteisiin muodostuu paikallisesti ja vaihtelee alueittain (Burton 2004, 204). Aineistossani tämä korostui erityisesti viranomaishaastatteluuissa, joissa Jokikylän tilojen ja viljelijöiden piirissä suhtautuminen maatalouden ympäristönhoidollisiin toimenpiteisiin koettiin joitakin lähikyliä myönteisemmäksi. Syyksi tähän arvioitiin nimenomaan paikallisen ympäristöneuvonnan ja Pyhäjärven suojeluohjelman tiimoilta alueella toteutetut käytännön toimet.

Produktivistisen eetoksen on nähty olevan vanhemman sukupolven ajattelua nuoremman polven ollessa herkempää maatalouden ympäristövaikutuksille ja niiden huomioimiselle tilan toiminnassa ja tulevaisuudessa (Siebert ym. 2006; Murphy ym. 2011; Laukkanen & Nauges 2012, 17). Tämä oli jossain määrin nähtävissä aineiston nuorempien viljelijöiden kohdalla, joille ympäristöasioista huolehtiminen oli selvemmin osa hyvän viljelijyyden mallia. Toisaalta produktivistiseen tuotantoetokseen peilattuna nuorempi viljelijäväestö voi olla

³³ Liitteen 1 tila 2.

jopa vanhempaa produktivistisorientoituneempaa, koska sukupolvenvaihdos on useimmiten suhteellisen vastikään tehty ja samalla on usein otettu lisää velkaa ja laajennettu tilaa. Tällöin tuottamisen tehokkuus näyttölee merkittävää osaa tilanpidossa. (Burton & Wilson 2006.) Tehokkuus ei kuitenkaan sulje pois tilan ympäristöasioista huolehtimista, pikemminkin päinvastoin. Esimerkiksi ravinteiden tehokkaasta käytöstä ja tilan sisäisestä kierrosta huolehtiminen on usein perusteltavissa myös taloudellisesti.

Ikä tai muut demografiset seikat eivät suoraan selitäkään suhtautumista maatalouden ympäristöpoliittisiin toimenpiteisiin, vaan kyse on useimmiten erilaisten tapauskohtaisten tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Toisaalta ympäristöohjelman toimenpiteisiin osallistumisestakaan ei voi suoraan vetää johtopäätöksiä siitä, missä määrin tilojen toiminnassa korostuvat erilaiset ympäristöhoidolliset näkökohdat (Burton 2014). Hyvänä esimerkkinä tästä on luvussa 6.2 käsitelty tila, jolla yksi joenrantalohkojen metsittämismotivaatio liittyi nimenomaan joen vedenlaadun suojeluun, vaikka pellot eivät ympäristötukiohjelmassa olleetkaan johtuen suureksi osaksi ohjelman ajallisesta sitovuudesta.

On väitetty, että ympäristötuen toimenpiteiden täytyisi olla mahdollisimman lähellä maatalouden käytäntöjä, jotta ne otettaisiin käyttöön (esim. van der Meulen 1996, 253; Burton ja Wilson 2006, 106). Erilaiset luonnonhoitopellot kuten riisipellot vaativatkin perinteisiä peltotöitä. Toisaalta lähinnä taloudellisiin kannustimiin perustuvan maatalouden ympäristöpolitiikan on todettu muuttavan heikosti maatalouden sosiaalista normistoa tai hyvän viljelijyyden mallia (Pretty 2003, 1914; Burton & Paragahawewa 2011, 96). Pohjalla tässä on ajatus, että politiikan taustalla olevien lähtöoletusten syvempi sisäistäminen johtaa myös niiden tehokkuuden paranemiseen.

Tämän tutkimuksen perusteella asia ei ole näin yksioikoinen. Jokikylän aineistoa tarkasteltaessa maatalouden ympäristöpolitiikalla on ollut vaikutusta hyvän viljelyn malliin. Tukipolitiikalla tai esimerkiksi lannoitteiden ja viljan hinnan välisellä suhteella on varmasti ollut esimerkiksi suorakylvön tai erilaisten vesienhoidollisten toimenpiteiden yleistymisessä osansa, mutta suurimmat vaikutukset on saatu pitkäjänteisellä neuvontatyöllä. Pelkkä informaatio tai taloudelliset kannustimet eivät kuitenkaan yksinomaan riitä, vaan kysymys on myös muiden tekijöiden vaikutuksesta, kuten informaation ja sen tuottajan legitimaatiosta (esim. van der Meulen ym. 1996, 205; Minato ym. 2014, 399). Jokikylän tapauksessa kysymys on ollut erityisesti kunnallisen maaseutusihteen toiminnan laajasta hyväksynnästä, joka on perustunut hänen pitkäaikaiseen työhönsä politiikan ja viljelijöiden välisenä mediaattorina ja henkilökohtaiseen neuvontaan, jossa maatilojen etu on useimmiten näytettyntyt ensisijaisena.

9.

Maatalouden ympäristönhoidon potentiaalit

Olen tarkastellut tässä työssä maatilojen erilaisia tapoja sopeutua muutokseen ja maatalouden ympäristöpolitiikan ehdollistumista näissä prosesseissa. Analyysivälineenä olen käyttänyt adaptiivisuuden käsitettä, jonka yksi keskeinen piirre sopeutumisen ohella on muutosten ennakointi. Toimintaympäristöä, sen muutoksia ja suhdetta tilojen toimintaan olen lähestynyt toiminnan ekologian kautta, jossa korostuu erityisesti vuorovaikutteisuuden dynamiikka. Tuloksissa korostuvatkin maatilojen eritasoiset ja osittaiset verkostot sekä paikallisesti keskinäisriippuvaisen, mutta myös jännitteisen yhteisön vuorovaikutussuhteet ja tämän dynamiikan vaikutus tiloilla tapahtuneeseen muutokseen ja sen ehdollistumiseen.

Tutkimusta on ohjannut tapaustutkimuksellinen ote, jossa pyrkimyksenä on ollut ymmärtää ja avata yksityiskohtaisesti tiettyjä tapahtumakulkuja ja niissä ilmevästä toiminnan dynamiikkaa (Haila 2007). Tarkoituksena on ollut tuoda ilmi tarkastelujen maatilojen ja yhteisön moninaisuutta ja niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat tilojen adaptiivisuuksiin. Tilojen sisäisten tekijöiden lisäksi adaptiivisuuden ovat vaikuttaneet myös tietyt kontekstisidonnaiset tekijät, kuten esimerkiksi tilarakenne ja tilojen toimintaan vaikuttavat alueen muut piirteet, kuten etäisyys suuremmista keskuksista. Tutkimuksen tulosten perustella voi tarkastella niitä tekijöitä, jotka tuottavat yleisemmällä tasolla todettuja haasteita maatalouden ympäristöpolitiikan toimeenpanolle. Samalla on mahdollista pohtia ympäristöpolitiikan kehittämisen vaihtoehtoja.

Tapaustutkimuksen keinoin tavoitteena ei ensisijaisesti ole ollut tuottaa tietoa, joka olisi yleistettävissä maatilojen kehitykseen ylipäänsä. Tarkoituksena on ollut osoittaa aineiston avulla, että jo varsin rajatussa maatalousyhteisön tarkastelussa tilojen moninaisuus ja keskinäisriippuvuus rakentuvat hyvin monin tavoin. Jossain toisessa yhteydessä ne rakentuvat mahdollisesti eri tavoin, mutta olennaista onkin juuri tämä rakentumisen ja kirjjon kontekstisidonnaisuus. Tämä on seikka, joka pitäisi entistä paremmin ottaa huomioon myös maatalouden ympäristöpolitiikkaan kehitettäessä. Realistisena lähtökohtana ei tietenkään voi olla politiikan rakentaminen niin, että kaikki mahdolliset skenaariot ja kehityskulut otettaisiin tai edes pystyttäisiin ennakoivasti ottamaan ohjauskeinoissa huomioon. Tavoite tulisi

pikemminkin olla se, että erilaisten toimiviksi osoittautuvien ratkaisujen mahdollistuminen pyrittäisiin turvaamaan. Erilaisilla toimijalähtöisillä kokeiluilla on tässä tärkeä rooli.

Maatilat ovat perinteisesti olleet eriasteisesti yhteistyössä ja erilaisin työnvaihdollisin käytännöin on rakennettu ja tehty yhdessä asioita. Siinä missä ennen EU-jäsenyyttä maatalouden tulotaso määriteltiin kansallisesti sopimalla ja tilojen tulo muodostui pääosin tuotteiden hintojen kautta, ovat tilat nykyään paljon riippuvaisempia myös taloudellisesti horisontaalisista verkostoistaan. Tämä puolestaan muuttaa maatalouden hallinnan dynamiikkaa, kun erilaistuneiden tilojen verkostomaisempi toimintatapa ja riippuvuussuhteet tuottavat maatalojen toimintalogiikkojen moninaistumista (Hajer & Wagenaar 2003, 5).

9.1. Muutoksen mahdollistuminen

Olen tarkastellut varsinaissuomalaisessa kylässä vuosina 1998 ja 2010 tehtyjen viljelijä- ja viranomaishaastattelujen avulla maataloilla tapahtuneita adaptiivisia prosesseja ja valikoituneita strategioita sekä näiden perusteella ympäristönhoidon kehittämisen mahdollisuuksia. Aineisto on mahdollistanut pidemmällä aikavälillä tapahtuneen tilojen toimintakäytäntöjen kehittymisen analyysin. Olen hahmotellut tarkastelemistani maataloista vaihtelevia tilanpidon ja viljelyn tyyppejä, joissa adaptiivisuudet todellistuvat eri tavoin ja tilan jatkuvuuden varmistamiseksi toteutetaan hyvin erilaisia adaptiivisia strategioita. Viljelytyypit ovat sidoksissa kontekstiinsa. Ne auttavat kuitenkin arvioimaan sitä, minkälaisin kriteerein maatalouden kehitystä voidaan tilatasolla tarkastella.

Adaptiivisuudella viitataan järjestelmän tapoihin vastata toimintaympäristön muutoksiin. Käsite on auttanut hahmottamaan sitä dynamiikkaa, jolla kompleksisten adaptiivisten järjestelmien, kuten maatalojen toiminta jäsentyy. Maataloudessa korostuu toimijoiden kytkeytyminen erilaisiin sosioekologisiin ja materiaallisiin vuorovaikutusketjuihin. Tarkastelussa olen pyrkinyt analysoimaan ja kehittämään adaptiivisuuden käsitettä erityisesti sen kehämäisyyden osalta. Tällä tarkoitan sitä, miten sopeutumistoimet vaikuttavat edelleen erilaisten palautumismekanismien kautta toimintaympäristöön, joka puolestaan edelleen vaikuttaa adaptiivisiin prosesseihin. Tämä dynamiikka toteutuu tiloilla eri tavoin ja vaatii myös tilojen hallinnan suhteen joustavuutta.

Käyttämäni aineiston ajallinen pitkittäisyys on tarjonnut adaptiivisuuden tarkasteluun hyvät lähtökohdat. Kehämäisyys on ajassa etenevää, jolloin se muodostaa erilaisia adaptiivisuuksien polkuja erilaisilla tiloilla riippuen siitä, millaisia impulsseja tiloilla ilmeneviin rutiineihin kohdistuu ja miten ne otetaan haltuun. Näitä impulsseja tulee esimerkiksi maatalousneuvonnasta, mutta myös tilojen keskinäisistä oppimisprosessista ja kokemuksista. Tähän haltuunottoon vaikuttaa maatalouden kontekstissa erityisesti tilojen ylisukupolvinen kiinnittyminen paikkaan ja aikaan.

Maatalouden ympäristöpolitiikka on yksi tilojen toimintapolkujen moninaistumista ehdollistava tekijä. Tämä näkyy tutkimusaineistossa muun muassa

erilaisten maatalouden ympäristöteknologioiden hyödyntämisenä. Tarkastelluilla tiloilla nämä politiikan vaikutukset ovat edesauttaneet yhteistyön lisääntymistä erityisesti tilojen välisessä koneomistuksessa ja työnjaossa. Vaikka suomalaisen maatalouden taustalla vaikuttavassa talonpoikaisen viljelyn ideaalissa korostuu tilakohtainen itsellisyys ja riippumattomuus, on politiikka yhtenä tekijänä edesauttanut viljelijöiden vaihtoehtojen laajentumista ja verkostomaisten toimintatapojen yleistymistä.

Samalla kun maatalouden ympäristöpolitiikka on edesauttanut tilanpidon moninaistumista, on se kuitenkin samalla hankaloittanut oman hallinta-apparaatin toimintaa tekemällä politiikan kohteesta vaikeammin hallittavan. Toisaalta myös maatalouden ympäristöpolitiikka ja erityisesti neuvonta ovat monen erilaisen toimijan pelikenttä. Tarkasteleman kylän alueella tästä on erityisen hyviä – ja myös toimivia – esimerkkejä neuvontaprojektien täydentäessä kunnallista maaseutuneuvontaa. Vaikka neuvontatoimijoiden päällekkäisyys onkin jossain määrin hämmäntänyt viljelijöitä, on se myös tuottanut myönteisiä tuloksia niin vesienhoidon konkretiassa kuin alueen viljelijöiden suhtautumisessa maatalouden ympäristönhoitoon ja sen niveltymisessä tilojen toimintaan. Erilaiset ympäristönhoidolliset artefaktit ovat näytelleet tässä toimintaympäristön ja maatilojen toimintatilan välisessä dynamiikassa keskeistä osaa.

Maatalouden ympäristöpoliittiset toimenpiteet erityisesti vesiensuojelun osalta ovat useimmiten tilakohtaisia ja tiettyihin tilan toimintoihin kerrallaan keskittyviä. Ne perustuvat myös varsin vahvasti teknis-rationaaliseen ongelmanratkaisuun. Sosioekologisiin järjestelmiin liittyy kuitenkin olennaisena osana epävarmuus ja erilaisissa vuorovaikutuksissa syntyvät vaikeasti ennakoitavat häiriöt ja muutokset, joka pätee myös maatalouden piirissä (Feola ym. 2012, 297). Tällaisessa tilanteessa yksittäiseen järjestelmän osaan keskittyvät ratkaisut tuottavat kokonaisuuden kannalta ongelmia aiheuttaen pahimmillaan haitallisia kerrannaisvaikutuksia (Kotilainen & Eisto 2010, 15; Wagenaar 2011, 281).

Toisaalta myös eri tekijöiden ja toimijoiden tuottamat vuorovaikutusketjut tekevät poliittisista ohjauskeinoista vaikeasti ennakoitavia. Tiettyinä ajankohtana tehdyt päätökset ja toimet saattavat karata hyvin nopeasti alkuperäisten tavoitteiden ulottumattomiin (Morin 2005). Maatalouden ympäristöpolitiikan kontekstissa ja politiikan toimeenpanossa esiintyvissä ongelmissa on osaltaan kyse juuri tästä. Keskittymällä tiettyihin mekanismeihin ja toimintoihin jää kokonaisuus erilaisine vuorovaikutussuhteineen ja historioineen helposti riittämättömälle huomiolle, jolloin politiikan toimenpiteet saattavat tuottaa jopa tavoitteiden vastaisia tuloksia (Wagenaar 2007, 23-24; Wagenaar 2011, 281). Poliitiikan toteutuminen ja toimeenpano tapahtuu käytäntöjen välityksellä. Käytäntöjä analysoimalla on mahdollista selvittää, millaisia soveltamisen variaatioita jokin politiikkaohjelma tarjoaa (Häikiö & Leino 2014). Olennaista on ongelmakentän tarkastelu tilanekohtaisena kokonaisuutena, jolloin myös toimenpiteiden paikalliset toimeenpanomahdollisuudet pysyvät mahdollisimman avoimina.

Viime aikoina maaseutututkimuksen piirissä on analysoitu muun muassa sitä, miten erilaiset politiikan ja markkinoiden vaikutukset ja toimenpiteet tuottavat

maaseudulle tietynlaisia tulevaisuuden kehityksen mahdollisuuksia (Kuhmonen & Kuhmonen 2013). Samantyyppisesti tässä tutkimuksessa muodostamistani viljelytyypeistä johdetut tilakohtaiset adaptiiviset strategiat ovat tuottaneet erilaisia toiminnan horisontteja ja mahdollisuuksia sille, millaisiin suuntiin tilanpito voi tulevaisuudessa kehittyä. Nämä strategiat vaikuttavat keskeisesti myös siihen, missä määrin ja millaisena maatalouden ympäristöpolitiikka tilojen käytännöissä näytetään. Näkökulmassani korostuu toimijoiden ja toimintaympäristön vuorovaikutuksellinen ja dynaamisesti muotoutuva kehitys – toiminnan ekologia – jossa tilojen adaptiivisuus yhtäältä ehdollistuu toimintaympäristön vaikutuksesta ja toisaalta muokkaa tätä toimintaympäristöä.

9.2. Moninaistumisen tarjoamat mahdollisuudet

Maatalouden ympäristönhoidon hallinta kamppailee tilojen heterogeenisyyden ja politiikan tasapuolisuusvaatimusten välillä (Kaljonen 2009; 2011). Näistä yhtenäisyyden ja tasapuolisuuden tavoitteista huolimatta maatalouden tukijärjestelmä on rakentunut suhteellisen monimutkaiseksi ja raskaaksi, vaikka tuet ovat pääasiassa pinta-aloihin perustuvia tasatukia (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2008; Laukanen & Nauges 2012, 5). Suomalaisten maatilojen kehitystä EU-jäsenyyden jälkeen on luonnehdittu polarisoitumiseksi, jossa jatkavat tilat joko laajentavat toimintaansa tai monialaistuvat lisäämällä tilanpidon toimintoja myös muilla kuin perinteiseen maatalouteen liittyvillä aloilla (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009). Tämä pitää osaltaan paikkansa, mutta tilanpidon vaihtelu on huomattavasti tätä monisyisempää ja erilaisten toimintastrategioitten värittämää jo paikallisessakin mittakaavassa, kuten tarkastelemassani Jokikylässä.

Tilojen jatkuvuus ei rakennu pelkästään taloudellisten tekijöiden varaan. Esimerkit muualta Euroopasta todistavat, että pienempien ja vähemmän tuotantorientoituneiden tilojen jatkaminen on suhteellisen sitkeää huolimatta toimintaympäristön tuottamien ehtojen kiristymisestä (esim. Aubert & Perrier-Cornet 2009; Moragues-Faus 2014). Tämä moninaisuus tuottaa osaltaan jatkuvuuden mahdollisuuksia erikokoisille ja -tyyppisille tiloille (Shucksmith & Rønningen 2011). Näin ollen maatalouspolitiikan keskittyminen vain tietyn tyyppisiin tiloihin ja kehityssuuntiin voi tuottaa ennakoimattomia seurauksia juuri niiden tilojen kehityksessä, jota politiikan keinoin on alun perin pyritty edistämään. Poliitiikkaa toimeenpantaessa ja tätä analysoidessa nimenomaan ennakoimattomat seuraukset ja osin yllättävätkin toimintatavat voivat tuottaa kiinnostavia mahdollisuuksia politiikkaohjelmien jatkon kannalta. Ympäristöpolitiikan onnistuminen maaseudun heterogeenisyyden tavoittamisessa on arvioitu riittämättömäksi (Jokinen 2013, 25), ja tämä päätelmä pitää paikkaansa myös oman tutkimukseni perusteella. Tästä voi seurata esimerkiksi tilanne, jossa ympäristönhoidolliset toimenpiteet näyttävät tiloille yhtäältä joko kannattamattomina tai toisaalta jättävät niiden erityispiirteet huomioimatta.

Maatalouden ympäristöpolitiikan toimenpiteiden tulisi edesauttaa politiikan tavoitteita eli ympäristönhoitoa, mutta samalla niiden tulisi tukea ja tukeutua

tilojen toimintaan siten, että maatalouden kestävyys ja jatkuvuus olisi turvattu. Maatilojen toimintamotivaatioiden moninaisuus tarjoaa tietyillä tiloilla mahdollisuuksia keskittyä entistä tiiviimmin erityisesti ympäristönhoidollisiin toimenpiteisiin. Tällöin tulee kuitenkin huolehtia siitä, että erilaisten tilojen mahdollisuudet turvataan, eivätkä esimerkiksi produktivisemmän tuotantoetoksen ohjaamat tilat jättäydy pois ympäristönhoidollisten toimenpiteiden toteuttamisesta. Maataloutta ja tiloja ei voi lähestyä ”yhtenä suurena maatilana” (Vihinen 2004, 258), vaan toimintatilojen vaihtelevuus maatiloilla tulisi ottaa huomioon nykyistä paremmin myös poliittisia ohjauskeinoja edelleen kehitettäessä.

Erityisesti monialaisilla tiloilla erilaiset ympäristönhoidolliset mahdollisuudet saattavat tulevaisuudessa muodostaa entistä merkittävemmän osan tilan käytännöistä ja tulonmuodostuksesta (esim. Morris 2010; Kaljonen 2011). Hyvänä esimerkkinä tästä ovat erilaiset tarjouskilpailutyypiset järjestelyt, joissa erityisen herkällä alueilla toimivat tilat saattaisivat saada suuremman kompensaation tietyistä toimenpiteistä. Tällöin määritellään tietty ympäristönhoidollinen tavoitetaso, johon pyrkimiseksi kohdealueen tilat voivat jättää tarjouksen esimerkiksi tarjoutumalla jättämään tietyllä korvauksella tietyt pellot pois viljelystä (esim. Iho ym. 2011).

9.3. Potentiaalit ja kokeilun tila

Viljelijäisyys muokkautuu jatkuvasti. Se sisältää sellaisia toiminnan potentiaaleja ja heikkoja signaaleja, joiden havaitseminen tapahtuu usein vasta jälkikäteen. Heikkojen signaalien tunnistamisessa tämän tutkimuksen kaltainen tilakohtainen käytäntöjen analysointi tuottaa tietoa, jota on vaikea muilla tavoin saada esiin. Vasta realisoituessaan niihin sisältyneen potentiaalin julkituovat toiminnot tuottavat uusia potentiaaleja ja avaavat uusia toimintapolkuja. Tähän dynamiikkaan vaikuttaa keskeisesti toimintaympäristö, joka puolestaan edelleen muokkautuu näiden potentiaalien realisoitumisen ansiosta (Stengers 2010a; 2010b). Maatalouden ympäristöpolitiikka ei ole tässä vastavuoroisessa tapahtumajatkumossa poikkeus. Poliitiikan tulisikin kyetä yhtä aikaa ennustamaan tätä kehitystä ja pitämään mahdollisuudet avoinna niin, että maatilojen toimintaedellytykset säilyisivät samalla kun maatalouden yhteiskunnalliset tehtävät ja vaatimukset tulisivat huomioituiksi.

Ainoa tapa saada piilevistä potentiaaleista selvyttä on kokeilemalla. Erilaiset tilatason kokeiluihin perustuvat käytännöt voisivat olla vastaus siihen, miten politiikkatoimenpiteiden tehokkuutta olisi mahdollista parantaa. Tällaista tilatasolla tapahtuvaa, kokeiluun perustuvaa maatalouden ympäristönhoidon kehittämistä on jo tehty. Suhteellisen hyvin onnistuneita esimerkkejä ovat tämän tutkimuksen kohdealueella toimiva Pyhäjärven suojeleohjelma sekä TEHO ja TEHO Plus -hankkeet ja niissä tuotetut suositukset (Suomen ympäristökeskus 2014). Näiden hankkeiden hyviä puolia ovat esimerkiksi pyrkimykset huomioida tilojen paikallinen konteksti. Lähtökohta on kuitenkin useimmiten yhäältä teknis-rationaalinen ja toisaalta tilojen välisen dynamiikan ohittava. Sama pätee edellä kuvattuihin

tarjouskilpailujärjestelyihin. Toimintamotivaatioiltaan monipuolistuneiden tilojen adaptiiviset strategiat ja teknologiat tukeutuvat enenevässä määrin yhteistoiminnallisiin järjestelyihin. Tämä tilojen välinen yhteistyö ja sen mahdollisuudet tulisikin ottaa vakavalla tavalla huomioon myös maatalouden ympäristönhoidon suunnittelussa. Yksi tapa tähän voisi olla yhteistoiminnallisten kokeilevien tilojen luominen, joissa uudet käytännöt pääsisivät kehittymään yrityksen ja erehdyksen kautta.

Kaupunkitutkimuksen ja -kehityksen alalla erilaiset ihmisten päivittäisiin elinympäristöihin kiinnitetyt kehitysympäristöt eli niin sanotut *living labit* ovat viime vuosina kasvattaneet suosiotaan (esim. Kostiainen 2007, 11; European Network of Living Labs 2014). Samantyyppistä lähestymistapaa on maatalouden osalta kokeiltu Suomessa esimerkiksi koneiden ja laitteiden käytettävyyden kehittämisessä (Kankaanpää 2012; Koski ym. 2012). Myös EU-vetoisessa maaseutukehittämisessä konseptia on pyritty käyttämään hyväksi erityisesti informaatioteknologian hyödyntämisessä (Schaffers ym. 2010).

Living lab -lähestymistavassa voisi olla mahdollisuuksia myös maatalouden ympäristönhoidon kehittämisessä, mikäli maatalouden nykyisenkaltaisen koetoinnin rinnalle saataisiin yhdistettyä toimintaa ehdollistavan elävän ja vuorovaikutteisen toimintaympäristön vaikutuksia. Edellä mainitut TEHO-hankkeet ovatkin eräänlaisia elävän toimintaympäristön laboratorioita, mutta laajentamalla näkökulmaa yksittäisiltä tiloilta esimerkiksi kylän tai muun vastaavan maatalousyhteisön tasolle, tilojen ja niiden toimintaympäristön välinen dynamiikka tulisi paremmin huomioiduksi. Tämä avaisi myös toimintaan sisältyvää potentiaalia ja uutuuden mahdollisuuksia eri tavoin, kuin pelkkä tilojen teknisten tai taloudellisten prosessien seuraaminen. Potentiaalın avautumisen yksi ulottuvuus on riskien sietäminen. Yrityksen ja erehdyksen kautta tapahtuvassa kehittämisessä olisikin tärkeää tiedostaa ja hyväksyä myös epäonnistumisen mahdollisuus.

Muodostamistani viljelytyypeistä proaktiiviviljely on tyyppi, jolle maatalouspolitiikan toimenpiteet keskeisimmin keskittyvät ja jonkalaiseksi suomalaisen maatalouden toivottu kehitys yleisimmin kehystetään (Silvasti 2009). Ympäristönhoidon kehittämisen ja potentiaalien kannalta kiinnostavimpia ovat kuitenkin tilat, joilla toiminnan mahdollisuuksien avaruus on avautuva. Nämä tilat kuuluvat tekemässäni tyyppittelystä useimmiten elämäntapaviljelytyyppiin, jossa tilanpidon merkitykset rakentuvat tuotannon maksimointia monipuolisemmin ja jotka ovat usein pitäneet tulevaisuuden toimintamahdollisuutensa avoimina. Tällöin tukijärjestelmä voi osaltaan mahdollistaa tilan resurssien käytön muussakin kuin puhtaasti tuottamistarkoituksessa, kuten erilaisten ympäristöhyötyjen tuottamisessa. Näitä tiloja voisi pitää eräänlaisina kokeilun alustoina, joilta hyväksi havaittuja ympäristönhoidollisia toimintoja voi myöhemmin suodata muille tiloille. Tämä voi tapahtua toimijalähtöisesti eräänlaisina performatiivisina tapahtumaketjuina, mutta näitä mekanismeja voitaisiin edesauttaa myös politiikan keinoin, esimerkiksi edellä kuvatuin kokeiluympäristöin.

Tulevaa tukikautta ohjaava Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020 hyväksyttiin Euroopan komission toimesta joulukuussa 2014. Monialaiset tilat on tässä ohjelmassa pyritty ottamaan aiempaa paremmin huomioon.

Ohjelmaan sisältyvät myös uudet ympäristökorvaukset. (Maa- ja metsätalousministeriö 2014a.) Tuleviin suoriin tukiin kuuluva viherryttämistuki tuo maatalouden ympäristönhoitonäkökulman entistä integroidummaksi osaksi maatalouden käytäntöjä.

Samanaikaisesti tukipolitiikassa esitellään aktiiviviljelijän käsite, jonka tarkoituksena on rajata tuen ulkopuolelle erityisesti sellaisia toimijoita, joiden maataloustoiminta on hyvin vähäistä. Näitä ovat esimerkiksi erilaiset kiinteistöyhtiöt ja institutionaaliset toimijat. Vaikka tarkoitus on tässä vaiheessa jättää osa-aikaisesti viljelevät pienet tilat tarkastelun ulkopuolelle, signaali viljelyn mieltymisestä yhä varsin homogeenisenä ja atomistisena toimintana on suhteellisen vahva (Maa- ja metsätalousministeriö 2014b, 2014d). Tällöin on mahdollista, että erityisesti tässä tutkimuksessa esiteltyjen proaktiivisten tilojen kaltaiset tilat näyttäytyvät niin tiiviisti tiettyyn toimintastrategiaan kiinnittyneiltä, ettei niiden toimintahorisonttiin edes oleteta mahtuvan kokeiluihin perustuvia sopeutumisvaroja.

Olisi tärkeää pyrkiä kehittämään uudenlaisia toimintatapoja ja toimenpiteitä yhä enemmän tilojen välistä yhteistyötä suosivaksi ja sitä hyödyntäväksi. Tätä on maatalouden ympäristönhoidossa hyödynnetty heikosti. Erityisen suuri hyöty tästä tulisi suomalaisen maatalouden ympäristöpolitiikan tärkeimmän painopistealueen eli vesienhoidon parissa, mikäli esimerkiksi vesistöjen varsilla olevat tilat saataisiin toimimaan yhdessä ja toimenpiteet tehokkaammin täydentämään toisiaan. Sama pätee myös maatalouden ympäristöpolitiikan muiden kohdennusten eli esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden ylläpidon ja ilmastonmuutoksen hidastamisen ja siihen sopeutumisen suhteen, joihin maatalouden uudenlainen verkostomaisuus voisi tarjota toimivia sovelluksia.

Lähteet

- Aakkula, Jyrki (2000) Maatalouden ympäristöhyödyt: hinnattomia vaan ei arvottomia. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen katsaus 2/2000. PTT, Helsinki, s. 11–24.
- Aakkula, Jyrki & Jokinen, Pekka & Kaljonen, Minna & Kröger, Laura (2006) Maatalouden ympäristöpolitiikan skaalat ja oppiminen. MTT:n selvityksiä 127. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Helsinki.
- Aakkula, Jyrki & Jokinen, Pekka & Vihinen, Hillka (2004) Maatalousympäristön muovaajat: maatalous-, maaseutu- ja ympäristöpolitiikka. Teoksessa: Tiainen, J. & Kuussaari, M. & Laurila, I. P. & Toivonen, T. (toim), Elämää pellossa – Suomen maatalousympäristön monimuotoisuus. Edita, Helsinki, s. 43–52.
- Aakkula, Jyrki & Manninen, Tarja & Nurro, Minna (toim.) (2010) Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimus (MYTVAS 3) – Väliraportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja, Helsinki.
- Alakukku, Laura (2008) Suorakylvö on tullut jäädäkseen. Maaseudun tiede 65:1, s. 3.
- Alasuutari, Pertti (1996) Toinen tasavalta. Suomi 1946–1994. Vastapaino, Tampere.
- Alestalo, Matti (1986) Structural change, Classes and the State. Finland in an Historical and Comparative Perspective. Research Group for Comparative Sociology. University of Helsinki, No. 33.
- Andrews, Kenneth R. (1997) The Concept of Corporate Strategy. Teoksessa: Foss, N. (toim.) Resources, Firms, and Strategies: A Reader in the Resource-based Perspective. Oxford University Press, Oxford, s. 52–59.
- Arovuori, Kyösti & Kola, Jukka & Lankoski, Jussi & Ollikainen, Markku (2006) Monivaikutteinen maatalous ja politiikat. Journal of Rural Development. Helsingin yliopisto, Taloustieteen laitos, Maatalousekonomia 41.
- Astigarraga, Laura & Ingrand, Stéphane (2011) Production Flexibility in Extensive Beef Farming Systems. Ecology and Society 16. <http://www.ecologyandsociety.org/vol16/iss1/art7/> [viitattu 7.12.2014]
- Aubert, Magali & Perrier-Cornet, Philippe (2009) Is there a future for small farms in developed countries? Evidence from the French case. Agricultural Economics 40, s. 797–806.

- Austin, Elisabeth & Deary, Ian & Gibson, Gavin & McGregor, Murray & Dent, Barry (1996) Attitudes and Values of Scottish Farmers: “Yeoman” and “Entrepreneur” as Factors, Not Distinct Types. *Rural Sociology* 61, s. 464–474.
- Axelrod, Robert (1986) An evolutionary approach to norms. *The American Political Science Review* 80, s. 1095–1111.
- Bamberg, Jarkko (2012) *Shaping Places Online. Exploring the potential of the Internet or public engagement in spatial local governance.* Academic dissertation. Acta Universitatis Tampereensis 1717. University of Tampere, Tampere.
- Barthel, Stephan & Folke, Carl & Colding, Johan (2010) Social-ecological memory in urban gardens - Retaining the capacity for management of ecosystem services. *Global Environmental Change* 20, s. 255–265.
- Baylis, Kathy & Peplow, Stephen & Rausser, Gordon & Simonc, Leo (2008) Agri-environmental policies in the EU and United States: A comparison. *Ecological Economics* 65, s. 753–764.
- Berkes, Fikret & Colding, Johan & Folke, Carl (toim.) (2003) *Navigating social-ecological systems: building resilience for complexity and change.* Cambridge University Press, Cambridge.
- Berkes, Fikret & Folke, Carl (1998) *Linking social and ecological systems for resilience and sustainability.* Teoksessa: Berkes, F. & Folke, C. (toim.) *Linking social and ecological systems. Management practices and social mechanisms for building resilience.* Cambridge University Press, Cambridge.
- Bijker, Wiebe E. & Law John (1992) *General introduction.* Teoksessa: Bijker, W. E. & Law, J. (toim.) *Shaping technology, building societies. Studies in sociotechnological change.* MIT press, Cambridge.
- Björn, Ismo (2003) *Ympäristöpolitiikka metsässä. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 141.* Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Bowler, Ian R., (1992) ‘Sustainable agriculture’ as an alternative path of farm business development. Teoksessa: Bowler, I. & Bryant, C. & Nellis, M. (toim.), *Contemporary Rural Systems in Transition, Volume 1: Agriculture and Environment.* CAB International, Wallingford, UK.
- Braun, Bruce & Whatmore, Sarah J. (2010) *The Stuff of Politics: An Introduction* teoksessa Braun B. & Whatmore S. J. (toim.) *Political Matter. Technoscience, Democracy, and Public Life.* University of Minnesota Press Minneapolis, London, s. ix–xl.
- Burton Rob J. F. (2004) Seeing through the ‘good farmer’s’ eyes: Towards developing an understanding of the social symbolic value of ‘productivist’ behaviour. *Sociologia Ruralis* 44, s. 195–215.
- Burton, Rob J.F. & Paragahawewa, Upananda H. (2011) Creating culturally sustainable agri-environmental schemes. *Journal of Rural Studies* 27, s. 95–104.
- Burton Rob J.F. & Wilson Geoff A. (2006) Injecting social psychology theory into conceptualisations of agricultural agency: Towards a post-productivist farmer self-identity. *Journal of Rural Studies* 22, s. 95–115.
- Callon, Michel (2007) An essay on the growing contribution of economic markets to the proliferation of the social. *Theory, Culture & Society* 24, s. 139–163.

- Cilliers, Paul (2005) Complexity, Deconstruction and relativism. *Theory, Culture & Society* 22, 255–267.
- Clark, Andy (1997) *Being There: Putting Brain, Body, and World Together Again*. MIT Press/Bradford Books, Cambridge, MA/London.
- Clark, Judy & Lowe, Philip (1992) Cleaning up Agriculture: Environment, Technology and Social Science. *Sociologia Ruralis* 32, s. 30–48.
- Cloke, Paul & Goodwin, Mark (1992) Conceptualising countryside change: from post-Fordism to rural structured coherence. *Transactions of the Institute of British Geographers* 17, s. 321–336.
- Colding, Johan & Barthel, Stephan (2013) The potential of Urban Green Commons in the resilience building of cities. *Ecological Economics* 86, s. 156–166.
- Collins, Kevin & Ison, Ray (2009) Living with Environmental Change: Adaptation as Social Learning. Editorial. *Environmental Policy and Governance* 19, s. 427–440.
- Crowley Caroline & Walsh, James & Meredith, David (2008) *Irish farming at the millenium – a census atlas*. Maynooth, National Institute for Regional and Spatial Analysis & National University of Ireland.
- Darnhofer, Ika (2005) Organic Farming and Rural Development: Some Evidence from Austria. *Sociologia Ruralis* 45, s. 308–323.
- Darnhofer, Ika & Bellon, Stéphane & Dedieu, Benoît & Milestad, Rebecka (2010) Adaptiveness to enhance the sustainability of farming systems. A review. *Agronomy for Sustainable Development* 30, s. 545–555.
- Darnhofer, Ika & Gibbon, David & Dedieu, Benoit (2012) *Farming Systems Research: an approach to inquiry*. Teoksessa: Darnhofer, I. & Gibbon, D. & Dedieu, B. (toim.) *Farming Systems Research into the 21st Century: The New Dynamic*. Springer, Dordrecht.
- David, Cristophe & Mundler, Patrick & Demarle, Olivier & Ingrand, Stéphane (2010) Long-term strategies and flexibility of organic farmers in southeastern France. *International Journal of Agricultural Sustainability* 8, s. 305–318.
- Dedieu, Benoît & Serviére, Gérard (2011) The models of work in approaches to livestock farming systems. Teoksessa : Bernués A. & Boutonnet J.P. & Casasús I. & Chentouf M. & Gabiña D. & Joy M. & López-Francos A. & Morand-Fehr P. & Pacheco F. (toim.) *Economic, social and environmental sustainability in sheep and goat production systems*. CIHEAM / FAO / CITADGA, Zaragoza. *Options Méditerranéennes : Série A. Séminaires Méditerranéens* n. 100, s. 355–364.
- Derpsch, Rolf & Friedrich, Theodor & Kassam, Amir & Hongwen, Li (2010) Current status of adoption of no-till farming in the world and some of its main benefits. *International Journal of Agricultural and Biological Engineering* 3, s. 1–25.
- Dipert, Randall. (1993). *Artifacts, Art Works, and Agency*. Temple University Press, Philadelphia.
- Dreyer, Bent & Gronhaug, Kjell (2004) Uncertainty, flexibility and sustained competitive advantage. *Journal of Business Research* 57, s. 484–494.
- Dudley, Kathryn Marie (2003) *The entrepreneurial self: identity and morality in a Midwestern farming community*. Teoksessa: Adams, J. (toim.) *Fighting for the farm*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia. s. 175–191.

- Eikelund, Sveinung (1999) New Rural Pluriactivity? Household Strategies and Rural Renewal in Norway. *Sociologia Ruralis* 39, s. 359–376.
- Eisto, Ilkka (2009) Kylläpä kestää: paikallisesti kestävä kehityksen ja ympäristölähtöisen kehittämistoiminnan suhde harvaanasutulla maaseudulla. Akateeminen väitöskirja. Joensuun yliopisto, yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 101. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Elmqvist, Thomas & Folke, Carl & Nyström, Magnus & Peterson, Garry & Bengtsson, Jan & Walker Brian Norberg, Jon (2003) Response Diversity, Ecosystem Change, and Resilience. *Frontiers in Ecology and the Environment* 1, s. 488–494.
- European Network of Living Labs (2014) <http://www.openlivinglabs.eu/> [viitattu 5.6.2014]
- Evans, Nick (2009) Adjustment strategies revisited: Agricultural change in the Welsh Marches. *Journal of Rural Studies* 25, s. 217–230.
- Evans, Nick & Morris, Carol & Winter, Michael. (2002) Conceptualizing agriculture: a critique of post-productivism as the new orthodoxy. *Progress in Human Geography* 26, s. 313–332.
- Feola, Giuseppe & Sattler, Claudia & Saysel, Ali Kerem (2012) Simulation models in Farming Systems Research. Teoksessa: Darnhofer, I. & Gibbon, D. & Dedieu, B. (toim.) *Farming Systems Research into the 21st Century: The New Dynamic*. Springer, Dordrecht.
- Flyvbjerg, Bent (1998) *Rationality and Power: Democracy in Practice*. University of Chicago Press, London.
- Flyvbjerg, Bent (2001) *Making Social Science Matter: Why social inquiry fails and how it can succeed again*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Folke, Carl & Hahn, Thomas & Olsson, Per & Norberg, Jon (2005) Adaptive governance of social-ecological systems. *Annual Review of Environment and Resources* 30, s. 441–473.
- Folke, Carl & Jansson, Åsa & Rockström, Johan & Olsson, Per & Carpenter, Stephen R. & Chapin III, F. Stuart & Crépin, Anne-Sophie & Daily, Gretchen & Danell, Kjell & Ebbesson, Jonas & Elmqvist, Thomas & Galaz, Victor & Moberg, Fredrik & Nilsson, Måns & Österblom, Henrik & Ostrom, Elinor & Persson, Åsa & Peterson, Garry & Polasky, Stephen & Steffen, Will & Walker, Brian & Westley, Frances (2011) Reconnecting to the Biosphere. *Ambio* 40, s. 719–738.
- Fulford, Robert (1999) *The Triumph of Narrative*. Anansi, Toronto.
- Garzon, Isabelle (2005) *Multifunctionality of Agriculture in the European Union: Is There Substance Behind the Discourse's Smoke?* Institute of Agriculture and Resource Economics, University of California, San Francisco.
- Garud, Raghu & Karnøe, Peter (2003) Bricolage versus breakthrough: distributed and embedded agency in technology entrepreneurship. *Research Policy* 32, s. 277–300.
- Garud, Raghu & Kumaraswamy, Arun & Karnøe, Peter (2010) Path dependence or path creation? *Journal of Management Studies* 47, s. 760–774.
- Giddens, Anthony (1995) Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa: Beck, U. & Giddens, A. & Lash, S. (toim.) *Nykyajan jäljillä, refleksiivinen modernisaatio*. [Alkuperäisteos (1954) *Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*.] Vastapaino, Tampere.

- González, Juan J. & Benito, Cristóbal G. (2001) Profession and identity. The case of family farming in Spain. *Sociologia Ruralis* 41, s. 343–357.
- Granberg, Leo (2004) Tuotannon kasvun vuosikymmenet. Teoksessa: Markkola, P. (toim.) Suomen maatalouden historia III. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, s. 141–186.
- Grueninger, Alain & Rapey, Hélène & Houdart, Marie & Bigot, Geneviève & Josien, Etienne & Landré, Fabrice (2009) Adaptability through spatial management. A case study of livestock farms in the Massif Central, France, *Outlook on Agriculture* 38, s. 111–118.
- Haapala, Pertti (2004) Väki vähenee – maatalousyhteiskunnan hidaskäviö 1950–2000. Teoksessa: Markkola, P. (toim.) Suomen maatalouden historia III. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, s. 233–254.
- Haggerty, Julia. & Campbell, Hugh & Morris, Carolyn (2009) Keeping the stress off the sheep? Agricultural intensification, neoliberalism and good farming in New Zealand. *Geoforum* 40, s. 767–777.
- Haila, Yrjö (2000) Käyttätyminen: Sisäisten ja ulkoisten tekijöiden erottaminen mielivaltaisista. Tieteessä tapahtuu 2/2000. <http://www.tieteessatapahtuu.fi/002/haila.htm> [viitattu 7.12.2014]
- Haila, Yrjö (2007) Analogiamallit ja dynaaminen yleistettävyyden. Teoksessa: Laine, M. & Bamberg, J. & Jokinen, P. (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Gaudeamus, Helsinki, s. 173–190.
- Haila, Yrjö (2008a) Elämän ajat. *Tiede ja edistys* 3/2008, s. 205–224.
- Haila, Yrjö (2008b) Unity versus disunity of environmental governance in the Baltic Sea. Teoksessa: Joas, M. & Jahn, D. & Kern, K. (toim.) *Governing a common sea: environmental policies in the Baltic Sea*. Earthscan, London, s. 193–212.
- Haila, Yrjö (2009) Tutkijan toimintatila. *Tiede ja edistys* 2/2009, s. 162–165.
- Hajer, Maarten (2003) Policy without polity? Policy analysis and the institutional void. *Policy Sciences* 36, s. 175–195.
- Hajer, Maarten (2006) The living institutions of the EU: Analysing governance as performance. *Perspectives on European Politics and Society* 7, s. 41–55.
- Hajer, Maarten & Wagenaar, Hendrik (2003) Introduction. Teoksessa: Hajer, M. & Wagenaar, H. (toim.) *Deliberative policy analysis. Understanding governance in the network society*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hangasmaa, Leena (2003) Maa, tila ja talous – EU-suomalaisen maanviljelijän jatkuvuuden luomisen prosessit muutoksen ajassa. Etnologian lisensiaattityö. Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitos, Jyväskylä.
- Hangasmaa, Leena (2011) Maanviljelyn kulttuurinen kesävyys – määrittely ja mittaamisen haasteita. *Maaseudun uusi aika* 1/2011, s. 61–70.
- Hansson, Helena & Ferguson, Richard & Olofsson, Christer & Rantamäki-Lahtinen, Leena (2013) Farmers' motives for diversifying their farm business – The influence of family. *Journal of Rural Studies* 32, s. 240–250.

- Heinonen, Sampsa (2004) Luonnonmukainen maatalous. Teoksessa: Markkola, P. (toim.) Suomen maatalouden historia III. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, s. 331–345.
- Heliölä, Janne & Herzon, Irina (2012) Esipuhe. Teoksessa: Heliölä, J. & Herzon, I. (toim.) Maatilan luontoarvojen mittaaminen – luonnonhoitopellot, erityistukialueet ja tilataso. Suomen ympäristö 26/2012. Suomen ympäristökeskus, Helsinki, s. 3.
- Holland, John H. (2006) Studying complex adaptive systems. *Journal of Systems Science and Complexity* 19, s. 1–8.
- Holling, Crawford S. (2001) Understanding the complexity of economic, ecological and social systems. *Ecosystems* 4, s. 390–405.
- Holmes, John (2002) Diversity and change in Australia's rangelands: a postproductivist transition with a difference? *Transactions of the Institute of British Geographers* 27, s. 362–384.
- Holmes, John (2006) Impulses towards a multifunctional transition in rural Australia: gaps in the research agenda. *Journal of Rural Studies* 22, s. 142–160.
- Holmila, Marja (2001) Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteisöelämän jatkuvuus ja muutos. Suomen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Howden, Peter & Vanclay, Frank (2000) Mythologisation of farming styles in Australian broadacre cropping. *Rural Sociology* 65, s. 295–310.
- Hunt, Lesley (2010) Interpreting orchardists' talk about their orchards: the good orchardists. *Agriculture and Human Values* 27, s. 415–426.
- Hughes, Thomas (1995) Technological momentum. Teoksessa: Smith, M. & Marx, L. (toim.) Does Technology Drive History? The Dilemma on Technological Determinism. MIT Press, Cambridge, s. 101–113.
- Huttunen, Suvi (2011) Embeddedness in local farm-scale bioenergy production. *AGER Journal of Depopulation and Rural Development*, Special issue on private entrepreneurs in rural areas 11, s. 107–127.
- Huttunen, Suvi (2013) Sustainability and meanings of farm-based bioenergy production in rural Finland. Doctoral dissertation. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 458. University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa: Ruusuvoori, J. & Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Vastapaino, Tampere.
- Häikiö, Liisa & Leino Helena (2014) Tulkitsevan politiikka-analyysin lähtökohdat. Teoksessa: Häikiö, L. & Leino, H. (toim.) Tulkinnan mahti – Johdatus tulkitsevaan politiikka-analyysiin. Tampere University Press, Tampere.
- Häkli, Jouni (1999) Meta Hodos. Johdatus ihmismaantieteeseen. Vastapaino, Tampere.
- Härjämäki, Kimmo & Kaljonen, Minna (2007) Niityltä kartalle ja käytäntöön. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden yleissuunnittelun vaikuttavuus. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 6/2007. Suomen Ympäristökeskus, Helsinki.

- Iho, Antti & Lankoski, Jussi & Ollikainen, Markku & Puustinen, Markku & Arovuori, Kyösti & Heliölä, Janne & Kuussaari, Mikko & Oksanen, Anniina & Väisänen, Sari (2011) Tarjouskilpailu maatalouden vesiensuojeluun ja luonnonhoitoon: järjestelmän kehittäminen ja pilotointi. TARVEKE-hankkeen loppuraportti. MTT Raportti 33. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Jokioinen.
- Ikonen, Hanna-Mari (2008) Maaseudun naiset yrittäjinä. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1291. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Ilbery, Brian & Bowler, Ian & Clark, Gordon & Crockett, Alastair & Shaw, Alastair (1998) Farm-based tourism as an alternative farm enterprise: a case study from the northern Pennines, England. *Regional Studies* 32, s. 355–364.
- Jaari, Aini (2004) Itsetunto, elämänhallinta ja arvot. Korrelatiivinen tutkimus Morris Rosenbergin itsetuntokäsitteen taustasta suomalaisilla työikäisillä. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Janssen, Sander & van Ittersum, Martin K. (2007) Assessing farm innovations and responses to policies: A review of bio-economic farm models. *Agricultural Systems* 94, s. 622–636.
- Jokinen, Ari (2004) Luonnonvarojen käytön ja dynamiikan hallinta yksityismailla. Acta Universitatis Tamperensis 1045. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Jokinen, Pekka (1995) Tuotannon muutokset ja ympäristöpolitiikka. Ympäristösosiologinen tutkimus suomalaisesta maatalouden ympäristöpolitiikasta vuosina 1970–1994 Akateeminen väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja C 116.
- Jokinen, Pekka (2000) Europeanisation and ecological modernization: Agri-environmental policy and practices in Finland. *Environmental Politics* 9, s. 138–167.
- Jokinen, Pekka (2001) Ympäristöongelmien määrittely ja politiikan keinot: esimerkkinä maatalous. Teoksessa: Haila, Y. & Jokinen, P. (toim.) Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka? Vastapaino, Tampere, s. 89–99.
- Jokinen, Pekka (2005) Sosiaalinen kestävyys ja ympäristöpolitiikka maaseudun kehityksessä. *Maaseudun uusi aika* 2/2005, s. 46–52.
- Jokinen, Pekka (2013) Miten maaseutu ja ympäristö kohtaavat suomalaisessa tutkimuksessa? *Maaseudun Uusi Aika* 2–3/2013, s. 23–33.
- Jokinen, Pekka & Aakkula, Jyrki (2004) Monimuotoisuuden tutkimus sosiaalisena, poliittisena ja taloudellisena kysymyksenä. Teoksessa: Tiainen, J. & Kuussaari, M. & Laurila, I. P. & Toivonen, T. (toim.), Elämää pellossa – Suomen maatalousympäristön monimuotoisuus. Edita, Helsinki, s. 292–299.
- Juntti, Lauri & Rantamäki-Lahtinen, Leena (2007) Monialaisuus maaseutuyrityksen mahdollisuutena. MTT:n selvityksiä 145. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Helsinki.
- Jutikkala, Eino (1958) Suomen talonpojan historia. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Kaljonen, Minna (2006) Co-construction of agency and environmental management. The case of agri-environmental policy implementation at Finnish farms. *Journal of Rural Studies* 22, s. 205–216.

- Kaljonen, Minna (2009) A matter of scale. Study on the politics of agri-environmental policy implementation in Finland. *Maaseudun Uusi Aika* 2/2009, s. 33–46.
- Kaljonen, Minna (2011) Caught between standardization and complexity. Study on the institutional ambiguities of agri-environmental policy implementation in Finland. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1594. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Kaljonen, Minna (2014) Kohti resurssitehokkuutta: miten koordinoida lannan kestäväää käyttöä ja kierrätystä? *Alue ja Ympäristö* 43, s. 49–60.
- Kallio, Vesa (1998). Luomu EU-Suomessa. Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, julkaisuja 60, Mikkeli.
- Kallioniemi, Marja (2013) Well-being at work on farms in Finland. Stress, safety in animal handling and working conditions of women on dairy farms. Doctoral dissertation. MTT Science 21. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Jokioinen.
- Kankaanpää, Sanna (2012) Pääroolissa viljelijät – Kokemuksia Agro Living Labista. Frami Oy, Seinäjoki. http://www.frami.fi/site/_files/agro_living_lab_kasikirja.pdf [viitattu 5.6.2014]
- Karnøe, Peter & Garud, Raghu (2012) Path Creation: Co-creation of Heterogeneous Resources in the Emergence of the Danish Wind Turbine Cluster. *European planning studies* 20, s. 733–752.
- Karttunen, Janne & Lähti, Markku (2012) Työmäärän hallinta maatalousyrittäjän hyvinvoinnin turvaamisessa. *Työtehoseuran tiedote* 637. Työtehoseura, Nurmijärvi.
- Karttunen, Janne & Tuure, Veli-Matti (2008) Töiden organisointi maatalousyrityksissä. *Työtehoseuran tiedote* 607. Työtehoseura, Nurmijärvi.
- Katila, Saija (2000) Moraalijärjestyksen rajaama tila: maanviljelijä-yrittäjäperheiden selviytymisstrategiat. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis oeconomicae Helsingiensis A-174. Helsingin kaupakorkeakoulu.
- Kauffman, Stuart (1995) At home in the universe. The search for laws of self-organization and complexity. Oxford University Press, Oxford.
- Kirkkala, Teija & Ventelä, Anne-Mari (2002) Pyhäjärven suojeluprojekti – valuma-alueen toimenpiteet. *Vesitalous* 43, s. 26–31.
- Koikkalainen, Kauko & Lankoski, Jussi (2004) Maatalouden ympäristötuen taloudellinen merkitys tukialueittain ja tuotantosuunnittain vuosina 2000 ja 2001. Teoksessa: Turtola, E. & Lemola, R. (toim.) Maatalouden ympäristötuen seuranta MYTVAS 2. Osahankkeiden 2–7 väliraportit 2000–2003. Maa- ja elintarviketalous 59. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Jokioinen, s. 140–157.
- Kola, Jukka (2002) Maatalouspolitiikan kehitys ja poliittis-taloudellinen toimintaympäristö. Teoksessa: Hyyryläinen, T. & Katajamäki, H. (toim.) Muutoksen maaseutu. Artikkelikokoelma. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Helsinki, s. 115–136.
- Koski, Jenni & Kankaanpää, Sanna & Aho, Janne & Alasaari, Kari (2012) Maatilyrittäjät maatalouskoneiden ja -laitteiden tuotekehityksen tukena. Teoksessa: Schulman, N. & Kauppinen, H. (toim.) Maataloustieteen Päivät 2012. Suomen Maataloustieteellisen Seuran julkaisuja no 28. http://www.smts.fi/Maatilan%20tietoinfrastruktuuri/Koski_Maatilayr.pdf [viitattu 5.6.2014]

- Kostiainen, Juha (2007) Kaupunkiseutujen kehitys ja itseuudistuminen. Käsitteellistä perustaa etsimässä. SENTE työraportteja 16/2007. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Seinäjoki.
- Kotilainen, Juha & Eisto, Ilkka (2010) Luonnonvarayhdyskuntien uusiutumiskyky resilienssitutkimuksen haasteena. Teoksessa: Kotilainen, J. & Eisto, I. (toim.) Luonnonvarayhdyskunnat ja muuttuva ympäristö – resilienssitutkimuksen näkökulmia Itä-Suomeen. Reports and Studies in Social Sciences and Business Studies No 2, Publications of the University of Eastern Finland, s. 158–165.
- Kotimaisten kielten keskus (2014) MOT Kielitoimiston sanakirja. <http://mot.kielikone.fi/finelib/netmot.shtml> [Viitattu 24.4.2014].
- Kuhmonen, Tuomas (2012) Maatilayritysten strategiat ja innovaatiot. TuTu julkaisuja 1/2012. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, Turku.
- Kuhmonen, Tuomas & Kuhmonen, Irene (2013) Maaseudun alueidenkäytön tulevaisuuskuvat. Tutu-julkaisuja 1/2014. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, Turku.
- Kumpulainen, Kaisu (2012) Kylätoiminta ja aktiivisen kylän tuottaminen. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 457. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Kumpulainen, Kaisu (2013) Tutkimusmatka suomalaisen kylätutkimukseen. Maaseudun uusi aika 2–3/2013, s. 12–22.
- Kumpulainen, Mikko (1999) Maan ja talouden välissä. Viisi kertomusta suomalaisen maatilan luontosuhteen muutoksesta. Akateeminen väitöskirja. Joensuun maantieteen laitoksen julkaisuja 5. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Kumpulainen, Mikko (2004) Maanviljelyn luontosuhde ja jatkuvuus: agraarin fundamentalismin merkitys nyky-yhteiskunnassa. Teoksessa: Nirkko, J. & Vesala, K. M. (toim.) Kirjoituksia maan sydämeltä. Tutkimusnäkökulmia maanviljelijöiden kilpalkeruuaineistoon. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 931. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Kröger, Laura (2009) Policy change and learning: Implementing EU environmental policies affecting agriculture. Doctoral dissertation. MTT Science 2. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Jokioinen.
- Labov, William (1972) Language in the inner city: studies in the black English vernacular. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007) Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa: Laine, M. & Bamberg, J. & Jokinen, P. (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Gaudeamus, Helsinki, s. 9–38.
- Laitalainen, Elina & Silvasti, Tiina (2007) Talonpoikainen identiteetti. Vaikeuttaako se maataloudesta luopumista? Maaseudun uusi aika 15, s. 5–19.
- Laitalainen, Elina. & Silvasti, Tiina & Vesala, Kari Mikko (2008) Attributions and Emotional Well-Being: Giving up Farming in Finland. Rural Society 18, s. 26–38.
- Lankoski, Jussi & Ollikainen, Markku (2006) Monivaikutteisuuden ulottuvuudet: teoriaa. Teoksessa: Arovuori, K. & Kola, J. & Lankoski, J. & Ollikainen, M. (toim.) Monivaikutteinen maatalous ja politiikat. Journal of Rural Development. Helsingin yliopisto, Taloustieteen laitos, Maatalousekonomia. Nro 41.

- Lankoski, Jussi & Ollikainen, Markku & Uusitalo, Pekka (2006) No-till Technology: Benefits to Farmers and the Environment? Theoretical Analysis and Application to Finnish Agriculture. *European Review of Agricultural Economics* 33, s. 193–221.
- Lappalainen, Pertti (2002) Poliittisen tyylin taito. Vastapaino, Tampere.
- Lassila, Hilikka (2005) Matkailutilan sukupolvenvaihdos talonpoikaisten arvojen ohjaamana prosessina. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä studies in business and economics 40. Jyväskylän yliopisto.
- Latour, Bruno (1991). Technology is society made durable. Teoksessa: Law, J. (toim.), *A sociology of monsters: Essays on power, technology and domination*. Routledge, London, s. 103–131.
- Latour, Bruno (1999) Pandora's hope. Essays on the reality of social science studies. Harvard University Press, Cambridge.
- Latour, Bruno (2006) Emme ole koskaan olleet moderneja. [Alkuperäisteos (1991) *Nous n'avons jamais été modernes. Essai d'anthropologie symétrique*. La Découverte.] Vastapaino, Tampere.
- Laukkanen, Marita & Nauges, Céline (2011) Environmental and production cost impacts of no-till in Finland: estimates from observed behavior. *Land Economics* 87, s. 508–527.
- Laukkanen, Marita & Nauges, Céline (2012) Evaluating greening farm policies: A structural model for assessing agri-environmental subsidies. VATT Working Papers 40. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.
- Laurila, Ilkka P. (2004) Maatalouden EU-aika. Teoksessa: Markkola, P. (toim.) Suomen maatalouden historia III. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, s. 349–401.
- Law, John (1994). *Organizing modernity*. Blackwell, Oxford & Cambridge.
- Law, John & Mol, Annemaria (toim.) (2002) Complexities. Social studies of knowledge practices. Duke University Press, Durham.
- Law, John & Singleton, Vicky (2005) Object lessons. *Organization* 12, s. 331–355.
- Leino, Helena (2006) Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun dynamiikka. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1134. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Leonardi, Paul M. (2012) Materiality, sociomateriality, and socio-technical systems: What do these terms mean? How are they different? Do we need them? Teoksessa: Leonardi, P. M. & Nardi B. A. & Kallinikos, J. (toim.) *Materiality and Organizing. Social interaction in a technological world*. Oxford University Press, Oxford, s. 25–48.
- Lev, Larry & Campbell, David J. (1987) The temporal dimension in Farming System Research: The Importance of maintaining flexibility under conditions of uncertainty, *Journal of Rural Studies* 3, s. 123–132.
- Levin, Simon A. (1998) Ecosystems and the biosphere as complex adaptive systems. *Ecosystems* 1, s. 431–436.
- Long, Norman (1997) Agency and Constraint, Perceptions and Practice. Teoksessa de Haan, H. & Long, N. (toim.) *Images and Realities of Rural Life. Wageningen Perspectives on Rural Transformations*. Van Gorcum, Assen, s. 1–19.

- Lovio, Raimo & Mickwitz, Per & Heiskanen, Eva (2011) Path dependence, path creation and creative destruction in the evolution of energy systems. Teoksessa: Wüstenhagen, R. & Wuebker, R. (toim.) Handbook of Research on Energy Entrepreneurship. Edward Elgar Publishing, Northampton.
- Lowe, Philip & Feindt, Peter H. & Vihinen, Hilikka (2010) Introduction: greening the countryside? Changing frameworks of EU agricultural policy. Public Administration 88, s. 287–295.
- Lowe, Philip & Murdoch, Jonathan & Marsden, Terry & Munton, Richard & Flynn, Andrew (1993) Regulating the new rural spaces: the uneven development of land. Journal of Rural Studies 9, s. 205–222.
- Luoma, Pentti (2002) Vihreät viirit. Muutos ja pysyvyys Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliiton ympäristöpoliittisissa näkemyksissä vuosina 1980–2000 Maataloustuottaja -lehden valossa. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Ouluensis E 53. Oulu University Press, Oulu.
- Lötjönen, Timo & Isolauti, Mika (2010) Direct drilling of cereals after ley and slurry spreading. Acta Agriculturae Scandinavica. Section B Soil and Plant Science 60, s. 307–319.
- Lötjönen, Timo & Muuttomaa, Elina & Koikkalainen, Kauko & Seuri, Pentti & Klemola, Esa (2004) Laajamittaisen luomutuotannon teknologia – taloudellinen toteuttavuus ja ekologinen kestävyys. Maa- ja elintarviketeollisuus 44. Maa- ja elintarviketeollisuuden tutkimuskeskus, Vihti.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2009) Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2009–2013. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2009. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR, Vammala.
- Maaseutuverkosto (2010) Vaihtoehtoja pellon käyttöön. Seinäjoki. http://www.maaseutu.fi/attachments/5njOwmLQQ/Peltojen_kaytto_2901.pdf (viitattu 13.8.2013)
- Maaseutuvirasto (2010) Liite 1. Tukialueittainen kuntaluettelo. <http://www.mavi.fi/attachments/mavi/viljelijatuets/hakuopas/5FeUJSQww/tukialueet2010.pdf> (viitattu 5.2.2013)
- Maaseutuvirasto (2013) Ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteet. <http://www.mavi.fi/fi/index/viljelijatuets/maataloudenymparistotuki/perusjalisatoimenpiteet.html> (viitattu 5.2.2013)
- Maa- ja metsätalousministeriö (2005) Ilmastonmuutoksen kansallinen sopeutumisstrategia. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 1/2005, Helsinki.
- Maa- ja metsätalousministeriö (2006) Suomen maaseututyypit 2006. Maa- ja metsätalousministeriö 7/2006, Helsinki.
- Maa- ja metsätalousministeriö (2011) Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne. Maatilarekisteri – Maatilojen rakenne 2010. http://www.maataloustilastot.fi/maatilarekisteri-maatilojen-rakenne-2010_fi [viitattu 11.6.2014]
- Maa- ja metsätalousministeriö (2012) Ilmastonmuutoksen kansallinen sopeutumisstrategia. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 1/2005, Helsinki.
- Maa- ja metsätalousministeriö (2013a) Maataloustilastot. <http://www.maataloustilastot.fi> [viitattu 3.5.2013]

- Maa- ja metsätalousministeriö (2013b) Maatalouden ympäristötuen sitoumusehdot 2013. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki. http://www.mavi.fi/attachments/mavi/ymparistotuki/6FRzGaeg7/Maatelouden_ymparistotuen_sitoumusehdot_2013.pdf [Viitattu 10.5.2013]
- Maa- ja metsätalousministeriö (2014a) Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020. Maa- ja metsätalousministeriö. https://www.maaseutu.fi/fi/maaseutuohjelma/Documents/Maaseutuohjelma8.12.2014_netti.pdf [Viitattu 17.12.2014]
- Maa- ja metsätalousministeriö (2014b) EU:n yhteinen maatalouspolitiikka uudistuu kokonaisuudessaan vuonna 2015. <http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/cap2020.html> [Viitattu 18.5.2014]
- Maa- ja metsätalousministeriö (2014c) Luomutuotanto. Tilastovakka-julkaisusarja 1/2014. Maa- ja metsätalousministeriö / Tike, Helsinki. http://www.maataloustilastot.fi/sites/default/files/luomutilastot_2014_julkaisu.pdf [viitattu 2.6.2014]
- Maa- ja metsätalousministeriö (2014d) Maataloustuet kohdennetaan aktiiviviljelijälle. Tiedote 178389. http://www.mmm.fi/attachments/jUo3teoZh/MMM-178389-v16-Aktiiviviljelija_-_tiedotuskirje_syyskuu_2014.pdf [viitattu 9.11.2014]
- Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliitto. (2007) Osaava maaseutu 2020 – MTK:n tulevaisuusasiakirja. Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliitto MTK, Helsinki. http://www.mtk.fi/mtk90/liittokokous2007/mtk_tulevaisuusasiakirja/fi_FI/tulevaisuusasiakirja/_files/77514096138586013/default/MTK_tulevaisuusasiakirja.pdf [viitattu 24.8.2011]
- Marsden, Terry (1995) Beyond agriculture? Regulating the new rural spaces. *Journal of Rural Studies* 11, s. 285–296.
- Marsden, Terry (2003) *The Condition of Rural Sustainability*. Van Gorcum, Assen, Alankomaat.
- Marsden, Terry & Banks, Jo & Bristow, Gillian (2002) The social management of rural nature: understanding agrarian-based rural development. *Environment and planning A* 34, s. 809–825.
- Marsden, Terry & Murdoch, Jonathan & Lowe, Philip & Munton, Richard & Flynn, Andrew (1993) *Constructing the Countryside*. UCL Press, London.
- Marsden, Terry & Smith, Everard (2005) Ecological entrepreneurship: sustainable development in local communities through quality food production and local branding. *Geoforum* 36, s. 440–451.
- Marsden, Terry & Sonnino Roberta (2008) Rural development and the regional state: Denying multifunctional agriculture in the UK. *Journal of Rural Studies* 24, s. 422–431.
- Marsden, Terry & Whatmore, Susan. & Munton, Richard & Little, Jo (1986) The restructuring process and economic centrality in capitalist agriculture. *Journal of Rural Studies* 2, s. 271–280.
- Massey, Doreen (2008) Samanaikainen tila. Toimittaneet: Lehtonen, M. & Rantanen, P. & Valkonen, J. Vastapaino, Tampere.

- Mattila, Pasi & Rankinen, Katri & Grönroos, Juha & Siimes, Katri & Karhu, Eija & Laitinen, Pirkko & Granlund, Kirsti & Ekholm, Petri & Antikainen, Riina (2007) Viljelytoimenpiteet ja vesistökuormitus ympäristötukitoilla vuosina 2003–2005. Suomen ympäristö 40/2007. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Mattila-Lonka, Pia (2002) Kartanoita ja korven kansaa. Yläneen historia nälkävuosilta 2000-luvulle. Yläneen kunta, Yläne.
- Milestad, Rebecka & Darnhofer, Ika (2003) Building farm resilience: the prospects and challenges of organic farming. *Journal of Sustainable Agriculture* 22, s. 81–97.
- Milestad, Rebecka & Dedieu, Benoit & Darnhofer, Ika. & Bellon, Stéphane (2012) Farms and farmers facing change: The adaptive approach. Teoksessa: Darnhofer, I. & Gibbon, D. & Dedieu, B. (toim.) *Farming Systems Research into the 21st Century: The New Dynamic*. Springer, Dordrecht.
- Minato, Wendy & Curtis, Allan & Allan, Catherine (2010) Social Norms and Natural Resource Management in a Changing Rural Community. *Journal of Environmental Policy & Planning* 12, s. 381–403.
- Mol, Annemarie (1999) Ontological Politics: a Word and Some Questions. Teoksessa: Law, J. & Hassard, J. (toim.) *Actor Network Theory and After*. Oxford and Keele: Blackwell and the Sociological Review, s. 74–89.
- Mol, Annemarie (2002) *The body multiple. Ontology in medical practices*. Duke University Press, Durham.
- Mol, Annemarie & John Law (2002), *Complexities: An Introduction*. Teoksessa Law, J. & Mol, A. (toim.) (2002) *Complexities. Social studies of knowledge practices*. Duke University Press, Durham, s. 1–22.
- Mononen, Tuija (2008) Luomun verkostot – tutkimus suomalaisen luomutuotannon toimijaverkostojen muutoksesta. Akateeminen väitöskirja. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Moragues-Faus, Ana (2014) How is agriculture reproduced? Unfolding farmers' interdependencies in small-scale Mediterranean olive oil production. *Journal of Rural Studies* 34, s. 139–151.
- Moran, Warren & Blunden, Greg & Greenwood, Julie (1993) The role of family farming in agrarian change. *Progress in Human Geography* 17, s. 22–42.
- Morgan, Selyf Lloyd & Marsden, Terry & Miele, Mara & Morley, Adrian (2010) Agricultural multifunctionality and farmers' entrepreneurial skills: A study of Tuscan and Welsh farmers. *Journal of Rural Studies* 26, s. 116–129.
- Morin, Edgar (2005) Restricted complexity, general complexity. Teoksessa: Gershenson, C. & Aerts, D. & Edmonds, B. (toim.) *Worldviews, science and us*. World Scientific Publishing, New Jersey.
- Morris, Carol (2010) Environmental knowledge and small-scale rural landholding in south-west England. *The Geographical Journal* 176, s. 77–89
- Moser, Ingunn (2005) On becoming disabled and articulating alternatives – the multiple modes of ordering disability and their interferences. *Cultural Studies* 19, s. 667–700.
- Moss, Brian (2008) Water pollution by agriculture. *Philosophical Transactions of the Royal Society B* 363, s. 659–666.

- Muilu, Toivo & Rosenqvist, Olli (2006) Maaseutu – tuotannon tilasta kulutuksen kohteeksi. Pääkirjoitus. *Terra* 118 (3–4), s. 141–142.
- Murphy, Geraldine & Hynes, Stephen & Murphy, Eithne & O’Donoghue, Cathal & Green, Stuart (2011) Assessing the compatibility of farmland biodiversity and habitats to the specifications of agri-environmental schemes using a multinomial logit approach. *Ecological Economics* 71, s. 111–121.
- Mustakangas, Ella & Vihinen, Hilikka (2003) Local partnership in rural policy implementation. Teoksessa: Persson, L. O. & Åhlander, A-M. S. & Weslund, H. (toim.) *Local Responses to Global Changes. Economic and Social Development in Northern Europe’s Countryside. Work life in transition 11/2003*. National institute for working life, Stockholm.
- Muukkonen, Paula & Hartikainen, Helina & Lahti, Kirsti & Särkelä, Asko & Puustinen, Markku & Alakukku, Laura (2007) Influence of no-tillage on the distribution and lability of phosphorus in Finnish clay soils. *Agriculture, Ecosystems and Environment* 120, s. 299–306.
- Myyrä, Sami & Pouta, Eija & Hänninen, Harri (2008) Suomalainen pellonomistaja. Maa- ja elintarviketalous 115. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Helsinki.
- Nelson, Donald & Adger, Neil & Brown, Katrina (2007) Adaptation to environmental change: Contributions of a resilience framework. *Annual Review of Environment and Resources* 32, s. 395–419.
- Niemelä, Jari (2004) Hevosista traktoreihin – lannasta väkilannoitteisiin. Teoksessa: Markkola, P. (toim.) *Suomen maatalouden historia III. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, s. 187–229.
- Niemi, Jyrki & Ahlstedt, Jaana (toim.) (2005) Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2012 – Kymmenen vuotta Euroopan Unionissa. MTT taloustutkimus 105. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Helsinki.
- Niemi, Jyrki & Ahlstedt, Jaana (toim.) (2010) Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2010. MTT taloustutkimus 110. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Helsinki.
- Niemi, Jyrki & Ahlstedt, Jaana (toim.) (2012) Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2012. MTT taloustutkimus 112. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Helsinki.
- Niemi, Jyrki & Ahlstedt, Jaana (toim.) (2013) Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2013. MTT taloustutkimus 114. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Helsinki.
- Niska, Miira & Vesala, Hannu T. & Vesala, Kari Mikko (2012) Peasantry and entrepreneurship as frames for farming: Reflections on farmers’ values and agricultural policy discourses. *Sociologia Ruralis* 52, s. 453–469.
- Nygren, Nina (2013) Liito-oravan suojelun poliittinen prosessi ja suunnitteluvara Tampereen kaupunkiseudulla. Akateeminen väitöskirja. *Acta Universitatis Tamperensis* 1859. Tampereen yliopisto, Tampere.
- OECD (2001) Multifunctionality: Towards an analytical framework. OECD, Paris.

- Oksanen, Annukka (2003) Paikallisuuden ja kansainvälisyyden kohtaaminen luonnonsuojelussa. Tapaustutkimuksena Natura 2000 -ympäristökonflikti Lounais-Suomessa. Akateeminen väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja C. Scripta lingua Fennica edita 192. Turun yliopisto, Turku.
- Ostrom, Elinor (2000) Collective action and the evolution of social norms. *Journal of Economic Perspectives* 14, s. 137–158.
- Patterson, Wendy (2008) Narratives of events: Labovian narrative analysis and its limitations. Teoksessa: Andrews, M. & Squire, C. & Tamboukou M. (toim.) *Doing narrative research*. Sage, Los Angeles, s. 22–40.
- Peltola, Taru (2007) Paikallisen energianhuollon ympäristöpoliittinen liikkumavara. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1203. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Porter, Michael E. (1980) *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. Free Press, New York.
- Potter, Clive & Tilzey, Mark (2005) Agricultural policy discourses in the European post-Fordist transition: neoliberalism, neomercantilism and multifunctionality. *Progress in Human Geography* 29, s. 581–600.
- Pretty, Jules (2003) Social capital and the collective management of resources. *Science* 302, s. 1912–1914.
- Price, Jennifer C. & Leviston, Zoe (2014) Predicting pro-environmental agricultural practices: The social, psychological and contextual influences on land management. *Journal of Rural Studies* 34, s. 65–78.
- Pro Agria (2008) Maatilat nousevat kasvutilojen joukkoon. http://www.deski.fi/page.php?page_id=9&tiedote_id=7038 Viitattu 18.9.2011
- Puurunen, Maija (2007) Esipuhe. Teoksessa: Juntti, L. & Rantamäki-Lahtinen, L. (2007) *Monialaisuus maaseutuyrityksen mahdollisuutena*. MTT:n selvityksiä 145. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Helsinki.
- Pyhäjärvi-instituutti (2007) Pyhäjärven suojeleohjelma 2007–2013. Pyhäjärven suojeleurahaston III toimikausi. Pyhäjärven suojeleurahasto & Pyhäjärvi-instituutti, Eura.
- Pyhäjärvi-instituutti (2014) Pyhäjärven suojeleohjelma. Jutut ja julkaisut. http://www.pyhajarvensuojele.net/default6.asp?active_page_id=144
- Rabinov, Paul (2009) *Anthropos today: Reflections on modern equipment*. Princeton University Press, Princeton.
- Rammel Christian (2003) Sustainable development and innovations: Lessons from the Red Queen, *International Journal of Sustainable Development* 6, s. 395–416.
- Rammel, Christian & Stagl, Sigrid & Wilfing, Harald (2007) Managing complex adaptive systems – A co-evolutionary perspective on natural resource management. *Ecological economics* 63, s. 9–21.
- Rammel, Christian & van der Bergh, J. (2003) Evolutionary policies for sustainable development: adaptive flexibility and risk minimising. *Ecological Economics* 47, s. 121–133.
- Rannikko, Pertti (2000) Suomen maaseutu EU-jäsenyyden aikana. Teoksessa: Lappalainen, T. & Letto-Vanama, P. & Rannikko, P. & Relander, J. & Seretin, L. (toim.) *Suomi 5 vuotta Euroopan unionissa. Toiveita, pelkoja, tosiasioita...* Eurooppa-tiedotus, Helsinki, s. 41–54.

- Rannikko, Pertti (2008) Sivakan metsät avoimina ja suljettuina tiloina. Teoksessa Knuuttila, S. & Rannikko, P. & Oksa, J. & Hämynen, T. & Itkonen, H. & Kilpeläinen, H. & Simula, M. & Vakimo, S. & Väisänen, M. (toim.) *Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, s. 25–55.
- Rantamäki-Lahtinen, Leena (2004) *Maatilojen monialaistuminen – Empiirinen analyysi monialaisuuteen vaikuttavista tekijöistä*. MTT:n selvityksiä 50. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Helsinki.
- Renting, H. & Rossing, W.A.H. & Groot, J.C.J & van der Ploeg, J.D. & Laurent, C. & Perraud, D. & Stobbehaar, D.J. & Van Ittersum, M.K. (2009) Exploring multifunctional agriculture. A review of conceptual approaches and prospects for an integrative transitional framework. *Journal of Environmental Management* 90, s. 112–123.
- Rikkonen, Pasi & Toikkanen, Heini & Väre, Minna (2013) *Liiketoiminnan kehittämistarpeet maatilayrityksissä – viljelijäkyselyn tuloksia*. MTT raportti 90. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Jokioinen.
- Rosenqvist, Olli (2004) *Maaseudun asemoituminen myöhäismodernissa yhteiskunnassa*. Akateeminen Väitöskirja. Acta Wasaensia 129, Aluetiede 9. Vaasan Yliopisto.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) *Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus*. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino, Tampere.
- Santaaja, Minna (2013) *Rakkaudesta luontoon. Luontoharrastajat luonnonsuojelun toimijoina*. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1853. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Schaffers, Hans & Guzmán, Javier García & de la Cruz, Mariano Navarro & Merz, Christian (toim.) (2010) *Living labs for rural development. Results from the C@R integrated project*. TRAGSA, Madrid. http://reinventnet.org/moodle/pluginfile.php/246/mod_resource/content/0/C_RSsecondEdition.pdf [viitattu 5.6.2014]
- Scala, Joe & Purdy, Lyn & Safayeni, Frank (2006) Application of cybernetics to manufacturing flexibility: a systems perspective. *Manufacturing Technology Management* 17, s. 22–41.
- Schiere, Hans & Darnhofer, Ika & Duru, Michel (2012) *Dynamics in farming systems: of changes and choices*. Teoksessa: Darnhofer, I. & Gibbon, D. & Dedieu, B. (toim.) *Farming Systems Research into the 21st Century: The New Dynamic*. Springer, Dordrecht.
- Sherif, Muzafer (1936) *The Psychology of Social Norms*. Harper and Brothers, New York.
- Shucksmith, Mark & Rønningen, Katrina (2011) The Uplands after neoliberalism? – The role of the small farm in rural sustainability. *Journal of Rural Studies* 27, s. 275–287.
- Siebert, Rosemarie & Toogood, Mark & Knierim, Andrea (2006) Factors affecting European farmers' participation in biodiversity policies. *Sociologia Ruralis* 46(4), s. 318–340.

- Siiskonen, Pirjo (1990) Emännän ja isännän roolin muutos maatalouden uudenaikaistuksessa. Tutkimus maatalon emännän ja isännän muuttuvista rooleista työnjaon avulla tarkasteltuna. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Mikkeli.
- Siiskonen, Pirjo (2004) Maatila yrityksenä ja viljelijäperheenkotina. Teoksessa: Markkola, P. (toim.) Suomen maatalouden historia III. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, s. 289–311.
- Silvasti, Tiina (2001) Talonpojan elämä. Tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista. Akateeminen väitöskirja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 821, Helsinki.
- Silvasti, Tiina (2002a) Maaseudun muuttuvat merkitykset: tuotannon tilasta kulutuksen kohteeksi. *Yhdyskuntasuunnittelu* 40, s.11–25.
- Silvasti, Tiina (2002b) Hyvän viljelijän kulttuurinen malli ja ympäristökysymys. Teoksessa: Hyyryläinen, T. & Katajamäki, H. (toim.) Muutoksen maaseutu. Artikkelikokoelma. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, s. 42–52.
- Silvasti, Tiina (2009) Giving up the Family Farm. An alternative story of the structural change in agriculture in Finland. *Maaseudun uusi aika* 2/2009, s. 21–32.
- Singleton, Vicky (2012) When Contexts Meet: Feminism and Accountability in UK Cattle Farming. *Science, Technology & Human Values* 37(4), s. 404–433.
- Sipiläinen, Timo & Ryhänen, Matti & Ylätaalo, Matti & Haggren, Erik & Seppälä, Elina (1998) Maatalousyritysten talous vuosina 1993–2002. EU-jäsenyyden vaikutukset tuloihin ja kannattavuuteen. Maatalouden liiketaloustieteen julkaisuja 18. Helsingin yliopisto, Taloustieteen laitos.
- Sireni, Maarit (2004) ”Siinä sivussa syntyivät lapset” Maatilan emännöisyys Maan sydämelä –aineistossa. Teoksessa: Nirkko, J. & Vesala, K. M. (toim.) Kirjoituksia maan sydämelä. Tutkimusnäkökulmia maanviljelijöiden kilpakeruuaineistoon. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 931. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, s. 53–77.
- Smit, Barry & Wandel, Johanna (2006) Adaptation, adaptive capacity and vulnerability. *Global Environmental Change* 16, s. 282–292.
- Soane, Brennan D. & Ball, Bruce C. & Arvidsson, Johan & Basch, Gottlieb & Moreno, Felix & Roger-Estrade, Jean (2012) No-till in northern, western and south-western Europe: A review of problems and opportunities for crop production and the environment. *Soil & Tillage Research* 2012, s. 66–87.
- Soini, Katriina & Tuuri, Hannu (2000) Maatalouden ympäristötukijärjestelmän (1995–1999) toimeenpano. Maatalouden tutkimuskeskuksen julkaisuja A 89. Maatalouden tutkimuskeskus, Jokioinen.
- Squire, Corinne & Andrews, Molly & Tamboukou, Maria (2008) What is narrative research? Teoksessa: Andrews, M. & Squire, C. & Tamboukou, M. (toim.) *Doing narrative research*. Sage, Los Angeles, s. 1–21.
- Star, Susan L. (toim.) (1995) *Ecologies of knowledge : work and politics in science and technology*. State University of New York Press, New York.

- Stengers, Isabelle (2010a) *Cosmopolitics I*. Ilmestynyt alunperin: Stengers, Isabelle (2003/1997) *Cosmopolitiques I*. Éditions La Découverte. University of Minnesota press, Minneapolis.
- Stengers, Isabelle (2010b) *Including Nonhumans in Political Theory: Opening Pandora's Box?* Teoksessa: Braun, B. & Whatmore, S.J. (toim.) *Political Matter. Technoscience, Democracy, and Public Life*. University of Minnesota Press, Minneapolis, London, s. 3–34.
- Stengers, Isabelle (2011) *Cosmopolitics II*. Ilmestynyt alunperin: Stengers, Isabelle (2003/1997) *Cosmopolitiques II*. Éditions La Découverte. University of Minnesota press, Minneapolis.
- Stephenson, Susan (2000) "Narrative". Browning, Gary, Halchi, Abigail & Webster, Frank (toim.): *Understanding Contemporary Society. Theories of the Present*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications, s. 112–125.
- Stobbelaar, Jan D. & Groot, Jeroen & Bisho, Carly & Hall, Jilly & Pretty, Jules (2009) Internalization of agri-environmental policies and the role of institutions. *Journal of environmental management* 90, s. 175–184.
- Suomen ympäristökeskus (2013) *Kaupunki-maaseutu -luokitus*. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=435658&lan=FI> [viitattu 27.8.2013]
- Suomen ympäristökeskus (2014) *TEHO ja TEHO Plus -hankkeiden julkaisusarja*. http://www.ymparisto.fi/fi-FI/TEHO_Plus/Julkaisusarja [viitattu 4.6.2014]
- Sutherland, Lee-Ann & Burton, Rob (2011) *Good Farmers, Good Neighbours? The Role of Cultural Capital in Social Capital Development in a Scottish Farming Community*. *Sociologia Ruralis* 51, s. 238–255.
- Sutherland, L-A. & Darnhofer, I. (2012) *Of organic farmers and 'good farmers': Changing habitus in rural England*. *Journal of Rural Studies* 28, s. 232–240.
- Tarvainen, Marjo & Ventelä, Anne-Mari (2007) *Pyhäjärven suojelutyö 2000–2006*. Pyhäjärvi-instituutin julkaisu B 14, Eura.
- Terluin, Ida (2001) *Rural regions in the EU. Exploring differences in economic development*. Netherlands Geographilca Studies 289. Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap / Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen Rijksuniversiteit Groningen, Utrecht/Groningen.
- Tervo, Katja (2009) *Maaseutu alueellisissa maaseutu- ja ympäristöohjelmissa – kohtaavatko tavoitteet ja keinot toisensa?* *Maaseudun Uusi Aika* 3/2009, s. 34–46.
- Tiainen, Juha & Kuussaari, Mikko & Laurila, Ilkka P. & Toivonen, Tuuli (2004) *Monimuotoisuus tulevaisuuden maatalousympäristössä*. Teoksessa: Tiainen, J., Kuussaari, M., Laurila, I. P., & Toivonen, T. (toim.) *Elämää pellossa – Suomen maatalousympäristön monimuotoisuus*. Edita, Helsinki, s. 350–353.
- Tittonell, Pablo A. & Shepherd, Keith & Vanlauwe, Bernard & Giller, Ken E. (2008) *Unravelling the effects of soil and crop management on maize productivity in smallholder agricultural systems of western Kenya: application of classification and regression tree analysis*. *Agriculture, Ecosystems & Environment* 123 (1–3), s. 137–150.
- Toikka, Arho (2011) *Governance theory as a framework for empirical research – a case study on local environmental policy-making in Helsinki, Finland*. Doctoral dissertation. Publications of the Department of Social Research 2011:3. University of Helsinki, Helsinki.

- Turner, Martin & Winter, Michael & Barr, Donald & Errington, Andrew & Fogerty, Mark & Lobley, Matt & Reed, Matt & Whitehead, Ian (2003) Farm Diversification Activities: Benchmarking Study 2002 – Final Report to DEFRA. University of Exeter and University of Plymouth. <http://hdl.handle.net/10036/32972> [viitattu 7.12.2014]
- Turtola, Eila & Lemola, Riitta (toim.) (2008) Maatalouden ympäristötuen vaikutukset vesistökuormitukseen, satoon ja viljelyn talouteen v. 2000–2006 (MYTVAS 2). Maa- ja elintarviketalous 120. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Jokioinen, s. 11–23.
- Tynkkynen, Nina (2008) Constructing the environmental regime between Russia and Europe. Doctoral dissertation. Acta Universitatis Tamperensis 1301. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Tynkkynen, Nina (2012) Itämeren rehevöitymisongelman määrittely ja mittakaavan politiikka. *Sociologia* 49 (4), s. 321–334.
- Urry, John (2005) The complexities of the global. *Theory, Culture and Society* 22, s. 235–254.
- Uusi-Kämpä, Jaana & Kilpinen, Marja (2000) Suojakaistat ravinnekuormituksen vähentäjänä. Maatalouden tutkimuskeskus, Sarja A 83. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Jokioinen. <http://www.mtt.fi/asarja/pdf/asarja83.pdf>. [viitattu 7.12.2014]
- Uusitalo, Eero (2009) Maaseutu – väliinpuotoajasta vastuunkantajaksi. Maaseutupolitiikan itsenäistyminen alue- ja maatalouspolitiikan puristuksessa. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.
- Uusitalo, Risto & Ekholm, Petri & Lemola, Riikka & Turtola, Eila (2008) Fosforikuormitukseen vaikuttavien tekijöiden muutokset ympäristöohjelmakausien aikana. Teoksessa: Turtola, Eila & Lemola, Riitta (toim.) Maatalouden ympäristötuen vaikutukset vesistökuormitukseen, satoon ja viljelyn talouteen v. 2000–2006 (MYTVAS 2). Maa- ja elintarviketalous 120. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Jokioinen, s. 11–23.
- Valkama, Elena & Uusitalo, Risto & Ylivainio, Kari & Virkajärvi, Perttu & Turtola, Eila (2009) Phosphorus fertilization: A meta-analysis of 80 years of research in Finland. *Agriculture, Ecosystems & Environment* 130, s. 75–85.
- Valtioneuvosto (2010) Valtioneuvoston selonteko ruokapolitiikasta 14.10.2010. http://www.mmm.fi/attachments/maatalous/maatalouspolitiikka/newfolder_14/5tTDQgJLk/selontekosuomi.pdf [viitattu 13.6.2014]
- Valtiontalouden tarkastusvirasto (2008) Maatalouden ravinnepestöjen vähentäminen. Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomus 175/2008, Helsinki.
- Valve, Helena (2003) Social learning potentials provided by EU rural development programmes – A comparative study on three institutionalization processes. Doctoral dissertation. Acta Universitatis Tamperensis 918. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Valve, Helena & Åkerman, Maria & Kaljonen, Minna (2013) ‘You only start filling in the boxes’: natural resource management and the politics of plan-ability. *Environment and Planning A* 45, s. 2084–2099.
- Vanclay, Frank & Enticott, Gareth (2011) The role and functioning of cultural scripts in farming and agriculture. *Sociologia Ruralis* 51, s. 256–271.

- van der Meulen, Harold A. B. & de Snoo, Geert R. & Wossink, Ada (1996) Farmers' Perception of Unsprayed Crop Edges in the Netherlands. *Journal of Environmental Management* 47, s. 241–255.
- van der Ploeg, Jan D. (2009) *The new peasantries. Struggles for autonomy and sustainability in an era of empire and globalization* Earthscan, London.
- van der Ploeg, Jan D. & Laurent, Catherine & Blondeau, F. & Bonnafous, P. (2009) Farm diversity, classification schemes and multifunctionality. *Journal of Environmental Management* 90 (S2), s. 124–131.
- Van Herzele, Ann & Gobin, Anne & Van Gossum, Peter & Acosta, Lilibeth & Waas, Tom & Dendoncker, Nicolas & de Frahan, Bruno Henry (2013) Effort for money? Farmers' rationale for participation in agri-environmental measures with different implementation complexity. *Journal of Environmental Management* 131, s. 110–120.
- Vatn, Arild. (2002) Multifunctional agriculture: some consequences for international trade regimes. *European Review of Agricultural Economics* 29, s. 309–327.
- Vehkala, Minna-Maaria & Vainio, Arttu (2000) Luonnonsuojelun yhteiskunnallinen ulottuvuus. Luonnonsuojeluohjelmien toteuttamisen sosioekonomiset vaikutukset Väli-Suomessa 1990-luvulla. Vaasan yliopiston tutkimuslaitos 83, Vaasa.
- Vesala Hannu T. & Vesala, Kari Mikko (2008) Suomalaisten viljelijöiden yrittäjäidentiteetti ja yrittäjyyteen liitetyt toimintaodotukset. Teoksessa: Rantamäki-Lahtinen, Leena & Vesala, Hannu T. & Vesala Kari Mikko & Karttunen, Janne & Tuure, Veli-Matti (toim.) *Muuttuva maaseutuyrittäjyys – Monialaisten tilojen, perusmaatilojen ja maaseudun muiden yritysten yrittäjyys ja resurssienhallinta 2000–2006*. MTT:n selvityksiä 169. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Helsinki.
- Vesala, Hannu T. & Vesala, Kari Mikko (2010) Entrepreneurs and producers: Identities of Finnish farmers in 2001 and 2006. *Journal of Rural Studies* 26, s. 21–30.
- Vihinen, Hilikka (2001) *Recognising Choice : A Study of the Changing Politics of the Common Agricultural Policy through an Analysis of the MacSharry Reform Debate in Ireland and the Netherlands*. Doctoral dissertation. MTT Taloustutkimus 99/2001, Helsinki.
- Vihinen, Hilikka (2004) *Maatilatalouden rakennemuutos*. Teoksessa: Markkola, P. (toim.) *Suomen maatalouden historia III. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, s. 255–288.
- Vik, Jostein & McElwee, Gerard (2011) Diversification and the Entrepreneurial Motivations of Farmers in Norway. *Journal of Small Business Management* 49, s. 390–410.
- Voutilainen, Olli (2012) *Relationship between agricultural and rural development within the the context of the European Union's Common Agricultural Policy: the case of Finland*. Doctoral dissertation. MTT science 19. MTT Agrifood Research Finland, Jokioinen.
- Wagenaar, Hendrik (2007) Governance, Complexity and Democratic Participation: How citizens and public officials harness the complexities of neighbourhood decline. *American Review of Public Administration* 37, s. 17–50.
- Wagenaar, Hendrik. (2011) *Meaning in action. Interpretation and dialogue in policy analysis*. M. E. Sharpe, New York.

- Walford, N. (2003) Productivism is allegedly dead, long live productivism. Evidence of continued productivist attitudes and decision-making in South-East England. *Journal of Rural Studies* 19, s. 491–502.
- Walker, Vrian & Salt, David. (2006) *Resilience thinking. Sustaining ecosystems and people in a changing world.* Island Press, Washington.
- Wallace, James D. (2009) *Norms and practices.* Cornell University Press, Ithaca, NY.
- Ward, Neil & Jackson Peter & Russell, Polly & Wilkinson, Katy (2008) Productivism, postproductivism and European agricultural reform: the case of sugar. *Sociologia Ruralis* 48, s. 118–132.
- Whatmore, Sarah & Munton, Richard & Marsden, Terry & Little, Jo (1987) Interpreting a relational typology of farm businesses in Southern England. *Sociologia Ruralis* 27, s. 103–122.
- Wenger Etienne (1998) *Community of Practice: Learning, Meaning and Identity.* Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom.
- Westermarck, Nils (1971) *Ihminen kehittyvässä maatilataloudessa.* Kirjayhtymä. Helsinki.
- Wiles, Janine L & Rosenberg, Mark W & Kearns, Robin A (2005) Narrative analysis as a strategy for understanding interview talk in geographic research. *Area* 37 issue, s. 89–99.
- Wilson, Geoff A. (2001) From productivism to post-productivism and back again? Exploring the (un)changed natural and mental landscapes of European agriculture. *Transactions of the Institute of British Geographers* 26, s. 77–102.
- Wilson, Geoff A. (2007) *Multifunctional Agriculture: A Transition Theory Perspective.* CABI, Wallingford.
- Wilson, Geoff A. (2008) From ‘weak’ to ‘strong’ multifunctionality: conceptualizing farm-level multifunctional pathways. *Journal of Rural Studies* 24, s. 367–383.
- Wilson, Geoff A. (2009) The spatiality of multifunctional agriculture. A human geography perspective. *Geoforum* 40, s. 269–280.
- Winter, Michael (2003) Geographies of food: agro-food geographies – making reconnections. *Progress in Human Geography* 27, s. 505–513.
- Yanow, Dvora (2006) *Thinking interpretively: philosophical presuppositions and the human sciences.* Teoksessa: Yanow, D. & Schwartz-Shea, P. (toim.) *Interpretation and method. Empirical Research Methods and the Interpretative Turn.* M. E. Sharpe, New York.
- Yin, Robert K. (2003). *Case study research. Design and methods.* Applied Social Research Methods Series, Volume 5. Sage Publications, Thousand Oaks.
- Ådahl, Susanne (2007) *Good Lives, Hidden Miseries. An Ethnography of Uncertainty in a Finnish Village,* Doctoral dissertation. Research Reports 250, Department of Sociology. University of Helsinki, Helsinki.
- Åkerman, Maria (2006) *Tiedon tuotannon käytännöt ja ympäristöpoliittinen toimijuus. Rajaamisen ja yhdistämisen politiikka.* Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1139. Tampereen yliopisto, Tampere.

Liite 1. Haastateltujen tilojen erittely

	ID	Pää-/ sivutoimisuus		Ikä		Eläimiä*		Peltoala (oma + vuok-rattu)		Luomussa		Erityistuki-sopimus (on tai on ollut)
		1998	2010	1998	2010	1998	2010	1998	2010	1998	2010	
Proaktiivijely	1	P	P	29	41	M	M	40	56	-	-	
	2	P	P	41	30**	M	M	40	90	-	-	X
	3	P	P	54	30**	S	S	50	94	-	-	
	4	P	-	54	66	S	-	40	15***	-	-	
Elämäntapajely	5	P	S	41	53	B	-	12	12	-	-	
	6	P	S	32	44	S	-	30	30	-	-	X
	7	S	S	32	44	(M)	-	24	24	X	X	X
	8	S	S	34	46	-	(H)	15	15	-	-	X
	9	S	S	32	44	K	-	15	15	-	-	
	10	P	S	36	48	S	-	50	50***	-	-	X
	11	P	S	43	55	K	-	25	12	X	-	X
Pakkoviljely	12	P	P	34	46	M	-	25	25	-	-	
	13	P	P	39	51	M	M	30	30	-	-	
Paperiviljely	14	P	S	42	54	M	-	21	12	X	X	X
	15	S	S	55	67	-	-	6	6	-	-	

* B = Mehiläistalous

H = Hevosia

K = Munituskanala

M = Lypsykarja

S = Sikala

() = Toiminta vähäistä

** Sukupolvenvaihdos

*** Vuokrattu pois

